

MIHAI BAIU

NECLINTIȚII

Mihai Baiu

Roman

coperta de POMPILIU DUMITRESCU
Versiune electronică realizată după
romanul apărut la
EDITURA ALBATROS
BUCUREȘTI 1980

CUVÎNTUL AUTORULUI

Destrămarea înnegurării care acoperea trecutul ținuturilor românești a înlesnit ieșirea la lumină a vieții lor, mai ales atunci când se aflau în împrejurări de grea cumpănă. La începutul evului mediu au apărut unele mențiuni scrise în izvoarele istorice care au dovedit că oricât de pustiitoare au fost prăvălirile prădalnice asupra lor, nu au izbutit să clinească de pe glia strămoșească și din credința în mai bine neamul nostru. De aceea el s-a înfățișat ca un tot, când istoria l-a chemat să-și spună voia.

Un rol deosebit, în această acerbă luptă de viețuire după legile și firea românească au avut formațiile prestatale închegate de o parte și cealaltă a Carpaților Meridionali, în Banat, sud-estul Transilvaniei, Oltenia și vestul Munteniei, care au început să fie amintite îndată după marea invazie tătară din anul 1241.

Pentru preîntâmpinarea altora, la fel de pustiitoare, regele Bela al IV-lea de la Buda a dat diploma din 1247 în favoarea Cavalerilor Ioaniți sau Ospitalieri, care urmau să se instaleze în cetatea Severinului și să apere această cale de pătrundere înspre cursul mijlociu al Dunării. Ea cuprinde următoarele indicații cu privire la formațiile prestatale românești din acele părți:

„... dăruim venerabilului bărbat Rembaldus, marele preceptor al casei Ospitalierilor din Ierusalim... și printr-însul numitei case întreaga țară a Severinului... cu cnezatele lui Ioan și Farcaș, pînă la râul Olt, afară de țara cnezatului lui Litovoi voievodul pe care o lăsăm românilor, după cum au avut-o și pînă acum... Pe lîngă aceasta... toată Cumania de la râul Olt și munții Transilvaniei... afară de Țara lui Seneslau voievodul românilor, care rămîne acelora, după cum au avut-o și pînă acum și întocmai în acele condiții rînduite mai sus cu privire la țara Litua..”

„... De asemenea dăruim casei (Ospitalierilor) să strîngă jumătate din toate veniturile și foloasele ce se vor aduna pe seama regelui de la românii ce locuiesc în țara Litua afară de țara Hațegului, cu cele ce țin de dînsa”. (Culegere de texte pentru istoria României, voi. I., pag. 34).

Raporturile dintre regele din Buda și aceste formațiuni prestatale românești pot fi desprinse din diploma de danie a regelui Ladislau pentru

magistrul Gheorghe din anul 1285:

„...voievodul Litovoi împreună cu frații săi, în necredința sa cuprinse pe seama sa o parte din regatul nostru aflătoare dincolo de Carpați și cu toate îndemnurile noastre nu s-a îngrijit să ne plătească veniturile ce ni se cuveneau din aceea parte, l-am trimis împotriva lui pe susnumitul magistrul Gheorghe care, luptînd împotriva aceluia cu cea mai mare credință, l-a ucis pe el, și pe fratele lui, cu numele Bărbat, l-a luat în prinsoare și ni l-a adus nouă. Pentru răscumpărarea acestuia noi am stors o sumă de bani foarte mare... ” (Culegere de texte pentru istoria României, vol. I, pag. 35).

În acest cadru istoric bîntuit de năvăliri și încercări de înscăunare străină, neamul nostru s-a menținut, ca și cu multe veacuri înainte, pe vremea restriștilor migrației popoarelor, pe deplin neclintit în fața dezlănțuirilor potrivnice, salvîndu-și nu numai ființa națională, ci și pămîntul străbun. Mai mult, el a urcat dîrz calea propășirii, găsindu-și rînd între popoarele care și-au însemnat prin măreția înfăptuirilor locul în lume.

Împreună cu faptele acestor vrednici înaintași au ajuns pînă la noi, prin înșiruirea de urmași și numele lor. Printre acestea se pot aminti: Bal, Costa, Cînda, Litovoi, Bărbat, Danciu, Stanciu, Cîndrieș, Basarabă, Itul, Neagu, Șerban, Lațcu, Lup, Manea, Nandra, Sundrin, Zaicu, Marcu, Mihai, Jurj și nenumărate altele. Iar ca așezări, în afară de Hațegul cuprins în diploma regelui Bela din anul 1247, au mai fost menționate în acele vremuri îndepărtate: Clopotiva 1361, Sîntămîria Orlea 1447, Rîul de Mori 1359, Rîul Alb 1398 etc. (Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol. II, pag. 463, 471 și 487).

Viața fremătătoare a românimii de atunci, după această prindere din anul 1247, a fost din ce în ce mai pe larg cuprinsă în izvoarele istorice scrise. Semnificativă poate fi considerată consemnarea unei acțiuni judecătorești:

„...Cnejii Dan și Stanislav din Țara Hațegului au în 1315 un conflict serios pentru moșia hațegană Brelhonia. Țara Hațegului cu dependențele sale constituia... o formație teritorială, probabil un voievodat, alcătuit dintr-o serie de sute în frunte cu cnezi de genul lui Dan și Stanislav arătați mai sus”. (Const. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, Istoria Românilor, vol. I, pag. 230).

Cu toate că izvoarele istorice nu menționează nume de voievozi ai Țării Hațegului, totuși este de presupus cu existînd un voievodat să fi avut astfel de conducători în fruntea lui, pe potriva eroului cărții mele, Mihai Costa.

Odată cu trecerea anilor, documente de tot felul, publice, și private, se înșiruie și se înmulțesc cu nenumărate referiri la acele vremuri vechi, alcătuiind suficiente izvoare de inspirație pentru diversele forme de prezentări literar-istorice.

Nădăjduim că reconstituirea împrejurărilor în care și-au desfășurat

viața generațiile secolului al XIII-lea din **Neclintiții**, care alcătuiesc temelia istorică a trecutului, prezentului și desigur și viitorului patriei noastre, va trezi interesul cititorului.

1. ÎNVOLBURARE

Trei călăreți urcau grăbiți lunca Jiului, tăind de-a dreptul coturile șerpuitoare ca să scurteze cât mai mult drumul ce-l aveau de făcut. În mijlocul pădurii bezna de nepătruns a nopții îi învăluia apăsător de deasă. Mai mult caili îi trag, decât îi îndrumă ei. Pocniturile vreascurilor rupte de pașii lor șovăitori ca și vuietul rostogolirilor de bolovani în căutarea celui mai de nădejde loc de sprijin, sperie păsările nopții. Fîlfîiri și țîșniri îi fac să se ferească de ceva, ce nici privirile lor agere de oameni ai munților, învățați cu bungetul, nu pot să deosebească. Și în acest mers neostoit, un glas care amestecă cuvintele românești cu altele foarte asemănătoare, dar oricum, din altă parte a lumii, răsună plin de năduf:

— Grea-i orbecăirea prin fundăturile astea rîpoase de pădure. Ce întunecime de nu-ți vezi mîna. Te împiedici la fiecare pas. Vouă vă e ușor, că le cunoașteți. Rîdeți de căzăturile mele. Așa-i cînd omul ajunge la bunăvoința prietenilor.

— Ce să-i faci, Nicolo, nu-i ca la Raguza, încearcă să-l îmbune Mihai.

— Ce n-ai da tu să fii acum acasă, întregește Bărbat.

— Bine că am scăpat peste Dunăre, Bărbate și am ajuns în părțile voastre.

— Nu rămîneam pe dincolo, Nicolo, ne sînt doar trecerile atît de cunoscute.

— N-aș fi crezut vreodată să pățesc una ca asta, se văicărește iarăși Nicolo.

— Ai pierdut totul prietene, îl căinează Mihai.

— Nimic pe lîngă ceea ce am văzut că au putut pîrjoli tătarii. Mare noroc pe mine că am dat peste voi.

— Dacă nu eram noi, cum știi românește, te descurcai cu alții de-ai noștri. Cunoști doar cât de săritor ne e neamul. Uită de necazul său cînd vede pe altul că se pătimește și-i sare în ajutor, îl lămurește Mihai.

— Dar nici nu v-am întrebat, voi ce căutați atît de departe de așezările voastre?

— Ne-a trimis tata la căpeteniile bulgare ale Vidinului să vedem care-i starea pe la ei, răspunde Bărbat.

— Cine ar fi crezut că tătarii vor putea pătrunde atît de fulgerător și nimeni să nu fie în stare să-i stăvilească sau măcar să le încetinească iureșul blestemat.

— Iuțește pasul, Nicolo, știi doar cît sîntem de așteptați.

— Ce, vreți să pier sub copitele calului pe coclaurile astea după ce mă scăpărăți de tătari?

— Avem grijă să ajungi la noi teafăr, că doar ne mai poți fi de folos, glumește Bărbat.

— Dar voi de ce-ți fi umblînd numai împreună de parcă ați fi legați unul de altul?

— Și sîntem, nu legați cum spui tu, ci-nsoțiți, botezați în aceeași apă. Dar ce-nțelegi tu din obiceiurile noastre?

— Cum să nu înțeleg, Mihai. Doar cu tata și cu frații mei numai pe la voi umblu. Neguțătoria familiei mele prin locurile voastre, în seama mea-i dată. Și-apoi nu uitați că maică-mea-i româncă de prin părțile Severinului. Și-i de neam. Așa că vedeți, mă simt și eu un picuț frate cu voi.

— Ești de-adevăratele, Nicolo! Cel puțin așa te socotim după atîtea întîmplări trăite împreună în drumurile noastre.

— Am început să coborîm în valea Jiilor. Pe cînd se luminează vremea o s-ajungem la așezarea voastră voievodală, Bărbate!

— Ajungem! Ce-o fi făcînd tata? L-am lăsat cam slăbit. E și bătrîn. Mă tem, Mihai, să nu-l doboare mai rău grijile.

— De ce să-ți faci gînduri? Îl are doar pe fratele tău, Litovoi, lîngă el. Și-i de nădejde, după cum îl socotim cu toții! L-a păzit de osteneli și necazuri.

Ajunși la loc mai neted și simțind apropierea grajdurilor, caii o iau la galop printre grînele date-n pîrg. Pătrund în așezarea de pe Jiu tocmai pe vremea prînzului mic. La poartă sînt îmbrățișați cu căldură de Litovoi. Bătrînul voievod Lițu, așa cum a bănuit Bărbat, este tras în sus la munte unde aerul răcoros îi ușurează răsuflarea.

Treburile țării Litua au rămas în seama lui Litovoi care, după ce ascultă veștile despre năvălirea tătară aduse de ei, le spune ceea ce a aflat el:

— Nici pe la voi, Mihai, lucrurile nu stau tocmai bine. Fugiții au început s-ajungă pînă aici. Voievodul Bal a trimis pe Vuciu, fecioru-său, după tine și după îndrumări de la taică-meu. I le duci tu și el rămîne, ca om de legătură la noi. Îți dăm cîteva pîlcuri ca ajutor. Încercați și voi să-i stăviliți pe tătari ca hoardele lor să nu pătrundă în țară. Ne vom lipi cu toții de munți pînă va trece blestemul acesta, ca și altele și tot neclintiți o să rămînem!

— Cu bine, știu ce am de făcut. Aveți grijă de Nicolo să se simtă ca acasă, cum ne-am simțit și noi cînd am fost la el. Nu-i așa, Bărbate?

Se îmbrățișează ca frații și apoi, fără să mai zăbovească, Mihai, însoțit

de trimișii voievodului Bal și de oamenii dați de Litovoi, apucă drumul muntelui spre țara Hațegului. Înnoptează, după ce trece pasul Vîlcanului, în valea Jiilor de sus. Nu are astîmpăr să doarmă și, o dată cu ivirea zorilor pornește, peste Dealul Babii, înspre valea Streiului. Ca de atîtea ori, dar întotdeauna cu alți ochi, privește, furat de măreția cu care se împlinește în fața lui, faptul zilei.

De peste văi, în spuzeala roșietică a zorilor, pîcle străvezii de abur se înalță spre culmile stîlcoase. Pulberea apoasă răsfrînge în roinde sclipiri minunata lumină a răsăritului. Strălucirea dimineții cuprinde, cu felurite tării, cutele pămîntului. În rotogolul mult strîmtat al cerului de cununile împreunate ale munților, revărsarea luminii se petrece-n valuri, nu domol ca în lărgimea văilor ori netezimea cîmpiilor. Pe spuma lor sclipitoare soarele se și înalță peste mai plecatul creștet al Surianului. Fiecare după cum se frînge sub trecerea lui, înspre plinul cerului, dă o altă înfățișare, un alt chip, o altă însuflețire țării Hațegului, deplin desfășurată vederii de potopul de raze. Poate chiar și el își încetinește mersul bine măsurat ca să cuprindă uimit frumusețea pe care a scos-o la lumină din întunecimea nopții. Pornite de sus, din înaltul cerului, țintirile-i dezvăluie ținuturi foarte bine hotărnicite. Ca desprinse din laturile semețelor înălțări ale Retezatului se arcuiesc alte culmi, ca două seceri peste seamă de mari cu mînererele îmbinate. De o parte se înlănțuie ultimele povîrnișuri ale munților Surianului, iar de cealaltă, tot cam în aceeași rotunjită rînduire, se încheagă vălurile păduroase ale răsfirărilor Poanei Ruscăi. În adîncitura lătăreață dintre crestele ocrotitoare două rîuri își taie văile. După ce și le lărgesc în cîmpii mănoase, în coborîrea lor înspre miazănoapte, împinse de zăgăzuirea Orlii, Streiul din dreapta și Rîul Mare venit din stînga se împreună. Ca pe un uluc scapă din strînsoarea Orlii și Brădoasei, într-o altă lărgime, care se împîntă-n valea strîngătoare a Mureșului. Scobitura dintre munți este ca un leagăn pentru doi gemeni. Aproape pe la mijloc o împarte coama domoală a Lupoanii. Încrețitura parcă anume făcută ca să nu se hîrîie legănații între ei. În frumoasa dimineată, totul pare rînduit pentru bucuria vieții. Săgetările înfierbîntate ale soarelui sorb setoase brobonările sclipinde ale rouăi de prin poienile, pajiștile, fînețele, luncile umezite și zăvoaiele pline de frăgezime, verdeață și răcoare. Florile adăpostite sub umbrarele răcoroase ale livezilor și pădurilor se întind cu vioiciune să culeagă din reveneala țelinii seva dătătoare de vlagă. Pe cîmpuri grînele își leagănă rodul dat în pîrg. În loc însă ca oamenii să-și însemne pe ele bucuria secerișului le-au lăsat pustii. Și totuși nu-i lipsă de mișcare. Dimpotrivă, se simte prea multă, dar altfel rînduită decît s-ar cere la această vreme a plinei veri.

Forfoteala, după cum se lămurește repede Mihai, este mutată de pe drumeagurile lanurilor pe cărările aflate sub pavăza pădurii. Pe ele se îndeasă mulțimea cu tot te are mai de preț grăbindu-se înspre adăposturile din munte. Abia coborît în vale întîlnește primii fugiți, unii tocmai de pe Mureș. Mare prăpăd trebuie să fie acolo, își zice, dacă ei au

ajuns pînă aici. Le ascultă cît poate mai stăpînit și înțelegător căinările. Care mai de care vrea să-i înfățișeze prin cîte a trecut. Privirea-i se oprește întrebătoare asupra unora de aici, din țară. Nu-i vine să creadă cînd îi spun că și în valea Rîului Mare s-au făcut simțiți colții năvălirii. Se încruntă cînd unul mai dăruit într-ale povestirii îl lămurește, cu amănunte, că aspra desfășurare a ciocnirilor este crîncen însemnată pe trupul țării. Cea mai crunt lovită a fost chiar așezarea voievodală de la Hațeg. Se înalță în scări cînd aude că deasupra curților așezării se mai învîrtoșesc suluri de fum dacă pîrjolul mai dă de uscăciuni și parcă le deslușește dincolo de coama Lupoanii. Fără de nici o îndoială că prădăciunea și focul au pustiit tot ce în anii de muncă aprigă harnicii locuitori ai țării s-au străduit s-adune.

Cînd își dă seama că năpăstuiții, după ce au isprăvit înfățișarea păsurilor, se pregătesc să plece mai departe, îi oprește:

— Stați, oameni buni, unde vreți să treceți? Și dincolo-i aceeași amenințare. Împrăștiați-vă în munți. Cei în putere veniți și luptați alături de noi!

— Dacă ai ști ce am îndurat noi, n-ai mai vorbi așa.

— Potoliți-vă și rămîneți aici, împărțiți pe la obștiile noastre, pînă vă veți putea înturna la casele voastre.

Cum cei care-l cunosc îl știu om de nădejde, îi iau de bune vorbele și îi îndeamnă și pe ceilalți să-l asculte. Însoțit de ei Mihai intră în Băiești unde se află curtea sa cnezială. După cîte-i spun ai săi, foiala întîlnită în cale-i nu se mărginește numai la încercarea de scăpare a mulțimii peste pasul Vîlcanului. Este la fel de întetită și-n cealaltă parte a țării. Chiar dacă n-o poate vedea și-o închipuie cum trebuie s-arate.

Într-adevăr, în acest timp pe drumurile văii Rîului Mare încep să prindă coajă, sub arșița eîmpului, urmele proaspăt lăsate de copitele vitelor și de roțile carelor greu încărcate ce, de puțin timp, au intrat sub streășina pădurii. Bolovanii bătuciți în prundișul de nisip al viiturilor, aduse de pîraiele coborite de pe povîrnișuri, sînt plini de zgîrieturi și spărturi, însemnîndu-se în piatră graba și greutatea fugii. Șerpuirea de oameni și vite care urcă din ce în ce mai pieptiș se încovrigă pe tăpșanul unde o bisericuță stă de strajă la gura creștăturii, adînc mușcată de apele Rîușorului, în buza muntelui.

Cei de-acum ajunși în poienița lăsată pentru praznice mai deosebite se odihnesc în jurul căruțelor, obosiți de atîtea zile și nopți de grele încercări. Încă-s nedezmecțiți de pîrjolul necruțător care i-a gonit cu bruma de agoniseală strînsă, cam fără de alegere, de prin casele lor.

— Grea încercare s-a mai abătut asupra capetelor noastre, spune unul dintre bătrînii așezați pe covorul pufos al poienii.

— Și să vedem cum și cînd se va isprăvi, adaugă un altul plin de îngrijorare.

— Bine că doamna, domnița, femeile și copiii noștri au ajuns cu bine sus, la adăpost, întregeste un al treilea arătînd spre munte.

Privirile li se îndreaptă înspre măgura în coasta căreia peste vale, deasupra prăpastiei, se răsfață în soare, bine înfiptă într-o ieșitură de stincă, zidăria suriu-roșiatică a cetății Colț. Prin răsfirata verdeață a pădurii, se rotunjesc puternicele ziduri de apărare. Din loc în loc sînt închegate de turnuri zimțate cu lăcașuri de tragere. De jos, de pe tăpșanul biseriței, cetatea pare a fi agățată, peste scobitura prăpăstioasă a tăieturii văii, de un tăinuit cîrlig. În zadar s-ar căuta un loc de ajungere la stîncăria de sus. Colțul cleanțului pare înfipt în inima pietroasă a muntelui ca o pană grozavă care nu a putut fi bătută în întregime și i-a rămas capătul afară ca un pinten scrijelat de strașnicele izbituri care au cioplit povîrnișurile vîrfului Ascuțit. Oricît s-ar sili cineva, nimic nu-i dezvăluie, prin pădurea deasă care îmbracă trupul măgurii, drumul ce duce la cetate. Urma lui a fost cu grijă ascunsă sub așternutul de cetini.

Puțini din țară cunosc deschiderile care înlesnesc trecerea. Răzbaterea prin ele se încheie la îngrozitoarea prăpastie a Rîușorului deasupra căreia plutește cetatea ca priponită de stîncă spintecînd golul amenințător. Cioplirea adîncă a stanei mărturisește lupta de zmei pe care au dus-o ziditorii ca să-i dea cetății faima de legendă, asemănătoare cu cea care cinstește vîrfurile teșite al Retezatului. Suriul stîncăriei se îmblînzește în bătaia soarelui sub purpuriul brîurilor de mortar roșiatic. Acesta-i alt dar prețios al oblăduitorului munte, făcut din sîngerul prundiș dezvelit de apele Rîușorului. Acoperișul tot de piatră preface lăuntrul cetății într-o adevărată peșteră zidită cu răsuflători și deschideri pentru tragere. Partea neprimejdută dinspre prăpăstii are ferestre mari luminoase. Cei aflați sub pavăza-i ocrotitoare pot să înfrunte cu încredere atît dușmanul, cît și furiile dezlănțuirilor furtunoase și geroase ale foarte sucitei vremuri de pe aici.

Din depărtare, arămiul zidăriei de-abia se poate deosebi, pe răsfrîngerea roșcată a mîncăturilor rîpoase. În cea mai mare parte a anului se lasă peste ea perdeaua pădușului care stăpînește coborîrea unduitoare a muntelui înspre șesul unde-i țara.

O primă întărire ușor arcuită închide gîtuirea dintre prăpăstiile mărginașe. Urmează o curte netezită cu lespezi care cuprinde și șanțul de apărare al intrărilor cetății. Deschizătura boltită de pătrundere în această curte se poate înfunda printr-o poartă din trunchiuri de stejar, care se mișcă pe roți de-a lungul întăriturii. Cînd cetatea se desparte de cei din afară, în spatele porții de stejar, cade un grătar din tulpini noduroase de sînger. Totul este prins în scoabe și legat prin găurile străpunse în stîlpii împlîntați în rosturile cioplite adînc în stîncă susținătoare.

Clădirea propriu-zisă acoperă cu cele patru colțuri ale sale întreaga ieșitură a stîncii. Întăriturile de sprijin ale cetății se prelungesc, prin prăpăstiile deasupra cărora sînt înălțate, pînă în clocotirea spumoasă a apelor vijelioase. Fața-i cu ziduri mai puternice are de o parte și de alta, în două turnuri pătrate, uși încăpătoare. Acestea pot fi folosite numai prin

mijlocirea podurilor lăsate peste săpătura care le taie de curtea porții. Pentru apărarea ușilor zidul dintre turnuri se îmbină într-o muche ușor ascuțită, care deschide câmpuri de tragere înspre podurile ridicate. În partea dinspre Retezat, un turn înalt stăpânește cetatea, valea și pieptul muntelui. Tencuiala-i de soi îi dă înfățișarea unei așezări mai deosebite, domnești. Ogivele ferestrelor căptușite cu tocuri de piatră rotund șlefuite, care înlesnesc vederea înspre Retezat și bisericuță, dovedesc îngrijirea deosebită de care se bucură din partea stăpînului.

Locuința turn are jos o încăpere boltită, împărțită în pătrate de stîlpii de sprijin. Deasupra ei sînt două rînduri de odăi de locuit. O scară răsucită duce din dreapta ușii mari a încăperii de jos la odăile de sus, iar din stînga ei o scăriță înlesnește urcarea pe acoperiș la turnulețul de veghe, care deschide privirii toată vederea țării în partea Rîului Mare.

În turnurile din colțuri și în legăturile dintre ele sînt rostuite odăile pentru ostași și alți adăpostiți. Înăuntrul proptelelor din partea mai domolită a stîncii, au fost săpate încă de la zidire cămări pentru de-ale hranei și pivniți pentru păstrarea armelor: sulți, arcuri, săgeți, ghioage, scuturi, securi și altele necesare apărării.

Încăperile din susul turnului mare sînt ale căpeteniei țării. De cum se intră în ele se vede că sînt de om cuprins. În prima, lavițe și sipete încărcate se rînduiesc pe de margini. O uriașă blană de urs așteaptă să fie folosită pentru plăcuta odihnire în fața căminului. Pe perete este prins, în două scoabe mari, un covor frumos înflorat, avînd țesut în mijloc stema voievodală. De o parte și de alta a lui sînt agățate dovezile iscusinței vînătorești. Alt perete este acoperit de tăblia aurie a unui iconostas, unde o candelă-și pîlpîie flăcăruia. Peste tot se vede gustul bunei gospodine. Pe mese, pe laviți, hărnicia mîinilor stăpînei este dovedită de cusăturile înflorate. Perinile înfoiate de puful moale vîrfuiesc scrinurile și așa înălțate de bogăția covoarelor. Izbește grija cu care s-a îmbinat, la înălțare, nevoia apărării cu căldura unui adăpost pentru vremuri grele, cînd primejdia va bate la porțile țării. Cam așa cum se întîmplă acum. Răspunde foarte bine acestei meniri, atît prin așezarea-i ascunsă, cît și prin potrivirea-i la ceva mai mult decît cerințele unei înjghebări ostășești.

Într-o lărgitură a stîncii, mai din susul porții celei mari, își are locul pîndarul, care veghează fața de apus a Măgurii, cu drumul de pătrundere în cetate. Acum s-a tras la adăpostul unui pin pitic, să mai iasă din bătaia necruțătoare a soarelui. Sub ocrotirea privegherii lui și a pîndarului din turnulețul cetății se desfășoară forfota din cele două curți lăuntrice. Îngrămădiți în ele, bărbați și femei încearcă să șteargă urmele lăsate de înfrigurarea sosirilor. Bucatele și celelalte provizii sînt duse spre cămări. Lucrurile și țoalele strînse, în grabă, iau drumul odăilor.

Fețele tuturor sînt cuprinse de îngrijorare. Mîinile înfrigurate, oricît se zbat, se dovedesc cu mai puțin spor ca de obicei. Nici unul nu îndrăznește să se uite la ceea ce a lăsat în urmă. Și-ar spori fără de rost amărăciunea. Prea sînt vii în mintea lor cele întîmplute ca să se fi putut smulge din

aspra zdruncinătură suferită. Singurii care-și văd liniștiți de rosturile lor sînt oștenii de pază, dealtfel destul de puțini. Șederea îndelungată în cetate le-a dat obișnuința amenințărilor. Ascut tășurile topoarelor, coaselor, săbiilor. Strunesc întinsul coardelor de pe arcuri. Colțurează butucii ghioagelor. Încearcă alunecarea cozilor pe cuprinsul palmelor bătucite de muncă și lupte.

Focurile aprinse pentru fiertura de dimineață răspîndesc mirosul plăcut al rășinii arse. Dintr-un izvor ascuns, atît vederii oamenilor, cît și soarelui, pe un uluc la fel de bine dosit în crăpăturile prăpastiei, este adusă apa care umple hîrdaiele și troacele lungi cît trunchiurile nescurtate de plop.

Anița, soția voievodului Bal, cu Armina, fata lor, sînt prinse cu scuturătura și primenirea odăilor de sus, din turn. Deschid scrinuri și așează-n ele haine, blănuri, covoare, deocamdată strînse în nădejdea unei grabnice reîntoarceri. Cu toate că zarva din curte și treburile gospodărești ale cetății le cheamă, mama și fata întîrzie să coboare. Simt nevoia să mai rămîină singure să se dezmeticească asupra locului unde se află.

— Cum se vor fi descurcînd ai noștri în ciocnirile cu tătarii? Întreabă mai mult ca pentru sine mama.

— Fii încrezătoare, mamă. Știe tata cum să-i înfrunte.

— De știut știe. Numai putere să aibă. Trebuie că-i la grea cumpănă de nu primim nici o veste de la el.

— Nu fi îngrijorată. Are flăcăi de nădejde alături de el. Gîndul fetei cuprinde mai mult decît pe tatăl și fratele ei. Luînd ceva din partea ferestrei, Armina se oprește în fața deschiderii ei. Privirea-i îmbrățișează înălțarea falnică violet verzuie a crestei teșite a Retezatului. Stă cu gîndu-i tineresc cine știe unde fugit. Cu glasul ușor tărăgănat o cheamă pe maică-sa.

— Mamă, privește! Nu-i păcat că-i atît de plină de jale ziua asta frumoasă. Uite cum lucește ca un șirag de mărgăritare Rîușorul. Cum s-adapă razele soarelui în el și ce se mai furișează apa pe sub frunzișul des ca să nu fie sorbită! Îl vezi? Intră și iese din nenumăratele cotituri.

Dar mamei, frămîntată de alte griji, nu-i arde de aiurelile ei tinerești. Ea vede cu totul altceva pe vale. Amărîta fugă a oamenilor țării, care o face să spună dureros:

— Ce plină-i valea de oameni și vite. Și de jale.

— Se grăbesc, mamă, la ascunzători.

— Hai să coborîm, Armino. Ne așteaptă atîtea treburi. Cîte nu s-au mai putut întîmpla de partea cealaltă, și arată în josul văii, de cînd am plecat noi de acolo.

Priveliștea care le întîmpină la coborîrea scării nu prevestește nimic a bun. Măsurile de pază sînt întărite. Numărul celor aflați în cetate este crescut. În curte se îngrămădesc, abia descărcați, desagi plini cu boabe, făinuri, carne, slănină și altele de trebuință unei îndelungi apărări.

Cneazul Itu din Sibîşel, căpetenia cetăţii, în faţa nedumeririi lor, le pofteste în turnuleţul de pază să-şi dea singure seama despre ceea ce se petrece jos, în ţară.

Puternicele raze ale soarelui le împiedică la început vederea. După ce li se obişnuiesc ochii, încearcă să desprindă de unde-i fumul care stăruie departe, în zare, uşor legănat deasupra dealurilor din spatele Haţegului. Tresar, amîndouă săgetate de acelaşi gînd.

— Mamă, se ridică de peste casa noastră!

— Aşa mi se pare, răspunde cu amărăciune mama.

— Ce va mai fi rămas, mamă, din atîtea lucruri strînse în casa noastră?

— Le vom rostui noi la loc pe toate, numai să ne vedem din nou acolo, răspunde mama mai moale gîndindu-se la tot ce a putut mistui focul din gospodăria ei atît de bine încheată.

— Ceea ce am putut lua i-atît de puţin. Unde ne vom întoarce, dacă totu-i ars?

— O să găsim noi. Acum să coborîm. Jos sîntem aşteptate. Cine poate şti pentru cît timp va trebui să ne ajungă ceea ce avem. Nu se ştie dacă taică-tu ne va mai putea trimite ceva. Şi de unde?

— Nu de asta mă tem, mamă! Aş fi vrut să fiu mai aproape de tata. Ce singur trebuie să se simtă fără noi.

— Nu singurătatea îl doboară pe el, domniţă, ci mulţimea grijilor între care trebuie să se împartă, răspunde cneazul Itu.

— Cum stai cu oamenii, cneaze Itu, îl întreabă cu întîrziere doamna, mai mult ca să zică şi ea ceva.

— Fiecare este acuma de trebuinţă. Avem încă atîtea de cărat de jos, din poiana bisericii, să mînăm vitele la oculurile din stînele din împrejurimi, să adunăm fînul. De, ştim noi? Cu toate că sîntem în crugul verii, vremea se poate uşor schimba.

— Cneaze, mamă, n-aş putea să stau eu aici un timp de pază? Ochii-mi sînt ageri, locurile şi semnele primejdiilor le cunosc. Nu-mi vine greu să ghicesc străfulgerarea săbiilor, coifurilor şi lăncilor în zbughirea lor printr-un luminiş. Nici colbul cailor în goană nu-l asemăn cu pete de pămînt uscat. Şuietul de trezire nu-mi scapă urechilor. Dumnealui, badea Grigore, ar putea să v-ajute jos şi în locu-i aş fi eu de mai mult folos aici, decît poate în altă parte.

— Bine domniţă, rămîi, dar fii cu ochii-n patru să nu dea năpasta peste noi. Ne încredinţăm cu toţii vieţile grijii tale. De-i vedea ceva să ne strigi să luăm aminte.

Sus, Armina iscodeşte apropierea şi depărtările ca unul dintre pîndarii cei mai de frunte. E scăldată de acelaşi îmbătător simţămînt care a înfiorat-o cînd, doar fetișcană, cu voia părinţilor s-a prins duminica pentru prima dată în joc. Ce poate face însă o fată tînără în larga desfăşurare de sus? Vrînd, nevrînd încep s-o bată gîndurile, aduse parcă de uşoarele adieri coborîte de pe înălţimile culmilor. Dă roată privirea. În

spate se-nalță zidul de netrecut al munților cu crescătura tăiată a Retezatului. Nici un prilej de teamă din partea asta. Sînt ca o poartă zăvorîită pentru dușman și primitoare pentru prieteni. Și-acum îi trimit plăcuta răcoare. O simte proaspăt stoarsă din zăpada ascunsă în văgăuni. Își înalță fruntea ca boarea coborîită să astîmpere nemiloasa arșiță revărsată de soarele ridicat pînă sus, ca să cuprindă cît mai multă țară sub privirile-i pătimașe.

Fața-i zvîntată de broboanele de sudoare se-ndreaptă spre larga cîmpie a Hațegului. Asupra ei trebuie să-și pironească ațintirile scormonitoare. Acolo-i focul care le mistuie rodul atîtor ani de osteneli, ca și locul de furișare al dușmanului.

Singurătatea nu se potrivește însă firii ei. Trebuie să umple aceste goluri care o stingheresc. Ca să nu fie năpădită de simțiri ciudate, deschide drum gîndurilor, lăsîndu-se purtată pe aripile lor. Zborul lor nu-i tulbură însă păzirea ce-i este încredințată. Oamenii care se zbat jos, în curțile și odăile cetății au încredere în ea. Oricît se află de sus, cu atîta zidărie sub picioare, simte cît de adînc îi este înrădăcinată ființa în această glie. Este ca o mlădiță pornită de la cine știe care strămoș. Se asemuie cu o iederă tînără care caută sprijin pe copacii cei mai falnici ai pădurii. Aceeași zbatere o însuflețește, de a ieși cît mai sus, cît mai la soare, ca lumina și căldura culeasă să întărească-n vinele-i seva proaspăt trasă din pămînt.

S-aducă mult așteptata înflorire a tinereții.

Printr-o scuturare și clipire ageră înlătură repede orice lîncezeală coborîită de îmbietoarea visare. Înfrînge cu hotărîre slăbiciunea care-i încearcă subțierea veghii, nesocotirea datoriei. Este doar flică de voievod și lumea o privește cu drag. Cine n-o cunoaște pe întinsul plaiurilor din munte sau a drumurilor de la țară? Cîți ochi n-au urmărit-o în hărnicia lucrului sau în vîrtejul jocului? Își încordează privirile, dar împrejurimile nu-i dezvăluie nimic. Ceea ce se petrece în depărtări este greu de bănuir. Se întoarnă iarăși la firul gîndurilor ei. Îi sare în față sprinten căluțul năzdrăvan al copilăriei. Dar îl strunește. Alte griji are acum o fată de 17 ani, pusă în fața unei împrejurări atît de neașteptate. Năvălirea este prima răvășire a vieții fericite ale cărei cumplite urmări începe dureros să le simtă. Părinții și cei mai vîrstnici au învățat-o să nu nesocotească primejdia, ca să nu fie luată pe nepregătite de ea.

De ce a trebuit să vină această grozavă tulburare a limpezimii mulțumirilor care o înconjurau? Se încheagă sub imboldul acestei întrebări, plină de răzvrătire, chipurile luminoase ale întîlnirilor ei cu aproape întreg pămîntul țării desfășurat în față-i. Fiecare colțișor înspre care își îndreaptă privirea, cu toată ascunsă sa depărtare și tăcere, prinde viață. Cum o cheamă colinele mai domoale ale Slivuțului. Seamănă atît de mult în alungirea lor cu un om întins alene la soare. Prinde sclipirile înșelătoare ale apelor Streiului, îndesate-n ciotul colțuros al Orlii.

Sînt gata toate împrejurimile Hațegului să-i reînvie amintirile

întreșesute cu atâtea bătăi de inimă. Cît de frumos și plin de nădejdi a fost primul pas, prima tremurare a mâinilor prinse sub îndemnul dorului, se minunează îndrăgostita. Ca să-și potolească bătăile inimii, trece la vremea cînd taică-său, voievodul, o lua cu el în drumurile-i prin țară. Cîteodată chiar și-n sus, înspre munte. Lăsa în grija ei mîncarea, uneltele și armele de care aveau nevoie. Cît de cunoscut îi este fiecare locșor de acolo, de sub streășină zării unde poate se află strînși tatăl, „el” și ceilalți ostași gata să întîmpine înnoirea invaziei. Ca-ntr-o străfulgerătoare luminare îi vine în minte izvorașul de sub sînul Orlii și zăvoiul năpădit de viorele din cotul plin de arini al Galbinei. Închipuirea-i sare apoi peste ape ca un greier năstrușnic. Cît de aproape-i vremea cînd a trecut cu taică-său prin luminișurile Porcărețului și s-au așezat pe-o ieșitură, care le aducea Streiul sub picioare. De acolo i-a arătat, ca la un băiat, cît de mare-i stăpînirea strămoșească. Jos țara, și sus hotarele cu marginile hotărite de însemnarea trasă peste înălțimi de mîna-i grăitor întinsă. Cu cîtă răbdare își amintește că a lămurit-o atunci în privința iscusinții apărării țării. Doar munții se apără singuri, țara are nevoie de scut. Cunoaște urmele întăriturilor făcute de înaintașii lor în cine știe ce grea împrejurare. Cu toate că-s surpate, înțepenite și roase de apă, teșiturile în trepte se vād destul de bine pe șeaua care leagă Orlea cu Slivuțul. De asemeni drumul alb și prăfuit, bătut cu piatră, care, săltat din valea Streiului fuge drept în dărîmăturile Grădiștei, cîte întrebări nu trezește în mintea oamenilor. La fel și cel de la Bar la Grădiște, pe sub poala muntelui. Toate-s dovezi despre dîrzenia strămoșilor, în înfruntarea cu cei care au rîvnit la pămînturile lor. Acum i se dezvăluie înțelesul adînc al spuselor tatălui ei despre rostul de odinioară al ruinilor văzute.

Dar parcă pîcla străvezie a fumului, încă nerisipit de deasupra vetrelor pustiite îi stînjenește vederea. I-ascunde oare alte umbre? Spre mulțumirea ei nu vede nimic.

S-apleacă din nou peste cele petrecute mai în urmă. Nu mai departe decît anul trecut, mergea tot cu taică-său prin grînăria coaptă a țării. La trecerea lor secerătorii se opreau din lucru să vorbească cu voievodul. Parcă-l aude pe taică-său cum îi îndruma că prea-s risipite clăile și la nevoie îngreunează strîngerea lor și-i lua la rost că nu și-au pregătit pătulele. Astea erau însă socoteli de gospodar, la care încă nu se pricepea. Cu timpul o să învețe cît mai multe, să vadă cei bătrîni de ce este în stare. O frămîntă lipsa lui taică-său. Dar oare numai a lui? De ce-i bate inima iute și i se așază o ușoară apăsare pe piept. I se taie răsufarea, un fior de neliniște și o unduitoare fierbințeală o încearcă. Îi tremură mâinile încleștate de zidul turnulețului. De ce oare? Doar în față nu se vede nimic îngrijorător. Poate căldura-i prea mare. Soarele bate nemilos. Își scoate pieptărașul și trece la umbră. De-ar vedea-o maică-sa ce ar mai lua-o la rost „soare, soare, dar vîntul văii-i răcoros” și ea-i cam în bătaia lui, aplecată cum stă peste marginea zidului, numai ca să vadă mai bine!

Cît o mai fi trebuind să stea? Au uitat de ea luați de treburi? Nu-i greu să stai să te uiți la tot ce te-nconjoară. Și așa, de una singură, se gîndește pe rînd la toți cei dragi.

„El”, vecinul, care trage nădejde, dealtfel ca și ea, la o curîndă însoțire, este tot departe. Cînd mergea la cîmp, nu ieșea la răscruce, în calea ei? Dar cînd lărgeau a horii roată nu-și dădeau cu coatele unele bătrîne socotindu-i tare potrivîți?

Gîndurile acestea n-au decît să se înșiruie. Îi priesc singurătății de aici. O liniștesc. Îl cuprind doar pe „el” și dragostea „lor”.

Se așteptau unul pe altul, dar de întîlnit se întîlneau ca din întîmplare și-n trecere. Nu le stătea bine să fie văzuți des împreună. Mai tîrziu a aflat că ochii de prin curțile-nvecinate, vedeau ceea ce voiau ei s-ascundă. Doamne, ce aproape i-l aduce dorul în față chiar așa cum trecea, în fruntea feciorilor, drept, subțire și totuși chipeș, cîștigînd întrecerile voinicești. În ce parte a țării poate fi ceata lui? Prin ce păduri așteaptă sau poate chiar luptă? Uf ! De-ar trece mai repede și cu bine zilele astea grele. Să se-ntoarcă acasă cu toții. Să li se unească din nou căile, și așa să meargă o viață-ntreagă!

— Domniță, îți mulțumim pentru azi. Am venit să te schimb.

Coboară puțin mîhnită. Îi pare totuși rău că lasă locul acesta tihnit, unde a retrăit atîtea întîmplări ale tinereții ei aflate de-abia într-o primă împlinire. Dacă n-ar fi fost oșteanul străin de față, poate și-ar mai fi ridicat mîna odată să-i facă un semn „celui” pe care-l simte, pe undeva, pierdut în revărsarea țării. Fără îndoială că „el”, prinzîndu-i semnul, i-ar fi răspuns.

Intră înseninată în odaia lui taică-său unde o găsește, împreună cu mama, pe nașa ei, Dafina, de-abia sosită. Se îmbrățișează cu dragoste. Nașa nu are copii și de aceea o răsfată cît poate. S-așază să-i asculte povestirea celor întîmplate în țară.

— După ce le-a izbutit prima străpungere, ceata de călăreți dușmani a pustiit Hațegul. Pagubele nu au fost mari, dar luptătorii noștri le-au tăiat, deocamdată, îndrăzneala. Acum îi țin țintuiți pe valea de jos a Streiului. Iuliu crede că ei își păzesc trecerea de pe Mureș și ciupecsc ce pot de pe lături.

— De-ar fi cum spui, adaugă neîncrezătoare doamna.

— Lăsați că s-au liniștit. N-am văzut nici o mișcare, sare Armina pripit. Se oprește însă sub privirea muștrătoare a mamei.

— Unii se și gîndesc să se-ntoarcă.

— Poate-i totuși prea devreme. Și acum Armina, jos, la treabă! Tu, Dafină, desfă-ți lucrurile.

Frămîntarea de peste zi se întetește pînă cînd opaițele încep să-și împrăstie pîlpîindele lor lumini în bezna dintre ziduri. Încetul cu încetul zbuciumul din curte și încăperi se liniștește.

2. PREGĂTIRI

Pe cea mai împinsă cocoașă a Orlii, înspre apele Streiului, sub coroana deasă a unui stejar, cu un început de poieniță în față ca o urmă a unei îndepărtate teșiri, voievodul Iuliu Bal și-a ales locul de îndrumare a bătăliei, dacă ea va izbucni. Abia urcat, de jos, din valea Streiului, unde voise să se încredințeze că toate cele hotărâte de el cu privire la închiderea drumului de pătrundere în țară sînt îndeplinite, se-ntinde pe patul de crenguțe de stejar din colibă. Nu pentru odihnă, ci mai mult ca să-și limpezească mintea. Vrea să judece dacă nu i-a scăpat ceva în rînduirea pîlcurilor, care în clipa hotărîtoare ar putea să dea peste cap toată apărarea atît de amănunțit chibzuită. N-are însă prea mult răgaz căci Dumitru, văru-i, îl strigă:

— Iuliu! Au sosit trimișii noștri și-i văd gata să ne spună cu ce vești s-au întors.

— Atunci hai să ne adunăm. Poftește-i, rogu-te, vere Dumitre, și pe cnezii aflați aici.

Destul de sprinten pentru vîrsta lui, Voievodul iese în poieniță să cuprindă cu vederea partea de pe Streiul de jos a țării și să cumpănească asupra folosirii dealurilor din jur pentru apărarea celei de sus. Urme de întărituri vechi stau ca mărturie cît de încercat a fost acest loc, în decursul vremurilor, de vitregia năvălirilor. Măgura pe care se află este ca un pumn întins gata să izbească-n fața celui care vine cu gînduri ascunse. Poate să socotească șeaua îngustă din spate, drept mîna care ține pumnul. Ea alcătuiește legătura cu celelalte răsfirări ale Orlii. Privită de pe valea Streiului de jos, pare o claie neterminată acoperită de cetini, ca să nu sufle vînturile finul strîns în ea.

Cunoaște și slăbiciunea sprijinului pe care-l dau dealurile. Tot de la

strămoși știe că ades întăriturile în trepte de aici au fost cucerite peste prea deșiratul spate al Slivuțului. Se răsucesce ca să măsoare din ochi golul din stînga Orlii pe care la nevoie va trebui să-l umple. Privirile-i se țintuiesc asupra șirului de oșteni care urcă-nspre el. Încruntarea-i a nedumerire se risipește repede, cînd își dă seama că cel aflat în fruntea lor este cneazul Mihai din Băiești.

După un urcuș destul de pieptiș, Mihai cu răsuflarea tăiată răzbate, însoțit de căpetenia oștenilor trimiși de Litovoi, sus pe creastă. Îi vede pe cei strînși în poieniță. Le face semn cu mîna. Mai are puțin și intră în ea. Ajuns în fața lor se înclină:

— Să trăiești, Voievoade! Mă închin cinstiți cnezi și juzi. Bun găsit tuturor.

— La timp ați venit, cneaze Mihai, Filimoane și bine pentru cumpăna grea în care ne găsim!

— Folosește-ne, Voievoade, după cum ți-e nevoia.

— O să hotărîm cu toții, în sfatul pentru care ne-am adunat.

Voievodul se uită la cei strînși și încredințîndu-se că au sosit toți cei chemați, hotărăște începerea sfătuirii.

— Poftiți, așezați-vă să-i ascultăm pe cei întorși din solie și iscoadă. Începe tu, Vălene!

— Mărite voievoade, de la Bălgrad în jos e un șuvoi de tătărime. S-a dovedit de nestăvilat în scurgerea-i furioasă de-a lungul Mureșului. Îneacă totul. N-alege între oameni și vite; nu cruță nici copiii; omoară, robește, jefuiește, arde totul ce întîlnește în cale. Din așezările de la Bălgrad, Sebeș, Orăștie, n-au mai rămas decît ruine. Cneazul Vasile de la Hundeoara-i fugit tocmai înspre Rusca. Puțini de tot au mai apucat să plece cu el. I-a ajuns din urmă călărimea tătărească. Cruntă și sîngeroasă nu are răbdarea să culeagă rodul jafului. Îl lasă celor din căruțe și de pe jos, iar ea pornește ca haita de lupi turbați și răsare cine știe la ce depărtări. Oamenii fug înnebuniți din calea ei. Își lasă întregul avut, numai să scape cu viață. Pînă și magistrul Ștefan al Bălgradului, împreună cu popimea ce era strînsă în jurul lui în cetate au luat drumul pădurii, cerînd adăpost la românii de pe acolo. Și-au adus aminte la nevoie că sînt și ei oameni. Altfel îi pun în rînd cu vitele. Dacă vreo răsfirare de-a lor se va abate și peste pămînturile noastre, socotesc, după cele văzute și auzite, că-i bine să le golim locul și să-i petrecem de pe margini pînă se vor scurge.

— Îndemnu-i bun, întărește voievodul. I-am văzut ce sînt în stare să facă chiar aici. Dacă nu i-a putut stăvili regele din Buda, cum o să putem noi? Mai ales de vor căuta o scurgere înspre țara ungurească și vor veni din ce în ce mai mulți. Noi totuși îi vom aștepta pregătiți. Dar tu, Silviuț, ce ne spui?

— Și prin Bănat stările-s rele, iar oamenii-s pribegiți și îndesați în păduri. În jos, la țară-i un pîrjol și-un cuptor de parcă ar vrea s-adune grînele, de pe holde, coapte de-a dreptul în pîine. Tătarii ăștia se

năpustesc de crezi că vor să șteargă de pe lume neamurile locurilor pe unde trec. Nici banul Filip și comitele Mercuțiu de pe Timiș n-au stat năcuciți. S-au unit pe vadul Timișului, dar oastea le-a fost spulberată în câteva zile. Hoardele merg pe Timiș, în jos, spre țara largă. Nu dau semne să se

desprindă înspre noi. Poate pîlcuri lăturalnice să caute locuri neajefuite și atunci să se rătăcească și pe aici. Aceasta-i paza pe care o socot ca trebuincioasă.

— Cunoașteți acum amenințarea de unde vine și care i-ar putea fi tăria. Nu sîntem neputincioși în fața ei, dar trebuie să știm cum s-o înfruntăm fără să ne prăpădească. Rămînem la cele hotărîte mai înainte. Deschidem calea hoardei și-ncercăm să-i strîmtăm trecerea. Ne-mpărțim ca să fim peste tot. Cneaze Mihai, cu oamenii tăi, cei trimiși de Litovoi și cei ai cnezilor Dobrotă al Bărbăteștilor, Niegomir al Basarabilor și Lațcu al Livezeștilor, să apărați intrarea pe Streiul de sus. Rogu-te, și cred că cei de față n-au nimic împotrivă, să fii căpetenia lor. Cneazul Pogan din Clopotiva rămîne la poarta dinspre Zăicani. Eu cu ceilalți vom sta de veghe aici, sus, pe Orlea. Avem în grijă țara cuprinsă între Rîul Mare și Galbina. Peste ea și-ar putea croi drum dacă, spre nenorocirea noastră, tătarii de pe Mureș vor vrea să se unească cu cei de pe Timiș. Mi se pare că vor să izbească din toate părțile cetatea de la Timișoara. Dacă vreunul credeți că ar trebui să facem altfel, spuneți-o răspicat. Vă ascult!

— Dar noi ce facem? întreabă cnejii Vlad de pe Strei și Vîlcean din Vîlcele.

— Cu toată părerea de rău va trebui să cădeți la-nvoială cu tătarii. Hotărîrea de a vă înțelege cu ei o veți lua cînd și unde credeți de cuviință. Alegerea o veți face după împrejurări și bine ar fi să le nimeriți pe cele mai prielnice vouă. Căpeteniile tătare pun mare preț pe înțelegerea eu cnejii noștri. Se bucură că scapă de o mulțime de încurcături cu găsirea celor trebuincioase mișcării și traiului hoardei. Dealtfel mulți dintre ai voștri s-au tras în sus, spre munte. Pentru ei să nu duceți nici o grijă. Cît vă privește, o altă ieșire mai bună din starea în care ne aflăm nu avem. Prea sînt bine întăriți în largul gurii Streiului, ca să mai poată fi clintiți de acolo.

— Voievoade Bal, socotesc și cred că nici ceilalți n-au nimic împotrivă, că cele arătate de tine sînt bune, spune cneazul Musina din Densuș.

— Acum, cînd cunoaștem soarta care ar putea să ne aștepte, să-ncercăm s-o îmbunătățim printr-o luptă dîrză. Fiecare după puterile sale. Să nu ne lăsăm amăgiți că unii vom scăpa mai ușor ca alții. Să căutăm să împiedicăm pîlcurile tătarești să se împrăstie în pădure și să dea peste stînele, ocoalele și ascunzișurile de acolo. Vă îngrijiți ca oamenii să știe ce au de făcut. Pe cei mai tineri să-i deprindeți cum să lovească și să se apere. Să nu creadă că mai e vremea frumoasă a întrecerilor voinicești, de la nedeile noastre. Arătați-le că ceasul greu cere minte, hotărîre, stăpînire și putere. Pîndarii să deschidă bine ochii. Nu-i

doar vorba de alții, ci chiar de ei și de ai lor. Orice greșeală se plătește foarte scump, că dușmanul nu iartă, dar nici el nu trebuie iertat.

— Am înțeles, Voievoade, răspund cei de față.

— Eu, cîtă vreme mai avem un pic de răgaz, voi trece pe la cetate și prin țară să văd cum se desfășoară pregătirile. Mă voi întoarce și tot aici mă puteți găsi. Să ne vedem sănătoși. Să-nchinăm cîte un pahar pentru izbăvirea noastră de greaua încercare în care ne aflăm.

După ce se ospătează, așa cum este obiceiul la români cînd încep o treabă grea, sfatul se sparge. Pleacă grăbit fiecare să aducă la îndeplinire hotărîrile luate. Rămas singur voievodul nu se mai gîndește la odihnă. Mai are atîtea de făcut ca să fie cu cugetul împăcat că și-a îndeplinit îndatoririle cunoscute. Dă din cap cu amărăciune. Prea l-au luat evenimentele pe neașteptate. Nu mai are vreme ca să se pregătească cum trebuie. Va face însă totul pentru o apărare cît mai dîră a pămîntului strămoșesc. Acum după prima izbire își dă seama în ce fel e mai potrivită înfruntarea năvalei dacă se va dezlănțui din nou și poate cu mai multă tărie. Intră hotărît în colibă. Își ia armele și gluga. Privește cu încredere și mîndrie spada strămoșească, însemnul puterii lui voievodale. O va mînuiești cu cinste. Să nu se rușineze că a ajuns în mîna lui. Cu liniștea, de care are atîta nevoie, înstăpînită în ființa-i, iese în poieniță. Desprionește calul și-l cheamă pe vărul său cu care se ajută:

— Vere Dumitre, ce-i aici rămîne în încredințarea ta. Să urmărești pîndarii și dacă se întîmplă ceva ai oamenii de legătură să mă înștiințezi. Întîi trec pe acasă, apoi la cetate să văd cum stau lucrurile acolo. Mă reped și pînă la Zăicani. Am s-o iau peste deal, de-a dreptul spre Hațeg.

— Grăbește-te că uite ce vînat închis este cerul înspre Retezat. De n-ar veni ploaie cu piatră!

— Îl iau și pe Firu cu mine. Poate o să trebuiască să-ți trimit vreo vorbă și să am cu cine. Dealtfel el tot trebuie să se-ntoarcă la pîlcul lui de la Zăicani. Rămîi sănătos!

— Drum bun, vere! Firule, Firule, ieși cu calul în calea voievodului că-i gata de plecare!

Pîndarului din turnulețul cetății nu-i scapă cei doi călăreți, de cum ies din sălcișul Ostroavelor. Acum îi urmărește cum străbat luminișurile și crîngurile pădurii ori trec vadurile. Cheamă pe cneazul Itu, care-l recunoaște numaidecît pe voievod. La îndemnul lui dă o șuierătură pe-nțelesul pîndarului de pe scobitura din susul bisericii. Îi cere să fie cu băgare de seamă. Îl trezește și pe cel de la poartă care se mișcă greu ca o piatră de atîta ședere. Este întîmpinat cu cinstirea cuvenită.

— Bine ai venit la noi, Voievoade!

— Bine v-am găsit sănătoși. Am treabă prin partea asta a țării și n-am putut să vă ocolesc. Am vrut să văd cum ați ajuns și dacă aveți cele trebuincioase.

— Nu de noi s-ai grijă, Voievoade. Gîndurile noastre-s la răul ce bîntuie-n lume și poate să-i prindă și pe bărbații și feciorii noștri. Vrem

s-auzim ce fac ei, spun femeile.

— Pînă acum nu-i nimic nou. N-am prea multe a vă spune. Focurile le-am stins și vom dura alte așezări. Mai rău să nu fie. Poate va da Domnul ca toate să se sfîrșească aici. Dacă nu, să n-aveți teamă că vă vom ocroti cu toate puterile noastre.

— Lăsați-l să se odihnească, poate-i obosit de atîta drum, se oțărește la ele cneazul Itu. Vedeți-vă de treabă! Aveți doar destulă.

— Vom mai sta de vorbă că înnoptez aici. Și acum haideți, cneaze Itu și tu, Aniță, să vedem dacă-s toate bine împărțite.

Urcară în odaia voievodală și începură a socoti: cîte guri sînt de hrănit; ce se află în cămări; ce se mai poate aduce și cum să țină legătura cu cei așezați în jurul cetății. Nu sînt oare prea înghesuiți? În caz de atac ce s-ar face cu atîtea suflete de toate vîrstele? Neîndoios că ar fi mai bine ca o parte din femei și copii și unii bătrîni neputincioși să fie duși în alte locuri ferite. Acest lucru se cere și pentru cazul cînd hoarda ar pătrunde în țară și cetatea va trebui să primească oștenii care, împinși de tăria dușmanului, poate vor fi nevoiți să se adăpostească și să ducă mai departe lupta aici. Totodată s-ar putea ca mîncarea să fie mai pe măsurate. Femeile mai slabe de înger o să se-nspăimînte cînd se vor simți strînse ca-ntr-un țarc, asupra căruia, la orice mișcare, se poate dezlănțui ploaia de săgeți și sulii. Dealtfel își dau seama că nici ele nu vor să rămînă. În prima grabă s-au aciuat aici, ca să fie cît mai aproape de casă, crezînd că se vor întoarce-n curînd. Vor fi foarte bucuroase să scape de înghesuiala din cetate.

În timp ce voievodul, doamna și cneazul Itu sînt prinși cu rînduielile din partea de jos a cetății, sus în pridvorul rotund al turnulețului, două perechi de ochi scormonesc zările. După vorbele șoptite și iuțitele bătaii ale inimii, acolo se împletesc îndatoririle de apărare ale țării cu mărturisirile dragostei. Toate-s prielnice pentru așa ceva. Soarele s-apropie de asfințit și-n liniștea ce stăpînește înălțimile se aud răsunînd din depărtare tălângile vitelor care se strîng la staule, cu răsunetele înmulțite de tulnicele vailor. Se-nalță prelungite și bătaile de utrenie ale clopotului bisericeței din vale. Amurgul scutură peste verdeața din ce în ce mai închisă a pădurilor o lucioasă poleială auriu-roșcată. Din loc în loc se încolăcesc fumurile alburii ale focurilor aprinse pentru cină pe vetrele-ncropite-n însuflețitele adăposturi din munte. Se simte lipsa lor jos, în țară, unde așezările făr' de ele, atît cît se vād de la această depărtare, par niște grădiști jalnice, golite cum sînt de fremătarea de pînă mai ieri a vieții.

— Să ai grijă de tine, de va începe lupta, murmură într-un tîrziu Armina.

— Dacă-mi dai ceva, să am de la tine, mă va apăra. Voi simți că tu ești cu mine, că mă bat pentru doi și voi izbi dușmanii cu puteri înzecite, îi răspunde Firu.

— Ce pot să-ți dau? Ia și tu cusătura asta. În înfloriturile ei, mi-am

cusut gîndurile. S-o porți, în dreptul inimii, să-i fie pavăză împotriva tuturor relelor.

— Arată-mi și mie, să văd, poți ghici locul unde ne jucam cînd eram copii?

— Vezi șerpuirea apei? Saltă-ți căutarea pe malul stîng. Aleargă în josul ei, pînă unde cotește sub deal, și-acolo ai să mă găsești ca atunci cînd eram copii. Dar casele noastre unde-s?

— A voastră își păstrează neatins pragul de piatră și pe el o să te primesc mîndru, de o așa mireasă frumoasă, cînd mi te va încredința voievodul. Totul se va petrece ca atunci cînd eram copii și tu stăteai pe bolovanul înfipt, în dunga trasă pe nisip, ca treaptă a casei.

— Drept să spun, nu că n-aș vrea să fie cum zici tu, dar prea le socotești pe toate ca împlinite, deși cei care ar trebui să hotărască, încă nu și-au spus părerea.

— De ce s-ar împotrivi?

— Frumos ar fi să se-ntîmple precum ne e dorința.

— Bine c-ai spus ne e!

— Unde o să stăm? Nu vezi că focul a mistuit totul pînă-n temelii.

— Ridicăm alte case, mai frumoase, în locul celor prăbușite. Cei dinaintea noastră doar au făcut la fel.

— S-avem atunci răbdare.

Soarele a socotit că-i mai bine să nu le fie martor. Simte că acum e vremea cînd singurătatea-i mai scumpă decît orice și se lasă-n asfințit.

— Vezi că s-aud pași... coboară! Tot dau peste cel care urcă...

— Am venit, Domniță, să te schimb!

— Tu erai, Omule, răsuflă ușurat Firu. Venisem eu s-o schimb pe Domniță, dar dacă ai apărut tu, rămîi. Noi coborîm. Ai vorbit cu voievodul?

— Da, și merg mîine cu voi.

— Mă bucur!

— Ce te faci. Domniță, fără noi?

— Mă descurc eu. Purtați-vă vouă de grijă!

— Hai că se-ntoarce voievodul și cneazul de la întărituri!

3. ÎNCREDINȚĂRI

După terminarea cinei, voievodul iese în curtea clădirii, unde sînt strînși toți adăpostiții în cetate. Ia loc pe treapta de sus a scării și-i roagă să se așeze care cum poate. După ce se face liniște se sfătuiește cu capul fiecărei familii și hotărăște stînila din munte, spre care vor trebui să se îndrepte, începînd de a doua zi. Socotind că toată lumea-i lămurită, se scoală să urce spre locuința lui. Dar ce poate să scape de femei? Îi așin calea și-l înconjoară. Fiecare mai are cîte ceva de spus. O vorbă de trimis feciorului ori bărbatului. Le ascultă răbdător, cu bunăvoință, cunoscîndu-le focul inimilor. Dar cînd încep să-i spună același lucru de două, trei ori, să nu uite, își cere iertare, că mai are și alte treburi, și o ia pe scară în sus. Pe urmele lui vin doamna Anița și vară-sa Dafina.

Clipirile opaițelor aprinse prin colțuri împiedică în prea mică măsură pătrunderea întunericului care s-a lăsat. La lumina roșiatică a pîlpîindelor feștile, chipurile celor strînși în odaia voievodului îi par Arminei, pe ne-simțite strecurată înlăuntru, cu totul schimbate. S-apropie tiptil și-n tăcere ș-așază pe blana de urs întinsă în fața căminului, la picioarele lor, îi privește pe rînd și așteaptă ca vreunul să înceapă vorba.

Văzînd atîta înnegurare, cu o scăpărare tinerească de zîmbet în priviri, Armina ar vrea să spargă gheața tăcerii. Dacă nu i-ar vedea atît de posomoriți, cum i-ar mai face să rîdă ca altă dată. Prinsă-n mrejele tăcerii lor gînditoare, îmboldită de dragostea-i în plină izbucnire, se pomenește spunînd, cu gîndul dus la Firu, dar cu potrivirea vorbelor la împrejurarea de față:

— Tare-i greu să ne despărțim iarăși, tată. De-abia aștept s-ajungem din nou acasă, și-mpreună să străbatem țara întîlnind fețele vesele ale oamenilor încîntați de bucuria pe care o dă viața scuturată de amenințări.

— Ai dreptate, Armina! Nu-i vremea tăcerilor grele și a gîndurilor negre. Ele o să ne năpădească după ce vom fi împrăștiți de-a lungul și de-a latul țării. Acum însă, cînd plec, cui aș putea să-ncredințez pe maică-ta, decît ție, cînd fratele-ți e departe, și pe amîndouă, nașei tale. Una veți îngriji de cealaltă și toate trei vă veți îngriji de cei aflați în cetate așa cum se cuvine din partea unei soții, fete și rude de voievod.

— Noi ne descurcăm, mai greu va fi pentru dumneata și cei care sînt cu dumneata. Aici zidurile groase ne feresc de vînt, de ploaie, de săgeți, de securi ori suliți, și de alte rele. În schimb pe dumneata și... ceilalți, ar fi vrut să zică „el”, numai puterea brațului și agerimea minții vă apără.

— Ia te uită ce fată cu judecată am. Ferice de cine te va lua de nevastă.

— Nu mă-ndoiesc c-o s-o faceți și pe asta ca să scăpați de mine. De va ieși bine însă, și eu nădăjduiesc din toată inima că va ieși, o să fim mulțumiți cu toții.

— Cît o să-ți pară de rău după vremurile acestea ale tinereții îi spune, ușor înseninată, maică-sa.

— Mai știi?

— Hai, Armina, să plecăm să-l lăsăm pe taică-tău să se odihnească, că mâine se scoală devreme.

— Ai dreptate, nășico. Mâine, tată, am să fiu de față la plecarea voastră.

Obosiți de întâmplările zilei, somnul îi prinde repede pe cei din cetate. Doar în odaia voievodului opaițele rămân toate aprinse. Oricît le este trupul și sufletul de ostenit, înaintea odihnei se cer anumite rosturi care nu pot fi lăsate la voia întâmplării, așa că voievodul începe să-i spună soției:

— Anițo, dacă vremea aceasta de așteptare și poate de luptă, ușoară ori crîncenă, s-ar prelungi, o să fii silită să te mai încarci cu unele din treburile care încă mai sînt în seama mea. Va trebui să preiei gospodărirea a ceea ce a mai rămas din averea noastră, pe lîngă îndrumarea celei de aici. Îți spun aceasta fiindcă știu cît de pricepută ești. Anii, și mai buni și mai răi, pe care i-am dus împreună, mi-au arătat ce reazim de nădejde ai fost pentru mine și cît de multă înțelepciune și suflet ai pus în strădania ta ca să ne înflorească și lumineze căminul.

— Înțelegerea dintre noi, bunăstarea casei și binecuvîntarea căsniciei noastre cu copii buni, prin tine și-au găsit împlinirile, eu încercînd doar să te ajut cu puterile-mi slabe de femeie. Gîndesc că nu va fi mai rău acum ca altă dată. După cum v-ați înțeles cu regele ungurilor, o să vă înțelegeți și cu căpetenia tătarilor. Totuși mi se pare că vorbele tale ascund o îngrijorare, care izbucnește, oricît încerci s-o stăpînești.

— Vîlvătaia-i mare în jurul nostru și noi putem fi mulțumiți că am fost doar pîrliți de ea și dacă am rămas numai cu atît ne putem socoti niște oameni norocoși, față de grozăviile prin care au trecut cei din alte părți.

— Ducă-s-ar pe pustii sălbaticii ăștia, ca să ne putem reface gospodăriile.

— Tocmai despre acest lucru vreau să-ți vorbesc. Cunoști averea pe care am strîns-o și cît am scăpat din ea. Mai trebuie însă să știi ceva.

— Lasă că mi-ajunge cîte știu. Celelalte-i de ajuns că le știi tu.

— Nu, te rog urmează-mă.

O duce în fața iconostasului, care acoperă peretele dinspre răsărit și-i arată icoana arhanghelului Mihai. Vîră mîna printr-o deschizătură de sub brațul înarmat și apasă o pîrghie. Anița urmărește cu privirea mirată învîrtirea iconostasului, lăsînd la vedere peretele din spatele lui. Apoi se apropie de icoana sfîntului Petre, unde împinge de una din capetele cheii

raiiului care se dovedește a fi tăiată pe sub vopseaua-i groasă. Învîrte cu mîneru-i un cui din spate. Răsună o scîrțîitură de zăvor tras. În urma unei ușoare opinteli a genunchiului, în fața lor se crapă o ușă în zid. Ia un opaiț mare și îndemnîndu-și nevasta să-l urmeze, intră pe ușă și coboară treptele săpate în temelia cetății. Ajunși într-o mică hrubă, lumina cade pe un scrin de lemn afumat, bine ferecat. Îl deschide. Anița privește uimită la mulțimea de bani, argintării și aureturi îngrămădite-n el. Ca s-o învețe o pune să-i mînuiască închizătoarea de mai multe ori. Tremurînd toată îl roagă să se întoarcă sus.

— Încă mai trebuie să știi ceva. În deschizătura asta neagră este un drum tănuit de scăpare, care iese la cleanțurile Ursului din cotul vîltoarii Rîușorului.

— Hai să ne întoarcem. Mi-ai arătat destul. Am să mă rog ca necazul să nu mă împingă pînă acolo încît să fiu silită să umblu la scrin. Îi veni tu și o să-l găsești așa cum l-ai așezat. Nouă nu ne trebuiau prea multe nici înainte. Fără de tine cu atît mai puțin. Numai de ați izbuti să le vedem pe toate trecute ca un vis urît.

Ies din ascunzătoare, după ce ea zăvorește totul la loc. Sus, el îi spune:

— Ce-i al nostru în moșia strămoșească, din cnezatul Hațegului, știi. Cunoști și pe cei care ne sînt prieteni și pe cei care ne dușmănesc, că pizmă și răutate este destulă în lume. Unii-s mai cinstiți, alții, chiar dintre cei socotiți prieteni, fățarnici. Dintre neamuri, doar în văru Dumitru am încredere deplină. Nu-l uita la nevoie mare nici pe cneazul Mihai Costa din Băiești. Cu toate că-i tînăr e un om dintr-o bucată și săritor.

— Acum, te rog, odihnește-te. Despre cele ce mi-ai spus poate nu-mi strică să le știu. De făcut însă cele trebuincioase țării și nouă, tot tu le vei face. Și cînd n-o să mai poți, de bătrînețe, ai cine să te înlocuiască. Avem doar copii cu care ne putem mîndri!

— Unde ai dreptate, ai. Și acest fapt mă întărește. Fără de vreo altă îndemnare fiecare încearcă să prindă cît mai mult din unduirea somnului întremător.

În zori, cei trei călăreți se pierd, ca niște umbre, în scurgerea de abur de pe valea Rîușorului, lăsînd cu ochii încețoșați pe Armina și pe maică-sa. Despărțirea aceasta pe pragul cetății, oricît de stăpînite ar fi fost ele, în greaua împrejurare de acum, îndrituiește lăcrimarea. Cneazul Itu și străjerul de la poartă se muncesc cu închiderea grelelor apărări. Mama și fata tresar cînd zăvorul alunecă smucindu-se în balamale și cade cu o pocnitură seacă, în scoaba ușorilor. Ca un vaier scîrțîie învîrtirea drugului împlîntat în lăcașul ruginit al încuietorii. Cei plecați nu prind nimic din aceste semne ale ruperii cetății de lumea de dincolo de zidurile sale. Dar în urechile celor două femei ele răsună ca scrîșniturile de măsele ale unor făpturi în afară de fire.

Înfiorate, cu o scuturătură ca de frig, urcă scările înspre odaia voievodului. Se cuibăresc în patul ce mai păstrează urma călduroasă a

locului unde a dormit soțul și tatăl. Lipite strâns se străduiesc să recheme somnul. Un timp stau amîndouă nemișcate. Una să n-o tulbure din somn pe cealaltă. Armina adoarme cu ușurința desprinderii din încleștarea gîndurilor. După ce-i simte înmuierea trupului cotropit de somn, încearcă și maică-sa să adoarmă. Nu i se lipesc însă genele și privirile-i scormonesc adumbrirea din odaie. Zarva dimineții nu le-a lăsat însă mult timp sus și le cheamă în curte, unde viața de toate zilele a cetății și-a reluat cursul obișnuit.

În același timp voievodul cu însoțitorii săi au răzbătut pînă la trecătoarea Zăicanului. De pe buza curmăturii care-nchide spre apus căldarea țării îi vin semnele unui voinic tăind zarea ca o arătare din povești. L-așteaptă înfapt în ciobitura parcă anume făcută ca gură pentru un larg uluc de scurgere. Îl privește cu încîntare și un surîs îi destramă încruntarea. Falnic ca un gorun și de nădejde în toate. Cu oameni ca Pogan, se scoate la drum bun căruța țării. Nici nu se apropie bine de tăietura aspră a porții în stîncă muntelui, ca închiderea să-i fie ușoară, că și aude tunetul glasului cneazului Pogan.

— Bine ai venit, Voievoade!

Voievodul îi răspunde cînd ajunge sus unde se pomeneste îmbrățișat, cu o putere de urs, dar cu o căldură adînc omenească:

— Bine te-am găsit, Cneaze! Liniște-i pe aici?

— Liniște! Te așteptam.

— La moș Zaicu?

— Ca de obicei. Sînt acolo căpeteniile pîlcurilor ce-și au colibele prin rariștile de pe o parte și cealaltă a văii.

Cei adunați la moș Zaicu, judele Zăicanilor, de cum îi văd că se-ndreaptă înspre ei, se scoală în picioare, cu capetele descoperite, urîndu-i călduros bun sosit. Le răspunde bucuros de întîmpinarea care i se face. Este mîndru că țara are parte de astfel de apărători acum, și clăditori cu spor mîine, cînd se vor termina toate aceste încercări.

Îi pofteste să se așeze pe lavițele pregătite de moș Zaicu în odaia cea mare. După rînduirea pîlcurilor, la întrebarea pe care o pune, fiecare căpetenie spune numărul oamenilor săi, armele pe care le au, cum se pregătesc să întîmpine atacul de se va dezlănțui și de ce socot că mai au nevoie, ca puterea lor de luptă să fie deplină.

— Cneaze Pogan, avem în cetatea Colțului arme și merinde destule. Cereți tot ce aveți nevoie. Mai bine să prisosească decît să le duceți lipsa.

— Acum avem de toate. Nu ne lipsește nimic.

— Să știți că eu sînt pe măgura Orlei, ca să-i întîmpin pe tătari de vor mai încerca să pătrundă în inima țării. Partea de jos a Streiului încă-i în mare primejdie. Urmăresc de acolo mișcările tătarilor. Poate se scurg pe Mureș în jos și au intrat la noi doar ca să-și lărgească drumul spre unguri.

— Numai să nu se-ntoarcă de pe valea Timișului, își dă cu părerea unul din cei de față.

— Dar noi de ce crezi că sîntem aici, îl înfruntă cneazul Pogan.

— Tocmai, adaugă ceilalți.

— Nici eu n-am zis că-i lăsăm să treacă, doar m-am gândit că și așa ceva se poate întâmpla.

— I-adevărat că puteți fi prinși ca-ntr-un clește. Totul e să fiți în stare să vă desprindeți de-i simțiți că-s în putere să vă-nece. Să vă țineți pe sub poalele muntelui. Acolo voi sînteți înzeciți. Pe ei să-i împingeți înspre vale, la cît mai multă îngrămădeală. Cînd vă hotărîți însă să-i loviți, și asta numai cu îndrumarea cneazului Pogan, atunci să izbiți cu sete și cu nădejde în izbîndă.

— Mai ales să nu se-nfierbînte înainte de vreme. S-ar putea ca tocmai cînd trebuie să-i ardă pe tătari să se mistuie ei ca un foc de paie, glumește cneazul Pogan.

— Are dreptate cneazul! Să nu vă risipiți. Nu vă irosiți puterile în zadar. Nu trebuie să pierim noi, ci ei, năvălitorii.

— Poți să ai încredere în noi, Voievoade, îl încredințează Firu, vorbind în numele pîlcului său. Puterea tinereții noastre o să se supună înțelepciunii și hotărîrilor cneazului.

— Măi, măi Firule, începi să mă uimești cu vorba și purtarea ta. Mă bucur pentru taică-tău că are un fecior ca tine. Poate vi s-a povestit cîte au pățit moșii cu cumanii. Dar despre asta îl las pe cneazul Pogan să vă povestească atunci cînd vi se urăște cu așteptarea.

— N-ajung ei să-i cuprindă urîtul. Sînt destule de învățat în viața ostășească, îl liniștește pe voievod cneazul Pogan.

— Uiți, Cneaze, că mai sînt și eu pe aici? Lasă-i pe mîna mea că-i strunesc eu pe mînjii ăștia care zburdă de-a surda. Toți se laudă că-s nepoții mei! De mă va face vreunul de rușine, vai de mama lui și numele ce-l poartă, se zbîrlește moș Zaicu, făcîndu-i cu ochiul voievodului.

— Se poate să ne zici așa, moș Zaicu? Noi să te facem de rușine? Asta nu-i cu putință, sar ca arși tinerii.

— Atunci ia poftiți coala să pecetluim înțelegerea cu un pic de vinaț și mîncare, așa după puterile mele mai slabe, bătrînești. Dar să nu-mi goliți totul.

— Mai bine să golim noi decît tătarii!

— Bate-te peste gură mucosule! Cum s-ajungă tătarii pînă la mine cu voi aici?

— Numai cei legați de noi, moș Zaicu.

— Voievoade, trimite alții, că-n ăștia n-am încredere, glumește moș Zaicu.

— Moșule și cneazule, cum îi veți struni așa îi veți avea că alții-s încă mucoși și le mai trebuie destui ani să se ridice. Doar i-am adunat pe toți de la curajoși la fricoși, de la tari la slăbănogi, ca să-i pregătiți pentru luptă.

Terminată cina, se-mprăstie cu toții la pîlcurile lor. Firu îl ia și pe Onu în pîlcul lui.

După ce mai tănuiesc despre oamenii din sat și locurile de adăpost

hotărîte, cneazul și cu moș Zaicu îl lasă pe voievod să se odihnească. Îl cuprinde repede somnul. Nici nu apucă bine să se întindă pe cojocul așezat de moș Zaicu că și-ncepe să sforăie. De, ca omul care-i rupt de oboseală, după două zile de mers și o noapte mai mult amețită decît dormită. Se vede că împăcarea adusă în sufletul lui, de faptul că a izbutit să se îngrijească de toate cele care ar putea să se-ntîmple, îi ușurează odihna.

La ivirea zorilor, cînd aude nechezatul calului gata-nșeuat, se scoală fără urmă din osteneala care-l doborîse seara. Îmbucă în grabă ceva și pleacă.

— Drum bun, Voievoade, și s-auzim numai de bine!

— Îți mulțumesc moșule. Sănătate să ai, că pe celelalte le rostuiești dumneata pe toate!

— Cît m-or ține puterile să trăiesc, apoi las locul. Nimic nu mă întristează mai rău decît copacul doborît. Pe cît este de falnic în picioare, înălțat spre soare, pe atît e de jalnic doborît, despuiat și rostogolit în buștean. Să ne ferească sfîntul de-o așa soartă!

— Și pe nepoții mei o să ți-i dau în grijă, moșule!

— Și n-o să-ți pară rău, Voievoade.

— Hai, Voievoade, că nu mai terminăm cu el, îl îndeamnă cneazul Pogan.

— Nu rămîi cu mine, Pogane?

— Vai de urechile mele. Mi s-ar înfunda cu împuierile dumitale moșule.

— Și de vinașul meu. Vezi fiecare cu ce are!

— Bine că pînă la urmă vă-nvoiți.

— Poți altfel? Cu el n-o scoți nicicînd la capăt!

— Uite ce-mi zice. Nepot de soră. L-am făcut om. Stăpîn pe averea mea, pe dreptul meu. Ți-l tai. Gata!

— Să treacă mai întîi tătarii, unchiule!

— Tu ești mai rău de pagubă ca ei!

Îl lasă pe moș Zaicu să bombănească și o pornesc înspre Grădiște. Ajunși între ruinele măreței așezări latine cu scrieri pe marmuri și pietre de căpătîi, cneazul Pogan șuieră puternic de trei ori. Voievodul se vede dintr-odată înconjurat de un pîlc răsărit ca din pămînt.

— Nici dracul nu-i dibăcește pe vulpoii ăștia, de cum Han tătar, îi laudă voievodul pe oștenii cneazului Pogan.

La semnul acestuia, se desprind din pîlc doi feciori și se înfățișează voievodului.

— Îți dau, Voievoade, pe feciorul lui Faur, mai-marele făurarilor din Clopotiva și Mărilă, fecioru-meu. Să-ți întărești pîlcul cu ei, ca oșteni de legătură cu mine.

— Pe tine te cunosc de la taică-tău, Domete. Iar tu Mărilă, ai crescut de mai să nu te recunosc. Potrivit ești cu numele, zice voievodul uitîndu-se în sus cît este de înalt.

— Îmi vine să cred, ca oricărui părinte, Voievoade, că are și vrednicia și iscusința pe care o cere o putere ca a lui. Să fii umbra voievodului, dacă-i face plăcere și-i poți fi de trebuință. Să veghezi asupra lui ca asupra ochilor din cap. Ai înțeles? Cred că altceva nu-i nevoie să-ți mai spun.

Voievodul îi mulțumește cneazului pentru grija ce i-o poartă și, după o frățească îmbrățișare, pleacă urmat de cei doi flăcăi.

A treia zi de la încheierea legăturilor cu cei din cuprinsul țării Voievodul stă pe marginea crestei măgurii și urmărește mișcările tătarilor. Ziua trece c-o încetineală îngrozitoare. Pe la miezul ei, i se aduc primii călăreți tătari, mai hrăpăreți, care au fost prinși. Supuși întrebărilor, nu ascund dorința lui Surai, căpetenia lor, de cotropi țara, ca să-și deschidă mai departe drum spre regatul ungar. Îi rîd în față cînd le spune că le va sta de-a curmezișul trecerii lor. Nimeni și nimic nu i-a oprit pînă acum și se găsește tocmai el, un biet nevolnic, să pună piedică mersului hoardei. Scrîșnește mînios din dinți, dar văzîndu-i pe tătari legați se stăpînește să nu-i izbească cu latul săbiei peste gură. Apoi poruncește să fie opriți pentru un schimb cu prinși de-ai lor.

Se lasă înserarea. Tătarii poposesc chiar la poalele măgurii în zăvoiul crescut pe gîtul deșirat al scurgerii Streiului, după ce scapă în jos pe Mureș. Este incredințat că ai lui mai au în față doar o singură noapte liniștită și poate pentru mulți dintre ei ultima. Încearcă să ghicească puterea tătarimii după mulțimea și răspîndirea focurilor de tabără care pîlpîie în fața lui. Spada și calul sînt pregătite. Coliba, din care totul a fost cărat mai spre mijlocul pădurii, i se pare rece și neprimitoare. Numai servește la nimic. Trecută-i vremea odihnii. Veghea, pirotitul, somnul pe furate, iepurește, este tot ce le va îngădui dușmanul cu începere chiar de mîine.

Înălbirea zorilor îi prinde pe pîndarii voievodului cocoțați în vîrfurile copacilor la locurile dinainte pregătite. Prin lărgirile făcute în coroana îndesată a pădurii, zeci de perechi de ochi urmăresc orice mișcare a taberei tătarești. Din alte ascunzișuri asemănătoare, alți ochi mai mici și pieziși încearcă să dezlege ce ascunde întinsa pădure prin care hoarda trebuie să răzbată. Lumina plină a zilei îi găsește pe toți pregătiți, pe unii pentru atac și pe alții pentru apărare.

Suiere ascuțite vestesc pornirea primilor călăreți tătari de pe locul de popas din timpul nopții. Tabăra se ridică. Corturile sînt strînse în grabă, poverile aruncate pe cai și-n căruțe, vitele adunate, caii desprizoniți și hoarda se pune în mișcare. Călăreții înaintează pîlcuri pîlcuri, pe sub marginea pădurii, prin mijlocul luminișurilor, ferindu-se de orice desiș de unde pot fi luați pe neprevăzute. Caii lor mărunței de stepă se strecoară cu multă ușurință printre bolovanii și lemnele îngrămădite peste drum și sar hîrtoapele, într-un iureș uimitor. Hărmălaia gloatei este auzită deslușit de apărătorii risipiți prin zăvoiul Bălanului. Acolo unde Streiul se zbate să

desfacă încleștarea stîncoasă a dealurilor și să-și croiască drum de scurgere, sînt rînduiți oștenii cei mai de nădejde. De o parte cei ai voievodului, de cealaltă cei ai cneazului Mihai.

Ceata tătărească se oprește grijulie la intrarea văii. Se vede că Surai, căpetenia ei, a învățat ceva din prima ciocnire. Alege, după cîte i se pare voievodului, cele mai îndrăznețe pîlcuri pentru deschiderea drumului. Locul strîmt le silește să se înșiruie oricît caută să se țină strînse. Fac tocmai pe voia sa, așa că șuieră pregătirea de cum îi vede pe tătari că s-avîntă peste înfundări care le taie calea. Caii acestora, după primul salt, dau semne de codire, presimțind primejdia. Aspra biciuire îi scoate din fire și nebuneasca goană a năvalei se întetește. Încordarea apărătorilor nu este mai mică și crește, crește întruna cuprinzîndu-le toată făptura odată cu apropierea călăreților. Parcă i-ar purta pădurea să înfrunte tătărimea în dezlănțuirea ei. Dintr-odată însă pădurea se oprește și, proptită pe muchiile Orlei și Brădoasei, se înțepenește să spargă izbitura. Răsunetele tropotului și ale îndemnărilor înspăimîntătoare se revarsă primele peste apărători. Apăsarea-i asurzitoare le înfundă urechile, atît este de crescută de înfierbîntarea așteptării. Ocrotiții pădurii încearcă să-și recîștige stăpînirea de sine. Unii-și zbîrnîie întruna coarda arcului. Alții-și netezesc coada lăncii și a toporului. Mulți strîng prăselele cuțitului, ba-l scot, ba-l așază la loc în teacă. Fiecare în felul lui așteaptă, pe după trunchiuri sau dîmburi, să apară tătărimea. Privirile sfredelitoare cercetează încă o dată buna alegere a locurilor de țintire, ca lovitura pornită să fie hotărîtoare.

Călărimea tătară-i ca o săgetare. Încearcă printr-o străpungere fulgerătoare să-i năucească pe apărători și să iasă la lumină din îngusta vale. Sînt poate chiar mirați că nimeni nu le taie calea. Înc-o întindere și subțiere a rîndurilor lor. Ajung la cotul cel mai primejdios, oarecum îngrămădiți. Se răresc însă repede sub ploaia de săgeți și sulii abătută asupra lor. Dau înapoi. Nu pot însă prea mult. Îi împing cei veniți peste ei din spate. După o cumpănire dau pîteni cailor. Răbufnesc în toate părțile cît de cît deschise ale pădurii. Hăuiește valea de zarva strigătelor și poruncilor de năvală. Călăreții se îndeamnă, doar, doar vor răzbi prin pînza încrucișată de săgeți. N-o fi chiar de netrecut. Și totuși așa pare. Este ca o grozavă leasă unde poticniții se zbat fără de scăpare ca peștii pe uscat. Unii o zbughesc în albia pietrosă și iau pieptiș și potul spumos al Streiului. Trag chiote că au dat în sfîrșit peste o cale deschisă. Amarnică amăgire cu prea tîrzie deșteptare.

Ascunșii din sălcișul malurilor iute-l prefac într-un necruțător vad al încheierilor de destine. Neputința răzbirii de-a dreptul, împinge tătărimea la împrăștierea-n pădure. Calcă de-a valma luminișuri și cotloane să-i di- buiască apărării slăbiciunea.

Potrivnicii sînt acum față-n față. Ciocnirile la-nceput luate pe seama fiecăruia ajung repede pe pîlcuri. Intră în hora izbiturilor toate armele: sulii, săbii, securi, ghioage, orice se poate apuca în mîini. Folosul se

dovedește repede de partea celor care trăsesc din ascunzișuri. Năvălitorii, după un salt înainte, acum bat pasul pe loc. În schimb, apărătorii înaintează pe pîrțiile însemnate de trupurile tătarimii căzute. Pădurea răsună de chiotele înverșunării, răgetele încleștaților, vaietele răniților și icnirile loviturilor.

Stavila se dovedește mai puternică decît a socotit-o căpetenia hoardei. Ca să iasă din încurcătură încetează atacul. Nu ca un semn de slăbiciune, ci mai mult ca să-i scoată pe români cît mai la lumină, unde lupta deschisă știe că-i de partea lui. Își rînduiește în zid călăreții retrași, încercarea de ademenire dă însă greș. Românii nu ies de sub aripa ocrotitoare a pădurii și rămîn nevăzuți. Doar cîțiva copilandri prea încălziți de luptă și încăpățînați cad în cursă. Jalnicul lor sfîrșit e plin de învățăminte pentru ceilalți. Nu mai ies din vorba celor mai încercați și căliți în lupte.

Răsfirarea de pe Strei a hoardei nu poate însă sta pe loc. Căpetenia reia atacul hotărît să spargă zăgazul acesta de o tărie de necrezut. Dezlănțuiește o nouă năpustire care ia la rînd întreaga vale a Streiului, dintr-o muchie a dealurilor pînă-n cealaltă. Lupta se desfășoară crîncenă. Pînă seara toată lunca-i pătată de sîngele scurs din presărarea de hoituri de cai și trupuri omenești hărtănite de numărul și puterea loviturilor primite.

Hațeganii izbutesc o zi-două să-i împingă îndărăt și-apoi vreo cîteva să-i hărtuiască, dar la urmă tătarii răzbesc la culme. Ceata voievodului este toată ciuruită de atîtea ciocniri. Golurile din zidul făcut de ea încep să se simtă. Tătarii, buni luptători, le ghicesc din ce în ce cu mai multă ușurință. În fiecare din aceste goluri înfig cîte o pană. Apoi despică legătura dintre pîlcuri și lărgesc spărtura. Apărarea se prăbușește, oricît de îndîrjită-i împotrivirea de care este însuflețită. Voievodul luptă cînd cu spada, cînd cu lancea ori securea și încearcă să astupe, cu pușinii oameni care i-au mai rămas, ba o spărtură, ba alta. N-apucă însă să îndepărteze primejdia dintr-o parte, că ea răbufnește mai amenințătoare în alta. După nenumăratele opinteli, după cîteva zile de sîngeroase ciocniri, tătarii lui Surai izbutesc să pătrundă în țară, la Hațeg. I-a trebuit pentru asta să aducă călărime multă și de soi, care să cîștige prin luptă dîrză, nu prin răspîndirea fricii și spaimii, cum crezuse la început.

Voievodului nu-i rămîne altă cale decît să-și tragă oștenii pe care-i mai are spre malul înălțat al Rîului Mare. Și astfel este deschisă poarta pentru cotropirea țării și tăierea trupului ei în două, după cum o împarte drumul de trecere. Cățărat pe o ieșitură mai înaltă a coastei Lupoanii, stă încovoiat cu bărbia sprijinită de pumnii strînși pe genunchi. Pare o stană prăvălită. Ochii lui atît de ageri nu mai au ce să cerceteze. Privirile-i sînt împlîntate-n pămînt. În fața lui se răsfiră peste țară scurgerea hoardei. În spatele său se dezlănțuie plînsul și jalea femeilor, mamelor și copiilor după pieriții soți, fii și tați ori nenumărați schilozi, purtați cu greu prin păduri, de-abia scăpați de urmărirea cotropitorilor.

Oare acesta-i sfîrșitul libertății lor? Se judecă pe el însuși dacă cele făcute pînă acum sînt bune și n-au rupt toate punțile scăpării. Dar oare numai plîns găsește dacă își rotește privirea? Se îndreaptă și se întoarce. Dă cu ochii de cele două „umbre” ale lui, cum le place lui Mărilă și lui Faur să-și zică. Sînt împlîntați ca niște mărturii ale încrederii. Unul, o grăitoare întruchipare a puterii și iuțimii, iar celălalt, a stăpînirii de sine și îndemînării. Amîndoi fii ai acestei țări. Și ca ei mai sînt atîția alții. Dincolo, pe Strei, e cneazul Mihai, mai sus Pogan, peste Hațeg, Silvănuș și încă destui. Dar în munte? Copiii, nădejdea zilei de mîine. Ei au nevoie de ocrotire.

Sînt jalnice mormintele proaspete semănate prin lunci și poieni, abia-nsemnate ca să poată fi totuși găsite. Dar tot pămîntul acesta al țării cuprinde morminte. Dacă ar așeza cineva gropile una lîngă alta, i-ar umple cîmpiile ei de n-ar mai rămîne loc pentru arături. Dar nu-i vorba de fața bătută de soare, ci de sînu-i adînc. Mormintele sînt jos. Viața este deasupra și bate. Bate puternic în plămădeala zămislită din pămînt. Și-n juru-i simte peste tot această viață românească pe care cea tătarască a rănit-o, dar nu i-a tăiat suflarea. Pentru ca ea, suflarea românească, să viețuiască trebuie să lupte!

Cu această hotărîre voievodul se-napoiază la restrînsul său pîlc și trimite oamenii de legătură să cheme la sfat cnejii și juzii din apropiere. Sfatul ce se ține face amănunțita socoteală a puterii care i-a mai rămas țării. Destulă ca să îndemne la ducerea mai departe a luptei de apărare. Tătarii trebuiesc hotărnicii pe o fîșie cît mai îngustă, însemnată de drumul de trecere dintre Mureș și Timiș. Socotește că lupta hotărîtoare cu aceștia nu-i încă dată. Pe cît îi stă în putință se ferește să-i iasă hoardei, pe față, în cale. Își dă seama că ar fi nimicit ca de un grozav tăvălug.

După ce-i ațîță se trage repede în pădure unde lupta îi este mai prielnică. Însăși căpetenia tătarilor, marele Surai, se încredințează că are de-a face cu un om hotărît să se apere și în același timp bine pregătit. Cînd îl pun pe gînduri, cînd îl înfurie pierderile pe care le suferă în oameni sau lucruri.

În timpul unei ușoare astîmpărări a luptei, cînd Surai își desăvîrșește așezarea la Hațeg, voievodul Bal se pomenește cu prima lui solie. Îl cheamă să se-nțeleagă. Cere ca oamenii să se întoarcă la vetrele lor și să-l servească. O să le ia doar atît cît are nevoie pentru traiul cetelor sale. Altfel prinșii vor fi omorîți, iar focul și moartea va cuprinde toate așezările ce le va întîlni în cale.

Cînd aud despre sosirea solului, în inimile hațeganilor încep să mijească nădejdi. Poate că vor putea ajunge la o înțelegere atît pe voia lor cît și pe a tătarilor. După ce ascultă însă cererile lui Surai, părerile se împart:

— Voievoade, poate ar fi mai bine să cădem la învoială cu ei. Ne vor lua, ce vor lua și se vor duce în plata Domnului, iar noi o vom porni-o de la capăt. E păcat să ne prăpădim cu toții și să pierdem tot ce avem,

îngăima cîte un bătrîn, trecut și prin alte vremuri vrăjmașe și grele.

— Ba, Voievoade, să ne apărăm, s-avîntă cei tineri. Pînă avem putere, de ce să ne lăsăm?

— Așa o să facem! Țara și așa-i pustiită în partea asta. Noi însă sîntem teferi în munți și de acolo nu ne vor putea scoate. Nu trebuie să știe nici care-i puterea noastră, nici care-i mărimea așezărilor noastre necotropite. Neavînd la ce pofti, poate o să fie îmbiați de alte locuri mai pe gustul lor.

— Ai dreptate, Voievoade, întăresc mai mulți din jurul lui.

Solul se întoarce oțărît de îndrăzneala acestor nemernici, cu răspunsul cel mai neașteptat pentru Surai. Acesta-i amenință că o să se răzbune cumplit, de cum va primi întăririle aflate de-acum pe drum. Voievodul, susținut de țară, rămîne însă neclintit în hotărîrea lui de a se apăra. Ca să nu-i scape nici o mișcare a tătarilor, stă mai tot timpul la pîndă. Alături de el mai ia pe cineva. Două perechi de ochi sînt doar mai pătrunzători decît una, în jocul înșelător de umbre și lumini al zilelor de plină vară.

— Vere Iuliu, tătarimea asta parcă izvorăște din pămînt, își varsă amărăciunea Dumitru, aflat acum lîngă el.

— Da, Dumitre! Șiruri suie pe valea Streiului de nu se mai sfîrșesc și se-ngrămădesc pe cîmpurile țării. Numai de i-ar putea țarcui cneazul Mihai. Să nu-și deschidă drum și pe acolo.

— Socot că ar fi bine să-i mai ceri niște oameni lui Litovoi.

— Da, ar fi bine să vie Vuciu cu ei.

— Înțelege-te cu el la noapte cînd vine!

— Așa am să fac. Măcar să ferim cît mai mulți de prăpăd și să-nchidem bine drumul peste trecătoarea Vîlcan, pe unde i-ar prinde între două năvale pe ai noștri de dincolo de munți.

— S-ar putea, după cît sînt de mulți. Se miră oamenii cum de-i poate cuprinde vălișoara noastră pe toți și ce Dumnezeu caută pe aici? Uite cum își aprind focurile de seară. Parcă de fiecare dată cînd te uiți la ele-s mai multe.

Cneazul Mihai răspunde-n grabă la chemarea voievodului. Acesta-i vorbește despre hotărîrea sa de a cere noi ajutoare voievodului Jiilor ori lui Litovoi care-i căpetenia oștilor sale.

— Crezi că ei sînt mai puțin apăsați?

— Da, Voievoade, și sînt încredințat că ne vor ajuta. Pînă acum noi am ținut bine coama Lupoanii. I-adevărat că nici tătarii n-au prea bătut în ea. Bănuiesc însă că după așezarea lor, dacă aceasta se va întîmpla, o s-avem destul de furcă cu ei și-n partea aceea.

— Nădăjduiesc că Vuciu va veni cu întăriri.

— Nu ne lasă ai noștri, de dincolo de munte, să ne perpelim pe jăraticul nevoii fără să ne sară în ajutor, dacă le stă în putere.

— Nu mă îndoiesc de asta!

Cu cît zilele se scurg, cu atît sporește strîmtoreala apărătorilor. Nici

ploile, nici arșițele, nimic nu potolește tătărimea poposită în inima țării, în căutarea-i după jaf și pradă. Începe să se strecoare în pîlcuri subțiate prin primele desișuri, și se apropie îndeajuns de primejdios de așezările pierdute între pădurici. A mirosit că acolo mai are ce jefui. Cîmpia Hațegului geme de mulțimea îngrămădită în ea. Gloatele se înșiră și se împing una pe alta înaintea. Războinicii din față se îndreaptă bătaioși înspre poala muntelui să dibuiască calea de ieșire și așezările ascunse acolo. Văzîndu-i cum se apropie, voievodul îl cheamă pe cneazul Pogan. Îi cere să-și tragă oamenii înspre Furcătura Clopotivii. Cei din așezările trecătorii, pînă-n sus la Bucova și Bouțari trebuie încunoștințați să fugă în munte.

— Cneaze Pogan, socotesc că-i mai bine să scoți dopul de la butoiul în care vinul îi pus la fiert, decît să-l lași să-l arunce el, ori să te pomenești că-ți crapă vasul.

— Ai dreptate, voievoade Bal, tătarii scurși prin Severin sînt departe, pe Timiș în jos. Am știri că-i caută pe cei ai lui Surai. Ar fi trebuit ca și ei să fie acum acolo.

— Teamă mi-e ca zănaticii ăștia să nu încurce cumva drumurile și să nimerească peste noi aici, la Rîu de Mori, în loc să iasă la poarta Zăicanilor.

— Trebuie să fim pregătiți și pentru o astfel de împrejurare. S-ar putea să-i îmbie Văile Rîului Mare și Rîușorului. Nici n-au de unde să știe că ele se înfundă în munte. Pentru a-i întâmpina, de vin voit ori din greșeală, cred că-i bine să știm fiecare, din vreme, ce avem de făcut.

— Hotărăște, Voievoade!

— În grija dumatăle, cneaze Pogan, rămîn făurăriile de la Clopotiva. Vei ține legătura cu cnejii Bile din Peșteana, Mușina din Densuș și Silvănuș din Silvaș că, după cum vezi, drumurile drepte ne sînt tăiate. Cît mă privește, țin legătura cu cneazul Mihai din Băiești și cneazul Beroiu din Ostrov.

— Voievoade, mă ierți că-ți tai vorba, dar Domete Faur îți cere îngăduința să ți se înfățișeze de îndată.

— Să intre!

De cum se ivește Domete, îi face semn să vorbească.

— Voievoade, m-a trimis cneazul Beroiu cu știrea că pîlcurile tătărești se îndreaptă înspre Ostrov. Grosul cetei urcă pe valea Rîului Mare și o să nimerească aici crezînd, după cîte bănuiește cneazul, că se îndreaptă spre poarta de ieșire a munților.

— De ceea ce ne temeam, n-am scăpat, spune cu necaz voievodul.

4. JALEA

Fără să mai pregete voievodul iese, urmat de ceilalți și se cațără în copacul de pîndă. Prin golurile tăiate în coroana pădurii vede norul de praf pe care-l ridică trapul călăreților din fruntea șerpuitoare-i înșirui de războinici tătari. Cheamă căpeteniile de pîlcuri și oamenii de legătură cu cnejii din apropiere. De-abia adunați le spune:

— Acum începe lupta pe viață și pe moarte. Nici unul să nu dați înapoi, decît atît cît vă trebuie ca să vă avîntați mai tare peste dușman. Am încredere în voi! După cum vedeți v-am cam ales pe cei din jurul meu. Noi sîntem ghioaga care izbește acolo, unde se-ndeașă furnicarul tătarimii. Trebuie să-l stăvilim și strivim. Altfel vom fi striviți noi. Flăcăi, aveți îngăduința mea să v-arătați voinicia, vrednicia și destoinicia. Nu rămîneți însă niciodată despărțiți. Întotdeauna să-l simțiți aproape pe cel din dreapta și stînga. Dar mai ales să nu părăsiți pădurea. Și-acum, la locurile voastre!

— O să-i alungăm, Voievoade!

— Nici nu mă îndoiesc c-o veți face!

După cîteva rostogoliri ale soarelui înspre mijlocul cerului, ciocnirile încep. Cîteva pîlcuri înaintașe de tătari cercetează drumul să vadă dacă-i deschis pentru grosul oastei și strînsura care-o urmează. Săgețile se dovedesc prea slabe ca să-i facă să se-ntoarcă și trebuie ca lăncile și săbiile să-și ia vama de sînge. Cu deosebire oamenii cneazului Cînda sînt greu încercați. Se află în primele rînduri și primesc izbirile în plina lor tărie. Cunosoc însă mai bine, decît ceilalți apărători, locurile. Folosesc cu îndemînare această cunoaștere, de-i fac pe tătari să-nnebunească de felul neprevăzut cum s-arată și s-ascund. Numai noaptea aduce o oarecare molcomire a tăierilor și împunsăturilor mai mult sau mai puțin dătătoare de moarte. Ea înlesnește însă apropierea tătarimii.

Dimineața apărătorii se trezesc c-o puzderie de tătari porniți pe toate potecile și de-a dreptul peste lanuri. În depărtare, pe drum, gloata, pe jos și din căruțe, se află de cu zori în mișcare, strămutîndu-și întruna vatra, așa cum s-a pomenit făcînd de cînd se știe. Inși care nu-s legați de un anume pămînt, cum sînt ei, românii, de țara unde își au așezările ohabnice, veșnice, gîndește voievodul. După puțină vreme de la luminare lupta reîncepe, dar de data asta cu o furie de se cutremură pădurea sub strașnica încleștare care-i răvășește poala. Cînd se uită unul la altul, oștenii voievodului se miră ce schimbați sînt. Aproape că nu se mai

recunosc unii pe alții. Toți au fețele împietrite și mâinile încleștate. Cu primele săgeți slobozite, au înlăturat din ei tot ce nu-i ostășesc, întreaga lor ființă este închinată izbirii și-apoi apărării după cum o cere lupta.

Tătarii descalecă. Prea li se-ncurcă caii în lăstărișul pădurii și-i face ușor de doborât. Răsar de peste tot în fața românilor. Mărunței cum sînt, sar ca veverițele printre copaci. Multe rînduri dintre ei se-nfrățesc cu pămîntul. Următoarele calcă în picioare pe loviții care nu mai au putere să se scoale. Sînt destui căzuți și-n rîndurile pîlcului voievodului. Cel al cneazului Cînda este pur și simplu măcinat. Moartea-i pîndește la fiecare pas și-i culege, fie că sînt nimeriți în ascunzișurile pădurii, fie că sînt copleșiți de tătarime în înfruntarea pe față. Cei mai mulți luptă cu înfocare pînă cad istoviți cu armele rupte-n mâini.

Cu cît se întărește ziua, cu atît crește învîrtoșeala încleștării. Spre miezul ei, și ce lungi sînt zilele acestea de vară, nu se vedește din nici o parte vreo slăbire, după cum nu pare să se limpezească nici partea spre care înclină biruința.

Oricît se zbat românii, nu pot măcelări chiar toată tătarimea mereu roindă. De unde ar fi putut ei să fie atîția încît să țină în frîu o gloată atît de numeroasă? Nici ea nu se lasă datoare și lovește cu o putere și cruzime de nebănuît, mușcînd ca fiarele cu dinții, atunci cînd armele îi cad din mâini.

Voievodul urmat de Mărilă este nevoit să sară cînd în ajutorul unora, cînd într-al altora. Se vîră acolo unde-i încăierarea mai mare și golurile încep să se vadă. Închide spărturile prin care tătarii încearcă să se strecoare. Răsar tot mai deși în spatele oamenilor lui, mai ales după risipirea cetei lui Cînda pe malul drept al Rîului Mare. S-avîntă în vîrtejul primejdiei fără să se ferească. Dealtfel fierbințeala sîngelui este într-atîta crescută că nimeni nu-i în stare să cugete la altceva decît să fie acolo unde-i mai mare nevoie de el. Nici nu s-ar putea ca voievodul să se cruțe, cînd ceilalți se iau după el. El trebuie să fie, și-i în fruntea înfruntării necruțătoare. Este acum un ostaș al țării ca oricare altul. Mai încercat însă și de aceea i se cere mai mult. În fiecare clipă este prins în înmănuncherile din fața neobositei cosiri a morții. Poate ursita lui, poate veghea credinciosului Mărilă i-au fost pînă acum paveze bune.

Tătarii sînt încredințați că au dat peste locul cel slab și încep să se îngrămădească peste Rîu de Mori ca să lărgească spărtura. Izbutesc să se reverse peste livezile de la poalele măgurii Zimbrilor. Apărătorii sînt împărțiți în două. De o parte cei de pe Rîușor și de alta cei de pe Rîul Mare. Cînda, care făcea legătura, abia mai răsuflă înghesuit, cu ultimii-i oameni, în fundătura Gurenilor. Voievodul îi răsfiră cît poate pe cei din juru-i ca să țină piept pe Rîușor și pleacă grăbit cu ajutoarele sale în sprijinul acestuia. De-abia coborît înspre Gureni, se pomenește el însuși între tătari.

Prins din coastă, izbește c-o forță de-l minunează și pe puternicul Mărilă. Atît le trebuie flăcăilor, să-și vadă voievodul încolțit. Se năpustesc

și dau peste cap roți de tătarime cu loviturile lor necruțătoare. Porniți din urma lui, îl depășesc repede. În frunte cu Mărilă se pun stavilă între el și tătarime, care, călcată în picioare, începe să dea înapoi. Voievodul se oprește o clipă ca să-și recapete răsuflarea tăiată de tăria efortului și-și privește cu mândrie flăcăii. Și-această clipă este tocmai cea blestemată din ursita lui. Un tătar rămas în urmă, ca mort, printre ferigile tăvălite, se-nalță cu ultimele-i puteri și-i înfige pe la spate cuțitul, între umăr și gât, pînă în prăsele.

Voievodul se întoarce fulgerător, dar sabia-i taie-n vînt neputincioasă. Se prăbușește peste tatarul străpuns de lancea mult prea întîrziată a lui Mărilă. Încearcă să se ridice însă nu mai poate și sîngele gîlgîind îl îneacă și-i înroșește haina.

— Nu vă lăsați flăcăi, îngîină abia auzit de cei din apropiere și se rostogolește fără de suflare, sub ochii îngroziți ai lui Mărilă.

— Lăsați-l că-l scot eu. Voi luptați înainte, urlă el ca ieșit din minți de-nfioară și tătarimea cu răsunetul răcnetului lui plin de deznădejde, ură și răzbunare.

Îl cuprinde în brațe și-i trage trupul moale mai în plinul pădurii pe dîmburi. De acolo, cîțiva oșteni mai bătrîni îl iau și-l poartă pe brațe pînă la un adăpost aflat ceva mai în sus de Rîu de Mori. Din crengi, în grabă tăiate, îi încropesc un pat de cetini. Tot mai nădăjduiesc că poate-i numai greu rănit și fără de cunoștință.

Cneazul Cînda, auzind urletul lui Mărilă, vine alergînd. Cînd îl vede pe voievod întins se oprește ca trăsnet. După ce-și recapătă cumpătul, îngenunchează grăbit să-i vie-n ajutor. Dă însă de trupul înmuiat și ochii încremeniți. S-aplecă să-i simtă bătăile inimii. C-o mîină grea și privirea întunecată, trage pleoapele peste ochii care se-nchid pe veci.

Mărilă, cu capul în mîini, nu-și poate ierta clipa de ușurință cînd s-a avîntat înaintea lui, și hohotind se blestemă ca de ceasul morții.

— Mărilă, nu-l tulbura. Locul tău nu-i aici să bocești ca femeile. I-acolo între cei care luptă. Pleacă și răzbună-l, îl îndeamnă cneazul Cînda.

Așa a și făcut Mărilă. Dezlegat de orice grijă, dă iama în tătarime și pînă seara nu scapă nici unul de ura lui dezlănțuită.

Peste noapte sosesc cneazul Pogan și cneazul Beroiu din Ostrov, care hotărăsc să-și unească oamenii, împărțindu-și între ei și Cînda greutatea apărării de la Rîu de Mori. Socotesc că se cere și grabnica înștiințare a cneazului Mihai, pe care-l știu de asemeni tare încleștat. Aflaseră păgînii că mai e acolo o jumătate de țară și acum pîlcurile lor se întrec care s-o cuprindă și s-o jefuiască.

Vestea morții voievodului se întinde destul de repede sub oblăduirea nopții. Oamenii se îngrozesc la aflarea ei. Durerea lor prinde glas în fel și fel de chipuri.

Patru feciori voinici pun pe umeri patul de crengi pe care este întins Voievodul și pornesc în tăcere, pe cărările ascunse din munți înspre cetate. Ajunși, îl așază la ușa bisericii de pe tîpșanul spălat de apele

Rîușorului. Părintele Iustiniu sosit și el dintr-o parte a luptei, zăpăcit de jalnica veste, se încurcă ca un învățăcel în ceea ce trebuie să facă pentru grijirea creștinească a sufletului celui pierit.

Sus pe colțul ei de stîncă, cetatea cufundată în întuneric și singurătate de-abia se ghicește ca o umbră. Cei din ea, în aceste ceasuri ale celor mai negre neguri, dorm istoviți de munca și apăsarea de peste zi. Luptele se dau atît de aproape încît sînt gata oricînd să primească pe ostașii care-i apucă drumul, împinși de necruțătoarea putere a dușmanului. Acum nu se mai cară nimic în cetate, afară de răniții în stare să fie purtați pînă sus pentru o primă îngrijire. Sînt coborîte însă neîncetat armele cerute de încrîncenarea luptei. Odihna se împlinește sub privigherea pîndarului, care, de cînd a pătruns tătarimea la Rîu de Mori, stă în turnuleț și noaptea.

Ușoara clipire, mai mult scăpărare a lumînărilor, abia fluturată pe ferestrele înguste ale bisericii, cuprinde-n ea ceva neliniștitor, dar nu este un semn de primejdie. Pîndarul știe că tătarii își înseamnă trecerea prin făclii mari, aprinzînd tot ce poate arde ca să știe unii de alții. Ori cele de la bisericuță sînt doar niște pîlpîiri firave, a rugă. Chiar și șuierele care răzbat din pădure, sărind din loc în loc, de-a lungul lanțului de pîndari, sînt scurte și jalnice, oarecum potrivite cu starea luptei, de liniștire cu ochii trezi, fără să cheme însă la apărare.

La auzul înlănțuirii lor pîndarul își întetește ascultarea să prindă mai bine rostul șuiierăturilor. Simte cum pune pe el stăpînire o temere ciudată, că dimineața care se însăilează, cu zorii scâldați în înroșirea vîntoasă, este prevestitoare de amărăciuni. Această îngrijorare i se întărește cînd vede cum s-apropie de poartă omul trecut de-acum prin îngrăditura de apărare a cetății. Pîndarul de jos, pus în mișcare și el de jeluital șuiierelor, fără să-l aștepte, fuge să-l scoale pe cneazul Itu.

Sositul, ajuns la poartă se prinde de grătare ca să nu se prăbușească. Un ultim zvîcnet de voință-l mai face să-și stăpînească sfîrșeala trupului. Tocmai el, îl scoate din minți gîndul, care urcase de atîtea ori la cetate cu vești și mai bune și mai rele, spulberînd neliniștea așteptării, să fie pedepsit de Dumnezeu s-o aducă pe cea mai groaznică. Toată vremea cît iuțise ori încetinise pasul, ca s-ajungă mai degrabă sau mai bine mai tîrziu, își frămîntase mintea să găsească felul cel mai potrivit cum și-ar putea descărca povara chinului de a fi trimisul morții, la cea mai de cinste și îndrăgită familie a țării. Cum dă cu ochii de el cneazul tresare mirat de înfățișarea lui. Îl întreabă, cuprins de neliniște, după ce intră în curtea a doua a cetății:

— Ce s-a-ntîmplat, Miroane?

— A pierit voievodul, Cneaze!

— Cum?

— Da! S-a stins.

— Cum s-a-ntîmplat?

Fără să-i mai ceară învoire cneazului, așa cum s-ar fi convenit față de

starea și vârsta lui, Miron se lasă ca prăbușit pe un buștean din curte. Cu glas moale povestește tot ce știe de la cei care l-au dus în bisericuța de jos.

— Rogu-te, Cneaze, spune-le dumneata dumnealor că eu nu pot.

Sosirea neașteptată a lui Miron trezește cetatea.

— Ce s-a întâmplat cneaze, întreabă domnița Anița tulburată, neștiind nici ea de ce.

— A căzut voievodul, murmură cu capul plecat Miron ca unul care-și cere iertare că a greșit. Ne-a părăsit... pentru totdeauna.

— Nu! Nu se poate, murmură Armina înecată în lacrimi, strângându-se lângă mama-i rămasă încremenită și mută de durere.

— Este jos, în biserică.

Cît de schimbată li se pare celor trei femei, pe ziua de azi, lumina ce se-mprăstie peste culmi, alungind negurile începutului de toamnă. Fără să mai întrebe ceva urcă sus în odaia lor, amuțite de cumplita întorsătură a sortii, lacrimile curg în voie, acum cînd sînt între ele, ferite de lume. Clipirile pleoapelor li se-ndesesc de parcă privirile n-ar avea puterea lor obișnuită de pătrundere.

Prea-i îngrozitoare prăpastia ce se deschide în fața lor. E ca și cum s-ar cutremura și prăbuși cetatea din temelii. Poate ar fi mai bine să se-ntîmple grozava prăbușire, sa-nterupă necurmatul fir al gândului și să oprească această horă înnebunitoare a răzvrătirii: nu e cu puțință, nu e cu puțință. Minte lor năucită caută o cît de cîtă nădejde de care să se agațe în încercarea de a crede că poate totul nu-i decît doar urmarea unui vis urît. Cîte nu se-nvolbură în ființele lor răvășite de durere și copleșite de spaimă. Nașa Dafina se stăpînește prima. Caută să le îndemne la îndeplinirea îndatoririlor creștinești care le așteaptă:

— Să ne pregătim să coborîm cu cele trebuincioase pînă jos. Văd că în curtene așteaptă cneazul Itu.

— Ce-i mai trebuie lui acum. zise pierdută doamna.

— Hai, mamă. Trebuie să coborîm!

Pornesc sub ochii înlăcrămați ale femeilor din cetate, pe drumul afundat în pădure, însemnînd cu primii pași începutul unui necruțător calvar. Ce lung li se pare acest drum. De ce l-au croit oare cu atîtea întortocheri? Cît le necăjesc multele piedici cu ocoluri silite, cățărări și treceri prin strecurători și pîrleazuri abia întrezărite. Nici una nu se mai gîndește la primejdia pe care ar putea-o întîlni în cale. Singurul lor gînd este să ajungă fără întîrziere. Nimeni nu vorbește, doar cîte o mîna întinsă le ajută la trecerea unui loc mai greu. Din vale, urcușul pe tăpșan ajunge o adevărată fugă. Apoi vine clipa dureroasă a prăbușirii peste nășălia din crengi, pe care este întins trupul voievodului, între lumînări. Părintele Iustiniu îngîină, pierdut și el, cîntările morților, cu privigherea celor cîțiva oșteni mai bătrîni, în frunte cu moș Zaicu, care și așa n-ar fi fost de prea mult ajutor în luptă.

După prima izbucnire sfîșietoare, întîlnirea de pe hotarul dintre viață

și moarte se preface în surdă răzvrătire împotriva întorsăturii de neînțeles a sorții.

Părintele Iustiniu se oprește și-n adumbrirea din bisericuță domnește o tăcere deplină. Nu se aud decît suspine scurte și-năbușite. O lină mîngîiere a feței, părului, mîinii, ușoare neteziri ale hainelor, o crenguță îndreptată, sînt singurele mișcări ale acestor femei încă buimăcite de moartea asta atît de năprasnică.

Vremurile sînt însă mult prea vitrege și nu dau nici măcar răgazul cerut de rînduielile bisericesti și cele omenești, în astfel de împrejurări. Oricînd valul dușmanilor poate s-ajungă pînă aici, să tulbure odihna celor adormiți pentru vecie. Sub această aspră amenințare totul este făcut astfel ca înspre seară, în poienița din susul bisericii, o nouă cruce cioplită în grabă, din trunchiul alb al unui mesteacăn, să se adauge celorlalte care însemnau pe alți poposiți înainte de vreme, în sînul primitiv al pămîntului.

După săvîrșirea îngropăciunii, începe greul drum al reîntoarcerii înspre cetatea purtînd pecetea mîndriei voievodului.

Toți au de spus cîte ceva bun despre cel plecat din fruntea lor. Începutul îl face moș Barbu, unul dintre cei care l-a privegheat toată noaptea. Vorbește cum sub conducerea bravului răposat, oamenii erau ca niște mănunchiuri de nuiele. Cînd apăsarea era mare îi îndemna să se îndoiaie. Apoi unul cîte unul, îi lăsa să scape izbind tătărimea, făcînd-o să urle ca o sălbăticiune turbată. De asemenea, înțeleptele vorbe ale lui moș Gliga, fruntașul oamenilor buni și bătrîni din sfatul voievodului, coborît și el în grabă de sus, din munte, sînt ascultate cu sfințenie și aduc îmbărbătările și îndemnările trebuitoare inimilor lor îndurerate. Sînt încredințați cu toții că pentru cinstirea faptelor celui plecat dintre ei este neapărată nevoie ca oamenii țării să fie înconjurați de grija căpeteniilor rămase: cnejii, juzii și oamenii bătrîni și buni. Mulțimea nu trebuie lăsată să se împrăstie înfricoșată, ca oile lipsite de păstor, cînd turma-i hăituită de lupi. Lupta nu poate fi oprită. Încă nu-i pierdută. Cnejii aflați în fruntea oștenilor trebuie să rămînă uniți în ducerea ei mai departe. Să nu se certe între ei pentru putere și mărire. Uitarea nu trebuie să acopere faptele marelui voievod. Exemplul lui să-i călăuzească pe toți oamenii țării. Să nu încerce vreunul să se-mpace cu tătarii, pe spinarea altora, pentru foloase proprii. Acum nu-i vremea să se gîndească la cel ce va ocupa scaunul voievodal. Va veni și timpul pentru înscăunarea celui socotit vrednic urmaș al voievodului Iuliu Bal.

Cei de rînd, mulțimea țării, risipită pe locurile de bătaie și-n munți, n-are de ce să se grăbească la alegere. Dealtfel nici nu poate să se adune pentru așa ceva, cînd focu-i peste ea, își dau cu părerea alții. Spre norocul țării chiar și cei care trăgeau nădejde să fie aleși, încă în viață fiind voievodul Iuliu Bal, cînd se va împlini sorocul domniei lui, sînt acum prea prinși de grija zilei de mîine, care le taie pofta de uneltiri pierzătoare pentru

toți.

Încercările tătarilor de a pătrunde înspre gurile văilor din munte se dezlănțuie cu aceeași tărie ca la-nceput. Apărătorii sînt însă hotărîți să nu se lase covîrșiți nici de numărul mai mare de războinici îndrumați de însuși Surai nici de recunoscuta dibăcie a acestora în luptă. Se împotrivesc cu tărie și chiar le astîmpără îndrăzneala și cruzimea. Răsplătesc pe atacatori cu vîrf și îndesat pentru orice pierdere pricinuită. Surai nu are însă timp de pierdut. Aici nu are nimic de cîștigat. Îi ajunge că are deschisă trecătoarea Zăicanilor. Fără să mai pregete își grăbește cetele să iasă în valea Bistrei spre Timiș. Lasă-n grija celui care vine după el, Bogodai, să se răfuiască cu hațeganii.

Vîrtejul unui iureș cuprinde cea mai mare parte din cetele de frunte care-s prinse în luptele de la poalele muntelui. Slăbește totodată și apăsarea asupra apărătorilor țării.

Se mai prăpădesc și după aceea destui în lupta care-și urmează desfășurarea, i-adevărat, scăzută ca ascuțime, dar totuși aspră. Porunca pieritului voievod Bal este adusă cu îndîrjire la îndeplinire. Tătarii nu izbutesc, cu toate opintirile lor îndrăznețe, să pătrundă nici în partea dinspre Streiul de sus și nici înspre așezările ascunse-n munte. Din vîrfurile pădurii, de pe coasta muntelui, pîndarii urmăresc și vestesc bucuroși scurgerea puhoiului. Se mai desprind călăreți în nădejdea găsirii unor așezări nejefuite, dar puțini dintre ei mai ajung din urmă grosul cetelor lui Surai. Sporesc numărul prinșilor și al morților.

Cei din cetate, cocoțați în turnuleț, privesc cum trec tătarii și nu se mai isprăvesc. Din cînd în cînd pîlcurile înșiruite se-mpiedică unele de altele, semn că undeva li s-a tăiat calea înaintării spre Buda, capitala regatului ungar. Știrile sosite din ținuturile cotropite despre prădăciunile săvîrșite sînt înspăimîntătoare. Dealtfel mărturia lor o aduc cirezile de vite și oamenii robiți, mînați de călăreți aprigi. Se găsesc între cei prinși destui hațegani. Cît îi împinge inima pe oștenii țării să-i scoată din mîinile aspre pe care au intrat. Încercările nu lipsesc. Cîteodată sînt fericit terminate. Aceasta cu deosebire cînd se dezlănțuiesc pe la coturi și strîmtori unde tătarii nu se pot mișca în voie. Alteori însă sfîrșesc rău, după cum e croită soarta și norocul fiecăruia.

Înlesniți de ușoara potolire a luptelor, cnejii și juzii din apropiere s-adună la cetate. Sub îndrumarea cneazului Itu, cel mai bătrîn, hotărăsc cîte ceva, de mare grabă, pentru bunul mers al obștiilor. Se sfătuiesc dacă-i bine să treacă la alegerea noului voievod. Socotesc s-o amîne pentru vremea cînd se vor putea strînge toți cei îndreptățiți s-o facă. Cu acest prilej se trece și la socoteala celor rămași în stare să mai lupte.

Armina coboară de sus, unde s-au tras pe timpul sfatului, să vadă dacă nu e cumva nevoie de vreun ajutor din partea lor. În trecerea-i prin curte, ajunge lîngă un oștean venit tocmai din părțile Clopotivei, care vorbește cu alții despre luptele de acolo, amintind pe cei norocoși, scăpați din sîngerosul măcel, ca și pe cei pieriți din pîlcul lui. Oprită aproape de el, ca să mîngîie o prietenă care-și plînge fratele mort, aude un nume

care-o pironește. Oșteanul povestește nepăsător înainte, ca omul scăpat azi de nenorocire, cum a pierit, în jurul făurărilor Clopotivei, aproape tot pîlcul de frunte din ceata cneazului Pogan.

— Și cu Firu, căpetenia lor ce s-a-ntîmplat, întreabă ea cu inima strînsă.

— I-a urmat pe ceilalți Domniță, și doarme sub fagii Hobiței de vreo săptămîină.

— Cum? Și el, îngăimă cu durere Armina.

— Și el, Domniță!

Strîngîndu-și toate puterile, urcă în fugă scara. De cum ajunge în odaie se trîntește hohotind peste patul care pe lîngă deznădejile de acum, tănuia și unele visuri pentru însoțirea-i cu Firu. Era încrezătoare că așa o să le fie ușurată trecerea prin încercările care-i mai așteaptă. Acum și visurile sînt spulberate.

— Cum ai putut fi atît de crud să-i seceri pe amîndoi, izbucnește plină de răzvrătire împotriva Celui care a hotîrît și-această aspră pedepsire.

Maică-sa și nașa auzind-o de alături cum plînge vin s-o mîngîie, crezînd că a rezbucnit durerea abia alinată a pierderii tatălui, fără să bănuiască noua sfișiere suferită de inima-i tînră. Această a doua lovitură, o adîncește nemăsurat pe prima și îi taie orice poftă de viață. I-atît de puternică durerea încît cu greu se mai poate ridica din pat. Ar dormi întruna să nu se mai trezească.

Mama și nașa încearcă toate leacurile cunoscute ca să îndepărteze răul cuibărit în trupul ei. Spre marea-i deznădejde, mama vede că nu i-a mai rămas decît puterea șoptirii cîtorva dureroase cuvinte de încurajare:

— Fata mea dragă, sîntem crunt lovite, poate mai mult ca altele, dar nu-ți pierde firea. Fii fata mîndră a tatălui tău. Nu-i îngreuna prin deznădejdea ta odihna sufletului.

Cuvintele mamei sînt însă o mîngîiere cam slabă pentru o inimă tînră atît de zdrobită. Înserarea ce se lasă domoală peste cetate le găsește pe toate trei tăcute strînse-ntr-același pat. Fiecare-și toarce gîndurile și-și dospește durerea. Mama continuă să mîngîie blînd tîmplele arzînde ale Arminii. „Oare ce le mai pregătește viitorul copiilor mei?” se-ntreabă ea, înghițindu-și greu lacrimile. Cu pleoapele lăsate Armina este în aceeași stare de desprindere de lume. Viitorul pentru ea nu mai are nici o însemnătate. I se înfățișează searbăd și întunecos după ce ultimul opaiț, pîlpîind în inima ei, a fost stins de vîntul stîrnit de aripa necruțătoare a morții.

Nestăvilitul șuvoi al vieții țării și cetății își urmează însă cursul, umflat cu frămîntările și nădejile tuturor. Cnejii și juzii, sfîrșind sfatul, se grăbesc să plece. În fel și chip este răstălmăcit de mulțime faptul că încă nu-s hotărîți să sprijine pe cineva pentru a fi ales voievod. Locul de cînte rămas prea înainte de vreme gol își va mai aștepta sortitul. Cine va fi? Cînd va veni timpul alegerii? Sînt întrebări la care, azi, nimeni din țară nu poate răspunde! Legătura dintre căpetenii, cnejii și juzii urmează să se

facă și pe mai departe prin bătrînul cneaz Itu, aflat în cetate unde fiecare îl poate găsi ori de cîte ori va împinge nevoia.

5. IZBĂVIREA

Aproape fără să bage de seamă, prinși, cum sînt cu luptele, se și pomenesc cu toamna venită peste ei. Cum de cules slabă nădejde, grija întîmpinării iernii îi cuprinde pe toți. Despuierea pădurii aduce vremelnica slăbire a scutului ei. Dușmanul își are vederea lărgită și mișcarea mult mai ușurată. Apărătorii trebuie să-i cumpănească această nouă tărie prin altceva decît număr. Înmulțirea oștenilor nu mai este cu putință. S-a ajuns, cu înprospătările cerute de luptele sîngeroase, pînă la înarmarea copilandrilor.

Nu le rămîne cnejilor Itu, Mihai, Pogan și Cînda, aflați în fruntea oastei țării de pe lăsarile Lupoanii, măgurii Colțului și măgurii Zimbrilor, decît să îndese rîndurile în partea unde amenințarea-i mai crescută. Cneazul Pogan se trage, cu ceea ce a mai rămas din ceata sa, pe piciorul măgurii Zimbrilor mai sus de Rîu de Mori. Acolo își unește oamenii, cu cei ai cneazului Cînda, subțiați de tot, în urma necruțătoarelor izbitori abătute asupra lor. De cealaltă parte a Rîușorului sînt strînși oamenii trimiși de cneazul Mihai, întăriți cu cei sosiți de pe Jii, de la voievodul Litovoi, avînd drept căpetenie pe Vuciu, feciorul fostului voievod Iuliu Bal. Ca să fie mai pe aproape, descoperind într-o măsură apărarea văii Streiului de sus, cneazul Mihai urcă și el înspre rădăcina din munte a coamei Lupoanii.

Ceialți cneji de pe valea de sus a Streiului nu-și ascund nemulțumirea și cîrtesc împotriva desprinderii atîtor luptători. Cu răbdarea pusă din greu la încercare cneazul Mihai izbutește, după multă osteneală, să-i liniștească. Le dovedește, nu numai prin vorbe, ci chiar purtîndu-i la fața locului, că ruptura care s-ar face la cetate ar deschide calea năvalei și peste așezările lor, pînă acum scăpate.

Mișcările de acum ale tătarilor arată în mod destul de lămurit că ei știu că-n partea Rîului de Mori este ascunsă inima îndîrjirii cu care se apără acest popor atît de îndărătnic în recunoașterea atotputerniciei lor, și atît de greu de învins chiar și în lupta din cîmp deschis. Măsura de strîngere a pîlcurilor luată de cneji nu-i de loc pripită. Se întemeiază pe cunoașterea faptului că nici tătarii nu mai au luptători de frunte. Aceia-s de mult trecuți de hotarele țării și se află prea departe și-n locuri mai pline de ispite decît fundătura asta atît de bine ferită de pavăza puternică a pădurilor și atît de puternic sprijinită pe coastele de necucerit ale munților.

Poate nici pe cei de aici, înșirați cu nemiluita de-a lungul drumului năvălirii, nu-i atrag locurile. Sînt însă împinși de setea lor de jaf, de iarna

care-i amenință cu ținuirea și mai ales de credința nestrămutată că nu li se poate împotrivi nimeni. Totuși, față de cum era înainte, îndrăzneala le este mai stăpînită. Apărătorii simt la ei o oarecare teamă în felul cum se apropie de pădure. O fac numai în pîlcuri foarte bine-ntărite și cînd vremea nu le stînjenește mișcarea.

Pe neașteptate, vîntul toamnei își schimbă jocul ca un răspuns care împlinește nevoia tătarilor. Întețit pînă-n seară, mătură norii și împinge ceața dincolo de culmi. Apărătorii nici pe departe nu se bucură de luminarea adusă. Nu-i ca altă dată, cînd pe o astfel de vreme, soarele își scurgea dulceața mîngîierii-i în boabele brumate ale strugurilor. Acum vrejii butucilor trași de bogăția ciorchinilor se sprijină ca-ntr-o doară pe aracii răvășiți de nemiloasa frămîntare a copitelor.

Cîteva zile se mai scurg în liniște fără ciocniri mai de seamă. Cam atîtea cîte le trebuie tătarilor să-și strîngă îndeajuns puterile pentru lovitura hotărîtoare. Dar într-o dimineață o pornesc împînzind cărările, luncile și luminișurile, să găsească locurile unde-și duc viața fugiții aceștia care se dovedesc atît de dîrzi.

Atacul țintește cetatea, cheie cu care socotesc că vor deschide toate ascunzătorile unde-s dosite bogățiile acestui harnic popor, după cum arată rostuirea gospodăriilor părăsite.

Săgețile sînt neputincioase ca să-i întoarcă din iureș, chiar de-i rănesc. Tolbele se golesc repede și reumplerea lor cere timp, pe care-l cîștigă atacatorii. Caii le sînt ca zvîrlugile și-aduc iute lupta corp la corp. Puțin cîte puțin apărătorii sînt împinși peste și în sus pe valea Rîului Mare. Pe măsură ce ei slăbesc împotrivirea, tătărimea întărește atacul. Sînt înșiruiți toți cei care pot mînuî vreo armă. Orice slăbire a vîrfului lor de atac este neîntîrziat reîntărită.

Înspre seară, cînd vede cît de mare-i primejdia, cneazul Itu trimite după cneazul Mihai, rugîndu-l să vie de-ndată la cetate. Se întîlnesc la bisericuța din vale, pe la miezul nopții. Li se alătură și cneazul Pogan care, blestemîndu-i pe tătari, dă cep furiei sale. Ajuns la capătul înșiruirii tuturor sfinților și a canoanelor se liniștește și începe să-și spună limpede părerea în privința mersului luptei:

— N-o să-i putem opri mai mult decît două-trei zile, după puterea cu care vin peste noi. Și asta cu ce jertfă! Nu mai avem timp de pierdut. Se cere o hotărîre grabnică. Altfel s-a zis cu noi. Au căzut ai mei secerați sub cumplita năpustire tătară. Mai, mai să piară și Vuciu. Noroc de Domete a lui Faur care i-a sărit în ajutor. Și ca el cîți n-au făcut la fel scăpîndu-și ortacii. Mîine, poimîine, dacă tătarii o vor ține tot așa, nu va mai fi nici unul dintr-ai noștri să sară în ajutorul celui alt. Fiecare va trebui să ducă lupta de unul singur. Îi vor năpădi blestemații aceștia. Ce-i de făcut, fraților?

Nici unul din cei doi întrebați nu se grăbește să-i răspundă.

— Ce zici, cneaze Mihai? întreabă Itu.

Acesta socotește că e mai bine ca el, cel mai bătrîn, să-și spună

părerea după ce o ascultă pe a lor.

— M-am gândit tot timpul pe drum ce-i de făcut. Să venim cu toții aici, tot n-ajungem. Apoi s-ar putea ca tătarii să se întoarcă, de cum vor simți schimbarea înspre partea slăbită. Dealtfel sîntem și așa atît de subțiați. Noroc că ei nu știu asta.

— Să ne strîngem înspre cetate și să ducem lupta sub zidurile ei? Întreabă cneazul Pogan.

— Încă nu, răspunde cneazul Mihai.

— Poate o zi, două, dar după aceea?

— Dar dacă am încerca să-i lovim pe la spate, chiar la tabăra lor? Să-i silim să fugă în ajutorul celor lăsați acolo, spuse cneazul Mihai.

— Cu cine și cum s-ajungem acolo?

— De ajuns, ajung eu. N-am nevoie de mulți însoțitori. Să fie însă iuți și hotărîți.

— Ți-l dau pe Mărilă, se grăbește să spună cneazul Pogan.

— Nu! Nu pe el. Prea-i voinic, cneaze. Țintă mare, ușor de lovit și urmărit.

— Cum, cneaze, te lipsești de un luptător, ca puțini alții, în stare să se ia de piept cu zece tătari deodată? Se poate să te-ndoiești de el?

— Nu! El e mai folositor aici. Cu pieptu-i închide toată valea Rîușorului. Nu-i un altul de-o potrivă cu el. Mie însă-mi trebuiesc sprinteni și ageri.

— Atunci poate Domete Faur?

— E bun, întărește Itu.

— Uite ce zic eu. Îl iau pe Faur cu vreo zece inși și plec deîndată, spre Clopotiva și Grădiște. Acolo, ca-n zbor trecem peste drumul tăiat de tătari pînă la Peșteana. Apoi îi caut pe cei rămași înspre Silvaș. Cu ei atac tabăra tătarască de la Hațeg. De mult coc eu gîndul ăsta!

— Și cu oamenii tăi cum rămîne, îl întreabă cneazul Pogan, crezînd că-i dă lui.

— O parte vin cu mine. Iar pe ceilalți îi încredințez lui Vuciu, care mă va înlocui.

— Nu-i rău ce spui, cneaze Mihai, întărește însuflețit cneazul Itu.

— Cneaze Itu, trimite-i pe toți luptătorii din cetate în vale. Împreună cu ai cneazului Pogan și Cînda, încercați oricum să-i țineți pe loc pe tătari cel puțin două-trei zile, cît socotesc eu că-mi trebuie să ajung în dreptul Hațegului.

— Numai de-ai ajunge, zice cam neîncrezător cneazul Pogan. Nu-i ușor să treci peste tătari.

— Totu-i legat de ajutorul ce mi-l dați, cneaze Pogan. Cheamă-l și pe Mărilă să vorbesc cu el. Știu că unde-l împlînt, cu firea și forța lui uriașă, de acolo, nici puterile iadului nu-l clintesc.

— Cneaze, întotdeauna ai o vorbă bună de spus. Am deplină încredere în tine și ca să ți-o dovedesc voi țintui cu prețul vieții mele, aici, tătarimea.

Fără să mai pregete, fiecare trece să-mplinească hotărîrea luată. Revărsarea zorilor îl găsește în plin mers pe cneazul Mihai cu aleșii săi, buni cunoscători ai potecilor din această parte a țării. După ce trece apele spumoase și ca de gheață ale Rîului Mare, pe la Gureni, se furișează în susul Clopotivii. De la marginea pădurii urmărește mișcările tătărimii așezate, pentru paza trecătorii, în apropierea Grădiștii.

— Cum o să putem trece Cneaze prin atîta tătărime, spune Tatul din Peșteana. Întreb nu că mi-e frică, dar cum să scăpăm și să împlinim cele ce ne-ai spus. Mi se pare că e ca și cum am încerca să trecem prin apă pe celălalt mal fără să ne udăm.

— De va fi nevoie, Tatule, vom zbura ca păsările cerului și tot vom ajunge. Aveți curaj și voință?

— Cneaze, avem de amîndouă și te ascultăm!

— Aveți grijă, noi trebuie să trecem, nu să ne batem. Va trebui să-ntrecem zborul săgeții în iuțime.

— Cine cunoaște mai bine valea?

— Eu, s-avîntă Faur.

— Și eu, îl urmează Tatul.

— Voi veți fi în fruntea a două săgeți și eu la a treia. Sîntem la o întrecere voinicească! Cei care ajung primii, cu toții, fără să-i trezească pe tătari și-și pierd urmele la dîmbul Peșteanului, aceia vor cîștiga! Împărțiți-vă în trei. Faure, du-te la 50 de pași în dreapta. Tu, Tatule, 50 în stînga. Cînd șuier, porniți și să nu vă gîndiți la nimic decît la dîmbul Peșteanului. Nu vă uitați în nici o parte numai în față! Plecați și fiți cu urechea la șuier!

Cînd se încredințează că toți sînt încălecați, gata să se azvîrle, cneazul Mihai șuieră dînd pinteni calului. La început se strecoară ca niște rîși lunecoși prin pădure. Ajunși la marginea ei, pornesc în galop nebun. Caii simțind pe grumazurile lor întinse, ca o coardă, alipirea feții călăreților cu răsuflarea fierbinte a încordării și îndemnările prietenoase suflate în ureche, se dezlănțuiesc ca niște năluci. Sar șanțuri, gropi, îngrădiri, zboară peste livezi și cîmp de parcă sînt mînați de cine știe ce furii de la spate. Cînd ajung în dreptul primelor corturi tătărești dau un chiot, ca de nuntă, trecînd vijelios printre ele. Vitele țarcuite în jur se sperie de vârtejul tropotelor și fug ca lovite de streche. Caii priponiți se zbat înnebuniți de frică pînă rup frînghiile și o iau razna.

În fața acestei fulgerătoare navale care o depășește pe-a lor tătarii nu știu ce să facă. Înlemniți, privesc cum scapără copitele cailor. Aceștia parcă-s una cu călăreții în goana lor din afara firii. Săbiile tăind vîntul stîrnit lucesc în soarele dimineții ca niște plesnituri de văpăi. Cînd se dezmeticesc din buimăceală, tătarii pun mîna pe săbii, lănci, ce găsesc la îndemînă. Se strîng s-aștepte pe călăreții care vor urma. Mulți aleargă după cai, încălecă în fugă. Panica cuprinde toată tabăra tătărară înșirată de-a lungul drumului. Un vînt de nebunie suflă peste ea. Unii fug să scape, în timp ce alții încearcă să-i liniștească.

Ca niște săgeți vii într-o răbufnitoare vijelie călăreții se pierd sub sălciile luncii. De-acum văd Peșteana. Mai au de trecut apa, un câmp, câteva livezi și-i așteaptă să-i îmbrățișeze ocrotitoare pădurea. Caii plini de spume, cu ochii bulbucăți, saltă peste viiturile albiei des schimbate.

Inima lui Tatul bate cu putere, i-atît de aproape de casă. Dacă s-ar înălța-n șea, ar putea-o vedea. A rămas oare-n picioare ori a mistuit-o focul? Nu se poate stăpîni. Se ridică în plină galopare a calului, ținîndu-se de frîie. Calul neștiind ce se-ntîmplă, speriat, iese din galop și sare. Nimerește în prundișul moale. Picioarele din față s-afundă pînă dincolo de genunchi. Se poticnește și-și aruncă, în iuțeala răsturnării, călărețul peste bolovanii ieșiți din loc în loc pe de-asupra apei. Un strigăt deznădăjduit și o răbufnire surdă îi face pe cei apropiați să-ntoarcă ușor capul. Zadarnice-s zbaterile calului de a ieși din mîlul lipicios, picioarele-i sînt frînțe. Nici Tatul nu izbutește să se ridice. Urme de sînge încep să-nroșească apa tulbure de atîtea ploi. Nu se oprește nici unul din cei care l-au văzut prăbușindu-se. Porunca este s-ajungă cine și cîți vor putea dincolo. Cu inima frîntă de durere îl părăsesc pe cel căzut. Dealtfel tătarii sînt în goană sălbatică pe urmele lor. Îndeamnă cît pot caii și urcă pieptiș colnicul.

Cneazul Mihai împreună cu ceilalți ajunși pe dîmbul Peșteanului își șterg caii de spume, după care scoțîndu-și cojoacele le întind, pe spatele lor, să nu-i prindă răceala. Îi mîngîie drăgăstos pe frunte, ca mulțumire, pentru oboseala, înțelegerea și credința lor. Sînt cu ochii în patru doar, doar o să-l vadă pe Tatul venind. Tac îndurerați de întîmplarea nefericită care poate a curmat viața unuia dintre soții lor. Ce-ar fi să se pomenească cu el ivindu-se din vreo parte a văii?

— Cneaze, pot să cobor pînă la marginea pădurii să văd dacă n-o fi prin apropiere?

— Du-te, Faure, și mai ia pe cine crezi, dar nu ieșiți din pădure și nu întîrziați mult. Trebuie să ne grăbim.

— Luați-o înainte, cneaze. V-ajungem pînă-n susul Densușului. Noi o tăiem mai de-a dreptul. Cunoaștem toate scurtăturile și ne ferim de tătari.

Faur împreună cu doi clopotiveni se îndreaptă spre locul pe unde ar fi putut veni Tatul, în timp ce cneazul Mihai împreună cu ceilalți o iau înspre Densuș. Merge o bună bucată de drum și nu dă peste nimeni de-ai lor. Începe să se îngrijoreze de această tăcere ațîțătoare de neliniști. De-abia după aprinderea stelelor primește, de pe un colnic, răspuns la șuieratul atît de cunoscut tuturor românilor.

Un pîndar, după ce se încredințează că sînt de-ai lui îi întrebă:

— Ce-i cu voi pe bezna asta pe aici? Cine sînteți?

— Cneazul Mihai din Băiești.

— Acum te recunosc, Cneaze! Bine ai venit!

— Bine te-am găsit, Bucure. Unde-i cneazul Mușina?

— De la Densuș în sus, spre găvanul Șteilor.

— Ne-ndrepti într-acolo?

— Vin cu voi.

Odată cu dimineața ajung și ei la Ștei. Cneazul Mușina le iese în cale cu Faur sosit cu puțin înaintea lor. N-a aflat nimic din cele întâmplate lui Tatul. Cei doi cneji, Mihai și Mușina, se înțeleg repede. Prea-i împinge nevoia de la spate, ca să se piardă în vorbe. Pornesc la drum neîntârziat peste dealul Făgetului, apoi al Ciulii, prin Vălioara la Curpenii Silvașului, unde-l găsesc pe cneazul Silvănuș, cu oștenii lui. Cneazul Bîlc al Peștenii este în sus, înspre Poieni. Pe înserat se află cu toții pe dealurile care adăpostesc Hațegul. În scurtul sfat ce-l țin hotărăsc ca pîlcul lui Faur să plece primul și să se apropie vulpește de tabără. Ajuns lîngă ea se va năpusti cu făclii aprinse înspre ocolul cu fînul și paiele strînse pentru iarnă. Va da foc nutrețului astfel ca flăcările să izbucnească din cît mai multe părți. Cînd focul se va înteți cneazul Mușina se va prăvăli dinspre Tuștea, cneazul Silvănuș va coborî dinspre Silvaș, iar cneazul Mihai se va furișa prin vii, de-a dreptul, în inima taberii tătărești. Reîntîlnirea va fi tot aici după ce vor fi încheiate cele hotărîte. Cneazul Mihai ține să mai amintească odată că totul este să nu se prindă în luptă. Numai astfel tătarii nu le vor putea afla tăria. Trebuie speriați să stea eu frica-n sîn și să ceară ajutoare. Să aducă pagubă multă, cu luptă puțină.

La miezul nopții, cînd tabăra tătară se adîncește-n somn, Faur începe să se lase pe coastă în jos. Ajuns la cîteva sute de pași de Hațeg face ca dintr-odată să izbucnească flăcările mănunchiului de făclii. După o repezită tăiere dreaptă a cîmpului de sus, limbile de foc se-nalță și cad fulgerător peste clăile îngrămădite-n ocol. Pentru o clipă întunericul se reînceagă. Făcliile înăbușite sfîrșie, apoi țîșnesc ca și focurile iadului, înroșind cerul și umplînd de fum Hațegul. Tătarii treziți din somn fug de-a valma înspre foc, încurcîndu-se unii pe alții. Faur întetește aprinsul, în timp ce ceilalți coboară asupra taberei și izbesc din plin în ea. Atacul este atît de neașteptat încît spaima și neorînduiala pun repede stăpînire pe tabăra răvășită de năpustirile celor trei cneji. Cei mai mulți prinși își desfac legăturile și fug. Femeile și copiii strigă cît îi ține gura. Corturile cad prăbușite și țarcurile de vite sînt vraște. Zorile îi găsesc pe tătari îngroziți, nedezmeciți de îndrăzneala loviturii. Încearcă o strîngere a rîndurilor ca să-nfrunte dușmanul mai mult simțit decît văzut. Cînd lupta începe să se-ntețească, sub lumina ce crește, cneazul Mihai șuieră retragerea. Scapă de urmărirea tătarilor afundîndu-se-n pădure.

Pînă la prînz, vestea atacării taberei lor de căpetenie ajunge la cetele prinse în încleștarea pentru cucerirea cetății. Fără prea multe-ndemnări, pe-nserat, numeroase pîlcuri se desprind și încep să galopeze înspre cotropita așezare voievodală. A doua noapte cei trei cneji atacă din nou. Tătarii ajunși înspre dimineață au ce să vadă. Peste Hațeg plutesc, sub ploaia care se cerne, nori de fum și cenușă. Căpetenia lor, Bogodai, ajutorul lui Surai cel dus înainte înspre Buda, vine în grabă cu întăriri. Încearcă să-i găsească pe atacatori și să-i pedepsească. Aceștia însă se topesc de parcă-i înghite pămîntul.

Cneazului Pogan îi tresaltă inima de bucurie când vede cum se lărgește deschizătura înspre țară. Iar cneazul Itu, urcat în turnulețul de pîndă, urmărește cu fruntea descrețită goana înspre Hațeg a nogailor. Cîteva nopți în șir cnejii Mihai, Mușina și Silvănuș hărțuiesc tătarii scoși din minți. Aceștia nu izbutesc, oricît se zbat, să-i prindă în luptă deschisă. De cum văd românii că se îngroașă gluma pier în pădure, unde tătarii nu îndrăznesc se afunde.

Vremea se schimbă. Ploaia începe să dea în fulguială. Când se mai deschid zărilor, românii rămîn uimiți. Văd pregătirile de plecare ale tătarilor și nu le vine să creadă. Pînă-n seară le vine știrea că Bogodai a primit îndrumarea să pornească pe urmele lui Surai. Își grăbește, cît poate, oamenii să plece. Este nerăbdător să iasă odată la lărgime din văile astea întunecoase, pline de amenințări unde pînă și ziua-i mai scurtă. N-ar fi vrut ca popasul de iarnă să-l prindă aici. După cum își întărește paza se vede că-i încunoștințat de primejdiile care-l pasc. Scuturată prima fulguire, vremea se limpezește aducînd cîteva zile mai călduțe. N-a fost însă decît o înșelare a vremii, care într-o noapte se-ncruntă și se pornește pe-o iarnă, de pare că vrea să rămînă de pomină. Apele îngheață, poienile se albesc și drumurile se netezesc sub troiene.

Oameni și vite sînt împinși în adăposturi. Cneazul Mihai, însoțit de cnejii Mușina și Silvănuș, se întoarce înspre cetate fără grabă. Tătarii sînt prea îngropați în zăpadă și necazurile lor ca să mai vadă de ei. Ocolesc pe la Zăicani, unde se mai răfuiesc cu cîteva întîrziați. La Clopotiva îi întîmpină tatăl lui Faur. După ce-i ospătează destul, față de cît îi dă mîna în strîmtoarea de acum, le urează s-ajungă cu bine la cetate, unde-s așteptați de cnejii Pogan, Itu și Cînda. Intrarea lor în cetate este ca de zile mari. Toți vorbesc că numai datorită destoiniciei cneazului Mihai a fost îndepărtată, cel puțin pînă în primăvară, urgia tătărească. Și, din toată sărăcia, cneazul Itu întinde masa mare. Așa-i românul, chiar de rabdă mai mult, dar cînd se bucură o face din toată inima.

Doamna, Armina și nașa, după ce își îndeplinesc treburile, urcă la ele sus. Socotesc că nu se cuvine să-și arate durerea în fața altora. Cnejii, în frunte cu Mihai, le cer însă învoirea să vie să li se închine după cum este datina. Camera răsună de vorbele frumoase de preamărire a celui care a fost voievodul Iuliu Bal. Nu ca să le facă pe cele trei femei să lăcrămeze din nou, ci pentru cinstirea numelui său cu laudele care i se cuvin pe deplin. Cum dă cu ochii de Armina, cneazul Mihai tresare:

— O cît te-ai înălțat, Domniță! Mai, mai să nu recunosc în tine pe codana de acum doi-trei ani, cînd ai fost cu fie iertat taică-tău, pe la cneazul Vlad la Strei. Îți mai aduci aminte?

— Cum să nu, cneaze. Rîdeați de mine cum mă iau la întrecere, în tragerea la țintă, cu feciorii cneazului Vlad. Ei ce vor fi făcînd oare?

— Prea bine nu. Domniță. Dar vor trece toate acestea și ne vom bucura iarăși de pămîntul țării, spulberînd orice urmă tătărească.

Mulțumindu-le de primire, cnejii se retrag. Cneazul Mihai, la coborîre, se întoarce s-o mai vadă o dată pe domnița, care-i însoțise pînă la capătul de sus al scării. Rămîne cu privirile ațintite la chipul din deschizătura ușii, prins în cununa aurie a soarelui de iarnă, scăpătînd peste lucirile zăpezii munților. Fără de vreun gînd ascuns, ci plin de admirație, murmură: Fată fără de pereche.

Dimineața pleacă cu toții la pîlcurile lor. Înstăpînită iarna peste meleagurile țării și ale muntelui îngreuiază peste măsură mersul oamenilor și al vitelor. Oștenii din pîlcuri, socotiți de prisos, sînt trimiși acasă ori în partea necotropită a țării de pe Streiul de sus. Veghea va fi făcută cu schimbul la marginea dinspre tabăra tătărăscă. Toți își dau seama că pînă la primăvară, cu o pază bună, nu se mai pot întîmpla prea multe. Strînși în adăposturi, ca buni gospodari ce sînt, se pun pe treabă, să îndulcească, pe cît le-ngăduie împrejurările, asprimea iernii.

De cum începe soarele să-și arate mai din plin fața și înmoaie cît de cît gerul, ușurînd mișcarea oamenilor, reîncep ciocnirile dintre cele două tabere. Adeseori albeața sticloasă a zăpezii se pătează-n roșu, trezind adulmecările sălbătăciunilor.

Neaua nu mai scîrțîie. Pe întinsul ei crusta strălucitoare se găurește. După atîta timp de ascunziș, fața pămîntului își dezvăluie iarăși crețurile. Se mai întîmpla să se zburlească vremea ca dezghețul de peste zi să capete noaptea o pojghiță nouă. Desubtu-i este însă găunos și apa mustind îi lățește topirile. Pîraiele ies la lumină. Se umflă-n albi și nu mai suferă opreliștea zăpoarelor prăvălite din fundurile unde soarele ajunge mai pieziș. Stavilele pîrîie sub pornirea lor vijelioasă. Reînsuflețirea șipotelor cristaline coborîtoare din munte, în țară, este semnul țîșnirilor de sub apăsarea amortitoare a iernii. Cei bolnavi, slabi, neputincioși se bucură că le-a fost dat să prindă această reînviorare a puterilor pămîntului. O socotesc ca o încredințare că vor mai apuca încă un an le viață. Ies afară să culeagă și ei, din primul surîs al soarelui primăvărat, puterea pe care-o toarnă în frăgezimea lăstarilor și verdele luminos al armindenilor.

Apărători și năvălitori sînt treziți din lîncezeala iernării. Unii coboară odată cu apele și curăță totul în calea lor, ca și ele. Ceilalți le ies în întîmpinare pe fîșia unde cîmpia se-nfrățește cu dealul, hotărîți să mîntuiască odată cu acești nevolnici, care înfruntă pe cei care-s de-a dreptul stăpînii lumii. Reîncepe pregătirea cuceririi cetății și a supunerii. Pornirea vijelioasă a tătarilor, c-o ușoară pătrundere la început, slăbește încetul cu încetul și pare chiar înțepenită. Sînt sleiți de puteri tocmai cînd ar fi trebuit să le fie mai proaspete. Siliți să recoboare-n țară, caută scăparea în lărgimea cîmpului, de care sînt mai mulțumiți, că-l simt sub picioare. Se destramă, spulberată de îndîrjirea apărătorilor, nădejdea tătarilor de a urca muntele, măcar pînă la cetate.

În schimb primăvara le-o ia înainte. Cucerește coastă de coastă, pînă cînd se statornicește tocmai pe culmile muntelui. Suflul ei călduț

dezvelește creștetele stîncioase de iernatica-ncărunțire. Oamenii și vitele, scăpați din strînsoarea rece a zăpezilor, nu-și mai găsesc astîmpăr, chiar dacă pe ici pe colo se mai păstrează sloiuri ca de sămînță, în umbra de miazănoapte a colibelor, bordeielor și stînelor de munte. Ele nu mai sînt însă decît țurturi care-și picură propria lor alcătuire.

Cu cît jind privesc refugiații la așezările din țară, unde pămîntul își cere partea din munca lor. Plăcută-i boarea care ridică pînă la ei fumegarea miloasă sub reveneala adusă de ploile calde de aprilie. Cîmpurile trebuiesc arate, grădinile săpate, livezile curățite și cîte altele, pentru care orice-ntîrziere este o pagubă ce nu mai poate fi întoarsă.

Bătrînii lăcrimează și femeile mai bătaioase blestemă, ca să se răcorească, păgînii aceștia care au adus asupra capului lor atîtea nenorociri. Numai copiii-și găsesc jocuri noi, potrivite locului unde se află.

Și într-o binecuvîntată dimineață, cînd poate se așteptau mai puțin și cînd erau cuprinși de deznădejdea neputinței lor de a scăpa din încheștarea cu această putere sugrumătoare, apărătorii văd ceva chiar asemănător cu o minune. Privesc cu gura căscată la viitura de călăreți, oaste de strînsură și căruțe care se prăvale dinspre Zăicani și se scurge pe drumul din mijlocul țării spre Strei în jos. În tabăra de la Hațeg totul este strîns în grabă și gata de plecare. Tătarii de aici sînt pregătiți să se prindă-n șuvoiul venit din sus. Trebuie să aștepte cîteva zile pînă cînd le vine rîndul. După vreo două săptămîni nu mai rămîne nici urmă de tătar și nici din părțile Timișului nu mai sînt semne că se vor scurge.

Cneazul Mihai cheamă pe ceilalți cneji să se întîlnească Hațeg, pentru luarea măsurilor de curățirea drumurilor de orice primejdii și ușurarea înturnării acasă a adăpostiților din munte. Cu o strîngere de inimă străbate ruinele Hațegului, pe care, în parte, chiar el le-a pricinuit în nopțile grele de luptă, care au scăpat cetatea Colțului din strînsoarea tătarilor.

Pe locul așezării voievodale, înjgheabă cu oștenii săi, flăcăi de pe Strei și Jii, primele adăposturi de primire a reîntorșilor. Tot cu ei îi ajută pe cei nevoiași, bătrîni lipsiți de ajutoare tinere, ca fiecare să poată trece, cît mai în grabă, la reînălțarea caselor și gospodăriilor părăginite și părăsite de aproape doi ani.

Prinșii, scăpați în învălmășeala și graba plecării tătarilor, îi povestesc că Hantătarul a dat ortul popii și acum căpeteniile hoardei se grăbesc să se adune, în părțile lor de baștină, ca să aleagă un altul nou.

— Păcat că nu i-a venit rîndul mai devreme. Poate scăpăm și noi de atîta năpastă, zic oamenii cînd aud căruia fapt îi datorează reîntoarcerea.

Nu este însă timp de pierdut. La îndemnul cneazului Mihai, oștenii lasă deoparte armele și pun mîna pe unelte.

— Oameni buni, lăsați blestemele, amintirile, încruntările și scrîșnirile și apucați-vă de treabă, îi îndeamnă cneazul pe cei mai neajutorați.

— Cu ce să-ncepem? Nu vezi că n-a mai rămas nimic? Nu-i ca-n partea ta a țării! Ție-ți este ușor să vorbești.

— Punem umărul cu toții. Măcar faceți voi loc s-avem unde ajuta.

— Asta-i greu!

— Atunci lăsați-ne pe noi, le-o taie înfuriat de îndărătnicia lor.

Peste tot se simte răbdarea și îndemînarea lui. Nu se lasă și, mai cu binele, mai cu răul, repune țara pe roate. Se înhamă la orice treabă, fără alegere. Prin neobosita-i zbatere întărește faima de oameni de inimă, harnici și gospodari, pe care o au cei din obștea lui de la Băiești. Și țara, după multă vreme, reintră în făgașul obișnuit al vieții. Munca, destoinicia și voioșia înăscută în firea poporenilor din cuprinsul țării reclădesc destul de repede, peste dărîmăturile lăsate de hoardă, strămoșeștile așezări. Astfel se reîncheagă dănuirea sănătoasă a părții neamului românesc aflat, în brațele ocrotitoare ale Retezatului.

De pomină rămîn însă, în scurgerea vremurilor acești doi ani 6749 și 6750 de la facerea lumii ori 1241 și 1242 de la nașterea lui Hristos. I-a fost dat groazei și pustiirii adusă de năvălirea tătară să rămînă neștearsă în amintirea oamenilor, ceea ce face ca în scurtă vreme să prindă cheag înfricoșatul blestem „Lua-te-ar Hantătar!” cu care sînt blagosloviți răii și netrebnicii, copii ori oameni în toată firea, fără de nici o alegere.

6. REAȘEZAREA

De sus, din turnulețul care nu mai este însuflețit de veghea ageră a pîndarului, cneazul Itu și cu Vuciu privesc la fumurile ce împînzesc cîmpia scînteindă de verdeață, sub soarele în plină putere a primăverii.

— Se curăță țara, Vuciule. Ard gunoaiele acestor amarnici ani de jale, ca nici o urmă să nu mai rămînă din năprasnica trecere a tătarilor.

— Pînă-n vară, își recapătă vechea-i față curată.

— Poate nu chiar atît de repede, Vuciule. Prea a fost lovită rău. Și apoi, prea-s rărite rîndurile celor care trebuie iarăși s-o ridice.

— Dac-am apucat noi iarăși pe moșiile noastre primăvara asta, de care nu poți zice, moș Itu, că nu-i cu adevărat înviorătoare, o să facem ca țara să fie potrivită cu ea.

— O să vedem și cred că așa va fi cum zici tu. Asta nu ca să te împac! Așa s-a întîmplat de cînd ne știm. De cîte ori am fost trîniți la pămînt, întotdeauna ne-am ridicat. Am zăcut, ne-am zvîrcolit și mai ales ne-am încleștat de el. Oricît ne erau de zdrelite palmele de mînuirea armelor apărării și a uneltelor muncii, dar nu l-am părăsit. Acum însă mă întorc la ohaba mea de pe Sibișel. Un pas de aici. O fi nevoie și de mine acolo, în cnezatul meu. Tu rămîi căpetenia cetății, să păzești cea mai de frunte înfăptuire a tatălui tău. Îl ai ca ajutor pe Onu, ceva mai înzdrăvenit. N-are unde se duce, bolnav cum e, pînă cînd ai lui de pe Mureș vor da de veste ori neamurile de jos, de la Hațeg, își vor face un rost oarecare unde să-ncapă și el.

— Nici eu n-o să stau prea mult pe aici, moș Itu.

— Asta cum se va hotărî și-ți va fi voia. Te voi sprijini oricînd pe drumul cel bun.

— Să coborîm, moș Itu. De nu-ți e cu supărare, te voi însoți pînă acasă.

— Mai stai un picuț. Să mai dau odată roată pămînturilor noastre. Cine știe dacă voi mai apuca să le cuprind așa, pe toate, dintr-odată și atît de pline de viață. Acum sînt gata de plecare. Singur însă. Nu vreau să zică ai mei că am... îmbătrînit.

Sărutîndu-l pe frunte își șterge o lacrimă mai pe furiș. Se rupe de el și coboară sprinten scara, de nu i-ar fi dat nimeni cei 74 de ani pe care-i poartă drept, nelăsîndu-i să-l încovoae.

Doamna Anița, Dafina și Armina se întristează la plecarea cneazului Itu. Văd cum toți sînt plini de nădejdi și se grăbesc să înnoade firul pe

care se-nșirau, pînă la aspra lui rupere, pricinuită de năvălirea tătarilor ce a învălmășit rosturile mulțumirilor traiului lor pe acest colț de pămînt. Au simțămîntul că sînt dintr-odată părăsite între aceste ziduri, unde în locul năvalnicei vieți ce fremăta începe să domnească singurătatea și tăcerea înălțimilor. Împreună cu Vuciu, caută o cale să-și reazeze și ele viața. Cîntăresc cum să treacă prăpastia ce s-a crăpat în fața lor, prin moartea voievodului atît de timpurie.

— Pînă cînd o să putem ridica o casă nouă și avem cu ce, pe temeliile rămase teferă a celei care a fost clădită pentru noi cu atîta plăcere și mîndrie de tatăl vostru, cred că cel mai bun lucru ar fi ca eu să rămîn aici. Cetatea-i tot ca o casă a noastră. El a adus-o în starea în care-i azi. Voi să vă duceți la neamuri, ca ajutați de obștea noastră, să vedeți ce este de făcut.

— Mamă, eu voi fi nevoit, poate în curînd, să mă întorc la Litovoi, după cum a hotărît, pe cînd trăia, tata.

— Dacă-i așa, rămîn eu cu mama. Cum o s-o las singură aici?

— Dar eu unde sînt? sare nașa Dafina.

— Lasă, Armina, locul meu i-aici, lîngă mormîntul care l-a înghițit pe tatăl vostru. Tu te duci la unchiul Dumitru, vărul lui taică-tu. El o s-aibă grijă și de tine și de drepturile noastre.

— De ce să plec numai eu?

— Ești singura care poate pleca acum. Înțelege și ascultă-mă, Armina. Nu putem lăsa cetatea ca pe o casă pustie, pînă cînd va hotărî noul voievod soarta ei. Pînă atunci e de datoria noastră să păzim cele orînduite de taică-tu. Îmi pare rău că pe Vuciu îl bate gîndul plecării. Te supui și după ce-ți faci datoria, te întorci. Drepturile tatălui tău sînt ale tale, nu numai îndatoririle, cum văd că socotești tu. După cît mi se pare, cu toate că tu n-o spui deslușit, despre o fată-i vorba.

— Ea-i singură și părinții n-o lasă să plece.

— Și eu nu sînt singură?

— Tu o ai pe Armina, care într-o bună zi îți va mai aduce un fecior în casă. Numai cîți știu eu c-ar dori să-ți fie gineri!

— Nu vorbi tu pentru mine, i-o tăie scurt Armina. Eu nu mă mărit și pace!

— O să vedem noi asta. Dar chiar și așa, tot cu mama rămîi și aveți toate drepturile tatii în obște și cnezatul Hațegului. Ele-i vor reveni celui ales de tine, de va fi vrednic. Pe mine, dincolo, m-așteaptă unele la fel.

— Bine, să fie cum zici tu, primește mama, iar Armina nu mai adaugă nimic.

Împrejurarea hotărăște însă pe neașteptate să rămînă, dintr-odată, fără amîndoi. De dincolo, din voievodatul Jiilor sosește vestea jalnică a morții voievodului Lițu. Fiul său cel mai mare, Litovoi, trimite chemarea ca țara Hațegului, care face parte din același trup al pămîntului românesc, din această parte a Carpaților, să-și trimită solia care să fie de față la alegerea voievodului țării Litua.

Grabnicul sfat, căci numai de vorbe nu era timp, al cnejilor și juzilor, hotărăște ca în numele țării Hațegului, la alegerea noului voievod al Jiilor, să fie de față cneazul Mihai. De asemenea întărește măsura ca Vuciu să rămână și pe mai departe omul lor de legătură pe lângă noul voievod, nu numai ca o cinstire a amintirii tatălui său, dar și pentru faptul că el a mai avut această înputernicire și cunoaște ce are de făcut. Poate unii, printre care în primul rând moș Itu, se gîndesc cînd îl sprijină și la dorința lui de a-i revedea pe cei de acolo. Au auzit și ei de familia cneazului Ioniță de prin părțile Tismanei, unde-l știu bine primit, aproape ca și așezat, cu Maria, fată harnică, frumoasă și singură la părinți, cu stare-ndestulătoare.

Pînă la Hațeg, Armina și Vuciu merg împreună. Armina rămîne la unchiul Dumitru, iar Vuciu pleacă la Băiești, unde-l așteaptă cneazul Mihai Costa să pornească amîndoi dincolo de munți, în țara Litua.

Pentru Armina începe o viață nouă. Cîtă schimbare, față de cea pe care a trăit-o pînă acum. Poate această răsturnare îi înlesnește intrarea mai ușoară în ea. Cît de îndepărtate sînt treburile plăcute pe care i le da voievodul. Și acum îndeplinește cît poate mai bine tot ce i se cere. Dar, oricît de frumos se poartă neamurile, că de-ndrăgit toți o-ndrăgesc și o socot ca fata lor, totuși simte că nu-i în stare să prindă rădăcini. Deznădejdea aspră pune stăpînire pe ființa-i stoarsă de vlagă. Se lasă în voia întîmplării. Săptămîni de-a rîndul nimic nu însuflețește viața-i lăuntrică. Luată de vîltoarea în care-s prinși cei din juru-i, încetul cu încetul, se scutură de această amorțeală nesănătoasă. Încearcă să răspundă, așa cum se așteaptă cei din preajma ei, la chemările și îndemnările lor. Se prinde în vîrtejul sleitor al lucrului, pârtașă la greutățile și bucuriile familiei unchiului Dumitru, spre marea lui durere, nebinecuvîntată cu copii. Nu se ferește de greutate. Înfruntarea și înlăturarea lor o fac să uite de prăbușirile semănate, prea devreme, în viața ei.

Cel mai mult o frămîntă grija și dorul de maică-sa. Pînă acum n-a fost niciodată despărțită de ea. Începe să aibă parte și de unele bucurii, mai ales atunci cînd cnejii o cheamă și o întrebă despre anumite lucruri privitoare la treburile obștești, dinainte de năvălire. Ea le cunoaște mai mult sau mai puțin, după cum se afla sau nu în preajma lui taică-său, cînd se săvîrșeau. Și această mulțumire o simte parcă mai crescută cînd întrebările-i vin de la cneazul Mihai. Abia întors de peste munți, le aduce vești bune de la Vuciu. A fost și la nuntă la Tismana, ca la un apropiat de al lui. Singurul dealtfel din țară. Ele tot n-ar fi putut merge atîta drum. Nici nu erau pregătite pentru așa ceva. Armina tresare cînd îi simte privirea pătrunzătoare oprită asupra ei.

— Armină, dar tu te faci din ce în ce mai frumoasă. Dacă mie-mi iei ochii, ce va fi cu ceilalți mai tineri?

— Ți se pare, cneaze Mihai. Zici și dumneata așa ca să mă îmbunezi, știindu-mă cît sînt de necăjită.

— Ba deloc! Tu știi că, mică, te purtam în brațe. Nu eram nici eu cine

știe ce fecior dar, de ce să n-o spun, îmi făcea plăcere. Ți-amintești doar că părinții ni se-ntîlneau destul de des, înainte ca ai mei să fie secerați de molima de dinaintea năvălirii tătărești. Poate de aceea am și fost atît pe drumuri.

— Într-un fel sîntem înfrățiți în durere, cneaze Mihai.

— Da, Armina! Ar trebui să-ți spun domniță acum, cînd ești atît de mare; dar mă ierți, mi te-ar îndepărta această chemare.

— Zi-mi Armina, cneaze, că-mi face plăcere.

— Iartă-mă că trebuie să plec. Dacă aveți nevoie de ceva, tu sau doamna, să nu pregetați să-mi spuneți. Și pe mine m-a mîngîiat voievodul, tatăl tău, cînd am fost înecat de deznădejde.

— Nu vom pregeta, cneaze Mihai!

Se mai văd de cîteva ori, dar tot așa numai în fugă. Cneazul este mereu grăbit, cu multe treburi pe cap. Într-o zi însă, sora lui îl roagă, fiindu-i în drum, să treacă pe la mătușa Arminei ca să lase niște pînză. Oprit la poartă, descalecă și-și leagă calul de o ieșitură a gardului. Casa mai ferită a unchiului Dumitru nu a avut prea mult de suferit. A fost cu destulă ușurință refăcută, mai ales că nu este nici prea mare, nici prea arătoasă, însă pentru el și nevastă-sa Lidia, foarte mulțumitoare.

Îi iese în întîmpinare Armina, însoțită de o codană de prin vecini, care venise s-o ajute la treburile casei.

— Bine te-am găsit, domniță!

— Ai ajuns cneaz cu adevărat, nu prieten, cum ne-am înțeles.

— De ce? întreabă el nedumerit.

— Mi-ai zis domniță.

— Oricum, tot cu drag am spus-o!

— Oare-i așa, Cneaze? Dar nu intri?

S-apropie de el și alintă gîtul lucios al calului, care-și întinde capul să fie cît mai bine mîngîiat.

— Sînt grăbit, Armina. Uite ce-a trimis soru-mea Eugenia pentru mătuși-ta Lidia.

— Poftește totuși, Cneaze, să te răcorești cu ceva pe căldura asta.

Cu greu, dar pînă la urmă izbutește să-și țină în frîu imboldul puternic de a intra în casă. Își dă seama că dacă ar face-o ar trimite codana după ceva și, rămas singur cu Armina, nu s-ar putea stăpîni să n-o îmbrățișeze. Și apoi cine știe ce-ar zice ea cînd i-ar cuprinde așa, dintr-odată, mijlocul și ar strînge-o la piept. Poate altă dată nu se va mai sfii. Totuși i se pare că-i oprit la o poartă, pe care dacă ar îndrăzni s-o deschidă, și-ar găsi fericirea, prea-i însă tîrziu să treacă în fapt îndemnul inimii. Armina-i zice cu destul de multă părere de rău în glas:

— Nu-i nimic, Cneaze, intri altă dată.

Cu o ușoară smucitură calul pornește înspre Băiești. Și astfel Mihai a întors spatele răsăritului și a mers mult, mult, pe urma soarelui ce apune, fără să-l mai întîmpine ceva, care să-i lumineze viața asemănător cu această fugară întîlnire. Afundat din ce în ce mai mult în beznă,

reîntruchipează cu plăcere, din amintirea răscolită, chipul unei fete care-i mîngîie calul. Și-atunci în semn de gînd bun, trimis ei, îl bate a răsfăț cu palma-i în aceeași parte a gîtului.

Lunile se scurg trudite din greu. Pe măsură ce ele îndepărtează vremea năvălirii, țara-și recapătă tot mai mult înfățișarea dinainte. Bucuria reînfrățirii cu pămîntul și a culegerii roadelor aduce și liniștirea sufletelor. Celor duși li se fac pomenirile de an. Mormintele sînt acoperite cu cetini, pregătite pentru iarnă și cu cruci noi, mai trainice.

Odată cu toamna-mbelșugată se-ncheie și anul de jelire în cele mai multe familii. Cei tineri tot aduc vorba că-i timpul să se facă auzite învoirile celor bătrîni asupra însoțirilor. De data asta dezlegările vin și spre norocul celor mai mulți, hotărîrile părinților întăresc uniri din dragoste. Nu lipsesc nici cele unde cumpăna o țin alte socoteli decît îmbinarea inimilor. Ca la un îndemn, îndelung așteptat, țara se împînzește eu pețitori și, între posturi, încep nunțile. Fiecare familie strînge ce poate da, pentru tineri, ca noua lor căsnicie să fie de la-nceput cît mai sub semnul belșugului.

În cetate viața se deapănă liniștită, sub îndrumarea lui Onu, aproape pe de-a-ntregul însănătoșit. Din cînd în cînd vin oamenii care se îngrijesc de buna-i întreținere, precum și cei, puțin numeroși, de rînd la paza ei. Într-o sîmbătă, Armina, sosită s-o vadă pe maică-sa, o găsește stînd de vorbă cu Onu. Are o ușoară tresărire cînd vede cum seamănă cu văru-său Firu. La ivirea ei se scoală grăbit și-i iese-nainte.

— Bine-ai venit, Domniță! De cînd te așteptăm.

— Cum mă așteptați, spune ea mirată, uitînd să-i mai răspundă la binețe.

— N-ai mai venit de mult. Eu îi mai țin de urît doamnei, ca să-i treacă vremea mai ușor. Mi-a părut tare rău că am fost plecat cînd ai fost ultima dată aici. De-atunci n-am mai plecat duminica.

— Și de ce?

— Ca să te primesc, Domniță, așa cum se cuvine.

— Hai sus, Armina, să te odihnești un pic pînă la cină. Ne vedem atunci cu toții, spuse doamna.

La cină, cei aflați în cetate fac de-abia o mîină de suflete, față de snopul stufos pe care-l cuprindea pe timpul năvălirii. Maică-sa vorbește cu Onu. I se pare Arrminei că mai spun cîte ceva și despre ea. Dar nu le urmărește vorbirea. Răspunde pe scurt, mai din vîrfurile limbii, la întrebările ce i se pun. Ca să zică în sfîrșit ceva îl întreabă pe Onu cum îi merge sănătatea.

— Sînt sănătos, n-am a mă plînge. Aș fi vrut să fac drumul pînă acasă sau măcar să cobor jos, la neamuri, dar sînt încă prins cu paza cetății. Nădăjduiesc ca peste puțin timp să pot pleca la ai mei. O să-mi pară tare rău după locurile și oamenii de aici. M-am învățat cu ei și i-am îndrăgit.

— S-au liniștit, lucrurile și pe Mureș în sus, după cît se vorbește la

Hațeg, cu toate că oamenii tot greu o duc și mai sosesc fugari ori alungați.

— Ai mei mi-au trimis vorbă că m-așteaptă. La ei toate-s bune. Pînă la urmă s-au înțeles cu căpeteniile tătărăști și acum cu cele ungurești și bisericești de la Bălgrad. Și-au refăcut curtea. Au oameni de muncă mai putini ca-nainte, dar cu cîți sînt își fac treaba. S-au bucurat că am scăpat din vîltoarea năvălirii și-mi simt lipsa. La moșie este nevoie și de ajutorul meu, mai ales că oamenii de rînd cam cîrtesc că nu-s drepte noile stări.

— Cum? Acolo nu sînt obștii și cnezate ca la noi?

— Nu chiar așa. Obștea-i a noastră și-n cnezat sîntem stăpîni. Ceva mai bine decît învîlmășeala care-i aici.

— Cine știe? Nu-mi dau seama. Dar găsesc că la noi oamenii-și muncesc „sesiile” și ce-i al tuturor îl folosește după trebuință.

— Domniță, așezările-s după oameni și locuri.

Armina grăbește urcarea ca să ajungă mai repede, cu maică-sa, sus, în odaia voievodală. La despărțire, Onu le cere învoirea ca să le însoțească, a doua zi dimineața, la slujba de la bisericuța de pe tăpșan.

Aflat mereu în preajma Doamnei, Onu se străduiește să se facă cît mai de folos și plăcut. Încă de la prima vedere Armina i-a înflăcărat inima. Numai existența lui Firu l-a făcut să se stăpînească. Acum însă piedica-i înlăturată, poate chiar de soartă, gîndește el. Ce ar fi să-și încerce norocul? Ori, firul care ar putea face legătura prins în caierul din furca bunăvoinții doamnei. Poate izbutește, intrîndu-i în voie, s-o înduplece să-l toarcă pentru el. De cîte ori are prilejul picură în vorbirea-i laude despre voievod, înflorind puținele amănunte pe care le cunoaște despre împrejurările căderii lui. Se înfățișează și cînd ar fi fost de față și ar fi încercat să se jertfească pe sine pentru a-l feri de lovitura blestemată. Stăruința-i este destul de iute răsplătită prin cîștigarea încrederii doamnei. Își caută astfel vorbele încît ele să cuprindă tot mai des numele Arminei. Dacă ar fi trăit voievodul n-ar fi avut îndrăzneala să se gîndească la ea. Dar acum starea-i schimbată. El desprinde din spusele mamei că-i îngrijorată de viitorul fetei. Doar a spus limpede, cu un oftat, că în curînd va trebui să se mărite cu cineva. Și acel cineva de ce n-ar fi el? Nu întîrzie să sosească prilejul ca să înceapă pe departe, cu mari ocolișuri, dezvăluirea dorinței lui de a se așeza, dacă și-ar găsi o pereche potrivită. Se poate și el lăuda cu taică-său, cneazul Bîra, care-i un nobil de frunte de pe Mureș, în jurul Bălgradului. Acasă-i loc destul și bun pentru doi. Nu-i trebuiește mult doamnei să simtă unde bate. Împreună cu nașa Dafina nu văd nimic rău în înflăcărarea lui. Și cînd, într-o seară, își înfățișează cererea, o găsește pe doamna pregătită. Primește îndrumarea să cîștige și vrerea Arminei că ea n-are nimic împotrivă.

Lucrurile ajunse aici și cunoscute de toți este firesc să aducă o schimbare și în viața Arminei. În casa unchiului Dumitru nu aude decît muștrări cu privire la nehotărîrea ei. La cetate maică-sa îi amintește întruna de timpu-i care trece. Sătulă de atîtea îndemnări, ca să-i împace

pe toți, se hotărăște să nu se mai împotrivească. Facă-se voia lor! Pentru ea-i tot una. Întîmplă-se orice. Numai să-i ușureze pe ceilalți de grija ei. S-ar putea să fie și bine, după cîte a înțeles de la Măda, mama lui Firu. Aceasta-și laudă nepotul de soră pe toate cărările. Fecior chipeș este, familia-i de frunte, cu bună avere. Într-o zi o oprește pe Armina-n drum și-o întreabă de-a dreptul de ce mai stă pe gînduri, acum cînd și codanele se-nghesuie să fie cît mai devreme măritate?

Cînd aude cneazul Mihai că nunta Arminei cu Onu este de-acum ca hotărîtă, nu-i vine să creadă. Întăririle primite din mai multe părți îi pricinuiesc o mare nemulțumire. Nici el nu-și poate lămuri pentru ce. Are simțămîntul că i se ia ceva din ceea ce i se cuvine.

În ziua nunții, oricît încearcă, nu se poate afunda în revărsarea de voioșie a celorlalți nuntași. Nu știe de ce, dar altfel ar fi vrut el să aibă loc nunta Arminei și poate altcineva să fie mirele ei. De-ar fi întrebat ce anume vrea, i-ar veni greu să dea un răspuns lămurit. Nu crede ca totul să pornească numai din dorința izbucnită odată, la o poartă, cînd i-a venit s-o cuprindă în brațe. Altceva mai adînc trebuie să răscolească amărăciunea aceasta ce i se răspîndește ca o fiere în sînge.

Spre mulțumirea lui și a nuntașilor totul a mers bine. Doar că acum, a doua zi, o cruntă durere de cap, ca de deochi, îi amintește că a băut cam fără de măsură, ceea ce nu-i prea era în obișnuință. După ce-și freacă tîmplele arzînde cu apă rece, pleacă posomorît la treburile lui prin țară.

Pe drumurile pe care merge își dă seama că poartă cu el chipul Arminei, că ea a rămas numai pentru el „domnița”. Pentru ceilalți i-acum nevasta unui fiu de cneaz de prin alte ținuturi, necunoscute celor mai mulți. După isprăvirea lucrului îl cuprinde iarăși frămîntarea istovitoare, care-i naște întruna aceeași întrebare. Cum de a putut să-și nesocotească pornirile inimii? Să le lase atît de încurcate, încît să vie altul să i le limpezească, luîndu-i însă tot ce-i mai de preț în ele!

Armina se străduiește, în acest început de căsnicie, să nu-i dezamăgească pe cei care s-au bucurat atît de mult de întemeierea căminului ei. În sufletu-i, surîsul fericirii pasului făcut este mai mult răsfrîngerea mulțumirii celorlalți că în sfîrșit o văd și pe ea așezată, decît împlinirea unora dintre dorințele izvorînde din adîncurile ființei sale. Ar fi nedreaptă dacă n-ar recunoaște că toți o înconjoară cu dragoste și o sprijină ca să pornească cît mai bine pe acest nou făgaș al vieții.

Își dorește să aibă alături de Onu, care pare blînd și bun, o viață liniștită și fără zbuciumări. Nici nu tinde spre mai mult. Cînd stă cîteodată și judecă întorsătura luată de viața ei, i se pare de necrezut la ce adîncă împăcare a ajuns. Ea, fata plină de viață, pe care taică-său o înconjura cu tot ce ajuta să-nflorească năvalnica-i fire, nu cere altceva decît să fie lăsată în pace. Se-ntreabă mai mult mirată decît amărîtă unde-i fata mîndră care străbătea voioasă cu tatăl ei plaiurile țării? Anii grei, veniți tocmai cînd lăstărișul fraged al tuturor avîntărilor își lărgea ieșirea la lumină, au avut o urmare nimicitoare. Au tăiat țîșnirea viguroasă a

înmuguririi, lăsînd tulpina fără de coroana măreață a împlinirilor.

Este tot frumoasă, tot plăcută, cu mlădierea trupului neatînsă. În ochii-i stăpînește însă mai mult o undă de duioșie, decît de voioșie, potrivită cu vîrsta și cu starea ei de nevastă tînără. Izbutește să îndeapărteze în parte simțîmîntul născut după moartea lui Firu, că este ca o floare scoasă din fereastră, de la soare, și împinsă-n umbră, oprindu-i-se lumina care-i da strălucire petalelor. În liniștirea dobîndită singurătatea și stinghereala, oricît de stăruitor îi dau tîrcoale, nu izbutesc s-o tulbure. Le socotește ca pe niște ecouri îndeapărtate ale prăbușirii viselor ei de fată. Primește schimbarea purtării celor din jur ca pe o răsfățare mîngîietoare și aducătoare de bucurii. Totuși i se pare că veselia pe care i-o ațîță lasă-n ea, după domolare, o undă amăruie și nefirească de mohorîță presimțire.

Cît de mișcat este Mihai cînd o parte, i-adevărat mică, mică de tot, din aceste lăuntrice ascunzișuri i se dezvăluie privirii sale pătrunzătoare. Mirarea lui, nu într-un tot stăpînită, nu-i spune însă Arminei nimic. Nici pe departe nu bănuiește simțămintele care-i frămîntă inima. Dealtfel nici cneazul nu-și dă seama că măritișul acesta n-a fost altceva pentru ea decît capătul unei lungi apăsări, care trebuia într-un fel încheiată, ca să n-o zdrobească. În ființa lui este deosebit de vie dorința de a o ajuta ca mulțumirea și fericirea-i să fie cît mai deplină. Înfîrînge durerea că nu-i el cel care să i le dea, așa cum le presimte că ar fi potrivite sufletului ei.

După ce se liniștesc apele tulburate de nuntă, tinerii căsătoriți urcă la cetate unde-i așteaptă doamna ca să-și ia ceea ce socotesc că le este de trebuință mutării la părinții lui Onu. Aceștia, veniți la nuntă au fost tare mulțumiți de încuscrirea cu care i-a fericit feciorul lor cel mai mic. O îmbătătoare mîndrie îl cuprinde pe Onu, cînd după lăsarea femeilor sus, coboară să stea de vorbă cu oștenii, în noua sa stare de ginere al pieritului voievod Bal. De, este cam un fel de stăpîn al cetății. Oștenii pun pe seama tinereții aerele pe care și le dă. De ce să-și pună mintea și să-și răcească gura cu el? Mîine pleacă. Păcat de domnița, gîndesc ei. Și acest gînd îi doare.

Doamna și Armina strîng de zor sus, în odaia unde-s îngrămădite lucrurile lor. Pe cele mai de preț le îndeasă cînd una, cînd alta în desagi. Sub înserarea lină care se lasă socotesc că azi au făcut destul. Pentru mărunțișuri este timp și mîine. Se așază alături pe un sul gros de covoare ca să se odihnească. Armina-și lasă capul în poala mamei, ca odinioară cînd era copilă. Doamna începe s-o mîngîie cu dragoste. Socotește că este potrivit prilejul să-i spună care sînt drepturile și averea ce i se cuvine din moștenirea lăsată de fie-iertatul taică-său:

— Tot ce este aici i-al tău, pe lîngă partea ce ți se cuvine din stăpînirea cnezatului Hațegului și posesiunea ohabei lui. Vuciu are cît îi trebuie și nu se mai întoarce ca să-și muncească pămînturile ce i se cuvin, nici să strîngă foloasele și veniturile la care are dreptul.

— O să ne descurcăm noi, mamă, nu-ți fă gînduri. Sîntem tineri și tinerețea nu cere multe. Mai las din lucruri aici.

— Nici eu n-aș mai rămîne aici. Cu ajutorul cneazului Mihai, Dafina naș-ta și-a refăcut casa și-o să ne cuibărim amîndouă-n ea. Ne ajunge cu prisosință.

— Cît aș fi vrut să te iau cu mine. Nu pot ști însă ce mă așteaptă acolo.

— Să nădăjduim că bine!

— S-ar putea și bine. S-ar putea și rău.

— Să fii tu îngăduitoare, pînă se-nvață cu tine și tu cu ei.

— Dacă ar fi numai asta, mă aștept la bine. Dar cine știe ce fel de oameni sînt?

— Ca și noi.

— Cu această credință plec și eu.

— Tu știi cît s-a zbatut tatăl tău ca noi să putem trăi cît mai bine. A lăsat anumite lucruri pe care trebuie să le cunoști și tu, mai ales că tot ție și bărbatului tău o să vă rămînă. Vezi dacă-i bine închisă ușa. Trage-i zăvorul. Aprinde un opaiț. Bine. Ia acum straița aceea!

Cu ochii măriți de uimire Armina privește cum maică-sa apasă și răsucește cheia pe care o are în mînă sfîntul Petru zugrăvit pe iconostasul care acoperă peretele. Aude o scrîșnitură și o ușiță se taie-n zid, care sub împingerea ei se crapă, lăsînd să se vadă o scară. La îndemnul maicii sale coboară treptele săpate-n stîncă. Opaițul cu flacăra întărită îi dezvăluie o ascunzătoare tăinuită, în fundul căreia într-o scobitură, spre care i se îndreaptă privirile, vede un scrin ferecat destul de mare. Urmărește cum îl deschide maică-sa și apoi, încremenită de mirare, cum îi umple straița cu bogățiile strinse în scrin. Dacă n-ar simți greutatea straiții totul i s-ar părea că este un vis ciudat. De-abia cînd ajunge iarăși în odaie, cu iconostasul așezat la loc, se dezmeticește să prindă firul spuselor mamei, care pentru mai bună cunoaștere a căii de ajuns în ascunzătoare, îi mai dă cîteva îndrumări folositoare. Numai după ce se încredințează că ea se va putea descurca singură, la un caz de mare nevoie, dezăvorește ușa și o deschide să audă ce se întîmplă jos. Onu-i tot în curte. I-aud iarăși neplăcutul răsunet al rîsului.

Armina sprijină straița pe pat, îi înnoadă cu putere băierile și apoi le învîrte în jurul gîtului ca să fie cît mai cu nădejde legată. Simt amîndouă nevoia să se așeze. Sînt tare, tare obosite. Ochii mamei joacă-n lacrimi, aduse de amintirea acelei nopți îndepărtate, cînd presimțirea sfîrșitului apropiat l-a făcut pe voievod să-și pună în rînduială socotelile vieții.

— Aceasta-i o primă parte din ceea ce vă dau. S-aveți și voi pe ce să vă sprijiniți la început. Să nu fiți la mîna altora. Cheamă-l pe Onu să se afle de față cînd le primești.

— Mamă oare n-ar fi mai bine să rămînă totul aici? Numai dacă ne va împinge nevoia să venim să-ți cerem.

— Nu fata mea. Ce-i al vostru, la voi să fie. Altfel vă vor primi și privi noile neamuri de mergeți încărcăți, decît dacă veniți numai cu ce aveți pe voi. În afară de aceasta, cîte răsturnări nu se pot întîmpla și poate tocmai

atunci, cînd vă arde nevoia, să nu le aveți la îndemîină și eu să fiu împiedicată să vi le dau.

— Bine, mamă.

Se duce și-l strigă pe Onu. Acesta vine fără grabă și intră în odaie descoperindu-se. Așteaptă încordat. Presimte că se va petrece un fapt însemnat și bun pentru el. Doamna-l pofteste să se așeze. Îi arată straița doldora de bogățiile luate din scrinul tănuit.

— Luați-o și stăpîniți-o sănătoși. Este din partea celui care s-ar fi bucurat să binecuvînteze unirea voastră. O fac eu și pentru el, dorindu-vă din toată inima să vă poarte noroc.

Onu ia straița. Desface nodul și slăbește băierile. I s-aprind privirile cînd vede ce-i în ea. Îi răscolește umplutura și-o prețuiește. Cu întîrziere voită, ca să poată ticlui bine cuvintele spune:

— Îți mulțumim, mamă. Știam eu că o fată de voievod trebuie s-aibă ceva pus de-o parte de taică-său. Și-ai mei mi-au spus-o. Cît de bine o să ne prindă. Mare nevoie au ai mei acum de bani să-și lărgească și-ntărească moșia. Ha! Ha !

— Aveți grijă, ce faceți să fie în folosul vostru, spune cu îngrijorare mama socotind, în împrejurarea de față, cu totul nepotrivit hohotitul lui Onu.

— Nu te teme, mamă. O să-mi măresc partea din moșie. Strîng oamenii și-i pun să muncească de o să scot de pe ea, pînă vîrfuiesc straița.

— Să v-ajute Dumnezeu să vă găsiți și fericirea, spune mama.

— E ceva mai ușor de găsit decît ceea ce-i în straița, rîde Onu, socotind că face o glumă bună.

— Ai grijă de ea, Armina, că bărbatul cîștigă, dar femeia-i cea care păstrează, îi zice ca o prevenire.

Se întinde să ia straița de pe pat de lîngă Onu și să i-o dea Arminei. Onu pune însă stăpînire pe ea. La privirea mirată a Doamnei, încearcă s-o liniștească:

— Las-o, mamă, că-i pe mîini bune.

Se scoală și se duce la lucrurile strînse. Desface, mai să le rupă, băierile celei mai bune desagi și îndeasă cît mai la fund straița ca să se piardă printre celelalte lucruri. Acum, cînd ceea ce a fost mai de seamă s-a făcut, nu mai are nici un rost să-și piardă vremea aici, la cetate. Mai ales Onu le grăbește. Fără să pună mîna la treabă, le repede că se moșmondesc atît ca s-adune „ia, niște lucruri”. Cum dă însă de ceva mai de preț la îndemîină, îndeasă el. Este nerăbdător să se vadă odată plecat înspre ai săi.

Plecarea lor din țară scoate în drum și pe la porți tot Hațegul. Fiecare, nu numai neamurile, ține să le ureze ca binele și fericirea să le lumineze calea. Cneazul Mihai, aflat printre cei din față, privește din cînd în cînd lung la Armina. Ai lui sînt „feciorii” care-i vor însoți pînă la noua lor locuință de pe Mureș. Dacă ar fi fost după el nu i-ar fi lăsat să plece. Doar

este loc destul în țară și pentru ei. Apoi partea voievodului Bal le poate împlini nevoile cu prisosință. Prea se îndepărtează și înstrăinează Armina de ai ei. Nu poate însă să le împiedice plecarea, atât de pripit hotărâtă de Onu.

Înainte de a-și lua rămas bun le mai spune odată să nu pregete să se întoarcă, dacă nu se vor simți bine acolo. Oricînd vor fi primiți cu brațele deschise. Mulțumindu-i, ea îl încredințează că n-o să uite cuvintele-i bune. Bărbatu-i încăpățînat nu scoate nici o vorbă. N-are el gînduri de întoarcere. Strigă încălecarea și pornește pe drumul Orlei ca să iasă în josul Streiului. Sînt însoțiți cu urări și lăcrămări pînă la marginea așezării unde Armina prelungește cît poate oprirea. Onu însă-i strigă răstit să nu mai piardă timpul. Să isprăvească cu îmbrățișările astea fără de sfîrșit și să-și vadă de drum! Privește mirată la el, neștiind cum să înțeleagă asprimea acestei ieșiri. Nu găsește cu cale să-i răspundă de față cu atîția din sat și-și îndeamnă calul să pornească. Se înșiruie cu Onu în frunte pe drumul ce se îndreaptă spre valea Mureșului. Își întoarce tot mai des capul să mai vadă o dată și încă o dată căciula Orlii, așezată cam într-o parte pe sprînceană Streiului. La ieșirea din țară, după Batiz, oricît încearcă să se stăpînească, i se umezesc ochii. Drumul apucă pe după un colnic și cununa Retezatului s-afundă-n zare. Își duce sărit mîna la sîn parcă să-și sprijine inima, să nu se prăbușească și ea. Pe seară poposesc la Orăștie. A doua zi după amiază ajung la Inuri, ceva mai jos de Bălgrad, satul unde-i curtea cneazului Bîra.

Privește casele mai sărăcuțe decît cele de pe la Hațeg. Stau strînse, mai bine-zis pitite, la umbra unei curți bine întărite și înstărite. Răsuflă ușurată că au ajuns. Onu îi pricinuisse destule îngrijorări. Se vedea că nu era încă înzdrăvenit și îl obosise drumul. În sfîrșit se înseninează cînd îi vede pe tata socru și mama soacră cum se grăbesc să le iasă în întîmpinare cu urări de bun sosît care-i merg la inimă. În fața casei sînt strînse neamurile chemate la a doua nuntă a feciorului, care se face aici. De asemenea se înghesuie să-și vadă noua stăpînă servitorimea și mulțimea sătenilor, dornică să se înfrupte din dărnicia socrilor. Se bucură de călduroasa îmbrățișare din partea noii sale familii. Socotește ca un semn bun veselia cu care se petrece la nuntă. O încîntă nădejdlile pe care le trezește sosirea-i, spuse atît de înflorat, dar și cu rost, mai ales de săteni, în orațiile de fericire și noroc. După cum o văd de tinerică și încrezătoare, socotesc că o să-i mai îmbune pe cei din familia Bîra, care prea repede s-au dat pe brazda trasă de nobilimea ungurească, uitînd de sănătoasele și bunele obiceiuri pămîntești ale românilor.

Ospățul ține pînă tîrziu în noapte. A doua zi înspre prînz însoțitorii dați de Mihai se înfățișează să-și ia rămas bun. Mulțumesc tuturor pentru buna primire de care s-au bucurat și pornesc pe drumul de înapoiere spre Hațeg. Armina-i urmărește pînă cînd îi înghite cotitura drumului. Din nou o cuprinde simțămîntul părăsirii într-un loc cîinos, plin de pînditoare primejdii. Ar fi vrut să-l simtă pe Onu lîngă ea, să-i strîngă mîna ca o

încurajare. El însă râde hohotind cu ai lui, pe undeva, prin așezarea care ei îi este încă străină. Locuința socrilor este destul de încăpătoare, așa că tinerii au de unde alege. Hotărîrea o ia Onu pentru amîndoi. Oamenii din părțile locului i se par buni, cu toate că viața lor s-arată ceva mai aspră decît cea cu care-i obișnuită.

Plină de bunăvoință intră cu destulă ușurință în șuvoaiele vieții de aici. Firea-i blînda și-ncrezătoare sparge repede gheața stingherelii noii ei ursite. Dacă n-ar fi simțit din cînd în cînd dorul după ai săi, mai ales după maică-sa, s-ar putea crede că a trăit aici de cînd s-a născut.

Întreaga-i zi și-o umple cu îndatoririle gospodărești de pe lîngă casă. În sat va merge mai tîrziu, cînd va ajunge să cunoască locurile și obiceiurile de la Inuri.

Cîtă bucurie îi aduc pușorii lăsați în grija ei, împreună cu mieii și iezii care zburdă-n voie în livada din fundul curții, alungită înspre pădurea de la marginea satului. Ce mult dorește să-și arate priceperea și îndemînarea de bună gospodină, învățate de la maică-sa. Mai repede decît ar fi crezut ajunge să cunoască și împrejurimile și mai ales oamenii cu bucuriile și necazurile lor. Chiar dacă venirea ei n-a schimbat cu nimic purtarea celor din familia Bîra, totuși se simte privită cu bunăvoință. Sătenii, dîndu-și seama că-i altfel decît ceilalți, vin cu mai multă încredere s-o roage pentru cîte-o ușurare a apăsării îndatoririlor.

Cum însă viața nu-i făcută numai din mulțumiri și bucurii, oricît îi sînt de scăzute dorințele, începe să fie tulburată de mici ciudățenii familiale ce se prefac grabnic în neînțelegeri. Nu le poate trece chiar pe toate cu vederea mai ales cînd încep să devină înțepătoare. Ca să nu învenineze totuși cu nimicuri buna înțelegere, pe multe le face uitate și se afundă în treburile sale. Îndesindu-se însă, ajung supărătoare și o împing să fie mai cu grijă la ceea ce se petrece în jur.

Cu durere simte anumite schimbări chiar și în purtarea lui Onu. Între ai săi a devenit parcă cu totul altfel de om decît oșteanul pe care l-a cunoscut în cetate. Este lovită în mîndria-i cînd vede că-i privită de sus de femeile din familia Bîra. Între ele o socotesc ca pe o oaie rîioasă, miluită c-o înălțare prin măritiș. Așa ceva nu mai poate răbda. Înfuriată le amintește că-i fiică de voievod și că greșesc dacă cred că prin venirea-i aici s-ar fi ales cu vreun folos. Starea-i de acasă este mai bună decît cea a întregii familii Bîra. Jignită, încearcă să se plîngă lui Onu. Acesta-i însă de nerecunoscut. Pe cît se arătase de blînd la Hațeg, aici își dă aere de stăpîn. Nu-l simte deloc ca pe un sprijin. Dimpotrivă, i se pare alăturat celorlalți în murdarele lor porniri de a o înjosi. N-o iartă mai ales una dintre cumnate, care în repetate rînduri, o tot împunge, cu vorbe cu două înțelesuri. La început nu și-a dat seama ce vrea să spună. Apoi a priceput că este vorba de o legătură mai veche a lui Onu cu fata unui nobil din împrejurimi. La un moment dat această cumnată nu se mai poate stăpîni și izbucnește:

— Tîmpitul de frate-meu trebuia să rămînă la Marghit, că-l aștepta

doar un copil născut. Când colo se înfățișează cu o neisprăvită ca tine!

Armina rămîne o clipă înmărmurită. Se reculege însă repede, nevrînd să-i dea mulțumirea loviturii atît de bine țintite și răspunde aspru:

— Ar fi fost mai bine într-adevăr, dar pentru mine! Numai după ce ajunge în odaia „lor” își dă drumul la plîns. Când se mai liniștește încearcă să se mîngîie cu gîndul că poate adevărul este altul, iar cele auzite nu sînt decît scorniri pline de răutate. Scurgerea vremii, în loc să-i aducă liniștirea zbuciumului din suflet, i-l sporește și mai mult. Când vede că sătenii s-arată din ce în ce mai dușmănoși îl întreabă pe Onu care poate fi pricina, în loc s-o lămurească el o ceartă că se amestecă printre nespălați, că l-a făcut de rîsul nobilimii din jur, neștiind să se poarte potrivit stării cu care a învrednicit-o, prin aducerea ei în sînul familiei de mate cinste Bîra.

Rămîne cam nedumerită asupra rostului acestei înfruntări. Este pe deplin lămurită în privința dușmăniei cu care este înconjurată familia Bîra de către săteni și din care, după datul sorții, face parte și ea. Îi este tare teamă că această dușmănie nu se mărginește numai la ocolirea lor de către aceștia. Împrejurarea care-i limpezește totul sosește și mai degrabă și mai primejdioasă decît se așteptase.

La hotărnicirea unor locuri devălmașe cu ale satului, Onu-și iese din fire și ciomăgește cu servitorul lui pe judele sătenilor. Furia acestora se dezlănțuiește cu toată tăria amenințînd să-i dea foc curții și chiar să-l omoare. Nemulțumirile mocnite izbucnesc vijelios împotriva încercării de neîncetată tăiere a pămînturilor strămoșești, prin fel de fel de înșelăciuni josnice.

Armina trece prin clipe grele, de groază. Ca să se liniștească oamenii și să se mai uite întîmplarea, după o tănuire de o noapte întreagă, părinții lui Onu îl îndeamnă să plece pentru cîtăva vreme de la Inuri. Cel mai bun lucru ar fi să se ducă la Hațeg să vadă de veniturile ce i se cuvin nevestei din moșia părintească. Tare o mai apasă această primă despărțire. Amărăciunea-i este sporită și de faptul că vede cum cei din familie se feresc de ea. Nu-i chemată niciodată la sfaturile lor. O lasă să-și macine în singurătate frămîntările. I se pare că o socotesc chiar pricina necazurilor de acum, fie prin căsătoria cu Onu și întoarcerea lui acasă de la Hațeg, fie prin prietenia arătată pe față sătenilor.

Răzvrătirea izbucnită pe moșia cneazului, mai bine zis a nobilului Bîra, nu este însă dintre acelea care se sting de la sine. Dimpotrivă, se întinde și la celelalte moșii din vecinătate. Sătenii nu se mărginesc numai la plîngeri și împotriviri. Pun mîna pe coase, țepușe, securi și amenință. Mai mult chiar, înfruntă și lovesc, fără să le pese că vor fi nevoiți să apuce calea codrului. În fața primejdiei, în plină creștere, nobilii își trimit în grabă femeile și copiii la adăpost, în cetatea Bălgradului. Pe neștiute se topește și din curtea de la Inuri aproape întregul muieret al familiei Bîra.

De soarta Arminei nu se îngrijește nimeni. Și tocmai cînd se aștepta mai puțin, sosește ziua mării bucurii. La rugămintea doamnei, Mihai, în drum cu treburi la Bălgrad, se abate pe la Inuri și o înștiințează că la

întoarcere o va lua cu el la Hațeg. Îi spune că Onu nu poate să vină s-o ia și o așteaptă acolo. Oprirea lui la Inuri este foarte scurtă. Dealtfel nu-l pofteste nimeni să rămână. Cneazul Bîra îl privește de-a dreptul chiorîș cînd înțelege, din vorbele lui, că înclină să le dea dreptate sătenilor.

Pleacă foarte tulburat de cele văzute la Inuri și mai ales de ciocnirile dintre sătenii și nobilii așezați pe valea de sus a Mureșului. Pe drum înspre Bălgrad gîndurile și simțămintele lui învăluiesc cu duioșie chipul Arminei. I s-a părut mai frumoasă, mai împlinită. I s-a topit sfîciunea-i de fată. O astfel de nevestă și-a dorit el. Ce s-ar mai fi potrivit amîndoi. Dacă ar fi întîlnit-o în tinerețe ar fi fost scutit de atîtea rătăciri, din care s-a ales cu îndeajunsă amărăciune. Îi este dragă chiar dacă nu-i a lui. Și-ascunde însă cu grijă pornirile inimii ca ea să nu le afle. Să știe doar că oricînd și în orice împrejurare îl va găsi alături ca s-o sprijine la greu.

Armina nici pe departe nu bănuiește dragostea care-l însuflețește. Nu vede în el decît pe prietenul de nădejde. Dealtfel, prea-i copleșită de frămîntările care-i apasă ochii-n pămînt și-i cuprind toată puterea de înțelegere, ca să mai fie în măsură să le cerceteze pe ale altora.

7. ÎNDRĂGIRI

Ajuns la Bălgrad, Mihai se grăbește să-și isprăvească treburile negustorești care îi iau vreo două săptămîni. Luțește calul să mai scadă din lunga-i zăbovire. De-abia așteaptă s-o vadă pe Armina pornită spre Hațeg. În sfîrșit va putea fi două zile numai cu ea.

Dar bucuria-i este înjumătățită de cum ajunge la Inuri. Aici îl găsește pe Onu venit în ajun ca să astîmpere cearta care izbucnise între Armina și părinții lui.

Un servitor trimis de taică-său l-a chemat acasă fără de nici o întîrziere. De cum a auzit despre ce-i vorba, Onu a călărit fără oprire, uitîndu-și de boală, numai să ajungă înainte de plecarea Arminei cu Mihai. Nu vrea nici în ruptul capului ca acesta să știe ce se petrece-n casa și familia lui. Cearta, care i-ar fi dat pe ai lui de gol cît de hrăpăreți sînt, a luat naștere din împotrivirea cneazului Bîra de a-i înapoia Arminei straița de zestre primită de la maică-sa. Acesta i-a spus răspicat că cele aduse nu mai sînt ale ei, ci ale întregii familii, din care doar i s-a făcut cîntea să facă parte. O dată cu sosirea lor la Inuri tot ce au adus a fost folosit pentru mărirea moșiei comune. Areturile și argintăria au fost repede vîndute și cu banii au fost cumpărate noi pămînturi. Cu ce să reumple straița dacă întreg cuprinsul ei a fost înghițit de mărirea puterii familiei lor? Cneazul Bîra a încercat s-o potolească, dar neizbutind l-a chemat pe Onu. De față acum cu acesta o îndeamnă:

— N-aveți decît să rămîneți aici și să vă luați partea care vi se cuvine din foloase. Noi v-o recunoaștem!

— Știți că aceasta nu se poate. E prea primejdios pentru Onu. Vreți să plecăm goi, goluți, cînd am venit atît de încărcăți?

— Lasă, Armina, nu te amesteca tu în moșia noastră! Eu hotărăsc, nu tu. Ar fi mai bine să-ți vezi de ale tale la bucătărie ori unde vrei și lasă-ne în pace!

— Bine, Onule, dar dac-o s-avem și noi nevoie să ne încropim în țară o gospodărie cu ce vrei s-o facem, încearcă să-l ia cu duhul blîndeții, să-l potolească și să-l îmbune.

— Mai are mama de unde să ne dea. Doar taică-tu a fost un om avut. Mi-a spus el unchiul și mătușa că aveți comori ascunse în cetate. Să le scoată! Ce-am adus aici rămîne. Eu nu mă despart doar de-ai mei. Plec acum mai mult de pofta ta.

— De pofta mea? Cum poți să spui una ca asta? Nu-ți crapă obrazul

de rușine, sare ca arsă, cînd vede ce mic este la suflet. Știi doar ce era să pățești și ce te paște dacă te prind singur sătenii.

— Taci, că acum te pocnesc. Să-ți intre bine-n cap că ne întoarcem să ne scoatem drepturile care ni se cuvin din moștenirea lăsată de taică-tu! Ai înțeles?

— De aceea, spune uluită Armina.

Ochii ei mari nu pot să cuprindă toată prăpastia deznădejdiei care se crapă în fața ei. Mîrșava amenințare cu lovirea îi răsună-n urechi și se prefăce-n țuiit prelung. Onu își dă seama după felul cum a rămas de împietrită că a întrecut măsura prin izbucnirea-i nestăpînită. S-apropie și încearcă s-o liniștească, mîngîindu-i mîna a părere de rău. Ea se scutură și se ferește de atingerea lui. El stăruie cu vorbe mieroase, doar, doar o va îmbuna. Toate-s însă de prisos. Prea-i adînc rănită ca să i se domolească amarul doar cu cîteva mîngîieri și vorbe. Văzînd că nu izbutește, Onu izbucnește iarăși ca un scos din minți:

— Dar pentru ce altceva? De ce să le folosească alții acolo și noi, aici, să cheltuim din ce-i al nostru? M-am sfătuit eu cu ai mei, cînd am pornit la drum. Nu voiam să-ți spun. Dacă mă silești, ce să-ți fac? Am să durez aici o curte nouă de o să trăsnească de ciudă pînă și baronul Chirian din Brănișca. Ce o să se mai mire toți! Cu ceea mai pot scoate de la bătrîna o să ne rotunjim partea. Și-atunci, bogați și puternici cu numeroși servi și oameni de curte, poate chiar un pîlc de călăreți, o să fiu și eu în rînd cu nobilimea înaltă de pe aici. O să-mbrățișăm chiar credința catolică. Copiii în ea-i botez, de-i fi în stare să faci!

— De ce să-i faci cu mine? După cîte mi-a spus soru-ta, ai unul!

— Ce a fost e treaba mea, că de ales tot pe tine te-am ales. Acum să vedem de zestrea ta!

— Deci, i-adevărat! O, Doamne, ce greu ți-ai mai arătat urîta-ți față! Ca să nu-ți pierzi „foloasele” grăbește-te să plecăm. Rămîină aici ce am adus și praful să se aleagă de tot și de voi toți!

Pînă să se dezmeticească Onu, Armina iese trîntind cu putere ușa. Dă să fugă furios după ea ca să-i ardă vreo cîteva. Taică-său îl oprește:

— Stăpînește-te! Ne mai este de folos pentru zestrea ei. Du-te și te pregătește de plecare. Să nu-l văd pe aici pe acel cneaz Mihai!

Pornesc din Inuri înainte de a se lumina bine. „Ca furii”, gîndește nemulțumit Mihai, aflat în fruntea micii lor înșirui. Călărește posac, înfundat în gluga ridicată sub ploaia ce se cerne rece și tăioasă. Singurele vorbe care i se aud sînt îndemnările de grăbire a pasului cînd vreunul îl înmoaie. Dealtfel toți sînt tăcuți și posomoriți. Fiecare își cunoaște necazul. Din cînd în cînd, la cîte o cotitură a drumului, mai trage cu ochiul la Armina. Se închide și mai mult în el cînd o vede cît este de înnegurată. Onu se ține numai în apropierea ei. O veghează îndeaproape, împiedicîndu-le orice apropiere. Este limpede că se teme că va da pe față cele întîmplate înainte de plecarea lor, după cum desprinde din felul aspru cu care-i taie orice vorbă. Bănuiește că suferă. Căsnicia-i nu pare să

meargă chiar așa cum trebuie. Ar fi avut dreptul la o soartă mai bună! Cum de au putut ai ei s-o îndemne să-l ia pe acest pripășit prin părțile lor, în împrejurări destul de neclare. „De ce nu le-am deschis ochii?” se învinuiește. „Doar auzisem destule despre isprăvile cneazului Bîra!” Un ahtiat după putere, avere și mai ales după mărire! Vrea s-ajungă și el printre nobilii de frunte ai comitatului. Să-și deschidă calea spre „baronie”. Pentru asta este în stare să-l vîndă și pe taică-său. Bietul moșneag, s-a retras ca ursul în bîrlog de rușine. A aflat însă printre ultimii despre nuntă. Era mai mult pe drumuri. Au socotit poate, cei care știau, că pe el nu-l privește și nu i-au spus nimic. Acum însă-s toate prea tîrzii, își încheie el gîndurile, cu o scuturătură ca s-alunge răceala și amorțeala adusă de întetirea vremii rele.

Fac numai popasurile cerute de odihnirea cailor, fără să se oprească, oricît îi poftesc cunoscuții de prin satele prin care trec. După două zile pline de mers, pe înnoptate, intră în Hațeg. A potrivit vremea acestei sosiri, ca s-o scutească pe Armina de anumite întrebări nepotrivite, în legătură cu întoarcerea ei și a lui Onu, cam pe nepusă masă. „Am pornit-o ca hoții, la fel trebuie să și isprăvim”, murmură el supărat.

Ciuda i se risipește cînd vede izbucnirea de bucurie cu care sînt întîmpinați de mamă și nașă la deschiderea porții. Nici nu știu ce să facă, atîta sînt de zăpăcite. O îmbrățișează cînd una, cînd alta și nu se mai satură. Nu se așteptau să sosească încă în această seară. Cel mult a doua zi pe la prînz. Îl poftesc să intre și să guste ceva după atîta drum și osteneală. Le roagă să-l ierte că-l așteaptă ai lui. Va veni altă dată. N-are însă încotro cînd îl invită Armina și intră. În timpul cinei tăcerea de pe drum este ruptă. Cu chiu cu vai se încropește cîte o glumă. Socotește că-i păcat să strice voia bună a mamei și nașii. Apropiindu-se miezul nopții pleacă însoțit de Onu pînă, la poartă. Acesta nu scapă prilejul să-i ceară sprijinul:

— Cneaze, să m-ajuti să-mi capăt drepturile ce mi se cuvin ca bărbat al Aminei. Destul le-au folosit neamurile. Să mi se împlinească totul.

— Onule, se va face dreptate. La noi legea hotărăște, legea strămoșească a românilor. Nu cel mai mare și mai tare.

Nu-i trebuie Arminei decît vreo cîteva zile ca să reintre în obîșnuitul vieții de aici. Îi place căsuța nașei Dafina, refăcută cu ajutorul lui Mihai. Ajunsă din nou în lucrurile ei, între cei care o îndrăgesc, se simte iarăși fiica voievodului Bal. Nu mai este o „fată de curte” cum șuşoteau cumnatele, „babornițele” de la Inuri. Nimic n-o mai stînjenește. Și regăsindu-și puterea voinții poate trece să-și reclădească viața.

Începe hotărîtă căutarea drepturilor moștenite. Vrea să muncească pe glia strămoșească. Părtașii obștei o primesc bine. Este doar spița cea mai de seamă dintre ei. Fără doar și poate îl va da și pe Onu pe brazdă. Nu se va lăsa pînă nu-i va zgîndări mîndria de a se afla și-n fapt, nu numai ca moștenitor al unor largi drepturi, în fruntea obștei. De nu va izbuti cu el, se va zbate singură.

Nu se va face de rîs. Îl va acoperi că-i bolnav. Va trudi ca pentru amîndoi. Numai de nu și-ar arăta prea-n graba firea și gîndurile și să strice totul. Este singurul lucru care o îngrijorează.

Mihai îi sprijină în recăpătarea drepturilor și primirea veniturilor cuvenite încă din trecut. Tot mai multe din treburile țării apasă pe umerii lui. Cînd vine la Hațeg, oricît de scurt i-ar fi popasul, își face vreme să treacă și pe la casa nașei Dafina. Atunci glumele și rîsetele mai risipesc mohorîrea încuibată acolo. În timpul acestor trecătoare întîlniri se pomenește că-i rămîn privirile ațintite pe chipul ei mult mai prelung decît ar cere simpla vedere. La fel se întîmplă și cu ceea ce spune. Cuvintele-i o caută anume. Uită cam des că mai sînt și alții de față.

Armina însă nu găsește nimic deosebit în purtarea lui. Este adevărat că uneori, pe lîngă marea bucurie de a-l avea în casă, simte și o oarecare tulburare amețitoare. Îl privește cu aceiași ochi mari, luminoși și cu zîmbetul înflorit pe buze, așa cum se privește un prieten drag. Atît și nimic mai mult.

După cum era de așteptat sosește și ziua de neînlăturat cînd Mihai își pierde cumpătul și nu se mai poate stăpîni. În toiul unei clăci Armina-i cere s-o ajute să coboare ce pe o claie de fîn. Mijlocu-i încăput în furca mîinilor sale este cuprins strîns ca într-o îmbrățișare.

— Tare-mi ești dragă, Armina.

Ea-l privește mirată. Așteaptă ca să-i spună încă odată ce vrea. Nu l-a auzit prea bine în hărmălaia stîrnită de clacă. Cine știe ce a vrut să spună. Nimic prea de seamă, dacă nu găsește cu cale s-o lămurească.

— Îți mulțumesc, Cneaze, că m-ai ajutat.

Îl apucă de mină și-l trage spre un buștean așezîndu-l mulțumită lîngă ea.

— Ce-ai spus? îl întrebă ea cu întîrziere.

— Cînd?

— Adineauri.

— O, ia niște vorbe de răsfaț.

Aceste șoapte, chiar așa nelămurite, înseamnă cu învîrstări de foc începutul unei noi părți a vieții lor.

A doua zi vremea se strică. Numai înspre prînz norii negri, grei, care trag cerul în jos de-l fac să hîrșuiască vîrfurile mai răsărite ale pădurii, încep să-și slăbească îndesarea. Privirile sătenilor cercetează zările, neîncrezătoare că totul s-a isprăvit atît de repede. Muntenii învățați cu sucirile vremii doinesc nepăsători pe cărările tîrlelor. Brațele oprite de ploaie se-ncordează din nou și își reiau mișcările-i sprintare, înviorate de răcoarea plăcută, domolitoare a arșiții de plin cuptor.

Prins de furtună, Mihai se adăpostește într-o colibă anume făcută de tăietorii de lemne, în inima pădurii, împotriva ploii. Cînd răpăiala picăturilor nu se mai aude iese să-și urmeze drumul, să nu-l apuce o nouă stoarcere a norilor. Merge cu calul de căpăstru pînă în rariștea tăierilor. Este silit să se oprească și să-și frece ochii, orbiți de străpungerile

luminoase ale soarelui scăpate prin coroana rărită a frunzelor. Se obișnuiește repede cu lumina orbitoare. Încalecă și o ia pe cărarea șerpuită care taie pădurea ca să iasă în holdele mănoase ale câmpurilor Hațegului. Părăsește gânditor falnicul tulpiniș al făgetului și s-afundă-n vălurirea aurie a grânelor, amestecată cu fișiile țepoase a miriștilor, unde secerișul își luase vama.

Fața i se luminează. Îl înveselește un gând poznaș care asemuia furtuna dezlănțuită afară cu cea care a bîntuit în inima lui. Seninul care strălucește acum peste oameni și pămînt își are fratele geamăn și-n ființa lui. Hopul hotărîtor îl socotește trecut. Nu are însemnătate că Armina nu i-a prins șoaptei lui înțelesul. Începutul a fost făcut. Zăgazul ridicat de el însuși în inima lui ca să nu-i tulbure viața a fost spart și izvorul țîșnit își va urma cursul. O dorește și o vrea a lui. Cum? Încă nu a venit timpul răspunsului la această întrebare. La vîrsta lui nu-i va fi greu să-l găsească. Dar ea ce răspuns va da?

Niciodată n-a trecut printr-o astfel de stare de încîntare. Ce simțămînt plăcut îi naște această primă mărturisire că-i este cineva drag. Cum să nu surîdă cînd purtarea-i este ca aceea a unui copil care se află în fața împlinirii unei aprinse dorinți pe care a avut curajul s-o spună părinților. Ce bine-i să se mai poată simți ca un copil chiar crescut. Dar ca mulțumirea-i să fie deplină trebuie să găsească-n el puterea să sară peste vîrste ca să ajungă la cea de azi. Se smulge din visare și își trezește judecata lui de cneaz chemat acum să se aplece cît mai neîntîrziat asupra unor îndatoriri obștești care-l așteaptă. Noroc că sînt pe locurile unde bănuiește că-i dusă Armina. Vrea s-o întîlnească ca să întărească prima-i mărturisire. S-o învăluie cu dorința lui, ca prin dragostea ce-i poartă să-i ușureze și lumineze viața. Să-i fie un purtător al mulțumirii și fericirii. Va fi oare cu adevărat dragostea lui un izvor de fericire pentru Armina? Îl săgetează întrebarea. I-ar aduce oare cunoașterea dragostei lui o bucurie? E înspre binele ori răul ei? Iată ce răspuns i se cere, nu cneazului puternic și îndrăzneț, ci omului care întinde mîna spre ceea ce nu este a lui.

Este adevărat că pînă acum dragostea lui a însemnat un sprijin pentru ea. L-a îndemnat s-o înțeleagă și să o ușureze de unele greutăți. Dar mărturisită, nu va strica liniștea-i sufletească? Năpădit de astfel de-ntrebări se oprește și intră într-o livadă. Lasă calul să pască în iarba încă umedă, bogat crescută pînă mai sus de genunchi. S-așază pe un trunchi răsturnat. Rupe un fir bățos și-i sughe sucul zemos, ca și cînd prin asta ar putea desface nodul frămîntării sale.

Privește spre vîrtopul unde-i dusă azi să vadă de culesul, uscatul și topitul cînepii și inului. Îl vede destul de bine de pe dîmbul livezii. De-ar ieși mai la margine fără îndoială că ar zări-o. Pe cît îl mîină dorul înspre vîrtop, pe atît îl oprește judecata. Prea-i deschis locul și guri rele-s destule. Dă să se ridice, dar încărcat de gânduri rămîne pe loc. Firul lor nu se lasă rupt, așa că-și apleacă fruntea și cu fața prinsă în palmele mîinilor

dă frîu depănării acestora. Nu poate să nu împărtășească laudele altora pentru munca și îndemînarea care o însuflețește în înjghebarea noii sale gospodării. A nedreptățit-o cu adevărat soarta prin această nepotrivită însoțire. Doar numai cine-i orb nu poate să vadă că Onu, ori cu firea și boala lui, ori cu neamurile lui i-au amărît tinerețea și oțelit viața.

De mîndră ce-i, tace, suferă și-l acoperă. Cum altfel i-ar putea înțelege purtarea? Poate împăcare în fața faptului împlinit. Chiar și-acum cînd vede că nu poate să răspundă, în rînd cu ceilalți din obște, muncilor cerute și iscă nemulțumiri și dușmăanii prin faptul că se-nfige doar la porunciri, sare să-l ușureze. Își sporește strădania și îndreaptă asupra lui o parte din bunăvoința cu care o înconjoară toți. Dar nu poate pricepe cum merge chiar atît de departe încît să-i asculte îndemnul de a se reîntoarce la Inuri? Oare vrea ca să stingă astfel înmulțirea vorbelor răutăcioase spuse despre bărbatu-i? Doar toți zic că mai mult trage a boală, decît este bolnav. Cît încearcă să acopere și înclinările lui de a-și însuși mai mult decît i se cuvine. Sare și îndreaptă înșelăciunile prin care își ia în stăpînire de la unii mai neisprăviți, sau prinși cleștele nevoilor, drepturi strămoșești.

Ochii lui, ațintiți cercetător asupra-i atuncicînd au dezbătut împreună ceea ce ar fi mai bine să facă-n viitor, n-au fost deloc orbi. Dimpotrivă, au văzut prea bine cum îi ia apărarea și-l crede, cînd el se plînge că-i socotit de cei de aici ca un străin. De asemeni, cum se zbate și încearcă să-l împace cînd el face, cu fățarnicie, pe deznădăjduitul, ca să stoarcă de la ea încredințarea c-o va mai ruga pe maică-sa să le dea ceea ce a lăsat taică-său ca moștenire. E limpede că țintește să stoarcă toată zestrea care i se cuvine Arminei.

I-adevărat că atunci cînd își pierde răbdarea oftează din greu. A auzit-o spunînd că „dacă ăsta-i bărbatul de care a avut parte, trebuie să stea alături de el”.

În aceste împrejurări ce bine i-ar putea aduce mărturisirea dragostei lui? Cum nu s-a gîndit? I-adevărat că i-a scăpat cam pe nevrute. Bine că n-a înțeles-o. Cel mai bun lucru este să rămînă pentru ea prietenul puternic, un ocrotitor, cum îl și socotește. Nu poate însă s-o lase să plece. Nu mai încapă îndoială că ar face o prostie mai mare decît prima dată. Nu dragostea, ci judecata-i sănătoasă îl silește s-o oprească. I-a dibuit gustul lui Onu pentru mărire și bogăție. Poate săturîndu-l, într-o măsură care n-ar supăra pe alții, ar putea să-l îndemne spre o mai strînsă legătură cu țara? Ce ar fi dacă i s-ar da în grijă cetatea și făurăriile de la Clopotiva? Bun cunoscător al armelor este. La cetate a fost căpetenie. Poate acolo ar fi de ajutor pentru toți. Ar avea „foloase” destule. Ceilalți cneji și juzi n-ar avea de ce să se împotrivescă. Îi scapă pe ei de o împovărare și îi lasă să-și vadă de treburile lor. O să le spună că sănătatea-i șubrezită este urmarea luptelor crîncene pentru apărarea țării. Nu era îndatorat să se avînte în ele, fiind un scăpat de pe Mureș care-și putea vedea de fuga lui.

Cu această hotărîre ia grăbit drumul Hațegului. Pe seară, se îndreaptă

spre casa nașii Dafina. Auzindu-l că întreabă de ei îl poftesc să intre. Onu îi deschide poarta, Armina-l întâmpină pe treptele prispei. Privirile lui îi caută ochii. Par bucuroși, chiar foarte bucuroși că-l văd, însă altceva nu poate să desprindă din ei.

— Stai cu noi la cină, cneaze?

— Cu plăcere, doamnă, că viu de pe drumuri și mi-e foame.

— Cu ce s-o găsi, poate vom izbuti să ți-o astîmpărăm.

După cină îl întreabă pe Onu:

— Ei, cum te-mpaci cu viața de la noi?

— Așa și așa, cneaze. Mă gîndesc că totuși îi mai bine să mă trag din nou la ai mei, la Inuri.

— Avem și acolo drepturi, cumpărate cu zestrea mea, dată de mama.

— Lasă, nu-i tot da înainte cu ea. E nimic pe lîngă ce-i al meu din moșia părinților.

— Totuși, nu cred că este bine să vă rupeți din nou dintre noi.

— Cneaze, noi nu ținem neapărat să plecăm. Să vezi însă, aici unii nu prea încap de noi. De ce să nu ne ferim din calea răutății lor? O să ne facem un rost acolo, unde sîntem bine primiți.

Armina-l privește cam lung, văzîndu-l cu cîtă seninătate minte. Doar n-au plecat de plăcere de la Inuri, ci aproape alungați. Cu ura pe care a ațîțat-o în inimile sătenilor, nu se știe ce nenorocire se mai putea întîmpla dacă rămîneau acolo. Doar asta o știe și Mihai, de ce o fi încercînd să-l ducă de nas ca pe un copil, îl judecă aspru, dar numai în gînd.

— Împrejurările nu-s chiar așa de rele și grele. Se poate găsi, Onule, și pentru tine o muncă potrivită. De ce să vă stricați din nou rosturile și s-o porniți pe drumuri, cînd aveți atîtea drepturi și aici. Ce zici, Armina?

— Dacă el vrea, să plece, eu îl urmez. Doar el e bărbatul. I-adevărat că aș fi mai bucuroasă să rămînem aici.

— Eu cred că totuși e mai bine să rămîneți. Aveam nevoie de tine, Onule. Ai putea primi încredințarea buneii păstrări a cetății și grija făurărilor Clopotivii, de care eu răspund față de sfatul țării. Partea care-ți vine pentru ceea ce vei face socotesc că-i bună. Ce zici?

— Să văd mai întîi cum e starea pe la noi pe acasă, unde sînt așteptat să viu cu drepturile și foloasele zestreii, ca să sporim moșia. De acolo putem scoate mult mai mult decît de aici.

— E bine totuși să te mai gîndești. Să vii să stăm de vorbă.

Onu lasă să treacă vreo cîteva zile, tot dîndu-i doamnei Anița să înțeleagă că ar fi bine să-i mai ajute.

— Onule, nu pot să merg acum la cetate. Aveți timp, de ce să vă grăbiți? Nu vezi ce bolnavă sînt?

— Lasă mamă, merg eu cu Armina, numai să ne spui ce și de unde să luăm.

— Ei, înțelege că trebuie să fiu și eu acolo.

Mînios, Onu o înjură printre dinți. Ia dintr-odată o altă hotărîre:

— Armino, eu mă repăd pînă la Inuri, să văd ce mai e nou pe acolo.

Mă întorc în grabă!

Se întoarce într-adevăr în grabă, însă tare opărit. Pufnește supărat și arțăgos foc, de nu-i poate intra nimeni în voie. Ca să-l îmbune și să-l însenineze îl întreabă drăgăstoasă:

— Nu-i bine pe-acolo, de ai venit atît de necăjit?

— Nu! Puturoșii ăia de săteni s-au răsculat. Curtea-i înconjurată de răzvrătiți. Nici nu m-am putut apropia de ea. Ai mei îs fugiți la Bălgrad după ajutoare. Oastea regească-i în drum spre ei. O să le arate blestemaților de sărăntoci cum trebuie să se poarte cu cei care nu-s de-o seamă cu ei.

— Și-acum, ce facem?

— Rămînem! Primesc învoiala cneazului.

— Înseamnă că n-avem altă ieșire?

— Să stoarcem din învoială cît putem. Cînd nu ne va mai folosi o luăm din loc.

— Onule, să nu-l încurcăm pe cneaz.

— Nu-i treaba ta asta. Așa-mi trebuie că mă pun mintea ta și-ți spun mai multe decît ți se cade.

— Cum socoți tu!

Mihai se ține de cuvînt, cu toate că a avut de întîmpinat destule împotriviri, chiar în propria lui familie, fiind mulți doritori să li se încredințeze cetatea și făurăriile. Este mulțumit că a izbutit cu această momeală să-i oprească aici. Prea ține la Armina ca s-o lase să plece. Ce să caute din nou în mijlocul unor oameni atît de deosebiți ca gînduri și firi de cei de pe aici, între care a crescut?

Ea însă nu bănuiește nimic. Îi este recunoscătoare pentru ocrotirea-i largă pe care o simte plutind asupra vieții sale. Pentru ea-i un om în care are mare încredere. La mai mult socotește că nu-i firesc să se gîndească. Poate unele neliniști, unele întrebări rămase fără de răspunsuri, care răzbat din adîncurile inimii, i-aduc amintiri luminoase din vremea cînd nu era măritată. Poate chiar în nebunia-i tinerească s-a gîndit că ar fi singurul bărbat care i-ar fi putut place, după Firu bineînțeles. Alungă însă toate aceste răscoliri fără noimă și s-apleacă asupra stării aspre de acum. S-a măritat cu Onu, fără ca să-l iubească. Vremea care s-a scurs i-a întărit obișnuința traiului în doi. Inima-i nu dorește și nu mai așteaptă nimic. Îl socotește bun ca pe orice bărbat și-l ia așa cum este. I-a iertat pînă și faptul că i-a ascuns că are cu alta un copil. Nici sufletește, nici trupește, el nu înseamnă ceva pentru ea. Tot ce-i dă lui izvorăște din datoria pe care și-a luat-o prin căsătoria cu el. Că a făcut bine sau nu atunci, asta nu mai are nici o însemnătate. În juru-i sînt destule femei care-și duc viața măritate cu sila, fără să se întrebe cum le-ar fi fost căsnicia cu alesul inimii lor. Odată cu pieirea lui Firu și-a luat doar gîndul de la așa ceva.

La fel a crezut și Mihai că pentru el dragostea este un lucru mort, ce nu va mai prinde viață niciodată. Și tocmai cînd poate se gîndea mai puțin, atunci s-a pomenit sub stăpînirea ei. Și într-atît de mult încît n-a

mai fost în stare să-i înăbușe izbucnirea. Nu i-au fost de ajuns oare suferințele pe care i le-a adus prima-i tinerețe în depărtata Dalmație? În lunga-i ședere acolo, a trecut doar prin toate încercările. Să-i mai fie oare ursit să urce același calvar? Începutul nu-i prevestește altceva. O simte din purtarea Arminei. Totuși, peste puterea-i de înțelegere de acum i se pare că faptele-și sapă făgașe pe care ar putea să alunece viețile lor.

A venit însă și ziua când Arminei i s-a părut, după o întâlnire cu Mihai, că purtarea lui este mai deosebită. Parcă i se deschid ochii înțelegerii care-i arată că pune mai mult suflet în ceea ce face pentru ei, decât e cerut numai de prietenie sau chiar îndatorire. Fără să-și dea seama de ce, începe să se ferească într-un fel de el. Se simte stingherită când mâinile li se ating fără voie. Tot mai adesea apropierea lui o tulbură. Socotește totuși că nu trebuie să-și facă griji din pricina acestor păreri ori închipuiri. Prea pare Mihai mulțumit de viața lui ca să-l creadă frământat de schimbarea ei.

Zilele trec cu rare întâlniri întâmplătoare. Cele anume căutate de Mihai sînt ori ocolite, ori aduse de Armina în văzul tuturor. Totul pare liniștit în jurul lor. Fiecare își vede stăruitor de treburile în care-i prins.

Fără să aducă ceva deosebit, vremea se scurge și-i poartă pînă în frumoasa dimineață de cireșar, când Hațegul strălucește sub năvalnica înflorire. Îmbietoarele căpșoare de petale se răsfață peste tot, pe fețele proaspăt văruite ale caselor ori în vițele măiestrit împletite ale fetelor sau în mănunchiuri pe pălăriile flăcăilor. Așa se cer toate astăzi, de ziua nedeii. Casele să fie arătoase și primitoare, fetele surîzătoare și atrăgătoare, iar flăcăii plini de voieșie și sprinteneală. De când se pregătesc hațeganii pentru această sărbătoare. Duminica asta aleasă din strămoși numai pentru ei, care au în mijlocul lor așezarea voievodală, este un plăcut prilej de întâlnire și petrecere cu neamurile și prietenii răsfirați pe cîmpurile țării ori văile și tăpșanele din munte.

Mesele întinse în case ori pe sub umbrare își așteaptă oaspeții să se înfrupte din belșugul de mîncare și băutură.

Toaca și clopotele vestesc începerea slujbei. Toată suflarea satului, împreună cu neamurile venite, se îndreaptă înspre biserică.

Ca oaspe de seamă, Mihai este poftit în fața împreună cu ceilalți fruntași ai țării. De loc din Băiești, numai prin treburi este socotit hațegan. Oprit în fața stranei cîntăreților, în dreapta sfeșnicelor împărătești, o caută din ochi pe Armina în pronaosul înțesat de femei. Nu vede însă decât pînzele albe întinse de coarnele împletite-n părul strîns pe ceafă al bătrînelor. Se îndreaptă un pic să-și salte privirile peste primul rînd. Mai spre fund, se rînduiesc frunțile bătute de vînt, ploaie și soare, ale tinereții, cu obrajii fragezi, mai mult lăsați vederii. Acolo dă peste chipul căutat. Ce să mai urmărească predica furat cum este de gînduri. Noroc că părintele Eustație, atît cît îi înlesnesc canoanele, mai scurtează din ea. De cum isprăvește trece la împărțirea anafurii și le urează petrecere frumoasă. Fiecare hațegan este însoțit de rude și prieteni. Mihai cu ai lui din Băiești

sînt luați de doamna Anița, nașa, Onu și Armina, să le cinstească masa, la care au venit și Vuciu cu Maria. Doamna Anița, însănațoșită, este tare bucuroasă că-i are pe amîndoi copiii așezați ca lumea.

După ce mîntuiesc cu lungul și îmbelșugatul prînz, se pregătesc să meargă la locul nedeii de pe luncă. Pleacă cu toții în afară de Armina care rămîne în urmă să strîngă masa și să pregătească cele trebuitoare pentru cină. Pe drum s-adaugă și alții, încît pînă la urmă, scurgerea lumii înspre luncă se preface de-a dreptul în șuvoi omenesc. Mihai e oprit cînd de unul, cînd de altul, așa că rămîne fără să vrea mult în urma celorlalți. Este chiar silit să se-ntoarcă din drum și să intre în casa unora, ca să nu-i supere. Cu greu scăpat din casa judei Cosma, iese grăbit să-i ajungă din urmă pe ai lui. Se aude strigat de o voce cunoscută. Se întoarce voios și așteaptă.

— Te-ai lungit la vorbă, Cneaze, și ai cam rămas în urmă. Unde-s ai noștri?

— Ce să-i faci, Armino, așa-i de nedeie. Trebuie doar să-i împaci pe toți!

— Dacă n-ai isprăvit, rămîi. Eu te las că și așa-i tîrziu.

— Viu și eu!

— Cum ți-e voia!

— Stai, s-o tăiem mai de-a dreptul, pe cărarea dintre arini, că-i mai scurtă.

Mihai se trezește alături și-n pas cu Armina. Apropierea-l îndeamnă să o prindă cu mîna pe după umeri, ca să le îngăduie mersul pe același fir destelenit. Sînt ca doi prieteni buni și vechi, care sporovăiesc ca să scurteze timpul cerut de drum.

Întortocherile cărării, nuiielele sălcișului și răchitișului îi cer o mai grijulie ocrotire a Arminei. Cuprinderea mîinii lui, abia simțită la început, se întărește și se preface într-o caldă alipire. Înfiorat, nu se mai poate stăpîni. Mîngîie umărul rotund cu mîna ușor tremurîndă.

Intrați sub frunzarul bogat al arinilor face un pas mai mare și se oprește în față-i. Sub privirea ei întrebătoare, o cuprinde mai cu putere și o strînge la piept, murmurînd:

— Armino! Cît de dragă-mi ești! Bănuiești oare ce însemni tu pentru mine?

Armina, încurcată, nu știe ce să-i răspundă. Îl privește neîncrezătoare cu ochii mari în care se revarsă bucuria.

— Armina, primește-mi dragostea cu toată încrederea, îngîină Mihai sărutînd-o.

— Hai să mergem, Mihai, îl roagă cu glasul scăzut, aud unii venind în urma noastră.

Pleacă ținîndu-se de mînă. Nici unul nu simte nevoia să spună ceva. Sînt prea copleșiți de fericirea nespus de mare pe care au găsit-o în această primă neîndoielnică mărturie a dragostei. Fiecare își păstrează înfiorarea, pe care a răscolit-o împlinirea.

Ajunși la lunca nedeii s-amestecă-n mulțimea răsfirată pe pajiște. Sînt repede despărțiți de cei ce doresc să stea de vorbă cu ei. Ochii lor se caută însă și, de izbutesc se întîlnească, își vorbesc ca-n scurta oprire dintre arini. Îi cuprinde apoi înfierbîntarea petrecerii. Bucuria care le luminează inimile este întărită de voioșia celorlalți.

Vremea zboară pe nesimțite și asfințitul soarelui le amintește gospodinelor că mai au îndatoriri de împlinit penru cină. Printre cele grăbite să plece se află și Armina. Mihai, care o urmărea cu privirea, ar fi vrut s-o însoțească, dar nu scapă de ceilalți și nici n-ar fi fost cu cale s-o facă. O să mai aibă un moment prielnic să-i mai spună odată astă seară cuvinte dragi. Cele cîteva priviri schimbate în timpul cinei îi sînt de-ajuns să-și dea seama că dragostea Arminei își pîlpîie flăcăruia-i de început. Înserarea grăbește neamurile din Băiești și odată cu ele pleacă și el, mai mulțumit însă decît în serile de pînă acum.

8. ZBUCIUMARI

După terminarea treburilor în seara destul de târzie verii, Armina cade toropită de înfiorări care o trec pe îndelete din starea-i de legănătoare visare în cea de vis adevărat. Dar spre deosebire de alte dăți, somnul o părăsește cu mult înainte de deșteptarea-i obișnuită. Se trezește cuprinsă de o stîmjenitoare înfrigurare. O năpădesc altfel de gânduri decît cele care o stăpîneau cînd s-a culcat. Ceea ce ieri i se părea nespus de frumos, acum i-apare adumbrit. I-adevărat că s-a bucurat de mărturisirea pe care i-a făcut-o Mihai și s-a socotit toată ziua, după ce a ascultat-o, drept cea mai fericită femeie. Uitase însă de faptul că nu-i liberă. Și acum o năpădesc părerile de rău pentru slăbiciunea ei. „Cum de m-am lăsat dusă de ușurință. Și acum ce se va întîmpla?“, murmură și dă să se ridice în capul oaselor ca să poată să-și adune mai bine gândurile. În zvîrcolirea-i dureroasă îl trezește însă pe Onu, care mormăie supărat că n-are astîmpăr nici noaptea. Se face mică la marginea patului. Așa o prind zorile care vin cu încetineală, ca niciodată.

Ce îngrozitor o doare capul. Ia însă hotărîrea să se lămurească cu Mihai. Să-l roage să n-o înțeleagă greșit și s-o lase în pace. Sînt doar atîtea femei în calea lui. De ce s-o piardă pe ea, care nu i-a greșit cu nimic. Chiar o să-l înfrunte de va fi nevoie, ca să-i taie pofta pe viitor de astfel de prostii. Spre deznădejdea-i el nu se arată, ci de la Băiești le trimite chemarea să-l cinstească venind la nedeia băieștenilor. „S-aștepte el“, își zice întărită.

Și totuși cu cît s-apropie ziua reîntîlnirii cu atît îi crește nerăbdarea. O pune pe socoteala dorinții de a limpezi lucrurile, nu însă chiar așa de aspru cum i-a fost îndemnul la început. Îl știe doar cinstit și cu judecată. Poate a avut și el o scăpare? Îi va spune cu frumosul și el o va înțelege și vor fi din nou prieteni cum au fost pînă acum.

Sosește și mult așteptata duminică. Cu unele codeli supărătoare ale lui Onu, o pornesc la drum. Cînd îl vede pe Mihai cu cîtă plăcere și bucurie îi primește în poarta gospodăriei sale părintești, fără să-i amintească prin nimic deosebit despre cele petrecute între ei, dîrzenia i se înmoaie. Este repede prinsă de voia bună care domnește în casa bătrînească. Mătușa Leonora și unchiul Vitan îi întîmpină cu inimile deschise. Nu i se ivește prilejul schimbării vorbelor pregătite. Pentru asta ar trebui să rămîină singură cu Mihai. Nu este chip de așa ceva. Sînt prea înconjurați de băieșteni, de cum ies în sat și se îndreaptă înspre biserică. Trece și prînzul și vine jocul de pe dîmbul nedeii. În vârtejul lui, tocmai cînd caută

cuvintele potrivite ca să înceapă, se pomenește zicînd:

— Mihai, nu mă strînge atît de tare. Ne vede lumea. Uită-te la băieștenii tăi, sînt cu ochii numai pe noi.

— Nu numai ei, ci toți! Le ghicesc gîndul. Zic: „iacă în sfîrșit o pereche neasemuit de potrivită, cum nu s-a mai văzut de mult. De ce oare nu se vor fi luat?”

— Mihai, a fost să fie altfel.

Atît poate răspunde, sugrumată de încîntare cu un val de sînge izbucnit în obraji și o ușoară amețală care o face să se prindă de el ca să nu cadă în focul învîrtitei. Cînd își revine și-i simte privirile duios-mîngîietoare cum o învăluie se încurcă mai tare. Se stăpînește însă.

Pe drumul de înapoiere la Hațeg mergea ca în vis, făurind răspunsuri la întrebarea „luării lor” spusă de Mihai. Se vedea alături de el și rămînea mirată ce bine se potrivesc.

Adoarme învinsă de dragostea cu adevărat izvorîată în inima-i pe cît de tînără, pe atît de amărîtă, cu toate vajnicile-i hotărîri de a o îndepărta ori fereca în adîncurile ființei sale.

După cîteva zile, cînd Mihai vine la Hațeg înserarea îl găsește la poarta Arminei. Ea, că Onu este plecat la cetate, îi deschide, nespus de bucuroasă de venirea lui. Cum o să-l lase să plece tocmai la vremea cinei? Plini de bunăvoință și cu larga dărnicie sufletească a îndrăgostiților prind pe doamna și nașa Dafina în hora voioșiei lor. Făcîndu-se tîrziu, Mihai se scoală să plece. Armina îl îndeamnă să stea încă puțin pentru ea. Vrea să plece cu părere de rău din casa-i și să fie îndemnat să vină cît mai des. Dorința aceasta nouă i-aduce pe buze un zîmbet șagalnic.

Oricît amînată, sosește vremea plecării. Armina îl însoțește pînă la poartă. Cînd el o întreabă ce gînd i-a adus atrăgătorul surîs, ea-i dă răspunsul care sfarmă și picul de îngrădire pe care izbutise să-l mai păstreze ca o apărare împotriva năvalnicelor valuri ale dragostei.

— Prefacerea pe care ai adus-o în mine. Lîngă tine mă simt ca și cînd aș fi o fată în așteptarea... măritişului. Uit că sînt măritată și încă de doi ani.

Îmbrățișarea de despărțire îi face să simtă fericirea și tristețea în forțată îngemănare.

Nu întîrzie însă să vină remușcarea pentru purtarea-i necontrolată spunîndu-și: „Este ultimul meu păcat”.

Cu această hotărîre de nestrămutat se culcă. Adoarme pe deplin încredințată că se va feri de-acum din calea lui, oricît va suferi.

Cu totul alte simțăminte îl stăpînesc pe Mihai. De bucuros ce este îi vine să îmbrățișeze pe toți cei care-i intîlnește și-i urează noapte bună. Ajuns acasă o cuprinde-n brațe pe mătușa Fira. Aceasta, mirată, îl întreabă ce i s-a întîmplat. Nu poate fi ceva rău. Prea-i rîde mulțumirea pe față. Parc-a dat peste- mult căutata comoară din poveste a lui Decebal, îngropată între apele de sub coasta Orlii, atît este de bucuros. De unde să bănuiască mătușa că el a găsit într-adevăr o comoară nespus de

prețioasă?

O liniștește că toate sînt bune. Îi cere iertare că i-a stricat somnul cu intrarea-i viforoasă și-o roagă frumos să se ducă-n pace la culcare. Așezat pe marginea patului, fluieră, şuieră, îngîină frînturi de cîntece împerecheate, ca după o petrecere grozavă, care-și cere urmarea. Pică de somn. Dar nu vrea să taie belșugul norocoasei zile de ieri, că-i trecut de miezul nopții. Prea plin de fericire sare în leagănul amețitor al pregătirii viitorului. Lumina născută-n el crește.

Zgîlțit de mătușa Fira, se trezește cu greu din somnu-i pe furate. Își freacă ochii orbiți de năvalnica strălucire a dimineții, revărsată de soarele ridicat destul de sus.

Răcoarea apei i-alungă orice urmă de moleșeală și după un prînz luat în grabă s-avîntă în vîltoarea grijilor și necazurilor noii zile. Nevoile-l poartă înspre Băiești, să vadă de bunul mers al moșiei părintești, care-l fac să stea departe de Hațeg cîteva zile.

La întoarcere, mătușa Fira îi spune că printre cei care l-au căutat a fost și Onu. A trecut pe-acolo de cîteva ori. Tresare fără să vrea. Oare pentru ce o fi venit? Întîlnirea cu el nu-l bucură deloc. Nu poate însă s-o înlăture. Ea-i doar poarta care-i deschide calea înspre Armina. Doamne, ce poartă grea de trecut. Prea scundă, prea îngustă pentru dragostea lui falnică. Îl silește să se aplece, și să se strîngă, încît îi preface intrarea în furișare. Ce-ar mai sparge-o, chiar cu toporul, să-și facă loc, dacă de bună voie nu se dă la o parte. Își înghite furia. Nu va izbi oare în Armina, din nefericire aflată în umbra acestei șubrede și nepotrivite porți? Ca să nu-și mai lungească frămîntarea cu ce a vrut Onu și neastîmpărul de a o vedea cît mai de grabă pe Armina, pleacă de-a dreptul la ei.

Toți îl, primesc cu bucurie. Noroc că numai Armina-i simte înfrigurarea. Onu-l căutase să-i ceară anumite îndrumări cu privire la îndatoririle ce-i revin la cetate și făurării. Doar pe el îl așteptase ca să se poată întoarce la însărcinările care-l mulțumesc. Purtarea Arminei este stăpînită, îndatoritoare. Bine că nu-i drăgăstoasă față de Onu, judecă Mihai în împrejurarea destul de puțin plăcută de acum. Hotărăsc ca a doua zi Onu să treacă pe la el în drumu-i spre cetate și să ia lucrurile după care a venit.

De dimineață calul de povară așteaptă pregătit de plecare în curtea lui Mihai. Se luminează la față cînd îl vede pe Onu că vine însoțit de Armina. Fără prea multe vorbe pleacă cu toții. Mai are să-i dea lui Onu unele lămuriri asupra felului cum trebuiesc rînduite armele și merindele în cămările și pivnițele din cetate. Fac împreună o bună bucată de drum după care Onu o ia înspre Totești, iar ei doi se întorc prin Fărcădin.

Rămași singuri, plutește între ei o oarecare stînjeneală care-i face să vorbească despre nimicuri. Nu trece mult însă și-n mersul liniștit al cailor, pe drumul nu prea înțesat de trecători, sosește și prilejul potrivit să înceapă cu ceea ce-i frămîntă pe amîndoi. Doar că fiecare și le știe pe ale lui. Armina caută să-și întărească hotărîrea să-i vorbească deschis despre

neapărata nevoie de a tăia această necuvenită înlănțuire a simțămintelor lor. Vrea însă s-o facă cu grijă să nu-l jignească. Cum Mihai începe să vorbească înaintea ei se străduiește să se stăpânească și să-l asculte liniștită. Peste vrerea sa este însă furată de farmecul spuselor lui și vorbirea le alunecă pe cu totul alt făgaș decît cel pe care-l pregătise ea în gînd, cu atîta judecată și vreme înainte:

— Armino, de-abia acum simt cît este de frumoasă dragostea.

— Numai dacă-i dată și primită din toată inima.

— Pun în ea tot ce am mai sfînt în mine. Nici nu-ți închipui cu cîtă tărie doresc ca să-ți aducă numai fericire. Aș minți dacă aș spune că nu mi-au plăcut în viață femeile. Am și suferit mult, destul de mult, de pe urma lor. Dar de la a place și pînă la a îndrăgi este o cale nespus de lungă. Una este ca o fluturare trecătoare a unei înfiorări, cealaltă-i o nvăluire ce te poartă înspre soarele vieții.

— Poate-i tot numai o înfiorare?

— Nu, Armino. Este o cuprindere a întregii-mi firi. Am tot cules din viață roua frumuseții și n-aveam cui s-o dăruiesc. Nu era cine s-o guste, să-i simtă mireasma stoarsă-n ea de visurile și zbuciumările mele. Cu anii a crescut ca o pînză de apă zăvorîtă de stîncă. Tu, cu involburarea pe care ai născut-o-n mine, i-ai dat puterea șuvoiului să țîșnească. Am făcut palmele cupă și mi-am înmuiat obrajii dogoriți de para focului lăuntric ce mă mistuia și m-am liniștit.

Ascultă ce spune privindu-l cu uimire și încîntare. Întotdeauna a avut ea o părere bună despre „cneazul Mihai”. Acum însă este peste măsură de cuceritoare înflăcărarea cu care vorbește. El se oprește și așteaptă să-i răspundă ceva.

— Te ascult, Mihai, urmează te rog, dacă mai vrei să-mi spui ceva.

— Mi-aș striga dragostea tuturor. O spun pădurii. Ascultă, vuietul ei o duce departe peste tot pămîntul. Acum se-ntoarce-n răsunet ca un vîrtej care ne ia pe amîndoi. Ajunși ușori ca niște fulgi ne înalță și dezlipește de măruntele socoteli pămîntești. Sîntem ridicați într-un joc amețitor și duși spre înălțimi.

— Chiar dacă nu-s toate așa cum le spui tu, totuși vorbești atît de frumos, încît mă cucerește întotdeauna îndemnul tău spre vis, bunătate și-nțelegere. Sînt atît, atît de fericită că am norocul să te ascult.

— Prea-mi sînt firave cuvintele față de ceea ce aș vrea să-ți înfățișeze ele.

— Cum de ai ajuns Mihai să știi atîtea? Să vorbești așa încît să ți-i apropii pe toți? În casa tatălui meu am văzut mulți oameni perindîndu-se și i-am ascultat, dar nici unul nu vorbea ca tine.

— Necazul, necazul Armina. În nici un caz binele! Eram copilandru, că-i mult de atunci. Poate-ți aduci aminte de molima care a bîntuit?

Ea îi face semn cu capul că da.

— Era înainte de a ajunge pînă la noi. Într-o zi însă ai mei se pomenesc cu un negustor însoțit de un copil de vîrsta mea. Copilului îi era

tare rău. Nu mai putea merge mai departe. N-a vrut nimeni să-l primească de frică. Deznădăjduit, a încercat și la noi. Mama l-a poftit să intre. Nu putea lăsa un suflet de creștin să se prăpădească-n drum la poarta ei. Negustorul a trebuit să plece. A lăsat în grija ei copilul, pe Nicolo. Și Nicolo a scăpat. Dar ai mei... s-au dus. Când s-a întors negustorul și-a văzut jalea din casa noastră, m-a întrebat dacă nu vreau să merg cu el să mă învețe negustoria lui. Molima se întindea. Unchiul Vitan ca să mă scape, m-a încredințat lui. Și-am stat la ei câțiva ani, într-o cetate mare, mare de tot. O cheamă Raguza și este la marginea mării, o apă nesfârșită pe care plutesc niște luntri mari. Acolo am învățat întâi limba lor, care este aproape la fel ca a noastră. Apoi împreună cu copiii negustorilor am fost pus la învățătură. Am prins cât am putut din latinească și grecească, scriere, socoteală și vorbire frumoasă. Nu-mi ardea mie chiar de toate. Tot auzindu-le mi-au rămas multe în minte.

— Mihai, să-mi povestești toate prin câte ai trecut.

— O să ți le povestesc.

— Când?

— N-avem înaintea o viață-ntreagă ca să-ți tot spun la povești?

— Avem și o să te ascult cu plăcere.

— Să nu crezi însă cumva, că ne vom umple viața doar cu poveștile trecutului. Poate-s bune și ele câteodată. Bat la ușă cele noi, ale noastre, pe care o să mă zbat să le fac minunate, pline de lumină și fericire.

— Nu mă îndoiesc că așa vor fi!

Nici n-au băgat de seamă că au ajuns la Fărcădin, unde au de lămurit unele încurcături mai vechi în stăpînirea devălmașă a unor deșteleniri făcute încă de pe vremea fie iertatului voievod, tatăl Arminei. Sînt așezați acolo niște fugiți dinspre Cluj cu familiile lor.

Unii din părtașii obștei, îndemnați de Onu, se împotrivesc ca acestor fugiți să li se recunoască așezarea și cer scotarea lor de pe moșie. Mihai și Armina caută calea cea mai potrivită pentru a-i liniști pe toți, fără să se ajungă la dușmănie ori judecată. După ce lămuresc lucrurile pornesc spre Hațeg. Este atît de mulțumit că se află alături de ea nu numai la bine, ci și la greu. Își dă seama că și asta-i o cale spre cucerirea inimii femeii iubite și poate înlătura pe nepoftitul adus de nefericita împrejurare a năvălirii tătare. Nu are ce face, trebuie să fie necruțător de-acum înainte și s-o dezlege de Onu. Nu mai poate îngădui s-o împartă cu altul, Armina însăși găsindu-se, prin dragostea împărtășită, de partea lui.

Cu această hotărîre se desparte de ea, odată ajunși la Hațeg. Întemeiat pe dovezile de dragoste pe care le are, crede că toate căile înfăptuirilor îi sînt deschise. Este încă mult prea tînăr ca să cunoască tot păienjenişul de porniri ale inimii de femeie. Curînd, curînd după mulțumirea de-abia simțită îl amărăsc schimbările prin care o simte că trece. În loc de apropieri dă peste o rupere de punți. O găsește copleșită de zilele întunecate și apăsătoare ale vieții. Simte cutremurarea care-i prefăce firea. Aproape că n-o mai recunoaște, atît s-a asprit. N-are de

unde să știe că ea și-a dat seama că nu se mai putea împotrivi prea mult puternicei încântări cu care o învăluie apropiere lui. Cântărirea împrejurării a încredințat-o că nu are o altă ieșire decât ca într-adevăr să se ferească de a mai fi singură cu el. Oricât o frământă dorul, se stăpânește.

În scurtele răgazuri pe care i le lasă zilele vîrfuite de treburi, din această primăvară vestitoare de rod bogat, Mihai s-adîncește în judecarea stării în care au ajuns. Împarte dreptatea între el și Armina. Oricât îi găsește de întemeiată purtarea, amărăciunea îl face s-o învinuiască de starea lor de acum. Fără să se poată stăpîni se întrebă îndîrjit: unde-i domnița mîndră care înfrunta potrivniciile cînd se încrîncenau s-o îngenunche? După ce-i trece prima răbufnire a necazului se îmbună și o căinează înduioșat că piea multe au trecut peste capul ei și prea vitreagă i-a fost soarta. Cum să nu-i sape mîndria și voința? La urma urmei ce i-a dat viața? O mulțumire găsită în propriile-i năzuințe tinerești și aceasta frîntă de înjosiri și loviri cu nemiluita, date de stăpînul, prea puțin părtașul ei de viață. Pînă la urmă chiar el ce i-a dat? Dovezi de dragoste cuprinse doar în vorbe? Nu s-a înclinat și el sub apăsarea greutăților? Îndreptățiri se găsesc ușor. Oricîte și doveditoare. Dragostea însă nu lămuriri așteaptă. De vreme ce el însuși se supune împrejurărilor și oamenilor, cum poate să-i ceară Arminei să fie altfel? Îngrozitor mai e să fii oprit, atunci cînd vezi ce trebuie să faci și chiar ai putea face, ca s-atingi fericirea și totuși ceva din afara ta te ținutește la poarta împlinirii.

Propriile-i frământări sînt, pe neașteptate, covîrșitor crescute de cele ale țării. Orice șovăire-i primejdioasă. Judecata-i sănătoasă trezește-n el pe cutezătorul cneaz pentru țară și pe Mihai pentru Armina. Înlătură temerile nebune. Își întărește credința în dragostea curată a Arminei. Cu mintea și sufletul limpezite pornește la servirea țării, care îi cere îndrumarea.

Străbate, pentru scurte sfătuiri cu fruntașii țării, cele mai însemnate așezări. Toți cei întîlniți îi vorbesc de nădejdea pe care și-o pun în sfatul și îndrumarea lui înțeleaptă și hotărîtă ca să se facă față unei de-acum simțite primejdii. Ca să îplinească pagubele aduse de năvala tătară, regele de la Buda și nobilimea regatului caută să găsească noi căi de creștere a veniturilor lor. Încearcă să umple ei golul lăsat de retragerea hoardei. Să nu rămînă popoarele fără de stîpîn. De aceea își împing oastea peste cei care pînă acum sînt de sine stătători, iar celor pe care îi au în puterea lor le sporesc dările și îndatoririle.

Amenințarea este îndreptată atît împotriva țării Hațegului de dincoace de munte, cît și a voievodatului lui Litovoi de dincolo.

Aceste părți de pămînt românesc împreună cu Țara Românească a lui Seneslau de pe Argeș se află sub ocrotirea regelui ungur, nu însă sub „stăpînirea” sa. După lămuririle date de judele Cosma din Hațeg sfatul hotărăște ca Mihai să plece de îndată pe Jii la Litovoi ca să afle și părerea lui în privința primejdiei care-i paște, precum și a măsurilor ce trebuiesc luate pentru stăvilirea ei.

În frământarea care cuprinde țara, Mihai este atît de năpădit de treburî încît seara își simte capul prins ca într-un vîrtej. Înainte de orice trebuie să astîmpere fierberea care i-a cuprins pe oameni. Cu binele nu poate face prea mult. Este silit să se folosească de puterea pe care o are la îndemînă. Credinciosul Lie, ajutorul său în cele ostășești și cu „feciorii” de sub porunca sa trec, de cum le dă dezlegarea, la fapte. Încep cu semănătorii de spaime și-i silesc să se potolească. Îi scutură pe îndărătnicii care nu vor să știe decît de nevoile lor chiar dacă le încalcă pe cele ale tuturor și-i trezesc pe cei fricoși ca să-și dea seama și unii și alții pe ce lume trăiesc.

Caută să o întîlnească pe Armina folosind orice prilej care ar fi putut să i-o aducă în cale. În zilele care-i trebuiesc pentru pregătirea plecării, nu izbutește însă să o întîlnească oricît se învîrtește prin Hațeg. Necăjit de zbaterea-i zadarnică ia hotărîrea de a merge la ea acasă. Are doar îndatorirea ca înainte de plecare să-și ia rămas bun de la familia doamnei. Poate vrea să-i trimită ceva lui Vuciu. Norocul îi este iarăși potrivnic. Tocmai atunci se nimerește plecată prin sat și nu se întoarce cît timp și-a putut rupe s-o aștepte. Îl mai însuflețește o ultimă și slabă nădejde. Nu se poate să nu iasă pe uliță, așa cum se obișnuiește în astfel de împrejurări, cînd întreaga așezare se strînge să le ureze celor care pleacă, adică lui și însoțitorilor săi, drum bun.

A doua zi dimineța, oricît își întîrzie plecarea, Armina nu se ivește. Pînă la urmă, înghițindu-și amărăciunea pornește înfuriat. Cel puțin atîta putea face! Ce ar fi pierdut dacă era de față în mijlocul mulțimii. O să se lămurească cu ea la întoarcere. Starea asta ajunsă aproape dușmănoasă trebuie neapărat înlăturată dintre ei.

Cu tot îndemnul stăruitor al inimii-i, Armina se stăpînește și nu iese în drum. Dimpotrivă, ca să înfrîngă orice imbold la slăbiciune, pleacă în lunca atît de dragă a arinilor unde Mihai i-a mărturisit dragostea. S-așază pe marginea Galbinei, eu capul sprijinit în mîini. Și-l ridică cu greutate cînd aude cornul sunînd plecarea. Acum poate să-i dea drumul plînsului ca să-și ușureze pleoapele de lacrimile strînse-n ciorchini ca de rouă. Cîte bobițe nu-și vor cere strivirea, ca nimeni să nu bănuiască durerea ei. Într-un tîrziu își spală fața cu apa limpede și rece ca să se poată întoarce acasă. De-acum cine știe pînă cînd i se va cuibări așteptarea în inimă. Da, Mihai îi este mult mai drag decît ar fi crezut!

Mihai, chiar ca-n zbor, vrea să treacă munții, s-ajungă cît mai degrabă la așezarea voievodală a lui Litovoi, de pe Jii. Arșița, abia simțită la plecarea-i de acasă, se întetește cu năvala-i de aer fierbinte. Îi stînjenește mersul. Pînă sus spre creste, cuptorul de jos, de pe șesuri, își suflă flăcările care sorb din ce în ce mai lacome izvoarele subțiate-n dîre prin fundurile văilor. Umbra pădurii nu izbutește să zvînte de pe spatele călăreților șiroinda sudoare a urcării. Își îndeamnă feciorii înspre răcoarea pe care bănuiește că o vor întîlni sus, la trecătoare. Nici acolo pripierea soarelui nu-i mai domoală. Nu se simte nici o adiere înviorătoare. De unde

să vină? Toate zăpezile văgăunilor sînt topite. Apele s-ascund pe sub stînci, iar cînd scapă la vale se pierd în albiile ajunse prea încăpătoare.

Nu-i a bine arșița asta, gîndește el, privind pădurea ușor aburindă ce-și păstrează încă verdeața sub potopul de foc. Se simte însă printre rariștile ei pătrunderea de fier înroșit a soarelui. Pîrjolirea începe de jos, unde aerul cald în loc să se primenească, încremenește. Numai de n-ar aduce foamete și molime. De la Vîlcan în jos, dogoarea-i mai asmuțită asupra pădurii. Se vede că de aici se scurge și dincolo în țară.

În cătunul unde înnoptează la gura Jiilor, lîngă Lainici, oamenii sînt îngroziți. Nu-s frămîntați de teama vreunei năvăliri, se simt în stare la nevoie s-o înfrunte. Îi stăpînește frica molimilor pe care le poate coace această încingere. De se sparge buboiul colcăind prin cine știe ce peșteri, răul se va întinde ca o pecingine.

Coborîți la șes, pălirea soarelui i-atinge drept în creștet, de-i împinge ca din hainele scoase pînă la piele să-și facă scut capului, să nu li se aprindă creierii. Bieții cai sînt adevărate izvoare de nădușiri spumoase. Nu mai aleg drumul. Bun, rău, îl urmează neîndemnați numai să fie în preajma apei și pe sub umbra, chiar caldă, dar netăioasă a luncii.

Pe-nserat s-aproprie de poarta bine păzită a așezării voievodale a țării Litua. După repetate recunoașteri i se dă voie să răzbată printre puternicile întărituri pînă la casa voievodului. Înștiințat, Litovoi îi iese în cale. Se îmbrățișează ca niște prieteni buni care nu s-au mai văzut de multă vreme. Îl poartă să-i rămînă ca oaspe de cînte în casă-i. Îi mulțumește. Nu vrea să-l stingherească. Poate sta foarte bine la un loc cu oamenii săi, în tabăra ostășească. Știe că-n casa voievodală se mai află și alți oaspeți. În glumă, Litovoi îi aduce aminte că aici nu-i la Hațeg unde cînd intră unii trebuie să iasă ceilalți, și-i închide gura. Mihai se înclină în semn de primire. Nu se cade însă să rămînă dator, nici pentru buna cinstire și nici pentru glumă. Socotește că-i prilejul cel mai potrivit ca să-l poarte pe Litovoi să vadă cum i s-a refăcut țara și să te încredințeze de lărgimea care-i la Hațeg. Tare bucuroasă va fi țara să-l primească. Numai să se mai limpezească lucrurile și-i va răspunde poftirii cu plăcere.

După ce iau cina pregătită cu grijă de doamna Opreana, nevasta lui Litovoi, bărbatii ies în pridvorul dinspre Jii ca să stea de vorbă. După ce schimbă cîteva păreri despre nenorocirile pe care le-ar putea aduce zăpușeala asta înăbușitoare, trec la îngrijorarea pe care a trezit-o în țările lor mișcările oastei regale ungurești. Începutul îl face Mihai:

— La noi s-aude că regele Bela iarăși ne caută rîcă. Bieții oameni, de-abia mai uitară de năvălirea tătară și acum sînt îngroziți de asuprirea regală.

— Și oamenii mei mi-au adus vești neliniștitoare. Regele din Buda ne socotește pe toți ca pe niște supuși de-ai lui. Vrea să tragă de pe noi o mie de piei. Se înșală însă amarnic dacă crede că va mai putea scoate ceva.

— Aceleași griji i-au împins și pe cei din sfatul țării, adunat la Hațeg,

să mă trimită să stau de vorbă cu tine. Căpeteniile ungare s-avîntă tot mai adînc în pădurile și pe văile munților noștri.

— Încă nu s-au apropiat prea mult, dar vin spre noi. Ca să le ghicesc gîndurile am pregătit soliile care să le înfățișeze vorbe frumoase. De rest o s-aibă de grijă oastea pe care o pregătesc să fie gata, cît mai cu grabă. Mă stînjenește însă arșița asta.

Tac amîndoi. Litovoi se scoală și coboară în pivniță în nădejdea că acolo unele din ulcioarele ceruite vor aduce în ulcele înflorate pregătite de Opreana, pe lîngă mireasma tămîioasă a vinului, și răcoarea din borta pămîntului. Nu este rece chiar cum ar trebui, dar merge. Închină fiecare pentru izbîndă.

— Dar ceilalți ai noștri ce fac? întrebă Mihai.

— Mîine plecăm la voievodul Seneslau. Se strîng toate căpeteniile românilor liberi la curtea de pe Argeș. O să încercăm să ne înfățișăm cît mai uniți în fața regelui Bela. Să vedem ce vom izbuti să facem.

— Este chiar neapărată nevoie să merg și eu? întrebă Mihai, descumpănit de hotărîrea lui Litovoi care-l va ține atîta timp departe de țară și Armina.

— Trebuie, Mihai. Bărbat i-acolo și ne așteaptă. Bănuia că ai să vii să te sfătuiești cu mine.

Mersul la Curtea de Argeș, sfătuirea de acolo și apoi reîntoarcerea la așezarea lui Litovoi de pe Jii îi ia destul de multă vreme lui Mihai. Este bucuros de felul cum s-a desfășurat întrunirea îndrumată de Seneslau. Toate căpeteniile românilor strînse acolo au fost de părere că nu mai trebuie lăsat nimic să cadă în mîna regelui, fie că sînt pămînturi, fie că sînt venituri, foloase ori servicii. În schimb este tare îngrijorat, ca dealtfel și ceilalți, de repeziciunea și tăria cu care s-a întins și lățit molima.

Nu are răbdare nici pentru timpul de odihnă al cailor și oamenilor, după venirea la așezarea de pe Jii. Grăbit, își ia rămas bun de la Litovoi și Bărbat, rugîndu-i să-i ceară iertare doamnei că n-o poate vedea și pornește cu noaptea-n cap. Este mai cu spor drumul pe răcoare. Nu-i nici un pic de boare să împingă dogoarea într-altă parte. Vrea s-ajungă sub poalele muntelui, înainte ca soarele să-și reia plina-i bătaie. Nu numai chinul arșiții-l zorește. Își tot face socoteala și se miră cît de repede se adună săptămîinile. Oricît s-ar grăbi, nu poate ajunge la Hațeg decît cu o zi sau două înainte de praznicul cel mare al sfintei Mării.

De cum pășește pe drumul muntelui nădăjduiește să întîlnească oameni din țară pe care să-i poată ispiti asupra stărilor de acolo. Căările sînt însă pustii. Numai după ce trece șaua de la dealul Babii, pe coborîșul răsucit al văii Streiului, dă de cîțiva cunoscuți, gata s-o cotească înspre plaiurile Drăcoasei, pentru a ajunge la stînele de acolo.

Cei întîlniți numai vești bune nu-i dau. Țara este din nou răvășită, aproape ca pe vremea năvălirii tătare. Oamenii sînt trași cu vite cu tot spre văile adinci din munte. Acolo doar apa scăpată printre crăpăturile găvanelor apărute de învelișul gros de piatră își mai face auzit gîlgîitul

întremător. Jos, în țară, seceta a uscat totul. Pământului i s-a crăpat fața pînă la adîncimi nemaipomenite. Frige sub picioare. Chiar și țelina-i înroșită de atîta potop de jar, ca și cînd ar fi pîrlită. Prin sate rătăcesc cîini turbați. De-abia sînt în stare oamenii să-i omoare. Ba se zvonise, chiar, că și unele din sălbăticiunile ieșite la drumul mare, după apă și mîncare, dau semne de turbare.

Țara-i ca părăsită. Fiecare după cum a crezut și a putut și-a căutat adăpost la munte. Sfatul cnejilor și al juzilor întrunit la Hațeg, în afară de a fi arătat cît de mare-i neorînduiala, altceva n-a putut face.

Lămurit și îndurerat, Mihai dă pîteni calului. I se pare că orice zăbovire-i aducătoare de năpastă. Satele prin care trece, chiar și Băieștiul, sînt ca lipsite de suflare omenească. Nu se oprește decît să schimbe cîteva vorbe cu niște bătrîni ieșiți la strigarea lui. Ca fără de capăt i se pare drumul pe care îl mai are de făcut pînă la Hațeg, frămîntat de răul care l-ar putea aștepta acolo. Nu se poate ca Armina, doamna și nașa să nu se fi tras la munte, sus la cetate, unde-i doar Onu căpetenie.

Ajuns în dreptul Orlei smucește frîiele calului. Se ridică-n scări să nu se înșele. Îl vexle pe Onu cum trage caii, gata s-apuce în jos, spre Strei. O săgetare cruntă-i îndurerează inima. Nu o vede însă pe Armina. Doamne, ce s-a întîmplat? se întreabă el, cu un amestec de teamă și nedumerire. Suie pe tăpșan și-l strigă:

— Ce-i cu tine, Onule?

Onu tresare ca un om prins asupra unui fapt neîngăduit și caută să vadă cine-l strigă. Cînd dă cu ochii de el răspunde morocănos, după ce acesta coboară în drum:

— Nimic, ce să fie! Arșița-i mai domolită acum. Peste noapte-i mai ușor mersul!

— Dar unde te duci?

— La ai mei, la Inuri!

— Dar cele de aici ce fac?

— Bine, să rămîină sănătoase!

— Cum vine asta?

— Eu am plecat și nu mă mai întorc. Au mărturia de despărțenie. Le las, că nu mă mai pot înțelege cu ele. Am îndurat și așa destul!

— Ce ai îndurat?

— Auzi năroadele! Să nu vrea să plece din iadul acesta de boleşniță. Și să mă ție și pe mine. Să mă curăț! Le-am dat o bătaie bună. Au tăbărit neamurile că strigau blestematele... Eu vreau să trăiesc! Cînd stau și mă socot, ce mă leagă de voi? Cît am mai vrut să mă trag dincolo! Cu ce are ea ce mai proprietate încropeam pe spatele nevolnicilor de la noi. Dar acum s-a sfîrșit. N-am omorît pe tata ori pe mama să fiu înfruntat o viață întreagă de două muieri. Să mai am în spate și pe cumnatu-meu. Abia venit mă și judecă. Nu-i bun de nimic și ar vrea ca altul să-i dea numai foloasele. S-a dus vremea cînd erau copiii voievodului și starea lor de atunci.

Mihai îl ascultă uluit. Încearcă să-l oprească, dar nu izbutește. Ca o moară hodorogită, Onu îi dă înainte cu trâncăneala. I se-ncurcă în gură îngrămădirea de jigniri:

— Babornița bătrână s-amestecă în toate. Auzi scorpia, să nu vrea să-mi arate unde-i comoara voievodului și nici s-o lase pe fii-sa să-și vîndă drepturile. La ce mai sînt eu bărbat? M-așteaptă la noi doar fata lăsată în drum cu pruncul meu. Asta din pricina pripelii și prostiei făcută aici. Acolo am avere și-i pentru mine. Toată ziua să mă toace la cap că le-am mîncat zestrea lăsată de voievod. Și ce zestre? N-a ajuns nici pentru cîteva lanuri, pe cînd la noi se cumpără și stăpînesc sate. Rămînă amîndouă. Poate le lovește molima, dar n-am eu grija lor,

Mihai nu-i poate asculta împrôșcăturile nesăbuite. S-apropie de Onu și-i strigă înfuriat:

— Termină odată! Lepădătură !

Onu suflînd ca un apucat, îi dă însă înainte:

— Se descurcă, pacostele. Nu le plîng. Rămîi tu că doar se au bine cu tine. Nu se dau peste cap cînd vii să-ți faci tot ce-i mai bun? Spală-te pe cap cu ele!

Se stăpînește cu mare greutate să nu-l pocnească. Nu vrea să se facă de rîs față de oștenii lui. Ce l-ar mai fi învățat minte cum să vorbească.

N-are însă nici chef, nici timp de ceartă. L-a ascultat, chiar prea mult. Totuși, i se pare ceva curios în spusele sale. Fereala ochilor, tăierea întrebărilor, tremur nu numai de grabă ori furie, ci și de teamă. Ca să sfîrșească cu el îi spune disprețuitor:

— Pleacă! Mai bine-i așa. Niciodată n-ai fost de vreun folos. Nu tu ai îndurat, ci ele. Nu pentru tine a fost greu, ci pentru ele. Și-acum vezi-ți de drum, că aici nu mai ai ce căuta! Du-te acolo, unde-ți este cu adevărat locul, și însoțește-te cu cine ți se potrivește! Tot e bine c-ai venit gol, goluț și pleci încărcat. Cară-te!

Frînge furios cu piciorul o creangă uscată căzută în drum. Orice vorbă mai mult i se pare de prisos. Fără să mai pregete își reia goana înspre Hațeg. O nouă frămîntare i se adaugă la cele dinainte. Ce s-a întîmplat cu Armina și doamna? Din spusele încîlcite ale lui Onu n-a putut desprinde prea multe.

9. DESCĂTUȘĂRI

Hațegul se înmoaie în lumina de jar a apusului, ușor învăluit în prăfăria spulberată de peste zi. Nu se înalță decît puține încolăciri din obișnuitele fumuri ale înserării, vestitoarele pregătirii cinei. Într-un vârtej de praf se oprește la poarta casei sale. Nu-i nici o mișcare în curte. Intră și de-abia în fund o găsește pe mătușa Fira cu niște găini în brațe, cărîndu-le spre pivniță. Se sperie cînd dă cu ochii de el, de mai să-i scape găinile din mînă:

— Bine te-am găsit, mătușă!

— Bine-ai venit, maică. Toți au plecat și m-au lăsat singură. Sînt duși în sus, înspre Vaideni, sub munte. Acolo prăpădul secetei și al molimei se zice că-i mai mic. Eu, cu găinile astea, le bag în pivniță, să se mai răcorească. E greu, tare greu pe aici.

— Ne descurcăm noi, mătușă Fira.

— Să-ți fac ceva de mîncare? Că eu, ca-n zi de post, abia de îmbucui ceva acum la răsăritul stelelor, c-olecuță de apă.

— Nu mi-e foame, mătușă. O să vie feciorii care au fost cu mine, să lase ce trebuie aici, iar ei să se împrăștie pe la casele lor.

— Le-oi spune, maică, numai să vie.

— Eu mă duc să văd ce-i prin sat.

— Du-te, maică. Bine n-ai ce vedea. Numai jale și paragină.

În satul aproape pustiu, cei cîțiva pe care-i întîlnește se jeluiesc. Nu știe cum să scape mai iute de ei. Se grăbește s-ajungă la căsuța Arminei. În înserarea ce se îngroașă, curtea este scufundată în întuneric. Să fi plecat și ele? N-ar fi avut cînd, de vreme ce de-abia-l întîlnise pe nepricopsitul acela de Onu. Încearcă poarta. Nu este zăvorîtă. O împinge. Se deschide scîrțîind. Ursu, trezit, începe să latre. Sare despărțitura ogrăzii și se repede la el. Îl recunoaște de cum îl cheamă. Liniștit, se gudură schelălăind a bucurie. Ridicat în două picioare îi cere, pe capu-i ajuns pînă la pieptul lui, obișnuita-i porție de mîngîiere. Ușa casei se întredeschide și-n lumina slabă a nopții fără de lună apare o formă albă, pe care o recunoaște fără greutate.

— În sfîrșit te-ai întors, atît a putut să spună și, cu ochii plini de lacrimi, Armina se frînge în brațele lui. Am crezut că n-ai să mai vii niciodată.

Sînt adînc tulburați de sosirea neprevăzută a acestei clipe. Topite-s toate în bucuria revederii. Durerile pot s-aștepte, iar îndoielile sînt risipite. Au simțămîntul că împreună sînt în stare să înfrunte orice. Înlănțuiți ocolesc casa și se așază pe lavița de sub nukul bătrîn, care prin bogăția

coroanei ia jumătate din cerul curții.

— Când ai sosit, Mihai?

— Chiar acum. Am trecut în grabă pe la mine. Însă în afară de mătușa Fira toți ceilalți sînt plecați la Vaideni. Doar mi-am deșăuat calul și-am venit la tine. Mi-era tare teamă că n-o să te găsesc.

— Cei mai mulți au plecat. Noi însă am rămas. Ne-am tot socotit unde să ne ducem și... Dar tu știi că sîntem singure?

— Da! L-am întîlnit pe drum.

— O, Mihai, tu poate-i fi flămînd? Să-ți pregătesc ceva de mîneare, cu ce s-o mai găsi prin cămară. Să scol pe mama și pe nașa.

— Lasă, Armina. Nu mi-e foame. Mai bine stai aici și povestește-mi ce s-a întîmplat în lipsa mea.

— De ce să ne tulburăm liniștea cu necazurile mele. Acum cînd sînt cu tine nu vreau să mă gîndesc la ele. Dar știi eu? Poate-i mai bine să le afli de la mine decît de la alții.

— E mai bine, Armina. Te ascult.

Armina se strînge mai aproape de el și-și ascunde fața ca să nu i-o vadă. O cuprinde un fel de rușine, pentru ceea ce trebuie să spună, poate chiar teamă să nu scadă în ochii lui. Îi vine greu, tare greu să-i înfățișeze bărbatului pe care-l iubește înjosirile prin care a fost silită să treacă.

Mihai îi simte stîngenirea, și caută s-o încurajeze. Nu intră în amănunte. Doar el cunoaște care i-a fost viața înainte de plecarea lui peste munte. După aceea a venit arșița și apoi molima. Oamenii cădeau pe drumuri. Nu este casă neatinsă. Onu speriat s-a hotărît să plece la ai lui pe Mureș, numai cu ea, și să ia toată partea care li se mai cuvine din moștenirea voievodului. S-o lase pe mamă și nașă-n voia soartei. Ce-i păsa lui de ele! Așa ceva i-a fost peste putință să facă. Se ducea mai toată ziua să se sfătuiască, la mătușă-sa Măda. De acolo venea întăritat și o ținea numai într-o ceartă. Cu vreo două săptămîni în urmă părea că s-a potolit. Clocea însă ceva. Pe neașteptate i-a spus că vor pleca la cetate cu toții. A adunat de prin casă tot ce socotea că-i mai de preț. Acum cîteva zile a văzut-o pe mama ei că umbla la o straiță. S-a repezit să i-o ia. Ea se afla afară în curte, cînd urechile i-au fost sfîșiate de niște țipete și izbituri înfundate. Aici se oprește. Nu-i mai vine să povestească mai departe. Trebuie însă ca Mihai să știe tot, îi spune cum a intrat și l-a văzut pe Onu cu straița în mînă și pe maică-sa gemînd. S-a repezit la straiță. A primit și ea vreo cîteva lovituri. Prăbușită, l-a urmărit cum încarcă desagii și pleacă. În straița era o parte din moștenirea cuvenită lui Vuciu pe care acesta n-a vrut s-o ia. După un suspin adînc de ușurare continuă:

— După cîteva zile am auzit că a plecat sus la cetate. Nu știam ce are de gînd să facă. Ne-a lămurit însă mătușă-sa Măda. A venit să ne spună, cu gura mare, că nepotu-i s-a săturat de noi. Se desparte de mine și se întoarce la ai săi. Alaltăieri, unchiul Dumitru, auzind cele întîmplate, a coborît din munte. Cu toții ne-am înfățișat părintelui Eustație, care ascultînd hotărîrea de a ne despărți, a socotit că încercarea de a ne

împăca nu-și are rostul și ne-a desfăcut căsnicia, fiecare fiind liber să ne alegem calea pe care vrem s-o urmăm. El a plecat la ai lui, iar eu te-am așteptat pe tine.

— Mult ai mai avut de suferit, Armină. Am să te fac să uiți totul.

Ca să îndepărteze apăsarea adusă de reamintirea dureroaselor zile abia scurse, ștergându-și pe furiș ochii înlăcrimați, Armina reînnoadă firul vorbelor cu un glas în care începe să răzbată luminarea voioșiei tinerești:

— Chiar și faptul că tu, dragul meu, ai trecut pe lângă mine fără să mă bagi în seamă, atunci când puteam să fiu de la început a ta?

Mihai surîde. Înțelege că de-acum înainte cel plecat nu mai are ce căuta în viața lor. Mîngîind-o, îi răspunde în același chip glumeț:

— N-am îndrăznit nici măcar să mă gîndesc că tu ai să mă îndrăgești vreodată.

— Lasă că te știi destul de îndrăzneț.

— N-am fost tocmai atunci când a trebuit și uite cîți ani de viață am irosit. Nu ne rămîne decît să încercăm să scoatem din cei care vin cît mai mult. Nu mă voi da înapoi de la nimic ca să te fac fericită pe voia ta!

— Așa spuneți voi bărbații pînă ne aveți. După aceea vă vedeți de ale voastre. Știu eu, și nu-mi fac visuri deșarte.

— Oricum, tu vei fi din nou în țară domnița și eu prea credinciosul tău serv.

— Nu de serv am eu nevoie, ci de un soț care să mă iubească și prețuiască.

— Și ce-i rău în faptul că eu voi fi și unul și celălalt?

— Du-te acum, dragule, de te odihnește. Să nu se trezească mama și să mă caute. Vii mîine la noi.

— Mai stăm puțin și-apoi plec.

— Atunci spune-mi și tu cît ți-a fost dor de mine, să-mi faci și mie o plăcere.

— Nu-i nevoie, c-o știi. Avem altele mai de seamă. Să împărțim în două. Unele pe care trebuie să le știm numai noi doi și altele pe care le pot afla și alții.

— Tu să-mi spui acum doar ceea ce trebuie să știu numai eu. Mîine poți să povestești pe celelalte.

— Ca să vorbim numai de noi nu ne-ar ajunge toată noaptea. De-a lungul drumului te-am simțit alături. Nici nu-ți poți închipui cît de prețioasă mi-ai fost. Când mă găseam în mare cumpănă tu îmi arătai calea cea bună.

— Astea-s iarăși vorbe. Treci la fapte.

— Am plecat pe nepusă masă de la Litovoi, să ajung cu ceva mai devreme.

— Graba n-a fost pentru mine, ci pentru treburile țării.

— Cum de nimerii, abia descălecat, la tine, în loc să tăinuiese cu vreun jude ori cneaz de frunte? .

— Prea era tîrziu pentru așa ceva și-ți veni mai ușor mă trezești pe

mine una, decît să scoli tot satul.

— Tu cum de ai putut dormi? N-ai simțit apropierea ea?

— Ba bine că nu! Nici nu te-am întreat cine ești. Știam că numai tu poți fi!

— Și eu cînd te-am văzut m-am pierdut cu firea.

— Mihai, cum a trecut vremea. Noaptea pălește. Se ridică zorile. Du-te și te odihnește. Vino mîine cînd îți găduie treburile. Eu te aștept.

Cu greu, dar pînă la urmă se desprind unul de altul mulțumiți, că neașteptata întorsătură a sorții, după atîta zbucium, le aduce în sfîrșit liniștirea pe căile de împlinire a nădejdlor.

De-abia a doua zi Mihai își dă seama de starea îngrozitoare în care se găsește așezarea voievodală. Nu-i vine să creadă cît de înfricoșați sînt oamenii de întinderea molimii și urmările secetei. Este zadarnică zbaterea-i de a aduna juzii și cnejii care locuiesc în Hațeg ca să se sfătuiască împreună cu privire la treburile țării. Sînt împrăștiați pe la îndepărtatele ocoale pe care le au prin văgăunile munților. Se-nvîrtește cît se-nvîrtește prin sat, dar se încredințează că orice osteneală-i fără rost. De unul singur nu prea are ce face. Puținii pe care-i găsește nu-i pot fi de nici un ajutor. Mai bine se-ntoarce acasă să-și vadă de treburile lui și să se gîndească la cele ce-l așteaptă în viitor. După o îndelungă socotire își cheamă „feciorii” aflați în Hațeg, ca oameni de legătură, și-i trimite să înștiințeze pe toți cnejii și juzii din sfatul țării că le dă întîlnire peste o săptămînă la cetate, să le spună ce a isprăvit în drumu-i peste munte. După ce ei pleacă se îndreaptă spre casa Arminei.

Se lasă amurgul și soarele, ca o uriașă vîlvătaie, începe să coboare după pădurile ruginite înainte de vreme. Este atît de cald, încît celor care-i privesc bulbucăt ra înroșită li se pare că aud apa sfîrîind acolo, unde se va fi scufundat, după abureala roșietic-aurie țîșnită-n urma lui.

Cînd îl zărește că se apropie, Armina îi iese în cale. Se oprește o clipă s-o privească. Nu-și aduce aminte să o fi văzut vreodată atît de pîrlită de soare. Fața-i smeadă este numai un surîs pornit de pe buzele roșii, ușor întredeschise a așteptare, pînă la ochii plini de un licărind joc de lumini de parcă s-ar răsfrînge-n ei pîlpîirile asfințitului oglindite-n negreala lucioasă a pinilor. Nu se poate stăpîni și privirea îi alunecă spre sîni și mijlocu-i subțire.

— Ce te-ai oprit așa din drum, Mihai?

— Mă uit la tine, Armina, și nu mă satur.

— Nu-ți sînt pe plac? Sînt neagră ca fundul tingirii de atîta soare. Dacă nu-ți plac am să-mi întorc fața. Intră te rog, nu sta pironit acolo. Mamă, s-a-ntors cneazul Mihai.

— Mă bucur foarte mult că vă găsesc sănătoase. Am fost îngrijorat de cele ce se-ntîmplă aici, cînd s-a vestit lățirea molimii sub necruțarea arșiței.

— Ai tăi au plecat de mult. Și noi ne gîndim să plecăm. N-am vrea însă să cădem pe capul nimănui. Toți sînt înghesuți în munte.

— De ce n-ați plecat la cetate, Doamnă? Aveți doar asupra-i un drept ohabnic. Acolo credeam c-o să vă găsesc.

— Mi-e greu. Acolo-s ostașii, iar noi nu mai sîntem...

— Nu trebuie să vă socotiți în afara celor ce vi se cuvin de plin drept.

— Ei, nu judecă toți la fel ca dumneata!

— Peste cîteva zile va sosi Vuciu și peste o săptămînă se ține sfatul țării la cetate. Mi-ar face mare plăcere dacă v-ați învoi să mă lăsați să vă însoțesc pînă acolo. Aveți oamenii mei pentru purtarea celor de trebuință..

— Îți mulțumesc.

— Dealtfel sînt atîtea de pus la rînd acolo. După cîte am auzit, multe au fost lăsate în părăsire. Cine știe cînd vom avea nevoie iarăși de ea. Și dacă n-o îngrijim nu știu ce ne vom face.

— Mamă, nu vrei să-l poftim la cină pe cneazul Mihai să ne povestească ce-a făcut pe unde a fost?

— Dacă n-ai nimic împotrivă, cneaze, mie-mi face mare plăcere să te ascult.

— Rămîi? întreabă Armina privindu-l cu înțeles.

— Da! Mai încape vorbă? Sînt multe de povestit dintr-o călătorie atît de lungă și despre atîtea întîmplări de aici.

Rămîne pînă seara tîrziu, căci atunci cînd te simți bine undeva, nici nu-ți dai seama cum se deapănă timpul. La plecare, îl însoțesc pînă la poartă.

— Atunci mîine seară să fiți gata, ca poimîine cînd se va lumina de ziuă să putem porni. Dacă sîntem harnici, vom izbuti să-i luăm înainte soarelui. Vreau să nu ajungă să ne bată-n creștet și să intrăm sub poala muntelui cînd el și-arată fața.

Le mai spune odată noapte bună și se pierde în întuneric, însoțit de cîinele care saltă-n jurul lui.

De-abia așteaptă să le scoată pe Armina și pe doamna Anița din iadul acesta de foc și boală. Lungă-i mai pare ziua. Seara le strigă de la poartă ca mîine să fie gata, fără să le mai stingherească din treabă. Dealtfel lucrurile adunate în curte așteptau să fie încărcate. Pleacă mulțumit.

Încă de cu noapte îl trimite pe Lie, omul lui de încredere, la cetate să pregătească totul pentru a doua zi seara, cînd vor sosi ei. Își închipuie ce dezordine au putut face acolo oștenii rămași de capul lor. Oricît de neprielnică este împrejurarea în care sînt siliți facă acest drum, nu li se pare greu. Plăcerea de a fi împreună și mai ales fără de nici o stingherire le ușurează mersul de nici nu știu cînd se întunecă și ajung la poteca de la brîul cetății.

Armina se gîndește la atîtea visuri spulberate la care i-au fost martore aceste locuri. Aproape că-i este teamă ca și acesta să n-aibă soarta celorlalte. Ajunși sus, pe pragul care deschide vederea spre cetate, se oprește mirată, așezîndu-se pe o buturugă de stavilă ca să privească în voie.

— Mihai, parcă ar fi o biserică luminată de Paști!

— Este cetatea strămoșilor care-și așteaptă Domnița, îi șoptește Mihai, apoi tare către doamna: Oamenii mei au luminat-o să vă primească cu cinstea care vi se cuvine.

— Îți mulțumim, cneaze. Întotdeauna cauți să-i faci pe cei amărâți să-și uite necazurile. Ne prilejuiești o bucurie mare, care îndulcește mult, mult de tot amărăciunea noastră. Cu inima strânsă am pornit pe drumuri, părăsindu-ne casa care, așa mică cum este, ne-a adus mulțumirea.

— Vor veni vremuri mai bune pentru toți, doamnă, s-avem numai răbdare să le așteptăm.

Arminei nu-i mai vine să se scoale. Privește fermecată la acest izvor cald, primitor, de lumină, răsărit atît de pe neașteptate din întunecimea văilor.

Harnicul Lie a întrecut în înțelegere gîndurile lui Mihai, făcînd dintr-un fapt gospodăresc obișnuit un prilej de deosebită încîntare. A aprins toate făcliile ca de mare sărbătoare pînă în cele mai ascunse cotloane și nu le-a stins, ca strălucirea zbaterii sale să zîmbească-n bun venit.

— Mihai, de-ar fi toate atît de frumoase ca acest început.

— Nu mă opresc aici, Armină. Cred că voi putea crește acest mugure de mulțumire în creangă înflorită, ale cărei înmănuncheri de petale să le scutur asupra-ți. Nu însă înainte ca rodul să se fi prins!

— Mihai, cum ți se nasc ție gîndurile și faptele acestea uimitoare? Nu se prea văd multe asemănătoare în jur. Mi se pare că viața grea îi înăsprește pe oameni. Cum de ești atît de deosebit, de parcă n-ai fi întru totul din același aluat cu noi?

— O, Armina, sînt la fel cu voi. Poate ceea ce am de la ai noștri bun s-a mai întărit cu ceea ce m-au îmbogățit călătoriile, dar mai ales, scurta și plina de învățăminte ședere la Raguza.

— Cum știi tu să le faci pe toate spre mulțumirea celor dragi din jurul tău. Ori dragi îți sînt aproape toți.

— De-aș ști să fac întotdeauna ceea ce te poate face pe tine fericită, m-aș socoti un om norocos, deștept și mai ales cu inimă, un om întreg. De nu voi izbuti, voi fi un om pierdut.

Cetatea adormită de cîteva luni se trezește din nou la viață. La adăpostul ei, toți cei dinlăuntru se simt apărați de orice rele, nu numai de năvălitori. Cina este scurtă. Sînt osteniți, unii de pe drum, ceilalți de treburile de aici. Una cîte una, făcliile mistuite și opaițele secătuite, își sting flăcările, cufundînd cetatea în întuneric. Numai în odaia Arminei licărește o lumînărică de ceară. Somnul nu-i vine cu toată toropeala care-i stăpînește trupul.

Întîmpină cu mintea limpede și cu o mulțumire cald învăluitoare începutul acesta de viață nouă. Își dă bine seama că aceasta înseamnă venirea împreună cu Mihai la cetate. Ceea ce se desăvîrșește acum este plămădirea unor fapte ale sorții dorite și mult așteptate, dar și de neînlăturat în viața lor. Cărările ei s-au limpezit și așteaptă să fie urmate

cu îndrăzneală și dragoste. Au ajuns, în sfârșit, sub același acoperământ, de data asta al lor.

A doua zi Vlaicu, unul din oamenii de încredere, aduce un grec, vestit tămăduitor de boli. E trimis de Litovoi, care, după cum îl încunoștințează, a fost tare mulțumit de el. Îi face o primire de mare cinste, ca pentru un om de seamă. S-au înțeles greu cu el, căci Mihai știa prea puțin grecește. Pînă la urmă însă l-au adus pe părintele Iacov din Clopotiva ca mijlocitor, căci el fusese ani îndelungați la una din mănăstirile grecești.

Alergăturile pe la ocoalele din munte îi iau multă vreme. Vrea să-și dea seama în ce ape se scaldă nu numai potrivnicii, ci și prietenii. Se reîntoarce în ziua sorocită întrunirii, o dată cu cnejii și juzii chemați. De cum se adună le arată care-i starea țării și a lumii din jurul ei și cum înțelege el ca treptat să se treacă la îmbunătățirea ei. Cu toată murmurarea unora, după ce-l ascultă și-i cer unele amănunte în privința planurilor sale, cei mai mulți îi dau împuternicirea să lucreze în numele lor, ca un voievod pus la încercare înainte de a fi uns ca atare. Hotărăsc ca alegerea voievodului să se facă numai după ce se vor mai îndrepta timpurile. Dealtfel, dacă-l au pe Mihai, de ce să-și mai facă griji și să pună țara, și așa destul de aprinsă, pe focul alegerii omului celui mai potrivit? Se poate amîna acest fapt și pentru mai târziu.

10. NERĂBDARE

Într-o dimineață, cînd cei mai mulți pierduseră orice nădejde în înăstîmpărarea arșiții, babele, cunoscătoare ale tainelor firii, vorbesc în gura mare că se vădesc semne de schimbare. Nu le trebuie prea multe ca s-o știe. Se mulțumesc doar cu felul răgușit cum au cîntat cocoșii, ca să prezică, fără de îndoială, sfîrșitul secetei. Nu rîde nimeni de ele, să nu sperie vestea bună. Dimpotrivă, unii se pregătesc s-o întîmpine, gata de coborît în cîmpia arsă a țării unde-i așteaptă atîtea de făcut. Nici nu-i ajunge amiaza că printre gîturile înfierbîntate ale vîrfurilor, încep să se strecoare niște mogîldețe plutitoare albe. Chiar dacă primele rînduri sînt repede destrămate de zidul de foc al soarelui, următoarele care năvălesc se-ncheagă de îneacă știrbirile custurilor. Alburiul lor fulguitor se tot închide pe măsură ce se întărește cuprinderea zării. Răscolirea din spatele de cremene a muntelui trimite peste culmi un vînt vijelios care, pe măsură ce se întetește, sugă din căldările Bucurei și a Zănoagei negreli grele de ploaie. Ciocnirea cu crestele este grozavă. Văzduhul este deodată prefăcut într-o țesătură de foc și o răbufnire de tunete. Culmile sînt înghițite de întunecimea de-nnoptare prăvălită asupra lor. Drumul de sus, de pe vîrfuri, nu-i decît o alunecare ușoară, așa că primii stropi s-abat iute peste cetate. Ies cu toții, bătrîni și tineri, copii și femei, căpetenii și oșteni să primească botezul picăturilor din ce în ce mai înteteșite.

Începe o ploaie de nădejde. Pîraiele încep să se umfle. Cît de plăcut e vuietul lor asurzitor! Pămîntul, secătuit de orice umezeală, înghite pe săturate răsturnarea ulcioarelor cerești. Oamenii îngenuncheați în ploaie se închină și apoi se pornesc pe un joc nebun, fără să le pese de alunecăturile noroioase.

Înseninarea care-i urmează ploii aduce slăbirea molimii care se stinge cam tot așa după cum a venit. Poate leacurile greului sau descîntecele babelor a stîrpit-o, dacă nu cumva chiar moartea a obosit să tot secere. Pe întrecute mulțimea își face pregătirile de reîntoarcere jos, în țară, la gospodăriile care-o așteaptă. Dealtfel și timpul îi împinge. Vitele se cer coborîte din munte, culesul slab cum e trebuie făcut, iar arăturile de toamnă nu mai pot fi întîrziate.

Mihai nu știe cum să împace cerințele țării cu imboldurile inimii. Unele-l cheamă la Hațeg, celelalte-l opresc la cetate.

— Armina, în curînd ne vine rîndul să plecăm și noi, cu toate că zilele frumoase de care ne-am bucurat aici cu greu o să le regăsim la Hațeg.

— Nici aici nu mai putem sta, Mihai. Vine iarna peste noi și ne

țintuiește. Altfel ar fi dacă ar fi venit așa dintr-odată. Ne înzăpezea și rămîneam împreună, alături, o iarnă întreagă. Ce frumos ar fi fost!

— Trebuie să ținem seamă și de ceilalți, nu numai de noi. Am și început pregătirile pentru reîntoarcerea voastră la Hațeg.

— Și mă rog de ce-s de trebuință chiar atîtea pregătiri?

— Ca să fac din tine domnița mea și a țării, așa cum meriți.

— Iar spui vorbe mari. Mai bine chiar fapte mici, dar la timp și cu rost. Acum pleci și eu iarăși rămîn singură.

— Lipsesc puțin și vin să te iau! Spune mami și nașii cele convenite și să te găsesc plină de dor.

Nu-i nevoie să mi-o ceri. Pe tine să te aducă el.

După ce-l pierde din ochi pe brîul coastei, Armina se urcă în turnuleț, să-i mai primească odată semnul de rămas bun cu mîna, pe care i-l va face din valea Rîușorului. Cît dorește să se căsătorească cu el. Ce cămin atrăgător i-ar face. O răscolește gîndul că, în sfîrșit, adevărata fericire și-a croit drum pînă la ea. Și e pregătită s-o primească. Trecutul este aproape șters, iar ceea ce dăinuie din el nu poate umbri luminoasa cale a viitorului, pe care merge acum. Nici o fluturare de îndoială nu-i adumbrește pîrtia. Dimpotrivă, totul îi întărește strălucirea. Coboară după ce-l pierde din ochi, murmurînd un cîntec de dragoste, care o însoțește toată ziua cu voioșia lui, ușurîndu-i împlinirea îndatoririlor gospodărești.

Pe drumul înspre Hațeg, împotriva obiceiului său, Mihai merge tăcut, fără să glumească, adîncit în gînduri. Îl așteaptă atîtea de făcut. Și toate-i cer sfortări mari. Frîiele țării trebuiesc bine strînse. Altfel nu vor putea fi șterse în grabă urmele molimei și secetei. Fiecare, după putere și iscusință, trage turta pe spuza lui. Unii huzuresc, alții-s înecați de lipsuri. Certurile și judecățile de pe urma lor se țin lanț. De apărarea țării, nimănui nu-i pasă, de parcă căpeteniile regatului ungar ar rîvni la alte pămînturi nu la ale lor.

Nici viitorul Arminei și-al lui nu poate fi lăsat la voia întîmplării. Trebuie să-l așeze pe o temelie trainică. Numai astfel va putea da temeinicie fericirii pe care vrea s-o clădească pentru noua sa familie. Toate i se involbură în minte. Încearcă să le rînduiască după însemnătatea nevoii și nu se poate hotărî la care să se oprească mai întîi, că prea multe se îndeasă în frunte.

Însoțitorii-i, „feciorii” săi, cum îi place să se laude cu ei, învățați și îngrijiți de el ca să fie de cinste, omenie, hărnicie și curaj, îl privesc pe furiș cum se frămîntă. Nu vor să-l tulbure. Se înțeleg bine unii pe alții și țin la mulțumirea fiecăruia și a tuturor. Însoțirea lor și-n zile rele și-n cele bune îi unește de parc-ar fi o familie numeroasă cu frați de felurite vîrste. Capul, cum este și firesc, după obiceiurile știute din bătrîni, rămîne fratele mai mare. După limpezirea gîndirii izbucnește-n ființa-i neastîmpărul faptei. Luțește calul pînă la galop. Feciorii îl urmează voinicește. Știu doar că această grăbire a mersului înseamnă trecerea neîntîrziată la înfăptuirea hotărîrilor luate. Cheamă la el pe cei mai de încredere:

— Tu, Vlaicule, o să trebuiască să cercetezi cum stau oamenii cu sănătatea, bucatele și vitele, ca să vedem cine-o poate duce pînă-n primăvară cu ce are și cine nu. De la cine putem lua atît pentru nevoile obștești, cît și pentru ajutorul celor lipsiți? Să ții bine răbojul socotirilor, să n-ajungem la nemulțumiri. Știi cum e lumea, fiecăruia i se pare că-i mult cînd dă și-i puțin cînd capătă. Mai ales să nu te aprinzi! Să-ți ții firea, cînd vei fi înfruntat și întreat de unii ce amestec am eu în treburile lor. Să-i iei cu domolul că te alegi cu mai mult. La cine vezi că-i prea crescută îndărătnicia, lasă-mi-l mie.

— Cneaze, neorînduiala-i mare, după cum am văzut pe unde am trecut. Mai crescută ca după plecarea tătarilor. Pustiul se întinde. Unii au pierit, alții și-au lăsat așezările și cei rămași dau iama-n ele, de parcă-i țară părăsită.

— O să-i strîng pe cei mai răsăriți și nădăjduiesc că unind umărul lor cu al nostru o să urnim carul țării să treacă peste hopul unde s-a înglodat. Ai din parte-mi întărirea să faci cele care-s de trebuință, ca totul să meargă bine. Nu mă îndoiesc că ai să izbutești să le scoți la capăt, spre mulțumirea tuturor. Te-am ales pentru ești iscusit și de neam și lumea o să te asculte. Să începi însă cu obștea mea și a ta, să nu ne arunce nimeni vina că vedem paiul din ochii altora și sîntem nesimțitori la bîrna din ochii noștri.

— Am înțeles, cneaze! Mă voi zbate să-ți implinesc gîndul.

— Ce o să-ți spun ție, Adame, să nu te mire. Nu sîntem chiar așa de secătuiți încît să nu mai putem face și lucruri mari. Aș vrea să reclădesc așezarea voievodală și să-i redau strălucirea pe care a avut-o în trecut. Nu pentru ca aș trage a voievod. Voi mă cunoașteți. O doresc însă pentru cinstea țării și să vadă oamenii că atunci cînd este tragere de inimă și din puțin se poate face mult.

— Cneaze, ne știi bine, noi sîntem în toate una cu tine. Părinții noștri, oamenii cu stare și minte bătrînească, au știut pe ce mîna ne dau, cînd ne-au trimis să-ți fim ajutoare.

— După cum ți-am spus, cu ceea ce am strîns, mai ales din negustorie, putem să facem un lucru care să-i bucure și pe alții, și pe noi. Aș vrea să fie o fală pentru toți, afară de pizmași, că și dintre aceștia sînt destui. Să cîntărești tu cum este mai bine să începem. Socotesc că oamenii acum au mai puțină treabă. N-au ce brumă strînge de pe țarini și de prin livezi. În loc să stea și să se jelească să le dăm o treabă, plătindu-le munca așa cum e obiceiul din bătrîni.

— Da, cneaze! Acum putem strînge piatra, scoate nisipul, arde varul și poate chiar cărămizi s-ar mai putea face. Din pădure cărăm lemnele, ca să fie cioplite de dulgheri. De vor fi toate bune în primăvară o să-ncepem săparea temeliei.

— Te-am ales pe tine fiindcă știu că vă pricepeți din tată-n fiu la ridicarea bisericilor și a caselor de zid.

— Nu zic că va merge totul cum vei vrea, dar pînă la urmă o să-i

îmboldim pe toți cu dîrzenia noastră, de a face în clipe grele un lucru atît de măreț. Unii mai apropiați nouă ni se vor alătura. Alții, mai hapsîni și dușmănoși vor murmura. Am să încerc să-i mulțumesc cît mai pe de-a-ntregul pe fiecare. Ce ciulești așa urechile, Lie?

— Să știi, cneaze, că toată țara așteaptă să fie refăcută vechea așezare, pomenită acolo de cînd povestesc bătrînii. În ea s-au strîns de atîtea ori capii noștri, fie pentru veselie, fie pentru ușurarea greutăților ce-i apăsau. As i că sînt încredințat, ca și Adam, că gîndul tău o să se împlinească-n faptă. În mai puțin de un an, urmele pustiirilor vor fi șterse. Noile ziduri pe care le vom ridica vor sta ca o dovadă că niciodată năpastele nu pot să ne acopere, chiar dacă ne zguduie din cînd în cînd din temelii.

— Adame, am toată încrederea că vei face în așa fel ca să se strîngă cît mai mulți în jurul nostru. Vezi că atît cît ne mai îngăduie vremea să lucrăm din plin. Poli să le spui că și noi vom avea grijă de ei, de cum ajung aici negustorii străini, prietenii noștri, cu carele încărcate de lucruri folositoare oricui.

— Cneaze, oamenii sînt săritori cînd este vorba de tine și nu se dau îndărăt de la osteneală. Știu că oricînd, la nevoie, găsesc deschisă ușa casei tale. Nici unul doar n-a plecat cu mîna goală, cînd ți-a trecut pragul.

— Pe tine, Culiță, am să te pun să îngrijești de cetate și făurăriile Clopotivei. Starea armelor nu mi s-a părut prea bună și vei avea ce face. Vezi ca doamna și domnița să nu ducă lipsă de nimic. Le lași să-ți fie de ajutor, că-l vei simți ce folositor este.

— Îți mulțumesc, Cneaze, că m-ai ales.

— Nu de ochii tăi frumoși, Culiță. Ești fratele mai mic a lui Faur Domete din Clopotiva. De i-ai călca pe urme, nu ți-ar merge rău.

— Să încerc, Cneaze, că doar am eu cine semăna, nu ziseși dumneata?

— Nu merg eu cu tine la-ncercare, Culiță, ci drept la țintă.

— Cneaze, o să pun rînduială în faurăria noastră. O să recîștigăm ceea ce-i rămas în urmă. Dacă nu la altceva, chiar la vînatul jivinelor o s-avem nevoie de arcuri, săgeți, ghioage și securi bune.

— Ce bine ne-a prins cînd am avut arme din belșug, din grija fie iertatului voievod Bal. Multe primejdii am înfrînt cu ele. N-aș vrea ca „nobilimea” ungară să creadă că oastea noastră-i destrămată de tătari și că sîntem o pradă ușor de mistuit.

— N-ai grijă, Cneaze, nu mă voi odihni pînă cînd nu vor merge toate ca pe roate.

— Măi Lie, mă, cu tine ce să fac?

— Ce crezi, Cneaze!

— Te țin lîngă mine, că de vă trimit pe toți, singur cum o să mă descurc?

— Stau, Cneaze, că-mi place. Așa cere și nevoia. Pentru astîmpărarea ei îți trebuie o dreaptă mai cuprinzătoare, că numai a dumitale nu le

poate pridi pe toate.

Trecînd prin satele și așezările singuratice din drum, Mihai stă de vorbă eu oamenii despre ceea ce se mai poate face. Nu le va fi ușor să înfrunte iarna care bate la ușă apăsată de sărăcia acestei veri atît de neprielnice. De-abia pe înserat ajunge la Hațeg. Găsește lume destulă pe uliți care-l primește cu bucurie. Peste tot s-aud răsuflete de ușurare. Bătrîni și tineri vorbesc că se simte nevoia unui om de frunte în care țara să aibă încredere. Trebuie bine scuturată ca să iasă din delăsarea care a pus stăpînire pe ea. Or, el este socotit cel mai potrivit cu împrejurarea grea de acum. Poate-i singurul care-i ascultat. Chiar dacă unii murmură împotriva lui, pînă la urmă-i fac pe voie.

Cu astfel de treburi pe cap, vremea trece repede și iarna se așterne. Împinsă de apropierea Crăciunului, Armina, sus la cetate, este în fierberea pregătirii sărbătorilor și în așteptarea sosirii lui Mihai. Peste zorul ei, i-adevărat cam pe terminate, prin îngustele ferestruici ale încăperii mari se scurge înnegurarea de afară. După ce cuprinde ungherele, întunericul își tot lățește domnia. Pentru stăvilirea-i, Armina dă îndemnul aprinderii opaițelor și a făcliilor. Așteptarea-i se preface într-o răscolire furtunoasă. Ca să se liniștească iese pe prag. Afară ninge, mai repede viscolește, după cum răbufnește vîntul în golul curții dinăuntru. Intră zgribulită. De-abia acum aude zgîlțîielile ferestrelor. Ce s-a întîmplat oare cu Mihai de n-a sosit? O frîmîntă această întrebare. Nu se poate stăpîni și se duce la bucătărie.

— Mamă, oare ce-i cu Mihai de nu mai vine? Mîine-i ajunul și el nu s-arată. După cum mi-a spus la plecare, trebuia să fie de acum aici. Să nu i se fi întîmplat ceva.

— Poate n-a putut pleca azi, chiar așa de dimineață ca s-ajungă. Doar știi cîte treburi avea și bietul taică-tău înainte de sărbători.

— Era altceva atunci. Tata era lîngă noi. Își îndeplinea și îndatoririle de voievod și își făcea timp să treacă pe acasă de vreo două trei ori pe zi. Mihai este însă departe și nu știm nimic de el!

— O să pice. Nu te teme.

— Numai să poată veni.

Și chiar atunci se auzi vorbă și mișcare pe afară. La chiotele aduse de vînt, cei din cetate sar în calea așteptaților. Armina iese în prag surîzătoare să-i întîmpine. Intrați înăuntru, îl cheamă deoparte pe Mihai și-l întrebă:

— Cine sînt cei cu care ai venit? Nu-i cunosc.

— Niște zidari de laudă din Bălgrad. O să ai prilejul să-i cunoști bine, chiar foarte bine. Uite-i că s-apropie de noi. Cinstiții oaspeți vor să-și cunoască mai bine domnița!

— Ne plecăm cu plăcere în fața mîndreții, dacă umila noastră plecăciune-i bine primită.

— Vorbele spuse vă deschid ușa căminului nostru de astăzi, răspunde cu căldură Armina. Cel de ieri, era mai aproape și nu v-ar fi pus atîta pe

drumuri.

— Am primit cu mare bucurie poftirea cneazului. Ne socotim nu numai cinstiți, dar și încântați de a petrece sărbătorile ca oaspeți ai dumitale. Tare-i greu pentru omul străin, ca de un praznic atît de mare să se simtă singur și stingher.

— V-așteptăm să coborîți după ce v-ați așezat, că după obiceiurile noastre sărbătorirea începe de cum se înnoptează.

Seara se desfășoară pe plăcerea tuturor. După cină, toți cei aflați în cetate se strîng lîngă foc, în jurul părintelui Iustiniu. Se dezlănțuie o înfocată întrecere între însoțirile alcătuite pe familii care fac să răsunе încăperea mare de colindele moștenite din bătrîni. Cîte o vorbă de duh, aruncată între cîntece, stîrnește veselia.

Așezat în fața Arminei, Mihai urmărește jocul răsfrîngerilor roșcate ale flăcărilor pe chipul ei. Acum îl luminează din plin. Se topesc apoi și scăzute, îl lasă furat de adumbririle însăilate. Ca-ntr-o rotire fluturîndă îl înveselesc de la-nvolburarea de floare de mac a răsăritului pînă la ruginiul scăpătării de pe povîrnișurile din spatele munților. Privirea lui Mihai îi întărește credința că viața le va rodi fericirea.

Osteneala de peste zi nu întîrzie însă să se arate. Părintele Iustiniu, văzînd că mulți de-abia îi mai țin isonul, le dă dezlegarea să plece. Fără să se lase prea mult îndemnați, toți se-ndreaptă spre locurile de odihnă hotărîte. Urcînd treptele înspre odăile lor de sus, Armina îl întrebă pe Mihai:

— N-ai vrea să-mi spui cam ce rost au zidarii aceștia „de laudă” cum i-ai botezat? Tu învîrtești ceva acolo, jos, despre care mie nu-mi spui nimic. Mi se pare că vrei chiar să mă ții departe! Crezi oare că cetatea-i chiar atît de sus și atît de groase-s zidurile sale, încît nu răzbate pînă-n lăuntru ceea ce se petrece în țară? Te-nșeli! Aflăm pînă și ceea ce gîndești tu, cu toate că ești la depărtare de o zi și mai bine de noi.

— Dacă știi, ce-ți mai pot spune?

— Poate mai e ceva ce încă n-a ajuns, pe drumuri ocolite, la mine. Deocamdată văd cu toată părerea de rău că te socotești unic stăpîn pe gîndurile tale.

— Nu-i adevărat. Mai degrabă tu ești, că ale mele numai în jurul tău se învîrt. Cît privește lucrările de jos de la așezarea voievodală, dacă ai răbdare pînă mîine, că astăzi n-a fost timp, o să ți se ceară părerea. Și ea va fi cea hotărîtoare!

— Așa mai merge. Dar de ce n-ai spus-o de la început?

— De unde-ți veni dorul acesta de a le-nvăța pe toate?

— Și ție de a lucra pe ascunse!

— Din dragostea ce-o am pentru tine! Vreau să te răsfaț c-o împlinire care să-ți vină pe neașteptate.

— Mihai, mă cred în vis. Apoi mă cuprinde frica, să nu fi fost cu adevărat numai vis și mi-e teamă să nu se destrame.

— Dimpotrivă, Armină, este în plină închegare. Visul începe să

treacă-n fapte. Sînt toate atît de apropiate, încît de-ți întetești puțin privirea, vezi că-i în drum spre noi colțul de rai care ne cuprinde fericirea.

— Acum însă nu te superi, Mihai, că mă topesc pe această ușă lăsată întredeschisă de mama ori nașa, ca semn că încă pe acolo trebuie să intru. Noapte bună, dragul meu.

După amiaza premergătoare Crăciunului aduce liniștea deplină în cetate. Toate pregătirile prăznirii de-a doua zi sînt terminate. Fiecare familie se ocupă de ale ei. Își pregătește straiile care urmează să arate o altă hărnicie și iscusință a binecuvîntatei mîini femeiești. Numai în încăperea mare voievodală răsună vorbă multă. Mihai și cu zidarii din Bălgrad îi înfățișează Arminei cum urmează să arate viitoarea lor așezare de la Hațeg, peste temeliiile celei arse și năruite de urgia tătarască.

Pe cît îi stă în putere se străduiește să nu trezească în inima Arminei amintiri dureroase. Totuși, pe ocolite, caută să pună în lumină tot ce se poate lua din trecut. Vrea să simtă că noua așezare cuprinde însușirile bune ale celei vechi, că îmbină în armonia-i tot ce a fost trainic și măreț în clădirea care a adăpostit bucuriile copilăriei și ai primilor ani din tinerețea ei. Încearcă s-arunce o punte, care să-i ușureze trecerea de la anii frumoși, peste petele întunecate ale prăpăstiilor săpate de dureri, pînă la anii de acum, pe care el vrea să-i prefacă în trepte ce urcă spre adevărata fericire.

— Vă mulțumesc pentru tot ce mi-ați spus și arătat. Sînt într-adevăr în afara celor obișnuite. Totu-i atît de măreț, încît mă-ntreb, în cît timp va putea oare prinde viață acest gînd îndrăzneț?

— La toamnă, o parte va fi gata pentru locuit și-n doi ani, tot ce-i mai de seamă prevăzut a se înălța, se va face, o lămurește Groza, cel mai bătrîn dintre zidari.

— Mihai, ai tot ce-ți trebuie? Brațe trebuincioase pentru lucru? .

— Am, Armina! Le-am chibzuit pe toate în amănunt. Sînt pregătit ca să grăbesc înălțarea așezării pe cît îmi îngăduie mersul zidirii. Urmăresc ca prin această terminare să-ncheiem o altă așteptare a împlinirilor noastre.

— Totuși e nevoie de atîta timp.

— Pentru a clădi temelii solide și ziduri trainice avem într-adevăr nevoie de timp, Domniță.

— Vă urez izbîndă deplină! Acum însă lăsați treburile și pregătiți-vă pentru sărbătoarea de mîine.

— Domniță, te ascultăm. Și mai tîrziu, de ne primești, o să venim să-ți colindăm una frumoasă, răspunde Mihai pentru toți.

— Întotdeauna primim cu plăcere colindătorii și-i și răsplătim bine. Colacii v-așteaptă. Să vedem însă dacă vă dovediți vrednici și colinda va fi într-adevăr frumoasă.

— Nădăjduiesc că da!

— Numai să nu vă ia alții înainte și să se înfrupte din cele pregătite

pentru voi.

— N-ai grijă, Domniță, nu trece nimeni peste noi, ca să intre primii.

Mihai își însoțește cuvintele cu o înclinare de supus credincios. Vrea ca toți cei de față să vadă cât prețuiește el cinstirea care i se cuvine Arminei, atît pentru înfățișarea-i mai deosebită, cît și ca fiică a unui mare voievod.

Armina înțelege mărinimoasa dovadă a dragostei lui. Se miră de prefacerea care are loc în ființa ei. Parcă firea-i trece pragul unei renașteri. Se regăsește pe ea însăși, după împotmolirea pe care i-a adus-o nefericita-i măritiş cu Onu. Dragostea îi întărește încrederea în viață, îi deschide ochii asupra menirii pe care o are între ceilalți din juru-i și-o fac să-și găsească puterea ca să răspundă rostului ei. Pentru aceasta îi este, pe deasupra iubirii-i, recunoscătoare, îndatorată. Prin neconținută-i strădanie de a o pune alături, ba chiar înaintea lui, a făcut-o să-și dea seama că poate însemna ceva prin ea însăși. Se bucură din plin de această îmbolditoare înălțare. A gustat doar destul din amărăciunea înjosirii. Ceea ce s-a zbatut să calce în picioare celălalt, mîndria că face parte dintr-o familie care a tras o brazdă adîncă în viața țării, Mihai s-a străduit să-i redea cuvenita-i strălucire.

Cu cîtă răbdare i-a trezit și întărit dorința să fie socotită iarăși semeața fiică de voievod de altă dată. Tot el i-a arătat că nu se poate sprijini numai pe slava trecutului. L-a înțeles că pentru păstrarea vie a amintirii tatălui, trebuie să ia parte ea însăși la marile înfăptuiri pe care le cere împrejurarea de față. Acum își dă seama de înțelesul mult mai adînc al glumețelor vorbe ale lui, cînd îi înfățișa vrerea ca trăinicia viitorului să fie întemeiată pe fapte izvorîte din propria lor voință și zbatere. De n-ar fi fost maică-sa s-o trezească din tihnită reamintire a desfășurării vieții-i, de cînd i-a pășit pragul Mihai, ar fi întîrziat, fapt de neiertat astă seară. Dealtfel și aude îngrămădirea a tot ce-i suflare omenească în cetate, în încăperea mare și pe trepte-n sus pînă la ușa odăii voievodale, unde după terminarea pregătirilor au urcat mama și nași-sa. Nu după mult timp pătrunde de după ușă întrebarea lui Mihai: „Să vă colindăm una frumoasă?”. „Da, da”, se grăbește Armina să răspundă.

Cu toții le colindă și le urează sănătate și noroc. După cum sînt colindătorii așa-i și răsplata. A celor mici din dulciuri și poame, iar a celor mari din chemarea la masă a doua zi. Cînd socotesc că-i cu cale să dea rîndul altora, coboară în încăperea mare. Acolo se perindă cei sosiți de la Rîu de Mori, Gureni, Clopotiva, Ohaba Sibișelului și Nucșoara, satele mai apropiate de cetate. Vremea friguroasă nu i-a oprit pe flăcăi să vină să le colinde și să le aducă daruri, chemîndu-i în numele cnejilor și juzilor de sărbători în mijlocul lor. Toată noaptea n-a dormit nimeni, nici chiar copiii.

În zilele următoare de plină sărbătoare, Armina, Mihai, și cu cei din cetate se împart cum pot ca să răspundă poftirilor primite. Timpul și-l rup din cel de odihnă, că poftă de petrecere au destulă. Pînă la urmă nu rămîne nimeni neîmpăcat.

Fiecare din aceste plăcute zile însă a tot apropiat pe cea care aduce reîntoarcerea la Hațeg a celor veniți de Crăciun la cetate.

— O, Mihai, din nou rămîn singură și-mi vine tare greu. M-am învățat să te am lîngă mine.

— Și pe mine mă doare lipsa ta, crede-mă, Armino!

— Te cred, Mihai. Du-te sănătos.

Învelită în blana călduroasă de vulpi, îi urmărește, sub biciuirea crivășului, pînă se pierd în troienișul ce înălbește coasta. După plecarea lui și a oaspeților săi, viața la cetate își ia mersul obișnuit din timp de iarnă. Vremea rea care țintuiește lumea în case o face pe Armina să simtă cu tărie lipsa lui Mihai. Este știut că femeile de pe aici, mai ales cele tinere, cînd vremuiește atît de nemilos, să le ceară bărbaților strîngerea de pe drumuri. Să-i țină lîngă ele. Să-i simtă că-s ai lor. Ei mai toată vremea „frunzelor” vîntură țara și muntele, lăsîndu-le să-și astîmpere dorurile și înfiorările îngrijind și crescîndu-și copiii.

Spre deosebire de ele, iernarea la cetate nu-i aduce Arminei decît amărăciunile prea deselor despărțiri. Orice „fugă” a lui, pînă la ea sus, îi stîrnește bucuria, ca după prea grăbita plecare, tristețea să se aștearnă iarăși grea peste lungile zile de așteptare. Nași-sa care-i urmărește frămîntarea încearcă întruna s-o îmbune. „N-o să țină doar nici iarna asta o veșnicie”. Ei însă i se pare că nu mai are capăt. Dintre femeile aflate-n cetate se bucură cel mai mult cînd, în sfîrșit, primele semne ale primăverii încep să se arate.

Nici în ruptul capului nu mai vrea să rămînă singură. Cînd vine Mihai, aducîndu-i primii ghiocci și mîțîșori, se miră ce voioasă o găsește. De-abia la plecare vede mulțimea cailor din curte pregătiți de coborîre și pe toate femeile din cetate, afară de cea a lui Culiță care-i statornicită cu bărbat cu tot aici, gata să-l însoțească. N-are timp să zică ceva, că i-o și taie: „Te-ai ars, băiete! S-a zis cu umblatul creanga, de unul singur. Și vouă celorlalți!” Face cu ochiul suratelor să-i vadă cum rămîn „dumnealor bărbații” cu gurile căscate. „Dumnealor” se dezmeticesc repede și bucuroși ca și ele, să le vadă acasă, se prefac că nu pricep despre ce-i vorba. Le lasă să guste din plin bucuria izbutitei încurcături iscată de neașteptata punere la cale a plecării lor. Glumele se-nlănțuiesc pînă la Hațeg pe socoteala și a unora și a altora fără să mai simtă greutatea drumului și scurgerea vremii.

Cînd intră pe poarta căsuței lor din Hațeg, Armina răsuflă ușurată. Privirile-i, care cuprind deschiderea primăvărată, vioaie, a cîmpiei se întorc totuși a mulțumire înspre cetatea, i-adevărat mai întunecată, dar la fel de primitoare. În cîteva zile își reia treburile gospodărești obișnuite de aici și lucrul la obște. Și acum Mihai este mereu pe drumuri, dar îi simte mai puțin lipsa căci nu pleacă pentru mai mult de o zi-două. În țară domnește mulțumirea. Din partea regelui din Buda nu se vedește nici o amenințare, iar anul se dovedește de cu primăvară rodnic, potrivit în soare și ploi. Vara care-i urmează se desfășoară c-o dărnicie de mană

cerească. Toamna astfel pregătită împarte belșugul cu mâinile-i afundate ca să prindă cât mai mult din șuvoiul de rod. Nimic, nici un picur nu s-a pierdut din tăria verdeții câmpurilor, grădinilor, livezilor, pajiștilor, poienilor, fînețelor țării.

Au mai rămas doar viile să-și întărească sub brumă dulceața. Pătulele și hambarele gem. Coșarele și zăcătorile trebuiesc lărgite și-nălțate ca să ajungă mai încăpătoare.

Fericirea Arminei și a lui Mihai se-nfruptă din acest belșug, socotit de ei ca un semn bun pentru împlinirea visului lor.

Adeseori, pe înserat, trec să vadă cum merg lucrările „casei” lor. Zidurile așezării au crescut în pas cu încolțirea, înmugurirea, înflorirea și întărirea rodului. Acum, în iureșul culesului, ca munca de un an să fie cât mai repede pusă la adăpost, căpriorii așteaptă ca pe șipcile bătute să fie prins acoperămîntul adăpostitor al prăștilei. E grabă mare și aici ca să nu-i prindă neînveliți ploile dese și mărunte, care au și-nceput să-ncerce fețele mai înălțate ale măgurilor.

Cu cîtă înfrigurare intră în aripa dreaptă. Acolo, unele încăperi de locuit sînt aproape gata. Își și fac socoteli cum să le-mpartă și folosească. Dacă nu i-ar stînjiți pe lucrători n-ar mai pleca de acolo. Armina nu scapă nici un prilej să-i laude pe pricepuții zidari din Bălgrad și iscusiții oameni de încredere ai lui Mihai, care se țin de cuvînt și înalță o clădire cu adevărat măreață, să fie de cinste țării și lor.

11. ÎNCUNUNĂRI

Odată cu culesul viilor toamna își socotește încheiată măsura îndatoririlor sale. A revărsat asupra țării atîta rod încît culegătorii de-abia au prididit cu strînsul. S-au găsit destul leneși și nevolnici care, puși din greu la muncă, blestemă bogăția care le tulbură liniștilele ape ale trîndăvelii. Mihai îi cunoaște și nu-i iartă. Cînd murmură și se răzvrătesc că sînt oameni liberi, nu robi, el îi scutură din amorțeală fie de-a dreptul, fie prin obștii, fie mai cu spor prin neveste. Le spune și-i îmboldește să nu se lase pe tînjală, că pentru iarnă nici nu poate fi vorba de vreo ajutorare.

Armina tremură de grija lui, că sînt destui dintre cei mai înrăiți care îl pîndesc să-l pălească pe neașteptate. Unii se laudă că i-o coc și o să-l astîmpere. Cît de curînd o să-i plătească pentru aerele de stăpîn pe care și le dă. La drept vorbind nu-i cu nimic mai mult decît ceilalți cneji.

Înciudată că n-o ascultă să nu se mai istovească pentru alții și să-și facă dușmăanii, îl ceartă fără de cruțare.

El rîde cînd o vede așa pornită, ceea ce o întărită și mai mult. Cînd însă încep să răsară roadele zbaterilor lui în foloasele pe care le trag cu toții, atît ea cît și cei care l-au înfruntat, se îmbună și fac uitate cuvintele grele, dacă s-a ajuns la ele.

Mihai și Armina socotesc că a sosit timpul să cheme sfatul țării pentru a da seamă de toate cele făcute pînă cum, precum și pentru înfățișarea celor ce trebuiesc acute în viitor.

Căpeteniile cnezatelor și obștiilor, împreună cu juzii bătrîni și buni ai satelor, se adună la Hațeg de ziua Sfîntului Mucenic Dumitru, în partea terminată a „casei Domniței”, reînsuflețitoarea vechii așezări voievodale. Cei de față vorbesc deschis că a sosit momentul alegerii căpeteniei țării. Numele lui Mihai este cel mai des rostit legătură cu această alegere. Dealtfel cei mai mulți cunosc că-i singurul îndreptățit, prin dovezile pe care le-a dat pînă acum, să rîvnească la înălțarea pe scaunul voievodal, rămas de atîta vreme gol. Armina și prietenele ei cresc cît pot șuvoiul laudelor lui Mihai ca să-i cuprindă și pe cei socotiți de ele mai nehotărîți. Nu se lasă mai prejos nici „feciorii” săi care-i sînt credincioși cu trup și suflet. Bătrînii lor surîd cînd îi văd cît de înfocați sînt în această sprijinire. Nu pot trece nici ei chiar cu ușurință peste vrerile tinereții. N-au dealtfel nimic împotriva alegerii lui. Dimpotrivă, sînt mulțumiți că-și văd întărite și pe această cale bunele păreri pe care le au despre el. Sînt

destui și cei care cer să nu se ia o hotărâre pripită. Alții i se împotrivesc pe față, pentru cine știe ce veche dușmănie. Socot că prea li s-a urcat pe cap Mihai ăsta și prea le sînt împuiate urechile cu osanalele aduse virtuților pe care le-ar avea. El însă, după cum îl îndeamnă și Armina, se ține deoparte de toată această vîltoare care-nconjoară sfatul țării. Nu se amestecă-n ciocnirea dintre cei care-l sprijină și cei care i se împotrivesc. Mai bine să-i lase pe dușmani să-și dea arama pe față. De apărători dîrzi nu duce lipsă.

Deschiderea adunării îi liniștește dintr-odată pe toți. Cei din afară sînt numai urechi să prindă cît mai iute și mai bine ceea ce se petrece înlăuntrul ei. Răbufnesc repede cele spuse și Armina-i printre cei care le află întîi. Primii care au vorbit s-au arătat mîndri și mulțumiți de ceea ce s-a făcut pentru țară, cu osteneala lui Mihai bineînțeleș. Sînt încredințați că și în viitor țara, cu el frunte, va avea parte de înfăptuiri mai de seamă decît cele de pînă acum. Nimeni nu se poate plînge că la împărțirea îndatoririlor nu ține seama de puterea obștiilor și a fiecăruia. Nu apasă pe nimeni, după cum nici nu ușurează. Belșugu-i satură pe toți spre mulțumirea lor. Cu voievodatul lui Litovoi, de care-s legați, înțelegerea frățească-i întărită. Din partea regelui Bela este liniște. Plățile datorate acestuia pentru veniturile și foloasele cerute în schimbul „ocrotirii” lui sînt făcute la timp, ca să nu fie pricini de amestecare în treburile lor. Aducerea sării și a celorlalte lucruri trebuincioase, din alte părți mai apropiate ori îndepărtate ale lumii, de către neguțătorii cunoscuți, a crescut pe măsura nevoilor. Sprijinatorii înfocați a lui Mihai arată că el, aflat în slujba țării, a pus nu numai multă osteneală, dar și pricepere și suflet ca ei să poată să-și vadă în pace de treburile lor.

Potrivnicii dau semne de nerăbdare că se prelungesc atîta „tămîierile”. Prin șopotiri hotărăsc pe cei care să vorbească în numele lor, cînd le vine rîndul. O iau la început mai pe ocolite arătînd că nu-i nici o grabă să se aleagă voievodul. Să se mai gîndească asupra celui pe care îl socotesc potrivit. Apoi, ca să facă pe isteții, încearcă, pe un ton glumeț, să slăbească tăria laudelor aduse lui Mihai. Spun că sprijinatorii-i cam înfloresc faptele. Nu-i chiar atît de greu să faci cele arătate, cînd ai puterea în mînă și ajutorul celorlalți. Poate mai sînt și alții la fel de vrednici și pricepuți. Ar trebui lăsați să-și dovedească virtuțile. Dacă se stă și se cîntărește, în multe Mihai a cam tras spuza de partea lui. Chiar la înălțarea așezării a cam urmărit, atrăgînd-o pe domnița de partea sa, să-și întărească „drepturile” la voievodat.

Tăbărîră însă ceilalți pe aceste guri rele care, ca să învenineze buna înțelegere din adunare, încearcă prin vorbe îndoielnice să sape bunul renume cîștigat, în largul țării, de Mihai. Judele Gliga din Hațeg, cel mai în vîrstă, aflat în fruntea adunării, socotește că s-a vorbit destul. Cei mai mulți sînt de aceeași părere. Cere să se treacă la alegere. Să-și spună de îndată fiecare, după rînduirea cnezatelor, vrerea.

Nu se aude decît numele lui Mihai. Nu îndrăznește nimeni să înfățișeze pe un altul să nu se facă de rîs. Pînă la urmă, ca să nu fie huliți,

puținii potrivnici recunosc că dacă-i nevoie să se aleagă un voievod, tot Mihai este omul cel mai potrivit acum.

După ce află părerea fiecăruia în parte, judele Gliga pune întrebarea pentru toți. Lasă astfel celor care nu sînt de acord un ultim prilej ca să-și spună cuvîntul. Nu se mai împotrivesc nimeni. Cu aceasta Mihai este ales voievod.

— Să ne trăiești, Voievoade, răsună în încăperea adunării urarea care-i întărește alegerea.

Judele Gliga îl ia de mîină și-l duce la locul de cinste din fruntea adunării. Îl sărută părintește și-l pofteste să ia loc.

La îndemnul lui Mihai se așază cu toții pe lavițele din încăpere. El se ridică și după ce le mulțumește pentru cinstea și încrederea pe care i-au arătat-o alegîndu-l le spune:

— Cinstite fețe, juzi bătrîni buni și frați cnej, vă încredințez că am să mă străduiesc ca binele nostru al tuturor să crească. Voi păzi și întări legea noastră strămoșească și datinele lăsate moștenire de străbuni.

— Dacă n-aveți nimic împotriva, spune judele Gliga, cred că de sfinții Mihail și Gavril s-ar putea aduna ai noștri să prăznuim alegerea noului nostru voievod așa cum se obișnuiește din bătrîni!

— Sfatu-ți este bun, cinstite jude. Chemați pe cei din țară și de la munte. Sînteți cu toții oaspeții mei. Rămîne-n seama mea chemarea celor de pe Jii.

Cînd să se încheie adunarea, judele Mang, glumeț cunoscut de toți, îi potolește să mai stea un pic. Are și el de spus o vorbă.

Cu prefăcută stîngăcie roagă să i se dea ascultare.

— Ia spune, Voievoade, ca bucuria să ne fie deplină, pe cînd ne faci cinstea de a ne chema și la celălalt ospăț, că vezi lumea ar vrea să te știe așezat și toți sînt dornici de petrecere. Acum cînd toate-s din belșug, mulți sînt porniți pe încuscri. Ei așteaptă doar să se facă începutul. Și ce frumos început ar fi cu tine și Domnița!

— Să trăiască, să trăiască amîndoi!

— Moș Mang, de ce mi-o iei înainte. La timpul convenit voi face și asta. Voi căuta să fie spre mulțumirea tuturor.

Cu aceasta adunarea se împrăștie. Fiecare se grăbește înspre satul și casa sa, ca omul mulțumit de treaba bună pe care a făcut-o.

Cu toată silința lui Lie, știrea bună a alegerii lui Mihai ca voievod ajunge la Armina înaintea sosirii lui. Bucuria cu care este primit îl face să înțeleagă că altul sau alta a fost mai iute de picior ca el. Armina totuși îi mulțumește și-l roagă să-i dea amănunte asupra felului cum s-au desfășurat faptele. Lie spune din cele auzite cîte ceva, socotind că-i mai bine să-i lase voievodului plăcerea înfățișării celor petrecute în adunarea obștească a țării. Dar cum își dă seama că-i în primejdie, față de întrebările Arminei să-i povestească tot ce știe, să cadă pradă limbuției, trece grăbit la cea de-a doua parte a însărcinării primite. O roagă să-i îngăduie să se-nfățișeze doamnei Anița. Ridicînd mirată din sprîncene, că

trebuia doar să se facă că nu știe nimic, fără să-l mai întrebe ceva, îl pofteste să intre în casă, unde se află mama și nașa ei. Lie se-nclină în fața lor. Cu un surîs de mulțumire că-i aducătorul unei încunoștințări plăcute, își drege glasul, să-i spună doamnei rugămintea „voievodului Mihai”.

— Doamnă Aniță, doamnă Dafina, Domniță, „voievodul” Mihai Costa ar dori pe-nserat să vă vadă. Dacă nu vă este cu supărare și doriți să-l primiți, vine împreună cu neamurile lui unchiul Vitan și mătușa Eleonora, care i-au ținut loc de părinți, de când ai lui s-au prăpădit.

— Să poftească! I-așteptăm, îi răspunde doamna.

— Vă mulțumesc pentru ei, spune Lie înclinându-se, în timp ce iese. O ia, fluierînd săltăreț, spre casa lui Mihai.

Armina este gata devreme cu toate pregătirile. Știe, că doar se înțeleseseră amîndoi, cum urmează să se desfășoare venirea lui și a rudelor sale apropiate. Cu toată această încunoștințare din timp și a așteptării liniștite care o stăpînise, acum cînd ei trebuie să sosească o cuprinde un tremur, prin tot trupul. Se învîrtește prin casă, fără să-și dea seama ce ar fi vrut să facă.

— Vai de mine, Armina, parcă ai fi zăpăcită. Doar ești femeie în toată firea! Te pierzi ca o fetișcană. Parcă n-ai avea douăzeci și ceva de ani, o ia maică-sa la zor.

— Las-o că se liniștește, spune nașa cu duhul blîndeții. Să-i mulțumim cerului că i-a dat fericirea să treacă prin fiorii unei așteptări destul de îndelungate, poate odată socotită ca pierdută. Ei, Anițo, parcă noi n-am fost la fel. Am primit cu brațele încrucișate această unică clipă a vieții? Mi-aduc aminte că nu știam ce să fac cu mîinile și-mi venea și să rîd și să plîng de atîta bucurie.

— Mamă, nașă, prima dată, că așa-mi fu ursita să trec prin atîtea, am zis „fie ce-o fi, puțin îmi pasă”. Acum însă doresc să mi se-mplinească visul de a fi împreună cu el.

Mai liniștită, Armina se împlîntă în dreptul ferestrei să vadă orice mișcare la poartă și-n susul drumului de unde trebuie să se ivească Mihai cu ai săi. Oaspeții sosesc pe vremea cinei. Pofțiți cu cinstea cuvenită în casă, după obișnuitele întrebări și răspunsuri despre sănătate și mersul gospodăriei, se așază la masă. La mijlocul cinei, unchiul Vitan se scoală, ridică ulcica în semn de închinare și lăsînd la o parte înfloriturile, atît de obișnuite în astfel de împrejurări, întreabă netezindu-și mustățile și barba:

— Tinerilor, vreți să vă cununați?

— Da, unchiule Vitan!

— Cuscră, dacă ei vor, vrem și noi, nu-i așa?

— Să fie într-un ceas bun!

Lăsîndu-i pe cei bătrîni să hotărască asupra amănuntelor, așa cum e obiceiul, Armina și Mihai își pun pe umăr cojoacele și ies din casă. Se îndreaptă înspre locul lor știut din livadă.

— Mihai, dragul meu, iată-ne ajunși și aici!

— Dacă am dorit-o din toată inima, nici nu se putea altfel!

Celelalte spuse se pierd printre ramurile desfrunzite, drumul fiindu-le deschis, pînă-n sus, înspre stelele ce clipeșc a înțelegere. Cînd socotesc că s-apropie vremea plecării lui Mihai, revin în casă. Unchiul Vitan înroșit și încălzit de băutura de care nu s-a ferit deloc îi întreabă:

— Da pe cînd hotărîți nunta? Ce zici, Mihai, că tu ești de-acum capul?

— Încă nu, unchiule. Mai avem un pic de așteptat! îi răspunde Armina.

— Nu mult, Armino! Pînă la duminica dinaintea sfinților voievozi Mihail și Gavril. O s-o facem sus la cetate.

— Bine gîndit, socotește unchiul Vitan, două sărbători îngemănate c-o singură cheltuială. Noi sîntem cei păgubiți. Petreceam și noi de două ori.

— O să-ți împlinim paguba, unchiule, glumește Armina.

— Acum rămîneți cu bine. Ne vom vedea peste o săptămînă să pregătim cele trebuincioase înainte de a merge la cetate, răspunde doamna Anița.

Pe măsură ce se apropie sorocita zi a nunții, crește uimirea Arminei de îndemînarea cu care Mihai le potrivește pe toate, după cum se cere. Oamenii lui aduc întotdeauna ceea ce lipsește. Prinde ca din zbor părerile, dorințele ei și peste noapte le înfăptuiește. Nu orice năzbîtie ori năzărire. Alege pe cele cu folos, cu greutate. Spiritul gospodăresc al Arminei, moștenit de la maică-sa, nu se împacă în multe cu măreția deosebită pe care o dorește Mihai, cu toate că o încîntă și pe ea. Încearcă să-l astîmpere, dar față de înflăcărarea lui molipsitoare, începuta muștrare se preface în răsfaț:

— Mihai, dragule, oare nu-i prea mare risipa? O să te vorbească lumea de rău.

— De ce, Armina? Toți se bucură de petrecere și o vor cît mai aleasă. Din tot ce se face ce luăm noi? Cît ciugulește o pasăre. Partea cea mai mare se întoarnă la cei care-l aduc. Ei se înfruptă și ne sînt recunoscători că le-am înlesnit acest prilej.

— Fie cum zici tu, Mihai, îi dă pînă la urmă Armina dreptate.

— Mai presus de orice țin ca strălucitoarea ta înfățișare să-i cucerească pe toți. Să mă simt fericit și mîndru de norocul meu de a fi fost ales de tine.

— Eu sînt încîntată că te am. Această mulțumire-i de nemăsurat și-i mai presus de tot ce se petrece în jurul nostru.

— Trebuie și asta, Armina. S-avem ce vorbi la bătrînețe și povesti nepoților.

Timpul se scurge repede în această fierbere a pregătirilor, cînd oboseala se lasă învinsă de mulțumire. Dimineața nu-și mai amintește nimeni de istovirea de ieri și-o iau de la capăt, cu o rîvnă de parcă ar avea de răsturnat toată pietrăria muntelui. Cînd forfota crește în bucătăria, sala de jos și curtea cetății, Armina și Mihai se urcă în încăperile de sus ca să hotărască amănuntele celor două sărbătoriri: a ungerii sale ca voievod la Hațeg și a nunții de aici. Își împart cele ce sînt de făcut și văd de alergă-

turile care i se cer lui ca să împace atît nevoile țării cît și pe ale lor.

Zilele următoare nimeni nu le mai dă vreun răgaz pentru socotiri, treburile venite la rînd privindu-i de-a dreptul. Prinși de ele, numai seara îi mai strînge la un loc. Luni dimineața Mihai se întoarce la Hațeg să vadă de pregătirile de acolo și să-și primească nașii. Trebuie să sosească voievodul Litovoi, cu nevastă-sa Opreana, însoțiți de Bărbat, prietenul său. Îi vor fi nași în numele pieritului voievod Lițu care l-a botezat. Ei vin și ca împuterniciți ai țării Litua, să fie de față și la încredințarea cîrmuirii țării Hațegului voievodului proaspăt ales.

Armina se zorește să-și termine găteala-i de mireasă, în jurul ei roiesc tinere și bătrîne, eu acele care împung de zor pînzeturile învîrstate cu fire de aur și argint. Toate o voiesc cît mai mîndră. Bucuria ei este bucuria tuturor, iar norocul ei, sprijin bun norocului celorlalte. Se rînduiesc fetele ca fiecare s-atingă strălucitoarea îmbrăcăminte, încredințate că vor îmbuna soarta și înspre așezarea lor. Cufundate în isprăvirea gătelilor nici nu bagă de seamă că mijlocul săptămînii a și trecut și se pomenesc în preziua nunții. Cînd aud că se apropie de cetate o mulțime de călăreți, care îi însoțesc pe nașii veniți de dincolo, din țara Litua, năvălesc cu toate, ba în turnuleț, ba în brîiele de pază ale zidurilor să-i vadă pe chipeșii călăreți, între care poate-i și viitorul ales al inimii lor. Cîte nu se pot întîmpla la o astfel de mare și sărbătorească întîlnire? Pînă și cunoscătorii și cunoscătoarele de datini ies să vadă ce se întîmplă de-i atîta frămîntare. Se opresc din dezbaterea pe care o duc de vreo cîteva zile ca să nu se facă de pomină cu vreo încălcare tocmai de nunta domniței și voievodului lor și se alătură celor care privesc în jos, înspre drumul mare al țării, împînzit de lume.

Călăreții, în urma cărora se ține mulțimea, sînt aproape de poalele măgurii. Cei din urma lor încep să se răspîndească prin curțile celor de la Rîu de Mori, Gureni, fiece pe unde apucă sau este îndrumat, la neamuri, prieteni, cunoscuți sau chiar necunoscuți, toți fiind bucuroși să-i primească. Mihai, cu pîlcul lui de flăcăi, se desprinde din îngrămădirea de jos și îi aduce sus, în cetate, pe nași și pe ceilalți oaspeți de seamă, cneji și juzi dinlăuntrul țării și din afara ei, printre care și Nicolo, neguțătorul raguzan. Primirea și așezarea lor este făcută așa cum se dă obiceiul la români, cu veselie, înfruntare în vorbe, glumă, joc și voie bună. Seara, Mihai și Armina urcați în turnuleț privesc încîntați valea presărată de lumini, altă dată atît da întunecoasă și rece, sub îngrămădirea de focuri aprinse în jurul carelor, ce nu încap în adăposturile pregătite. Cîtă plăcere, nu numai grijă, le aduce de data asta molcoma înșiruire a celor ce sînt de făcut în atît de așteptatul „mîine”!

Înălbirea dimineții de duminică găsește valea Rîușorului înecată în ceața faptului de zi. Oamenii nu sînt îngrijorați. Știu că ea nu-i decît vâlul fluturător pe care noaptea și-l trage pe față, ca să nu se vadă cum strînge hoțeste covorul cu luminătoarele cerului și o șterge tiptil din calea copleșitoarei țîșniri a răsăritului. Răcoarea mai aspră a dimineții începe să

se împrăştie, odată cu topirea ceţii sub pătrunderea razelor în adîncurile văilor. Aerul încălzit dezmoşteşte oamenii şi vitele rămase peste noapte afară pe sub cojoace şi cergi. Rar au mai fost văzute hărnicii, în zile de sărbătoare, cum sînt cele de acum de pe valea Rîuşorului. Toţi sînt grăbiţi să fie gata cît mai devreme. Socotesc că-i mai bine să aştepte liniştiţi decît să-şi facă pregătirile în fugă. Cînd clopotul şi toaca îşi trimit chemările la utrenie, tăpşanul şi curtea bisericuţii gem de lume adunată, în straie de mare sărbătoare.

Părintele Iustiniu începe slujba devreme, ca să lase timp pentru cea atît de aşteptată. Îşi scurtează predica să nu-i țină pe oameni prea mult.

Pe la amiază, de pe drumul din josul văii se aud tropote de cai. Sînt nuntaşii mirelui, porniţi să ia mirea. Coborîţi mai devreme din cetate, după ce fac un larg ocol pe spinarea Lupoanei ca să pară nişte călători veniţi de departe intră în valea Rîuşorului. Copiii le deschid calea. Cu glasul lor piţigăiat strigă mulţimii să se taie-n două ca să lase drumul liber celor care vin. Primii care se apropie, cu caii ţinuţi de căpestre, sînt feciorii din pîlcul de cînte al voievodului. Sînt alăturaţi trei cîte trei atîţi cît îngăduie lăţimea drumului. După cinci rînduri de flăcăi apare Mihai între Litovoi şi Bărbat. În urma lor se înşiruie alte cinci rînduri de feciori. Urări de voie bună şi sănătate îi întîmpină, se încrucişează peste ei şi îi urmăresc, căci mulţimea se împreună şi-i însoţeşte pe urcuşul măgurii Colţului.

În cetate au rămas numai femeile gătite ca de alesul mirelui. Sînt însă hotărîte să țină zăvorîtă poarta şi să nu închine cetatea cu prea multă uşurinţă în faţa bărbaţilor, care vin voinicoşi ca la lucru gata făcut.

Cei care suie sînt nerăbdători să ajungă cît mai repede. Celor care-i aşteaptă li se par că vin cu paşi de melc. Pădurea-i un vuiet şi se descoperă mai mult, scuturîndu-şi cele cîteva frunze uscate, rămase nemişcate de vînt. Chiotele şi chemările se amestecă în glasuri de clopote. Răsunetele lor sînt purtate-n sus şi-n jos de gîturile văilor. Ajunşi la brîul care înseamnă domolirea urcuşului, după o scurtă odihnă, rînduirea sărbătorească a flăcăilor, în faţa şi spatele mirelui şi a naşului, se reface în porneşte, tot cu caii de căpestre, înspre povîrnişul pintenat al măgurii. În apropierea porţii zăvorîte feciorii se înşiră de o parte şi alta a drumului. Printre ei ies în faţă Litovoi, Mihai şi Bărbat. Cînd dau cu ochii de semeaţa cetate, se opresc uimiţi de răpitoarea privelişte care-i întîmpină.

Pe creştetele turnurilor de la coturile zidului de apărare sînt agăţate cununi late de cetini, legate între ele prin lanţuri de împletituri verzi, prinse din loc în loc de dinţarea apărărilor. În clinurile unduite ale tiviturii verzi s-albeşte presărarea bogat înflorată a arcaşelor, privind trufaşe din cuiburile lor înălţate la cei ţintuiţi de încîntare la picioarele lor. Chiar şi lui Mihai îi vine greu să se dezmeticească cu toate că el ştia ce-i pregătesc feciorii-i şi fetele, pentru întîmpinarea sosirii lui cu nuntaşii. Este deosebit de mulţumit de ceea ce vede. Va trebui, cînd vor coborî la bisericuţă să facă un popas aici, ca şi Armina să vadă această neasemuită împodobire.

Litovoi, Bărbat și ceilalți se opresc mirați surîzînd. Agățătoarea verdeață ascunde îmbucarea împintenatei temelii în tăria de piatră a muntelui. Are semeția coroanei unei iedere crescute parcă în afară de fire, cu rădăcina înfiptă tocmai în vale. Numeroasele-i brațe vînjoase îmbrățișează zidurile și ridică în sus cetatea ca o adevărată minune născută în plină bătaie a soarelui.

Tăcerea domnește și de o parte și de alta a porții zăvorîte. După un scurt răstimp de înfruntare a privirilor care se vor cît mai tăioase, Litovoi face un semn cu mîna. Cornurile de vînătoare sună de trei ori. Este astfel făcută chemarea pentru încheierea învoielii de închinare a cetății. Nici nu se gîndesc că li s-ar putea împotrivi. În despicăturile lăsate pentru vedere și tragere de deasupra porții, după cîtva timp de la pieirea răsunetului cornului în gurile căscate ale prăpăstiilor, apar capetele mirate ale unor prea frumoase fete.

— Ce doriți de la noi, prea cinstiți drumeți? întrebă cu glas vioi cea de pe boltitura porții.

— Da, ce doriți, întăresc celelalte prelungind în cîntec vorbele.

Din rîndurile feciorilor lui Mihai se desprinde un vornicel, care s-apropie cu pași măsurați de poartă și-i strigă fetei aflată sus:

*— Drăgălașa-ți față de-ar vrea
Ascultare ca să-mi dea!
Am venit să căutăm
Cu daruri multe s-o-ncîntăm
S-o luăm cu noi acasă
Pe o prea frumoasă mireasă!
Nu știi oare cumva
Unde-am putea-o afla?*

Răspunsul nu se lasă așteptat și un cîntat ca de ciocîrlie îi încredințează că-i aici ceea ce caută:

*I-adevărat la noi se găsește
Precum în lume se vestește
O prea mîndră domniță
Dulce ca o porumbiță!*

După această întărire plină de mîndrie, cîntatul se înăsprește, cuprins de îndoială în privința potrivirii, în cinstire și neam, a celor doi miri:

*Voi nu prea-mi păreți
Cale-nspre ea s-aveți;
Vorbele vă sînt sărace
Din desagi, ce desface?*

*Așa că n-am ce vă face
la lăsați-ne în pace!
Drumu-i larg și țara-i mare
Întoarceți-vă pe cărare
Și-n altă parte cătați
Măsură să vă căpătați!*

Vornicelul se înalță în șa și-i răspunde surîzător, punându-i înfruntarea pe seama necunoașterii lor:

*Ești gureșe frumoasă fată!
Îți arăt acum pe dată,
Ca să-ți ieși și tu din fire,
Chipeșul și mîndrul mire
Pentru voi, de noi adus!
Ia să te văd ce-ai de spus?*

Se dau în lături din fața mirelui și nașului. Fata-l măsoară pe Mihai și ceilalți. Se face că-i cîntărește. Se sfătuiește cu celelalte și se vede că se înțeleg destul de iute asupra răspunsului:

*Mîndru e n-avem ce zice
O-ncercare n-o să-i strice:
Ca zăvorul să-l ridice!
Să vedem și voinicia,
Poate mai mult, dibăcia,
Că noi l-am priponit
Și-ncuietoare-am azvîrlit
În oala cea de lut,
Parul vă e cunoscut!
Cu săgeata-i de-o doboară
Zăvorul din teacă-i zboară;
Pe poartă n-o să mai apese
Și-n lăuntru-o să vă lese,
Să vedeți atunci fata aleasă
Ce mîndrețe de mireasă!*

Un șuier de săgeată și oala spartă împrăștie apa-i roșie, stropind a bucurie fetele, dornice și ele de măritiș.

*Acum sîntem mulțumite,
Vă deschidem liniștite.
Poftiți și v-apropiați
Ca dragi oaspeți intrați
Mireasa să v-o luați.*

Coboară de deasupra porții și o deschid larg, trăgându-se înspre podul lăsat al intrării principale. Feciorii lui Mihai își lasă caii în grija flăcăiandrilor care le sînt dați ca ajutoare, pătrund în prima curte a cetății și se împart pe două rînduri. Litovoi, Mihai și Bărbat intră pe calea deschisă de ei. Lumea care-i urmează se îndeasă în spatele feciorilor ușor răriți ca să-i înlesnească mulțimii vederea ușii, încă închisă.

Cînd cei care au încăput înăuntru se mai astîmpără, ușa se deschide. Pe pragu-i răsare un mănunchi de fete, care se răsfiră în curcubeu între cei doi ușori pe trepte și pod. Ochii tuturor sînt ațintiți la deschizătura înflorată din față. Mirele, nașul și însoțitorii lui rămîn înmărmuriți în fața minunăției care apare în prag. Armina, însoțită de Opreana, nașa de cununie, și de doamna Anița, pășește surîzătoare de sub arcada împodobită a ușii.

— Frumoașă mireasă, n-am ce zice. Ce noroc pe capul tău, îi șoptește lui Mihai, glumeț, Bărbat.

Armina-i privește cald, strălucind în îmbrăcămintea-i albă plină de vinișoare de argint și aur cu rîuriri scăpărătoare în bătaia soarelui. Pe umeri și spate, pînă jos, se revarsă o mantie din blănuri albe, amestec de spumă și puf, cusute pe o țesătură lucioasă vînată ca și cerul. Pare ca o zîna coborîta din poveste, în sărbătoreasca împodobire a cetății. Se uită toți la ea cu un fel de frică să nu piară ca o zburdalnică închipuire. În crețurile ce-i subțiază mijlocul par țesute razele de argint ale lunii, în brîurile inelate de jos în sus, aurul din soare. Mantia-i ca un mijloc de cer, tivit de clăbucii albi ai norilor. Și-n jurul ei adunate toate florile rare ale gliei strămoșești, copile, codane, fete bune de măritat și neveste tinere.

Nu mai puțin uimită a rămas și Armina cu fetele ei cînd a văzut năvala aceasta de voinici în curtea cetății. Toți feciorii din pîlcul de cinste par plămădiți din neprihănită nea a creștelor. Toate sînt albe pe ei de la căciuli pînă la opinci. Din pieptărașele înflorate răsar cămășile cu pui strălucitori la gît, pumnași și la încrețiturile de sub curea. Cojoacele prinse-n băieri sub bărbie le atîrnă pe spate, iar cioarecii strîmți îi subțiază și înalță. „Aceasta-i tînăra pădure de mesteceni cu care te mîndrești, dragă Mihai” îi spun privirile încîntate care se opresc din nou asupra lui. Se vede că toate sînt îmbrăcate pentru prima dată, dovedind cinstirea împrejurării deosebite care-i aduce în fața unei atît de mîndre domnițe.

După ce Mihai trece bărbătește podul și se înclină în semn de poftire să i se alăture, Arminei i se pare că se deschid cerurile și vestitorii-i anunță, în sfîrșit, împlinirea a ceea ce, nu cu prea mult în urmă, i se arăta ca un vis ce nu putea fi trecut în viață. Tremură și aproape nu are puterea să prindă mîna pe care i-o întinde. Ce răsunset minunat au în ființa ei cuvintele lui:

— Armina, totul este gata jos să te primească cu cinstirea cuvenită. Vrei să cobori alături de noi?

Strângându-i mîna ca un sprijin își adună puterile răsirate în tot trupul și-i răspunde la început șovăielnic, apoi mai hotărît:

— Sînt gata, Mihai, să rămîn alături de tine dacă aceasta îți este voia! Mamă, te rog dă-ne binecuvîntarea ta.

Îngenuncheați, Doamna îi binecuvîntează de două ori și pentru tatăl mort. Le întinde brațele să se ridice. La un semn al nașului, feciorii și-aduc caii țesălați și împodobiți după priceperea și gîndul fiecăruia. Nașul îi ajută Arminei să urce în șa și-i dă frîiele lui Mihai. Pe fiecare șa feciorii înalță cîte o fată, fie după alegerea inimii, fie după cum s-a nimerit. Cu Mihai și Litovoi în frunte, ținînd frîiele în mînă, nuntașii ies din cetate și pornesc în jos, spre bisericuța din vale.

Sînt întîmpinați de un sobor de preoți, în frunte cu bătrînul părinte Iustiniu. El îi pofteste să se apropie de altarul ridicat afară, ca toată lumea să audă și să vadă slujba. Îndeplinirea rînduielilor hotărîte de canoanele bisericești iau timp destul. Pînă cînd se isprăvesc și nuntașii ajung să dea glas voioșiei și bucuriei lor, soarele începe să scapete. Cei din jurul mirelui și nașului cu greu izbutesc să stăpînească mulțimea înghesuită să-și spună urările. Alături, Armina, nașa Opreana și mama de-abia prididesc cu îmbrățișările.

Acum cei care și-au făcut datoria de nuntași se învîrt pe lîngă butoaiele și bucatele așezate la piciorul tăpșanului ca să prindă putere pentru suitul măgurii.

Înserarea se așterne treptat peste munți. Primele stele încep să și mijească. Aprinse ca de mîini nevăzute, o împestrițare de făclii apar pe vale și focuri mari înseamnă culmile dealurilor înconjurătoare. Și-n lumina jucăușe a flăcărilor, la fel cum au venit, nuntașii se reîntorc la cetate. Armina, înălțată pe bălanul lui Mihai, privește fermecată ca și ceilalți dealtfel, la stîlpările de limbi de foc care, înșiruite prin desișul pădurii, le luminează drumul. Nici o adiere nu tulbură revărsarea luminii, păstrînd neîmprăștiată mireasma ușor înțepătoare a rășinii arzînde.

— Spune-mi, bărbate al meu, de unde apărură aceste nemaivăzut de mari făclii arzînde, căci la coborîre nu le-am zărit!

— Nevastă a mea, se găseau culcate pe patul de frunze, așteptînd întoarcerea ta. Acesta-i darul lui Lie. De cînd se pregătește el cu feciorii pîlcului meu să-ți aștearnă în față o cale cum n-a mai fost alta pe aici. Au curățat trunchiurile de brad, le-au zvîntat și apoi le-au înmuiat în rășina topită, adunată zile întregi. Au săpat gropi cu proptele. Pe ramuri au împletit vreascuri uscate. Și acum scăpărînd amnarele pe inimi de cremene aprind iasca și aleargă din brad în brad, să le dea foc ca prin jocul „înflăcărat” pe care ți-l înfățișează să piară dinaintea ta întunericul și să triumfe întotdeauna lumina.

— Cum. pentru mine au făcut ei toată minunăția asta? Mihai, privește înaintea și în urma noastră. Nu ți se pare că cineva merge, pe jos, cu noi prin pădure, purtînd niște sfeșnice nemaivăzut de mari, cu zeci și zeci de lumînări? Sînt măgulită, mișcată și mîndră că ai feciori atît de credincioși

și isteți în jurul tău. Le sînt recunoscătoare și te încredințez cu toată nădejdea grijii lor.

— Ascultă, Armina, cum peste vuietul mulțimii și trosnetul vreascurilor răsună glasul cîntăreților pădurii treziți și ei de lumina sărbătoririi tale. Alungate de strălucitoarele fulgerări, vestitorii relelor, cobele croncănitoare, au fugit în întunecimea de dincolo de culmi, ca nimic rău să nu poată pătrunde în viața noastră.

— Dragul meu drag, lasă calul să meargă singur. Cunoaște ca și tine drumul. Doar l-ați bătut împreună de atîtea ori. Vino aproape de mine! Vreau să-mi sprijin mîna pe umărul tău. Doamne, de aș avea puterea și înțelepciunea de a te putea face fericit în aceeași măsură în care îmi ești de drag.

— Nu-ți mai bate capul acum cu așa ceva. Sînt încredințat că vom străbate amîndoi o cale minunată.

Cînd cotesc ca să se îndrepte înspre cetate, se pomenesc dintr-odată pe un drum întunecos, de parcă s-ar fi terminat cu vîlvătaia făcliilor. Nu este decît o dibăcie a oamenilor lui Lie. Ca să-i lase să guste din plin o nouă vrajă, au tras înaintea ei un vâl de întuneric. Și nu s-au înșelat. Nuntașii ajunși la deschizătura ce coboară înspre cetate se opresc ca să poată cuprinde cu privirea frîntura de soare culeasă parcă-n cupa unor pumni uriași și prinsă într-o nemaipomenit de mare lumînare cu flacăra apărută de orice fluturare de vînt. Cu cît se uită mai îndelung cu atît li se pare mai mult că cetatea plutește peste adîncimi, desprinsă de stîncă, luminată de niște flăcări venind dintr-o gură de foc, ascunsă vederii lor. Se lămuresc de îndată ce intră pe poarta cetății unde îi întîmpină un brîu de foc aprins la adăpostul zidului de apărare. De aici țîșnește lumina care susține cetatea între cer și pămînt. Totodată prin el se încălzește curtea, lăsată liberă pentru nuntașii care se îndeasă în ea.

Încăperea mare de jos îi primește luminată ca ziua, bine încălzită și cu mesele încărcate. Nașii, mirii, oaspeții străini, cnejii și juzii mai de frunte se așază la masa din mijloc, iar ceilalți se împart în jurul lor. Mesele sînt întinse în toate încăperile de jos. Peste tot unde s-a găsit un cît de mic, dar potrivit loc, a fost folosit pentru primirea nuntașilor.

Nu trece mult timp după ce nașul îmbie nuntașii să se așeze că petrecerea se și încinge-n lege. Și a durat, pentru cei care au putut să-i ție pasul, trei zile. Se perindară nenumărații chemați din toate părțile țării. La început tinerii, apoi bătrînii și la urmă neamurile, după cum hotărăște obiceiul.

A patra zi toți cei rămași în cetate, în frunte cu tinerii căsătoriți, nașii și oaspeții străini pornesc spre Hațeg, ca să se sărbătorească, potrivit tot datinei, alegerea lui Mihai ca voievod. În toate satele prin care trec sînt întîmpinați cu voioșie și urări de viață lungă și fericită.

În fața așezării voievodale, mulțimea, abia întoarsă de la cetate, îi întîmpină cu bun venit. Mihai le mulțumește călduros și-i pofteste la sărbătoririle care urmează.

Oaspeții mai rămîn de vorbă în fața așezării, în timp ce Mihai cu Armina se îndreaptă spre poarta cea mare a intrării din față, care-i așteaptă larg deschisă.

— Armină, ia-ți în primire căminul, dar mai întîi lasă-mă să te trec pragul în brațe.

Apoi se întorc și poftesc oaspeții să intre:

— Voievoade Litovoi, nașă, vă rog, intrați, iar voi dragi oaspeți lăsați-vă în grija celor care vă înconjoară, pentru odihna de noapte.

Fiecare hațegan își ia în primire pe cei care le vor face cinstea să mîie peste noapte și cele cîteva zile cît stau aici, în casele lor. A fost chiar o mică ceartă pe ei, fiecare păzindu-și oaspeții să nu-i ia altul.

Armina își primește nașii bucuroasă. Fetele îi iau în primire și-i însoțesc conducîndu-i la odaia de cinste unde vor sta.

Nicolo și Bărbat pornesc spre casa lui Mihai unde-i așteaptă în poartă, nerăbdătoare să-i primească, mătușa Fira. Vuciu cu ai săi se duce acasă la nașa Dafina. Maică-sa este nespus de mulțumită că a apucat să-și vadă nora, în așteptarea primului nepot.

Nu rămîne nimeni neadăpostit, dar cei hotărîți să-i primească tot se mai învîrt prin fața așezării să nu sosească vreunul întîrziat.

După ce-i vede pe toți găzduiți, Mihai se întoarce acasă unde Armina și nașii îl așteaptă la cină. Osteniți cum sînt termină repede masa și se duc să se culce. Armina se oprește pe pragul odăii lor. Mihai deschide ușa. Se prind unul pe altul de mijloc și strînși pășesc amîndoi deodată pragul cu dreptul.

— Să-mi ușurez puțin răsufarea, că-mi bate inima de mă îneacă.

— Odihnește-te, Armino, că mîine începe din nou petrecerea, cu ostenele ei și după aceea lumea-i a noastră. Pînă cînd te pregătești tu eu mă reped să văd ce s-a mai întîmplat în lipsa mea.

— Du-te, Mihai, dar vino repede!

Se așază pe pat de parcă acum ar simți oboseala. Mîna-i îl mîngîie aproape în neștire, în timp ce cîteva picături de lacrimi îi umezesc ochii. Sînt picurii fericirii despre care-i spunea Mihai că sînt singurii care mai trebuie să-i scalde fața. Cum să nu fie fericită cînd i-a fost dat să trăiască totul ca într-un vis minunat. Acuma e rîndul ei să-l prelungească pînă la capătul vieții lor.

În ziua de sfinții arhangheli Armina-l gătește pe Mihai ca să fie un mire cum n-a mai fost altul. Să se vadă că a nimerit pe mîini bune. Este doar prima dată cînd se-nfățișează lumii sub îngrijirea ei. La rîndu-i, ea intră pe mîinile fetelor să o dichisească. Cînd în sfîrșit este gata fetele-l cheamă. Oprit în prag o privește încîntat, atît de bunu-i gust în alegerea podoabelor cît și în înclinarea pe care a arătat-o pentru cele care-s pe placul lui.

Între timp fruntașii și juzii împuterniciți să întărească alegerea s-au strîns în încăpătorea sală de sfat a așezării voievodale. Un murmur de

uimire însufletește toată adunarea la intrarea și rînduirea lor, în fața scaunelor aurite care poartă pe spătare stema casei Costa a Băieștenilor, chipul vulturului bărbos înfipt semeț pe o stîncă.

În uralele tuturor, judele Gliga îi pofteste să cinstească adunarea și să se așeze pe scaunele voievodale, pe care după cum au judecat cu toții, sînt cei mai îndrituiți să stea. Mișcat, Mihai le mulțumește. Armina-i simte înfrigurarea care răzbate în glasu-i mai puternic ca de obicei.

Urările care le merg la amîndoi la inimă i-acoperă ultimele cuvinte de mulțumire și încredințare că-și va face cinstit datoria. Adunarea îl întărește ca voievod.

În același timp la biserică părintele Eustație împreună cu soborul de preoți ai țării dă ultimele îndrumări.

Mulțimea, în frunte cu judele Gliga și cnejii mai bătrîni, întîmpină pe Mihai cu Armina și oaspeții lor de frunte, Litovoi, doamna Opreana, Bărbat și Nicolò. Judele Gliga așază pe altar spada voievodală cu mîner de vultur aurit bătut în pietre prețioase.

După cuvenita binecuvîntare a Domnului, Mihai este poftit de părintele Eustație să îngenunche.

În auzul mulțimii jură cu mîna pe spadă că va cîrmui țara după obiceiurile din bătrîni și o va apăra cu toate puterile lui spre binele tuturor.

Trece la rînd din nou judele Gliga. Prinde de mijlocul lui Mihai cingătoarea bogat înflorată, mîndria Arminei, ale cărei mîini țesuseră în ea mărgăritare și dor. Apoi îi înmînează, îmbrățișîndu-l părintește, spada venită de la cine știe care rînd de strămoși de-ai lor. Și astfel cneazul Mihai Costa devine voievodul țării Hațegului și Domnița Armina Bal, întîia doamnă a cuprinsului ei.

12. DANIA REGALĂ

Nici nu trece bine anul și Mihai creștează pe grinda de răboj a casei sale părintești din Băiești semnul nașterii lui Sandrin. Vrea ca botezul celui care îi va fi prim urmaș să aibă loc în ohaba de baștină a familiei sale, așa cum știe că au făcut și cei dinaintea lui. Și tot după cum s-a creat obiceiul, își pune din nou pe drum nașii de cununie, voievodul Litovoi și doamna Opreana, poftindu-i să treacă munții. Dealtfel, datorită unei alte împrejurări tot ar fi trebuit să se întâlnească, atât amîndoi, cît și cu fruntașii voievodatului Litua și ai țării Hațegului.

Cînd sosește Armina cu Sandrin la Băiești unde n-a mai fost de vara trecută rămîne uimită de prefacerile pe care le vede în curtea bătrînească întru totul reînnoită:

— Ce-ai mai făcut și aici, măi bărbate?

— Mă străduiesc să țin cald acest cămin părintesc, să fie primitor, dacă țara va vrea, ori va avea nevoie de un alt voievod. Să putem reveni în sînul obștei noastre, cneaz de mă vor socoti vrednic, sau părtaș ca oricare. De cununat nu sînt decît cu tine, nu și cu cinstirile pe care vreau să le păstrez, dar nu stă numai în puterea mea ținerea lor. Cu tine-i altceva. Știu și pot să te păstrez. Și nu voi precupeți nimic să te fac fericită.

— O simt, Mihai, și-ți sînt recunoscătoare.

Mihai a poftit așa cum este datina, ca să fie botezați, o dată cu Sandrin, toți copiii născuți cam în aceeași vreme. Mai sînt doi băieți și o fată: Litinoi, Bărbat și Călina. După săvîrșirea botezului, de către părintele Blasiu din Băiești, voievodul Litovoi pune lîngă fiecare băiat cîte o punguță zornăitoare de bani și la fată, două. Primii să aibă cu ce începe ca să-i înmulțească și ultima să-i păstreze ca zestre, pe lîngă cerceii dăruți de nașa Opreana. Și apoi, jos, în livadă, începe luarea amiezii din bunătățile așezate de-a valma de cele patru case. Închinările pentru sănătatea și norocul celor botezați prelungește voia bună pînă pe înserat cînd îndatoririle gospodărești îi cheamă pe băieșteni la casele lor.

Primirea a doua zi la Hațeg a voievodului Litovoi și a însoțitorilor săi se deosebește de cea făcută de rudele de sînge de la Rîu Bărbat și de cele sufletești de la Băiești. Acum voievodul de pe Jii este întîmpinat de împuterniciții țării, cneji și juzi, în frunte cu judele Gliga, cel mai bătrîn dintre ei, aflat în capul adunării obștești. După schimbul de urări de bun sosît și mulțumiri, cei veniți se amestecă printre hațegani și începe regăsirea vechilor prietenii. Înainte de a se împrăștia pe la casele lor,

Mihai îi roagă pe juzi și cneji să fie de față la adunarea obștească pe care voievodul Litovoi dorește s-o țină după prînz. Acesta și îi îndeamnă:

— Gîndiți-vă la felul cum am putea strecura mai cu folos căruțele noastre românești pe marile drumuri ale lumii, fără să-i stingherim pe alții, dar nici ei să nu dea peste noi.

După prînz, mulțumiți că înnourarea s-a mai spart și pironirile soarelui sînt mai crescute, Litovoi, Bărbat și Mihai, însoțiți de fruntașii veniți de peste munte, intră prin ograda așezării voievodale în livada din spatele ei. Se îndreaptă spre o vatră netezită unde un gorun străjuiește domolirea colinei. De jur împrejurul vetrei, cioplite în trunchiuri încheiate în butuci, se prind în roată locurile de șezut pînă la tulpina îngroșată a gorunului, în așa fel ca așezații pe ele să se vadă unii pe alții. Încredințîndu-se că sînt de față toți cei chemați, Mihai socotește că este bine să înceapă sfătuirea. Sînt rînduiți de la dreapta la stînga gorunului, după cum se rotesc cnezatele în brîu în jurul Hațegului, nefiind nici un cneaz ori jude socotit înaintea ori în urma altuia: Silvaș, Densuș, Peșteana, Clopotiva, Rîu de Mori, Ostrov, Sibișel, Paroș, Băiești, Rîu Bărbat, Livadia, Vîlcele și Strei. Litovoi și însoțitorii săi sînt poftiți pe lavița mai înălțată de sub gorun. Așa după cum se cuvine primul care vorte este Litovoi:

— Avem multe de vorbit și de hotărît ca în partea noastră de lume, a românilor, strînși laolaltă de cînd ne-am pomenit în jurul acestor munți, să domnească pacea, înțelegerea și traiul bun, întrucît din nou cei de afară nu ne lasă liniștiți. Rîvnesc întruna la moșia noastră. Ar vrea ca noi să muncim și ei să culeagă roadele. Nu ne întorc nimic în schimbul „censului” pe care-l plătim. Ba mai mult ni-l cresc mereu căutînd în mod vădit de a-l preface în dare de „supuși”.

— Rogu-te, spune-ne pe față, voievoade Litovoi, fără fereală, să cunoaștem primejdia dacă ne paște. Poate că unind frămîntarea ta de a o îndepărta cu a noastră întărim mai bine stavila pusă în fața năvalei, astfel ca adăpostirea din spatele ei să fie cît mai trainică, se avîntă în vorbă Niegomir Băsărabă tînărul, cneaz de Paroș, care-i însurat cu o vară de a lui Litovoi.

— Așa am să vă spun, Niegomire! Ca întotdeauna deschis și pe înțelesul tuturor. Regele Bela din Buda a hotărît să așeze la Dunăre, în coasta noastră, în cetatea Severinului, niște luptători de ai crucii care s-au întors din locurile sfinte unde iarăși au năvălit necredincioșii. Este încredințat că, fiind oameni ai armelor și luptători încercați, vor putea fi străji bune împotriva celor care vor mai încerca să-și deschidă drum înspre țara ungurească, pe la Dunăre, ori peste noi. De aceea ne cere să-i ajutăm să țină calea închisă.

— Poate asta n-ar fi chiar așa de rău, că un sprijin la strîmtoare nu strică.

— Nu te grăbi, jude Sfîrlea. Eu care-s mai bătrîn mi-amintesc că, de mult, a mai fost vorba de niște cavaleri numai zale și cruci care însă spre norocul nostru au fost așezați destul de departe de noi. Trebuiau să apere

părțile noastre și regatul ungar de dușmani. Însă în loc să păzească locurile ce li s-au dat în grijă s-au înscăunat acolo, încît i-a trebuit regelui putere să-i scoată. Este vorba de cavalerii teutoni din țara Bîrsei, de acum vreo douăzeci și cinci de ani, spune judele Gliga.

— Să nu pățim și noi la fel cu aceștia. Sînt de aceeași seminție?

— Nu, cneaze Izu, sînt frînci.

— Poate vor fi mai cu frica lui Dumnezeu și-și vor vedea de treabă. Pîna una alta rogu-te, voievoade Litovoi, a ne spune ce știi despre învoiala lor cu regele Bela, în afară de cele ce ai spus, întreabă cneazul Beroiu din Ostrov.

— În schimbul păzirii trecătoarei de pe Dunăre împotriva tătarilor, regele le-a dăruit drepturi asupra țării Severinului, cnezatul lui Ioan de la Celeiu și sărind peste voievodatul Litua și țara Hațegului, ia la rînd cnezatul lui Lup, lasă de o parte țara lui Seneslau de peste Olt și ia în socoteală ținuturile pe unde-s așezați acum cumanii, la rîndul lor aflați sub tătari. Pentru țara Severinului, cnezatul lui Ioan și cel al lui Lup, de pe Olt, cum și pentru Cumania, veniturile din vămi, treceri de vaduri și strînsuri de la tîrguri se împart între rege și cavaleri. Foloasele mai mărunte trase de la oamenii locurilor rămîn numai ale cavalerilor. Și nu se opresc aici. Cavalerii au dreptul să se amestece în judecățile mai mari și numai dacă vor fi pricini cu vărsare de sînge între ei de o parte și cnejii și juzii pămîntului de altă parte, românii se vor putea înfățișa la scaunul regesc pentru dreptate. Afară de toate acestea, cavalerii pot cere să fie slujiți, fie în cetatea de la Severin unde va sta mai marele lor, fie pe unde se opresc în drumurile pe care le fac prin locurile arătate.

— Dar noi, noi, cum o să stăm cu ei, întreabă judele More din Breazova, că după cît am înțeles vorbești numai de alții.

— Cu noi n-au nimic! De vin ca oaspeți, îi primim. Dacă se vor purta cu omenie le va fi bine. Dacă nu, o să ne simtă puterea.

— Bine, bine, Voievoade, n-au nimic a face cu noi, dar pare-mi-se că ne-au cuprins în brațe atît pe noi cît și pe cei ai voievodului Seneslau. Un braț prin țara Severinului și altul prin cnezatul lui Ioan și cel al lui Lup. Și dincolo de Olt la fel. Oare n-o să ne strîngă la pieptul lor de fier, întreabă judele Lup din Valea Lupului.

— N-au ei brațe să ne cuprindă! Avem cu ce să le retezăm, de se vor încumeta.

— Totuși regele din Buda a mai înfipt despicătoare pene în trupul românimii noastre. Doar peste tot sîntem numai și numai neamuri. Aproape fiecare din noi, de își mai păstrează răboajele și ține minte ce ne spuneau bătrînii, simte cum se trage dinspre aceiași moși, cu familii cînd mai lărgite cînd mai îngustate, după cîtă bunătate ori năpăstuire a vărsat Dumnezeu asupra lor, adăugă cu cumpătare judele Gliga. Și aceasta nu numai în părțile noastre, ci peste tot între munți și cîmpie unde ni se lățește în așezări strămoșești neamul.

— Dar pe mai-marele frîncilor l-ai văzut, Voievoade? Ai stat de vorbă

cu el? Doar pe la noi trebuie să treacă înspre bunătatea de pământ care s-ar zice că-i dat lor, cere să fie lămurit moș Zaicu.

— Nu, încă nu s-au făcut simțiți. Stau tot pe lângă Buda.

— Poate se răzgîndesc, sau nu le vor place locurile, oamenii, vecinătățile și-și iau tălpășița!

— Cui nu-i plac locurile altora, „tună” ca-n tinerețe cneazul Pogan, cînd e vorba de căpetenii ahtiate după bogăție, mărire și viață ușoară.

— Parcă regele și nobilii unguri sînt altfel? Nu vedeți că toți rîvnesc la bunul altuia, de nu găsești pe nimeni să fie mulțumit cu ce are, adaugă judele Chira din Măceu.

— Bine ar fi să fie ca noi! Nu ne ducem peste alții. Stăm liniștiți în bîrlogul nostru și nu stricăm rosturile nimănui dacă sîntem lăsați în pace, rostește cu multă judecată moș Gliga.

— Ei, noi sîntem dintre aceia statorniciți de Domnul pe un loc, adică aici, pe cînd alții-s făcuți să n-aibă astîmpăr ca vînturile, tălmăcește ca din biblie părintele Claudiu din Hațeg.

— Și ce socotești, voievoade Litovoi, că e mai bine să facem?

— Eu aș spune, jude Mang, că după ce se mai limpezesc lucrurile și ajungem să ne întîlnim cu noii noștri vecini, care poate se gîndesc să ne fie odată și stăpîni, cel mai bun lucru ce-l avem de făcut este să-i lămurim fără de nici o îndoială că pe aici nu sînt sate fără de cîini și nu pot face orice vor. Socotesc că-i bine să vedem și ce gîndește voievodul Seneslau precum și banul Laurențiu al Severinului și cnejii Lup și Ioan. Cred că va trebui să încercăm să-i facem să înțeleagă că uniți putem să mai scădem, pentru cei loviți, din apăsările daniei regești.

— Nu-i rău gîndul! N-am nimic împotrivă. S-o faceți cînd veți socoti că a sosit ziua potrivită, îl îndeamnă judele Gliga.

— Și acum cînd cunoașteți schimbarea ce se pune la cale în jurul nostru și cît trebuie să dăm „cens” regelui pentru a trăi în liniște pe pămînturile noastre, se cere să ne facem și socoteala banilor, atît cît și cum îi strîngem, ca și felul cum îi cheltuim.

— Nu pricep, ați vrea să schimbați cele statornicite pînă acum? se ridică cneazul Cînda.

— Nu! Bătrînii noștri au socotit voievodatul ca o obște mare. În ea sînt adunate celelalte, ale familiilor, fie că-s însoțite într-un cnezat ori voievodat mai mic, fie că sînt de sine stătătoare. Fiecare dă după starea și puterile sale, în așa fel ca pînă la urmă să nu fie nici cîștigați, nici păgubiți. Doar căutarea noastră-i ca umerii fiecăruia să sprijine atît cît pot, nu pe unii să-i încovoae și pe alții să-i înalțe, se străduiește să-l lămurească judele Gliga.

— Știm asta, jude Gliga, și tocmai de aceea să nu schimbăm rînduielile cunoscute, ca nu cumva prin schimbarea lor să se înalțe vreunii prea mult, susține Cînda.

— Nu de asta-i vorba, cneaze Cînda, și mă ierți că-s mai tînăr și oarecum te înfrunt, se ridică cneazul Jurca din Strei, urmașul lui Vlad, dar

ai mei sînt întotdeauna primii care primesc izbiturile și nu pot să le răzbească singuri. Avem nevoie de mari ajutoare. Nu vrem să fim pustiiți. Sîntem trup și suflet alături de voievozii noștri Litovoi și Mihai și vrem ca ei să fie în măsură să ne apere. Ori asta cere putere și sîntem datori să le-o dăm, mai ales că pe Mureș stările sînt în mare schimbare!

— Apoi, rînduierile de acum au fost făcute sub alte vremi, care s-au schimbat, întărește voievodul Mihai cele spuse de cneazul Jurca.

— Cum, dreptatea-i după vremi? Ori e dreptate, ori nu e, stăruie Cînda. Apoi nu ne e chiar atît de frică de căpeteniile regale și nobiliare. Nu mănîncă oameni. Neamurile mele de pe Mureș în sus văd că s-au înțeles foarte bine cu ei și trăiesc în pace și prietenie, ba s-au și încuscrit.

— De ce nu te duci acolo, cneaze Cînda, îl ia peste picior judele Mang. Dealtfel, te cam împiedici de mulți de pe aici.

— Numai de cei care mi se încurcă între picioare, răspunde cu răutate Cînda.

— Nu, dreptatea din vechi rămîne bună și nu mă duce gîndul să-i cer schimbarea. Trebuie însă să sporim partea de dat.

— Îngăduie-mi, voievoade Litovoi, îl roagă Mihai, să adaog și eu cîteva vorbe în această privință. S-a văzut din cele spuse de tine că trebuie să ne pregătim să preîntîmpinăm și poate chiar să înfruntăm primejdii din ce în ce mai mari. După cum vedeți ele pot veni fie de-a dreptul din partea regelui, ale cărui oști se tot apropie de noi, fie prin prepușii lui, acești frînci care într-adevăr ar urma să se întindă asupra noastră ca o cuprindere de brațe. Și această cuprindere numai prietenească nu-i. Dimpotrivă, s-ar putea ca ea să ne trosnească oasele. Ori față de această amenințare, ca să ne apărăm bătrîinii, femeile, copiii, avem nevoie de o oaste bună, numeroasă și bine înarmată ca să poată ține piept izbiturilor de oriunde ar veni ele. Ca țările noastre unite să aibă putere, trebuie să le dăm o parte din cea a fiecăruia. După socotelile făcute, la ce am dat pînă acum, mai trebuie să adăugăm încă o a patra parte.

— Așa cum e lăsat, tot din bătrîni, cei aleși dintre noi vor vedea care vă sînt socotelile și noi nu vom sta împotrivă a ceea ce hotărăsc ei că-i spre binele țării, spune cneazul Lațcu din Livadia.

— Apoi cinstiți voievozi, după cîte m-am înțeles din ochi și vorbe cu cei de față, ca „bătrînul” din fruntea lor, zic s-aveți puterea să înfăptuiți cele gîndite și spuse, că noi vă vom fi în sprijin cu toții, încheie judele Gliga.

— Așa-i, așa-i, răspund toți, chiar și Cînda.

Cu această pecetluire a unei înțelegeri bine încheiate, locul vorbelor pline de judecăți îl iau glumele și voioșia, care țin pînă seara tîrziu în casa voievodală.

Peste noapte vremea se schimbă. Dealtfel, picurările au început încă înainte de miezul nopții. Dimineața se înfățișează cu pămîntul umezit și cu o pîclă îndesată peste munte, pînă în poalele lui. Nașii se pregătesc

pentru întoarcerea acasă. După ce se ivesc semne de oarecare limpezire și soarele izbutește să-și arate fața, Litovoi dă semnalul de plecare și alături de Mihai ia loc în fruntea pîlcului de feciori care alcătuiesc însoțirea de cinstire ce i se cuvine. Când ies din valea Rîului Mare și pun piciorul pe primele ridicături ale Lupoanei, la capătul satului Orlea, Mihai se oprește și îi arată lui Litovoi un dîmb împădurit aducînd cu o țuguiață căpățînă, de parcă ar purta o cetățuie, care stăpînește împreunarea apelor și întretăierea drumurilor Țării Hațegului. Îi șoptește că socotește locul tare nimerit pentru înălțarea unei case a Domnului. Ar vrea să-i dea rostul unei ținte pentru toți cei care se află răspîndiți pe întinderile din jur ori străbat marile drumuri care fac legătura cu vecinii. Să aibă în calea lor un lăcaș de închinare. Nu-i grăbit, întrucît vrea să facă un lucru deosebit. Nu i se deslușește încă înfățișarea care ar fi mai potrivită gîndului său. De cîte ori trece însă pe aici simte un fel de tulburare care-l îndeamnă să urce dîmbul și să dea roată țării. Încearcă o nemulțumire cînd vede părăgînirea orliștii din jur.

Litovoi, cîștigat de căldura spuselor sale, îl încurajează să-și înfăptuiască dorința, într-adevăr măreață.

O străfulgerare bucuroasă aprinde ochii lui Mihai, luminîndu-i chipul, ca semn că un gînd venit pe neașteptate îi dă dezlegare unei îndelungi căutări. Îl roagă și părintele Blasiu al Băieștilor, care se întoarce cu ei să, să se apropie. Cu glasul de astă dată hotărît, îi împărtășește frămîntarea știută pînă acum doar de Armina și auzită mai înainte de Litovoi. Le spune la toți că vrea să înalțe aici o biserică. Iar pentru ca să rămîna neștearsă în minte întîlnirea de acum, prin care legăturile frățești dintre cele două voievodate au primit o nouă întărire a puterii și dîrzeniei păzirii gliei strămoșești, socotește că cea mai potrivită zi de hram ar fi sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului.

— Ca să nu se uite, fine, eu tot fiind încă în chip de naș, botez acest loc ca „tăpșan al sfintei Mării”.

— Așa i se va zice de acum înainte.

Cu împăcarea în suflet de înălțătoarea hotărîre luată, voievozii grăbesc mersul ca să nu-i prindă vremea rea pe drum. Nu mai fac popasuri, ci în scurte opriri își iau rămas bun de la băieșteni și rudele din Rîu Bărbat. De cum ajung șeaua Dealului Babii, Parîngu-și arată vîrfurile înălbite printre vălătucirile de cețuri și nori. Ploaia mărunță începută de pe la Livadia se preface în fulguială. Pasul Vîlcanului li se deschide bine albit în față. Își iau rămas bun unii de la alții sub involburarea de zăpadă. După ultimele semne de frățietate și prietenie, coborîșul îi mîna în fugă, pe cele două povîrnișuri, înspre casele lor.

Acum sub ploaia mărunță și deasă, pe calul care se străduiește să n-alunece, dorul de Armina și Sandrin îl împinge pe Mihai să se grăbească. În aceste zile pline de sfaturi, alergături, sărbătorire și petrecere apucase doar pe furate să-și vadă copilul și nevasta. Oricît îl stînjenește înrăutățirea vremii lasă frîu liber calului care pornește avîntat.

Înserarea-l prinde la Merișor, unde se adăpostește peste noapte. În zori reia galopul pe valea lărgită a Streiului. De prânzul mare intră în Hațeg. Casa-i primitoare își deschide larg ușile. Pe prag îl așteaptă familia-i mărită, poftindu-l să se așeze pe locul obișnuit la masa ajunsă iarăși a lor. Nimic nu l-a putut scoate, pînă a doua zi, din „minunata împărăție a căsniciei sale”.

13. O NOUĂ AMENINȚARE

Plecările lui Mihai sînt din ce în ce mai dese și lipsurile de acasă mai prelungite.

Isprăvind partea de jos a Streiului urmează să urce pe Rîul Mare în sus. În ajunul plecării la Rîu de Mori, la cnezatul și obștea Cîndeștilor, i se pare Arminei că Mihai este puțin îngîndurat. Știe că are ceva cu cei de acolo și se stăpînește să vorbească despre asta, să nu scormonească prin vreo întrebare nepotrivită întărîtarea care mocnește în adîncurile ființei lui. Dimineața, după o noapte cam frămîntată, pornește devreme la drum. Se reîntoarce tocmai a doua zi pe înserat, cu prea puțin chef de vorbă. Ca să-l ușureze de gîndurile care-l zbuciumă Armina îl întreabă cuprinsă de îngrijorare:

— De ce ești atît de întunecat? Nu merg bine treburile pe unde ai fost? Uite-l pe Sandrin cum face zîmbre să-l iei în brațe. I-a fost dor de tine.

Așteptînd parcă această dezlegare a cuvintelor care se i cereau spuse, Mihai îi povestește felul cum a decurs împărțirea „seziilor” în obștea Cîndeștilor. Nu-i place deloc cum învîrte treburile pe acolo Cîndrieș cel tînăr, întors acasă de la neamurile-i de pe Mureșul de sus, după prăpădirea fratelui mai mare sub năpasta molimii. A venit de prin locurile unde s-a băgat ginere cu niște apucături care nu se potrivesc cu ceea ce-i pe aici în țară. Îi dă la o parte pe cei mai bătrîni, ori îi silește să hotărască așa cum vrea el. Asuprește cumnatele văduve îndemnîndu-le să-și ia copiii și să se întoarcă la obștiile părinților unde le spune că-și au partea. Unora dintre părtași le cumpără drepturile, cu banii scoși, zice el, din zestrea nevestei. Așa sînt întocmirile pe la Cluj, aflate acum sub stăpînirea regească și nobilitară ungurească. Averele-i a unuia și mulțimea-i supusă celui care o are. Strînge mărturii că-i sînt lăsate ori cuvenite părți și din alte obști mîrginașe, pe care vrea să le alăture celor pe care le are. Este ahtiat să-și rotunjească întruna moșia.

Armina se miră cu glas tare „ce o fi vrînd cu atîta pămînt, că din cît are țara de-abia au puterea să lucreze o mică parte?”

Auzind întrebarea firească a Arminei fierberea dinlăuntru se dezlănțuie:

— Și-a umplut moșia cu oameni de prin locurile din susul Mureșului intrate sub noile rînduieli nobiliare care au înlocuit pe cele ale obștiilor

noastre. Și nu se mulțumește numai cu ei, ci îi adună și pe fugiți și-i îndeasă pe obștei să-i spargă întruna marginile. Țintește să cuprindă cât mai mult din ce nu-i încă bine hotărnicit, lovindu-se când de cneazul Itu, când de Beroiu, că înspre Pogan nu îndrăznește să se întindă.

— Juzii și ceilalți cneji așezați împrejurul lui doar n-o să-l lase să sară calul.

— Dar dacă vremurile nu le vor mai da puterea să-l stăvilească, rău vor ajunge. Rînduielile de aiurea, cele nobiliare și mai ales regale, așa cum le știu și mai ales le-am văzut, după mîinile arse ale fugiților din părțile Oradiei, supuși probei focului pentru a-și dovedi nevinovăția ori drepturile, și după chipurile lor înfricoșate, nu pot însemna, împămîntenite aici, decît începutul pieirii noastre.

— Nu mai cobi și tu așa. Nu vor fi lucrurile duse chiar atît de departe.

— Nu cobesc. Încerc să sugrum răul din fașă, pînă nu se întărește și nu face pui, altfel toată buna noastră rînduială se duce pe copcă. După cît am auzit vorbindu-se despre stările din jurul nostru, în puține colțuri din pămîntul acesta plin de românimea trasă mai înspre păduri au rămas în picioare îndreptările născute din înțelepciunea atîtor rînduri de bătrîni dinaintea noastră.

— Bine că este al nostru printre ele!

— De cîte ori nu le spun cnejilor și juzilor că întocmirea noastră, cu puterea unită în mîna celui mai vrednic dintre noi, anume Litovoi, ne apără de dușmani și de înrobire. Numai dacă te gîndești la daniile făcute cavalerilor, despre care ți-am vorbit, vezi că de noi nu se atinge nimeni. Valul regesc al cotropirii a fost tras de Mureș în jos și nu ne-a izbit și cuprins.

— Pe vremea lui tata nu erau atîtea amenințări și nu se cerea atîta „oaste” ca azi. Oamenii sînt luați de la lucru și se slăbesc obștiile în sporirea avutului.

— Să nu vie vremuri și mai grele, care să mă silească să adun și mai mulți feciori pe lîngă mine. Atunci nădejdea muncii cade în seama voastră, a femeilor, a bătrînilor și copiilor.

— Ce vor fi vrînd cu noi care nu le cerem nimic!

— Setea de putere, mărire, de a stăpîni pe alții, unii să muncească și alții să huzurească!

— Văd că tu ai puterea în mînă, de tine ascultă feciorii pe tine te întreabă juzii și nu vrei s-o iei cu nimic înaintea celorlalți.

— Sînt unul „dintre” și nu „peste” ei. Mă stăpînesc ca nu cumva mîine, când nu mă vor mai vrea ca voievod, eu totuși să mă agăț morțiș de voievodat. Aș face atunci pîrtie pe un drum lunecos și tare primejdios pentru toți care, i-adevărat, m-ar face „stăpîn” dar cu un „preț” pe care eu nu vreau să-l plătesc, cuprinzînd „sînge” și „îngenuncheri”.

— Mihai, nu va fi oare acesta mersul lumii? După cîte aud că spun străinii care trec pe la noi, sau cei fugiți, în alte părți unul este stăpîn și-n juru-i se strîng ceilalți, ca să trăiască împreună ca într-un stup.

— Se pare însă că se înmulțesc prea repede trîntorii din stup, sau le crește prea iute și mare foamea, că mierea nu mai ajunge așa încît stupul, ca să nu moară, trebuie mereu lărgit pe seama altora.

— Și chiar dacă-i lărgit, partea hărnicuțelor albine este tot mai îpuținată. Eu ca gospodină știu că atunci cînd te îndulcești cu mierea ai vrea tot mai mult din ea.

— Această lărgire a stupului vreau s-o împiedic. Tătarii au strîns în graba trecerii lor doar ceea ce au întîlnit în cale, așa că locurile mărginașe, lăturalnice, pe care n-au apucat să le calce au scăpat, neavînd timp să scormonească toate ascunzișurile. Acum însă este vorba de înscăunare. De oameni care se așază și se pun pe trai. Și aceasta o fac pe seama altora, fără de gînduri de plecare. De asta mă tem și vreau să-i întîmpinăm așa încît să le piară pofta căutării mierii noastre. Păzirea de ei am învățat-o din bătrîni.

Descărcat de încordarea care-l stăpînise, Mihai își regăsește voia-i bună și cina la care se strîng ai casei este împănată de glumele lui, care-i înveselesc pe toți. Afară se lăsase noaptea și gerul se întărise într-atît, încît cu toată necontenita întețire a focurilor, nu i se poate stăvili strecurarea.

Domolita răsuflare a lui Mihai îi dovedește că a scăpat de sîcîitoarea întrebare a felului cum se va descurca cu Cînda și-a intrat în făgașul odihnei. Simte cum o toropește și pe ea potolitoarea învăluire a somnului, îndesîndu-i, sub pleoapele grele, fumegări de vise legănate de sfîrîitul plăcut al jeraticului, unde butucul aruncat de Mihai încearcă să reînsuflească flăcările.

După o primăvară și o vară plină de rodnică osteneală, tocmai înspre toamnă, cînd mulțumirea adusă de ea ar fi trebuit să însenineze fețele, Armina urmărește cum pe cea a lui Mihai surîsurile silite revarsă o undă din ce în ce mai învîrtoșată de îngrijorare. L-a lăsat cîțva timp fără să-l întrebe în nădejdea că dacă este ceva trecător se va destrăma de la sine, iar dacă s-a petrecut vreun fapt deosebit, îi va vorbi despre el. Cînd însă îi vede din ce în ce mai întărite cutele care-i prefac chipul de parcă ar fi cioplit din piatră, nu se mai poate stăpîni și-l întreabă. Răspunsul este cel pe care l-a bănuț. În răutățirea stării din afara țării. Aceasta-i prea puțin în mîna lor. Cea dinlăuntru nu naște răsturnări. Au doar puterea s-o stăpînească și să-i aducă îndreptarea dacă se întîmplă vreo stricare. Încunoștințările primite de Mihai, mai ales de la prietenii săi neguțătorii raguzani, sînt întărite nu după mult timp de chemarea sosită de peste munți de la Litovoi. Este rugat să vină să se sfătuiască asupra măsurilor ce-ar trebui luate dacă s-ar dezlănțui o nouă năvălire tătară. Semnele arată că pregătirile sînt în toi. Pleacă fără să mai pregete, pătruns de însemnătatea împrejurării.

Mihai își potrivește sosirea la așezarea voievodală de pe Jii în așa fel ca să ajungă cu o zi înaintea celorlalți chemați. Vrea să aibă timp să

asculte pe îndelete felul cum s-a desfășurat înfățișarea lui Bărbat la regele Bela al Ungariei, pentru a primi îndrumări în privința noii primejdii tătare. În afară de doamna Opreana nu i-a văzut nimeni aproape toată ziua.

A doua zi pe la prînz încep să sosească, de parcă s-au înțeles să nimerească toți deodată, voievodul Țării Românești, Seneslau, banul de Severin, Laurențiu, cneazul Ioan și cneazul Lup, însoțiți de ceilalți împuterniciți ai poporului aflat sub îndrumarea lor. Ca și altă dată se adună în curte, unde se țineau pînă acum adunările lor, dar sînt poftiți de Litovoi, spre mirarea lor, în lunca Jiilor, pe un loc anume pregătit. Oamenii lui au bătut bine un grind veche viitură bolovănoasă și l-au înțelenit cu iarbă pufoasă de pare un mare covor verde. Au așezat apoi în roată trunchiuri groase de stejar în care se rînduiesc locuri de șezut scobite în spezeze cu piepturi rotunjite. La mijloc, înspre malul mai ridicat, ales cu tîlc de Litovoi, sînt locurile mai înălțate și mai cu îngrijire cioplite ale „fruntașilor”. După grija și lucrul de nădejde care se vede din toată întocmirea, Mihai își dă, de îndată, seama că acesta încearcă să pună temelia unei noi rînduieli care să dea o anumită tărie adunării căpeteniilor poporului românesc din părțile acestea, prin faptul că ele au de acum un loc de întrunire anume hotărît. Aflîndu-se cu toții în voievodatul lui, este firesc să-i aducă un fel de întîietate față de ceilalți chemați de el.

Abia așezați, Litovoi îi cere lui Bărbat să înfățișeze adunării cum și-a îndeplinit solia pe care i-a încredințat-o, în numele tuturor, la curtea regală din Buda, ca să afle ce se întîmplă, în aceste clipe de restriște, cu cavalerii frînci, care nu se ivesc deloc. În cuvîntarea sa, Bărbat arată pe larg cum a fost primit de rege și ce răspunsuri i-a dat. Cei de față înțeleg că regele nu va mai trimite cavalerii frînci la Severin și că Litovoi este sfătuit să încerce întocmirea unei apărări comune, spre folosul tuturor, al românilor și regelui. După cîteva răspunsuri lămuritoare, trec vorba de la solie la felul cum se poate înfăptui sfatul regelui în privința strîngerii puterii lor pentru o mai bună înfruntare a tătarilor. Aici părerile sînt foarte împărțite. Primul care și-o spune este cneazul Ioan, de la Celeiul din părțile de jos ale Oltului.

— Bine că am scăpat de năpasta cavalerilor frînci pe care numai de stăpîni i-am fi avut pe cap, că de ajutor prea puțină nădejde de la ei. S-ar fi mulțumit să se închidă în cetățile de pe Dunăre, lăsîndu-ne pe noi pradă năvalei. Dar dacă regele-i prins cu alții, înseamnă că nu se teme de ea. Cred că lucrul cel mai cuminte ar fi să ne vedem acum fiecare de ale noastre. Iar dacă va fi să se întîmple ceva să ne apărăm tot fiecare partea.

— Nu cred că judeci prea drept, cneaze Ioane, sare Seneslau. În cotlonul dumatăle dosit după Olt și revărsările Dunării de la Celeiu ai pe alții apărători și dacă s-ar întîmpla ca sorții de izbîndă să fie de partea acestora, cnezatul tău culege numai roadele, fără de nici o jertfă. Dar pe noi ceilalți, în spatele cărora stai dumneata, ne zdrobește tăvălugul

navalei.

— Trebuie să vedem care sînt vadurile pe unde pot pătrunde, ca să ne împărțim în apărarea lor, reia cneazul Lup părerea cneazului Ioan de a-și împărți povara împotrivirii.

— Cred că trebuie să ne gîndim să avem sprijin în spate, ca fără să părăsim locurile hotărîte să putem ajuta pe cei mai rău înfundați, socotește banul Laurențiu al Severinului. S-ar putea ca năvălitorii să se îngrămădească înspre mine unde-i cea mai căutată poartă a Dunării pentru pătrunderea spre inima regatului ungar. Mă vor înăbuși ori îneca, dacă nu sînt ajutat. Ce ziceți, oameni buni, am sau n-am dreptate?

— Doar ne-am înțeles bine în toamnă, că după cum se cîrmuiește oricare din obștii, trebuie să încercăm să facem și cu voievodatele și cnezatele noastre. Rămîne pe seama fiecăruia partea sa de sine stătătoare. Acolo însă unde necazurile ni se întîlnesc și se fac nod, trebuie să ne alăturăm puterile. Numai așa o să fim în măsură să le răzbim. De aceea am umblat doar de cu toamnă să vedem ce avem fiecare și cît putem să adunăm la un loc, lămurește cu hotărîre Litovoi.

— Eu am fost la voievodul Seneslau, adăugă Bărbat, și ne-am înțeles că, în caz de nevoie, el să se adune împreună cu cneazul Lup prin părțile de munte ale Oltului.

— Cneazul Ioan urmează să-și unească oamenii cu ai mei la Severin, spune banul Severinului, iar voievodul Litovoi va avea grijă de mijloc, de o parte și alta a munților, tot el făcînd legătura între noi. Lui i se cade să hotărască unde să încline cumpăna puterii noastre. Se înțelege de la sine c-o va face în partea unde zbaterea-i mai mare.

— Ca să zicem așa, voievoade Litovoi, după cum înțeleg eu, încearcă să se lămurească Stoica, cel mai bătrîn dintre juzi, ar fi ca și cum am trece peste o prăpastie și trebuie ne ținem unul de altul, ca să ne sprijinim și să putem urma drumul cel bun. Unul dintre noi, cel mai destoinic și îndrăzneț, trece înainte să taie dîra pe care ceilalți s-o urmă. Cred că dumneata, voievoade, ești foarte potrivit pentru asta!

Chiar dacă la început nu sînt cu toții de aceeași părere cu judele Stoica, pînă la urmă Litovoi este împuternicit cu drepturi de căpetenie de oaste a tuturor românilor. O dată cu aceasta rostul adunării se socotește îndeplinit și se hotărește încheierea ei.

Nu trece nici o săptămînă de la ținerea adunării și știri îngrijorătoare cu privire la o nouă năvălire tătară încep să se adune la curtea de pe Jii. După ce le cerne prin sita folosului obștesc, Litovoi hotărăște măsurile ce trebuiesc luate. Lăsarea românilor, de acum strînși în jurul lui Litovoi, de către regele din Buda, pe propria lor socoteală în fața primejdiei tătare, îi împinge să se apropie unii de alții. Astfel că se însoțesc și se înfrățesc într-atît, încît pașii lor amestecați bat plaiurile, fluierile lor învață aceleași cîntece, fără să se uite încuscririle care sînt adumbrite doar de faptul că nu pot să aibă întreaga bogăție a ospățului. Dacă-i vorba despre ele, gurile rele spun că unul care s-abate cam des și întîrzie poate mai mult

decît îi cer treburile pe la curtea de pe Argeş şi cu deosebire în casa lui Seneslau, unde-i fată împlinită de măritiş, ar fi chiar Bărbat. Dealtfel i s-ar şi potrivi. Este un pic crescută, faţă de graba fetelor de a se vedea cît mai de tinere la casa lor. Lipsită de maică-sa, dusă de tînără dintre cei vii, îl are în grijă pe taică-său şi nu s-a ivit nimeni care s-o îmbie să se însoţească. Dar acum se pare că nici tata, nici fata, nu ar sta pe gînduri, dacă el ar spune ceva. Ea s-ar împărţi între ei, ca nici unul să nu sufere. Numai vremurile de ar fi mai potrivite.

Spre bucuria tuturor, aceste vremuri, cu cît se scurg, cu atît se dovedesc mai potolite. Nu se vădesc semne despre vreo mişcare îngrijorătoare în Cumania neagră, subjugată de tătari. Iscoadele aduc veşti din ce în ce mai liniştitoare. Cum se apropie toamna fără ca nimic de seamă să se întîmple, oamenii încep să se adune pe la casele lor, bucuroşi că se pot pregăti în voie de iarnă. Scurgerea se face pe nesimţite, începînd cu ostaşii de strînsură. Rămîn doar vreo cîteva tabere, toate aşezate în josul Oltului şi lăsate în grija lui Bărbat şi a cneazului Ioan. Celelalte căpetenii îşi îndreaptă îndemnurile ca să nu se piardă nimic din vremea prielnică ce le mai rămîne în faţă şi să fie mai bine folosită pînă la coborîrea iernii.

Toate ar fi mers bine, dacă într-o bună zi n-ar fi sosit strigătul deznădăjduit al banului Laurenţiu şi al cneazului Ioan că în locul tătarilor, ţarul din Vidin încalcă pămînturile Banatului Severinului şi stînga Dunării, tocmai acum în plinul culesului. Acesta, văzînd încurcăturile pe care le are regele Bela cu cumanii şi sîrbii din propria-i ţară, socoteşte că-i potrivită împrejurarea ca să se răfuiască cu el pentru nişte înfrîngerii mai vechi. Începe să-şi împingă cetele din dreptul Vidinului tot mai sus, pe malul drept al Dunării, înspre cetatea Severinului.

Cuprins de îngrijorare, cneazul Ioan vine în fugă la Litovoi, şi-i cere ajutorul în numele lui şi al banului Laurenţiu. Este tare înfricoşat de primejdia care-l paşte:

— Voievoade Litovoi, de cum va îngheţa Dunărea cetele ţarului bulgar o vor trece, dînd peste ţara Severinului şi cnezatul meu. Avem nevoie de ajutorul vostru.

— Cînd erau alţii în primejdie, cneaze loane, mi-ai părut mai puţin săritor şi voiai să rămîi de unul singur.

— Socoteam că n-o s-aveţi nevoie de ajutorul meu, dealtfel chiar aşa cum s-a şi întîmplat.

— În schimb ai ajuns dumneata, cneaze, la înghesuială şi ne ceri să te uşurăm.

Pînă la urmă oamenii mei se-nfrăţiră cu ai voştri.

Nu chiar pe măsura în care ar fi trebuit. Dar ce vină au ei?

— Voi mai da oaste şi cele de trebuinţă!

— În primul rînd, oamenii dumitale să fie pregătiţi şi să aştepte la Celeiu gata să pornească. Ştirile despre încercarea ţarului bulgar de a se răfui cu regele Bela, tocmai acum cînd e la mare strîmtoare, ne-au sosit şi

nouă. M-am gândit să-l trimit pe Bărbat să-și așeze tabăra, împreună cu ceata banului, în părțile din fața Vidinului. Te rog și pe Domnia ta să te alături cu toți ostașii pe care îi ai. Vreau să ne înțelegem însă, chiar dacă-i mai tânăr, cuvîntul hotărîtor, cînd vedeți că aveți păreri potrivnice în înfruntarea cetelor țarului, îl are Bărbat. După cîte știți, el s-a lovit, dintre noi, cel mai mult de necazurile ostășești. Așa că va trebui să ascultați de el!

— Din partea mea nu va fi nici o greutate, Voievoade. Știi că eu sînt om bîtrîn și mă mișc mai greu, mai ales dacă încep și asprimile iernii. Chiar te rog să mi-l încredințezi pe fratele tău mai mic Văsiluț, care dealtfel îmi vine după nevastă nepot, să-mi fie ajutor și la o împrejurare, urmaș în fruntea cnezatului.

O dată cu întoarcerea cneazului la Celeiu pentru pregătirea pîlcului său, pornește și Vuciu peste munte, la Mihai. Acesta, aflat la moșia-i părintească de la Băiești, rămîne mirat cînd se pomenește cu el. După ce trece peste obișnuitele întrebări și răspunsuri despre sănătatea celor de acasă, care se pot spune de față cu toții, își iau ziua bună de la cei care se strîng în jurul lor și pornesc înspre Hațeg. Lie cere învoirea să le-o ia înainte. Mihai îi face semn să plece. A înțeles că vrea să-i lase singuri ca să vorbească în voie.

De îndată, Vuciu îi înfățișează chemarea lui Litovoi ca toți să sară în ajutorul banului Laurențiu și cneazului Ioan, de-a dreptul amenințați de țarul bulgar din Vidin. Au tot timpul, pînă la Hațeg să hotărască amănuntele plecării, ale drumului și tăriei cetei pe care Litovoi a luat-o în socoteală. Față de bucuria care a cuprins casa la sosirea lor, lui Mihai nu-i vine să-i spună Arminei de ce a venit atît de pe neașteptate Vuciu. Vestea aflată de la Mihai, seara cînd rămîn singuri, naște împotrivirea ei plină de amar:

— Cum să pleci iarăși? Acum cînd toată lumea răsuflă ușurată că s-au astîmpărat primejdiile care ne pășteau și tocmai unde?

— Fii înțelegătoare. Nu mi-e ușor nici mie. Trebuie să plec. Nu-i în mîna mea alegerea. Chiar dacă ar fi, n-aș putea să rămîn surd dacă mi-ar veni chemarea. Îmi pare rău că iarăși las pe umerii tăi o bună parte din greutatea mea. Fii tare, să faci față cu bine atît zbuciumului tău lăuntric cît și frămîntărilor ce se vor isca în jurul tău. Nu vrei să fii mîndru de tine? Să fii plin de nădejde că aici toate vor merge bine sub îndrumarea ta? Cel puțin din partea asta să fii liniștit!

— Nu amesteca îndatorirea mea de soție de voievod, care nu va suferi, cu durerea mea de femeie de a rămîne iar singură. Vrei să ți-o ascund?

— Nu, nu, Doamne ferește.

— Lasă femeia să-și verse propriu-i amar ca unit cu al tău să te îndemne pe tine, dragul meu, nu pe voievod, să-ți fie aprig dor de mine și copil. Să te ferească, pentru noi, de rele și să-ți grăbească întoarcerea!

— Pot eu să fii în urmă cînd „trebuie” să fii în față?

— Și eu te înțeleg tot fiindcă „trebuie”. De aceea te învelesc în dorul meu ca să te apere în orice împrejurare rea. Să te însoțească și să-ți amintească de noi, îndepărtînd din calea ta orice îndoială că aici n-aș fi așa cum aștepti tu să fiu. Aș vrea să mai adaug ceva. Să nu stai mult pe acolo ca să fii aici cînd din nou...

— Cît de fericit mă faci tu, Armino!

— Tare aș vrea să fie fată și s-o botezăm Grina.

Pînă tîrziu sau mai bine zis pînă înspre zorii din dimineața plecării și-au tot povestit și au socotit ce-i bine de făcut. Se cer multe de pregătit. Nu se poate ști cît va fi de îndelungată lipsa lui Mihai. Amîndoi nădăduiesc că țarul bulgar, văzînd cum este întîmpinat, se va astîmpăra. Dar aceasta nu-i decît o dorință nemărturisită de-a lor. Starea de fapt poate însă fi cu totul alta. Mai bine-i să fie prevăzători, să nu regrete mai tîrziu ușurința de care s-au lăsat stăpîniți acum.

14. ÎNFRĂȚIREA

După înduioșătoarea despărțire de la Hațeg și îndreptarea pe drumul Vîlcanului, Mihai se bucură cînd își vede feciorii că zburdă întocmai ca și mînjii lăsați să cunoască singuri întinsul cîmpiei. Prin oprirea lui Lie la întărirea pazei de acasă au rămas pe mîna nepotului său Nandra. Ca să nu-l stingherească, se face că nu-i vede aerele de om „învechit” în cele ostășești pe care și le dă. Ese în schimb mulțumit pentru faptul că se face ascultat și că toți îi recunosc înțîietatea. Surîde cînd l-aude cum vorbește ca un om „umblat” amintindu-le „începătorilor” faptul că a mai străbătut acest drum în afară de cel „mare” de la rege, cînd l-a însoțit din partea lui Mihai pe Bărbat. Schimbă cîte o glumă pe socoteala lui și a celorlalți cu cei cîțiva oșteni mai copti, strînși în jurul său. Cu ajutorul lor vrea să-i învețe pe acești cîrlani atît strunirea ostășească, începînd cu mînuirea armelor, cît și înfruntarea „cu cap” nu „nebunească” a dușmanilor. Pîlcu-i se prăvălește ca un șuvoi de tinerețe pe povîrnișul care le deschide, în față, larga desfășurare a voievodatului lui Litovoi și al fraților săi. Într-un suflet, mîntuiesc cu coborîtul. După un scurt popas cerut de odihnirea cailor, prin vioiciunea mersului, reînsuflețesc drumul mai puțin umblat acum în toamna tîrzie, care-i duce spre marea așezare de căpetenie a voievodatului Litua. Vestea venirii lui a ajuns de mult la tabăra de pe Jii, trecută din om în om, pe lanțul de pîndari care străjuiește drumul.

Cînd s-apropie de trecerea lăsată liberă printre primele apărări ale așezării voievodale, Mihai se ridică în scări să vadă mai bine cine sînt călăreții care i-așteaptă. Îl recunoaște pe Niculae, căpetenia taberii, ieșit în întîmpinarea lui ca să-i ureze bun sosît și să-l însoțească pînă la curtea lui Litovoi. Cu o mîndrie care i se cuvine pe deplin, Mihai străbate satul Jiilor. Trecerea lui stîrnește mirările și laudele localnicilor. După ce feciorii-i se rînduiesc în curte, la semnu-i, un puternic „să ne trăiești, voievoade!” cutremură așezarea. După răspunsul de bun sosît, Litovoi îi dă în grijă lui Niculae pentru adăpostire în tabără. Mihai este poftit să intre în casă, unde doamna Opreana s-a îngrijit de cele trebuincioase. Așezați la masă, după ce sfîrșesc ce au de povestit despre familiile lor, trec la treburile ostășești.

— Nici de data asta nu te-ai lăsat așteptat, Mihai.

— Am socotit să vin cînd mai sînt flăcări de stins ca să pot scăpa ceva din ele. Dacă totul ar fi fost mistuit de foc, ce rost ar mai fi avut osteneala mea. De ajutor cred că-i nevoie, nu de mîngîiere!

— Bună judecată! Dealtfel o întărește și fapta!

— Nu mi-a fost chiar așa de ușor să-i fac pe toți să înțeleagă rostul plecării tocmai la cetatea Severinului. Cei mai nedumeriți au fost unii bătrâni învățați de vremuri să se apere numai pe ei. Pînă la urmă tot am izbutit să-i lămuresc că-i spre folosul nostru, al tuturor.

— Ce se întrebau?

— De ce să nu stea feciorii s-apere partea noastră de moșie, iar cei din Severin s-o apere pe-a lor?

— Uf, pacostea aceasta a fărîmițării, cîte neajunsuri ne-aduce! Poate a fost bună odată. Acum însă nu mai ține. Dacă ne-am lua după ea s-ar putea să nu pierim, dar nici bine nu ne va merge.

— Nevoia-i mare. Cetele țarului bulgar sînt multe și îndîrjite. Lovesec în noi și zic că dau în regele Bela. Ai tăi o să stea în cetate. În frunte, răsfițați pe Dunăre, sînt oamenii banului Laurențiu, ai cneazului Ioan și ai lui Bărbat, mai buni cunoscători ai locurilor și vadurilor. Voi ori îi întăriți de vor fi încleștați prea rău, ori apărați cetatea dacă va fi atacată.

— N-aș vrea să stau în cetate.

— Trebuie! Oamenii tăi sînt de la munte și se simt bine cînd îl știu în spatele lor, decît să se vadă în cîmp deschis unde atacul poate veni din toate părțile. Cobori pe Jii și apoi pe Motru, de unde o tai pe dreapta și ieși tocmai la Severin. Cînd vă vor vedea bieții severineni, care-s înspăimîntați de moarte, vor fi tare bucuroși că le-au venit apărători ca voi.

— Mulțumesc, Litovoi, pentru vorbele-ți bune. Mîine în zori voi pleca împreună cu oamenii pe care mi-i alături.

S-a înnoptat de-a binelea cînd Litovoi și Mihai se scoală de la masă. Ieșiți pe pridvor ascultă răsunetul cîntecelor, rîsetelor și glumelor care înfierbîntă tabăra. Înainte de a se așeza pentru odihnă socotesc că nu strică să treacă prin mijlocul ostașilor. Se opresc cînd la unii, cînd la alții, mulțumiți de strădania lor de a dovedi că sînt buni și de luptă și de petrecere.

— Așa-i românul, aude Mihai o frîntură din răspunsul dat de Litovoi, unei glume venite de la feciorii săi: petrece de-i naștere, petrece de-i nuntă și petrece de-i moarte.

— Mai bine-i ca... petrecerea să fie, Voievoade, la altul decît la tine, adaugă unul mai glumeț.

— Cum, măi grozavule, nici la însurătoarea ta n-ai petrecut?

— Ba da, Voievoade, că după cum nu știi cînd te naști, ce te așteaptă în viață și nici ce te așteaptă după moarte, tot așa nu știi ce te așteaptă cînd îți iei soacră pe cap.

— Nevastă, mă, hîtrule!

— Numa-n noaptea nunții. După aceea se socrește ea repede!

— Așa vorbești, nepricopsiților, de soațele voastre? Vă credeți singuri și vă voiniciți?

Mihai se întoarce dintr-o dată înspre partea de unde vine acest glas de femeie voit înăsprit. Nu vede pe nimeni din cauza mulțimii de oșteni strînsă în jurul lor și al focului. Cînd cercul se desface este uimit de

mîndrețea femeii care-i înfruntă. Celelalte din urma ei, cunoscute din casa lui Litovoi, se topesc parcă-n umbra strălucirii sale. Litovoi, văzîndu-i mirarea, îi șoptește:

— E Ileana, fata voievodului Seneslau. A adus ea, că urmaș bărbătesc n-are, oștenii care ți se alătură, ca să-i duci lui Bărbat.

Abia apărută Ileana și toată vorbăria bărbaților se întoarce înspre lauda femeilor. Ponegritorul de mai adineaori nu prididește să le aducă osanale. Dacă ziua de mîine n-ar fi prea scurtă pentru cîte treburi mai au s-ar mai întinde cu toții la vorbă. Litovoi dă îndemnul trecerii la odihnă și o roagă pe Ileana să le îngăduie s-o însoțească pînă la casa unde a „cerut” să fie adăpostită. După ce se despart de ea Mihai izbucnește: „Strașnică fată”. „O să-l strunească pe zvînturatul de Bărbat”, adaugă rîzînd Litovoi.

Dimineața, ceva mai luminoasă decît cea de ieri, îi găsește la datorie atît pe cei care rămîn, cît și pe cei care pleacă. Sub privirea cercetătoare a lui Niculaie, călăreții se rînduiesc, pîlcurile se înșiruie și ceata se încheagă. La șuierul lui frîiele sînt scuturate și caii pornesc spre curtea voievodală. Se opresc în dreptul porții, pe care ies tot călări Litovoi, Ileana și Mihai.

În fața tuturor, Mihai primește din partea lui Litovoi și a Ilenii încredințarea conducerii ostașilor din țările lor. După un ultim rămas bun de la cei lăsați pe loc, el trece în fruntea oastei. Ridică spada și, o dată cu coborîrea ei, șuieră pornirea pe Jii în jos, să iasă de la cotul Rovinarilor în valea Motrului, pe care o trece și după trei zile de mers întins dă de apa de curînd înghețată a Topolniței. De aici îi urmează fără abateri cursul. Cercetează întruna domolirile dealurilor și după fiecare prag coborît i se pare că trebuie să dea de ținta lungii călătorii făcute. Îl ajunge însă din urmă iarna care nu se împiedică de orice ridicătură, în coborîrea-i de la munte. Ca o veche prietenă-i așază pe căciulă și umeri fluturașii-i albi, trecînd spre cîmpia care începe să se desfășoare în fața lui. În sfîrșit, privirea-i dă de Dunăre. Pe malul ei, ușor retrasă pe o colină teșită, i se înfățișează cetatea Severinului. Răsuflă ușurat, căutînd din ochi un loc potrivit pentru popas. Găsește o dîlmă dezgolită, destul de împinsă înspre lunca plină de sălcii a Dunării. Se dovedește deosebit de potrivită, pentru că le deschide larg vederea în toate părțile. Își îndeamnă oștenii să rupă rîndurile, ca răsfirați în voie fiecare, să poată vedea nestîngenit mulțimea învîrtoșată de apă ce se scurge lată, de aproape nu i se vede prin cețuri celălalt țarm. Surîde înțelegător la uimirile lor.

— Acesta-i hotarul pe care trebuie să-l apărăm, ca să nu-l încalce țarul de la Vidin.

— Cum de pot să treacă peste atîta întindere de apă oști întregi, Voievoade, întreabă Gruîță.

— O să vedeți, cînd apa îngheață nu-i greu de trecut.

— Uite și picioarele dărăpănate ale unui fost pod! Ce-i cu ele, Voievoade?

— Cine poate ști de cine și când a fost făcut, că urmele-i par tare vechi. Fără de nici o îndoială că de unii din strămoșii noștri!

— Să fi fost chiar un pod atît de mare?

— Doar îi vedeți picioarele. Poate dacă ar fi cineva să întindă grinzile de lungimea la care se cere, mai că ar fi bun pentru trecere și azi. O s-avem timp destul să-l privim și să vorbim despre el. Și-acum pregătiți-vă pentru odihna de noapte!

Numai a doua zi vor intra în cetate. Sînt însă văzuți de cei de acolo. Bucuroși de sosirea lor, juzii cetății se grăbesc să ajungă pînă la ei. Mihai le iese în cale. Nu se cuvine să lase să se ostenească niște juzi bătrîni, cum par să fie cei care se apropie.

După obișnuitele urări, juzii îl roagă să poftească în cetate unde-i așteptat de către doamna banului. Acesta n-a putut să-l întâmpine fiind plecat, de mai bine de două săptămîni, cu oastea în părțile mai de jos ale Dunării, dar sînt pregătite toate cele de trebuință pentru adăpostirea lui și a oștirii sale.

— Dumnealui, nobilul Balotă, este împuternicit de ban să-i țină locul, ca ajutor al doamnei, îl lămurește cel mai bătrîn dintre juzi asupra rosturilor din cetate.

După înfățișare Mihai nu-și face o părere prea bună despre el. Este îmbrăcat mai mult după portul nobilimii regale. I s-a părut cam semeț felul în care îi tot măsoară cu privirea și cam îngîmfată înclinarea capului cînd s-au aflat față în față. Îl simte că ar fi fost mai încîntat să-i primească pe cavalerii frînci, decît pe acești oameni „de rînd” coborîți din munte. Dar mai bine-i să nu se pripească în judecarea lui. S-ar putea să fie doar o părere înșelătoare. I-ar jigni și pe acești bătrîni plini de bunăvoință cărora bucuria le rîde pe față. De-abia trece poarta că mulțimea din cetate îl ia aproape pe sus, ca să-și arate bucuria pe care i-a adus-o sosirea lui. Fețele tuturor mărturisesc încrederea pe care o au în ocrotirea oastei sale. Intrarea în casa banului Laurențiu capătă însă o altă față. Cînd îl vede doamna, rămîne mută pe prag, iar el ca înțepenit pe prima treaptă a scării. Nici unul nu sparge tăcerea apăsătoare. Văzînd încurcătura, nobilul Balotă face prezentările. Ca om de lume și de al casei se înclină, înfățișîndu-i doamnei pe noul venit:

— Acesta-i voievodul Mihai Costa, căpetenia oștenilor trimiși de Litovoi.

— Bine ai venit, Voievoade, în casa mea, își regăsește glasul, ușor cîntat, doamna.

— Mă măgulește cinstea pe care mi-o faceți de a mă primi ca oaspete, cu toate că șederea-mi va fi poate mai îndelungată.

— Totul este, Voievoade, să te simți bine!

— Voi încerca, pe cît îmi stă în putere, să nu vă tulbur rosturile. Mă mulțumesc cu foarte puțin și voi fi mai tot timpul în mijlocul oamenilor mei.

— Aș dori ca după îndeplinirea îndatoririlor ostășești să te simți la

mine ca „acasă”.

— Îți mulțumesc, Doamnă!

— Și-acum, rogu-te, voievoade Mihai, poștește la cină.

— Mă iartă, doamnă Demiana, nu-mi pot părăsi oamenii pînă nu-i văd așezați peste noapte. Sînt doar în afara cetății.

— Lasă-mi mie, Voievoade, această îndatorire în seara asta, se înclină curtenitor nobilul Balotă, și dumneata rămîi. Cu învoirea dumitale, doamnă Demiana, pot să plec?

— Da, după cină, cavalerie. Ce să faci, voievoade Mihai, trebuie să rămîi aici.

— Sînt bucuros că mă primește cu atîta cinste casa banului Laurențiu, poate-i prea mult pentru mine.

— Nu fii modest, voievoade Mihai. Știi și știu cît de mult însemni pentru mine. vreau să zic pentru cetatea noastră, pe care ai venit s-o ajuți în vremuri atît de grele.

— M-aș bucura să-i fie de folos banului Laurențiu venirea oamenilor mei.

— S-așteptăm știri de la banul nostru și apoi să vedem cum vom folosi oaspeții, s-amestecă Balotă, supărat că nu-i luat în seamă.

— Aș fi foarte mulțumit să fi venit pînă aici ca să vă fim numai oaspeți, prea cinstite nobile Balotă, îi retează Mihai, de data asta necruțător, necuviința.

— Se răcesc mîncărurile. Pofțiți cu toții, încearcă astfel Demiana să potolească înfruntările.

Se așază cu ai casei să cineze. Focul împrăștie o căldură plăcută. Afară ninge și frigul se strecoară ori de cîte ori se deschide ușa de la intrare. La rugămintea lui Mihai, doamna Demiana îi vorbește despre știrile pe care le are de la soțul ei, plecat împreună cu Bărbat. Veștile i-au sosit de vreo cîteva zile. De-acum urmează să le primească însuși Mihai, în afară de cele privind casa și localnicii care rămîn tot în grija ei. Din ce în ce mai întăritat că-i nesocotit, nobilul Balotă încearcă, prin tăieri de vorbe și glume nesărate, să învenineze pacea care ajunse să domnească între cei strînși în jurul mesei.

Într-un tîrziu, nobilul Balotă, amintindu-și că și-a luat îndatorirea de a se îngriji ca tabăra oastei lui Mihai să nu ducă lipsă de nimic, îi cere doamnei învoirea să plece. Nici Mihai nu mai întîrzie mult socotind pe deplin lămurite stările de pe aici. Se ridică împreună cu juzii, împotrivindu-se cu tărie, dar neajutorat, stăruințelor Demiane de a mai rămîne. Oprit în mijlocul curții juzii îl lămuresc, mai pe ghicite, ca noaptea, asupra împărțirii apărărilor cetății, ca a doua zi să știe cum să-și împartă oamenii.

În dimineața următoare alege pentru oștenii săi turnurile de colț ale cetății. Pe cele mari dinspre Dunăre pe încredințează cetei sale și celei date de Litovoi. Cetele cneazului Ioan și a voievodului Seneslau iau în primire celelalte două mai puțin primejdute. În tot acest timp cerut de

preluarea apărării, Mihai nu se vede decît în treacăt cu Demiana. Se zbate să-și apropie oștenii lăsați de ban și să statornicească legături de bună înțelegere cu localnicii. Cinstirea pe care o arată juzilor și bătrînilor, așa după cum este rînduiala în voievodatul său, le amintește severinenilor de alte vremuri, socotite ca bune, dar cam uitate. Cei tineri n-au avut parte să le cunoască. Pe aici banul și ajutoarele sale au cuvîntul hotărîtor în treburile cele mai însemnate.

Izbutește să facă legătura cu Banul, cneazul Ioan și Bărbat. Oamenii pe care-i trimite i-aduc o seamă de îndrumări socotite de cei doi ca bune pentru apărarea cetății. Cum iscoadele vestesc că oastea țarului bulgar ieșită din cetatea Vidinului se răsfire în susul Dunării, banul îi poruncește nobilului Balotă să aducă neîntîrziat oștenii severineni, înlocuiți la paza cetății de cei veniți cu Mihai.

În ziua plecării toată cetatea îi petrece cîtăva vreme cu plînsese. Despărțirea-i grea, dar de neînlăturat.

De-abia reîntors Mihai se și pomenește cu una din fetele de casă ale Demianeii venită cu rugămîntea să poftască pentru a-i spune ce-i mai face soțul plecat de atîta timp de acasă. Este nerăbdătoare să afle cum și pe unde a umblat. Nădăjduiește că nu se va lăsa așteptat. Cum știe că-i o îndatorire de la care nu poate da înapoi, merge odată cu fata. Intră în casa banului cu o strîngere de inimă. Se află pentru prima dată de la sosirea lui singur cu Demiana. A căutat întruna să înlătore această rămînire în doi. Este hotărît să se mărginească la înfățișarea stării de acum, fără vreo alunecare în trecut. Prima întrebare a Demianeii îl liniștește. Pare să dorească același lucru și ea.

— Cum se simte banul?

— Bine, Doamnă, dorindu-ți la fel. N-ai nici un prilej de îngrijorare!

— Dar nici nu te-am poftit să stai jos. Doamne, ce neîndemînică stăpînă a casei sînt. Astă seară o să cinăm împreună.

Descumpănită de încruntarea împotrivirii văzută pe fața lui Mihai, își găsește repede stăpînirea. Ridică mîna ca semn că n-a sîrșit tot ce are de spus. Cu multă grijă încearcă să-l liniștească asupra opririi-i:

— Aș dori să-mi spui mai pe îndelete cele ce se întîmplă prin părțile de jos ale Banatului. N-ai să te superi că în același timp și mîncăm. Fetele din casă au pregătit totul. Așteaptă să ne așezăm ca să servească.

Mihai se ține însă tare, rugînd-o să amîne pe a doua zi înfățișarea amănuntelor. Este prea tîrziu azi și are multe treburi în tabără:

— Doamnă, zău, m-așteaptă oamenii mei.

— Și eu te-am așteptat.

Cuvintele sînt spuse cu voce joasă, lăsîndu-l pe Mihai să aleagă din cele două înțelesuri date. Fie ca să afle vești de la bărbatul ei, fie ca să rămîină singuri amîndoi. Ca să nu-i mai dea timp să iasă din încurcătura în care-l vede că se frămîntă, deschide ușa și poruncește:

— Sabina, aduceți la masă!

Neavînd ce face, Mihai ia loc în față-i, prins în revărsarea de foc a

privirilor ei. Acum socotește că-i potrivit să i-o ia el înainte, ca să fie stăpîn pe împrejurare. Începe să înșiruie, în cele mai mici amănunte, înștiințările și îndrumările banului. Izbutește astfel să țină discuția lor pe făgașul vremii de acum, nedîndu-i păs s-apuce pe altul înspre care simte cum vrea s-o tragă Demiana. Mănîncă grăbit și nu bea aproape deloc, cu toate stăruințele ei. Cînd fede că fetele se pregătesc de plecare, se scoală și, înclinîndu-se, mulțumește pentru cină.

— Stai! N-am terminat încă, spune cu același îndoit înțeles. Pentru fete că mai are de vorbit cu Mihai și acestuia că mai este ceva de servit. Se scoală și le spune fetelor să se ducă la odihnă. Le ajunge și lor pe ziua de azi. După ce le lasă să-i ureze noapte bună lui Mihai, iese împreună cu ele. Rămas singur, caută să se folosească de această împrejurare. Vrea s-o pună în fața faptului împlinit. Se grăbește să se îmbrace ca la întoarcerea-i Demiana să-l găsească gata de plecare. Pîndește ușa ca de îndată ce intră să-i mulțumească și luîndu-și seara bună să plece. Simte nevoia aerului rece de afară. Căldura din odaie îl face să-și scoată din nou cojocul. Îl sîcîie faptul că nu mai vine odată să scape de apăsarea neplăcută care-l cuprinde.

În sfîrșit, ușa se deschide. Cum se află aproape dă să se încline. Demiana intră însă schimbată la îmbrăcăminte și încărcată de bunătăți. Într-o mîină ține un coșuleț cu aluaturi și în cealaltă un ulcior. Rămîne pironit, neștiind ce să facă. Ea-i face semn s-o ajute. Lasă cojocul și îi ia din mîini cele aduse și le așează pe masă. Aude cum zăvorăște ușa. Cînd se întoarce și o vede în bătaia dreaptă a luminii deschide ochii mari ca s-o cuprindă toată. Îmbrăcată mai ușor, ca pe vremea fragedei lor tinereți, apare, ca și atunci, deosebit de atrăgătoare.

Jocul flăcărilor jeraticului de pe vatră și ale pîlpîirilor opaițelor șterge de pe fața ei urmele lăsate de anii de viață din plin trăită, care au trecut. I se pare că-i tînără, așa cum a cunoscut-o. Trupu-i mlădios i se desprinde, printre pînzeturile fine, ca dintr-o vălătucire de abur. Oare să fie înrîurirea băuturii și căldurii molatice din odaie? Cum îl mai ard aceste priviri pătimașe care urmăresc să prindă orice undă de înflăcărare născută în el. Sub tăioasa lor pătrundere pocnesc carapacele zăgăzuitelor dorinți.

Cu toate puterile adunate se descleștează din vrajă și se dă un pas înapoi și încă unul. Sînt de ajuns ca să-și regăsească cumpătul. Dezmeticirea care urmează numaidecît i-arată că totul n-a fost decît o nălucire. O încercare deznădăjduită a femeii care se căznește să-și recîștige prada prin reînvierea unui trecut cu desăvîrșire mort. Îndepărtează îmbietoarea vedenie cu o îndesată clipire a pleoapelor. Buzele-i se dezlipesc închegînd un zîmbet, ca semn al reîntăririi încrederii în sine. Demiana îl ia însă drept o încurajare, fără să-i desprindă răsfrîngerea de silă abia stăpînită. Socotește că poate să treacă fățiș la reapropierea lor. E rîndul cuvintelor să lărgască deschiderea pe care crede că a făcut-o înflăcărarea privirilor.

Se arată cu o mișcare a mîinii cît mai plină de nevinovăție

copilărească, în timp ce cu o intonație parcă rușinoasă își cere iertare că s-a schimbat:

— Nu te superi, Mihai, că mi-am pus ceva mai ușor pe mine, dar s-a făcut atît de cald aici.

— Da, doamnă! Este cu adevărat foarte cald!

Îl privește mirată. Nu se așteptase ca el să rămînă atît de indiferent în fața drăgălășeniei sale. După cîteva clipe de gîndire îi spune cu hotărîre:

— Mihai, cred că acum, cînd sîntem numai noi, ai putea să-mi spui pe nume.

— Cred că nu e cazul, Doamnă!

Se face că nu bagă de seamă reținerea lui pe care o pune pe socoteala mîndriei de bărbat, părăsit odinioară. S-apropie și-i spune cît poate mai drăgăstos:

— De cînd te-am revăzut de-abia am așteptat să rămînem în doi. Nu vrei să fie iarăși ca altă dată?

— Nu, Doamnă!

Răspunsul lui rece, vădit plin de asprime voită, aduce tăcerea în odaie. Întărindu-și voința, stăpînește amintirile care-l năpădesc. Revede cum altădată ea l-a amăgit căutînd să-i înfățișeze în lumini cît mai atrăgătoare viața pe care o ducea pentru împlinirea primelor sale visuri de dragoste și nădejdi în viitorul amîndurora. L-a lăsat ca, în naivitatea lui, ființa ei să-i apară ca o întruchipare înălțătoare a tuturor virtuților. De-abia cînd l-a văzut prins în mrejele ei și-a arătat adevărata față. S-a folosit de el și de curăția sentimentelor sale, ca de o unealtă pentru scopurile ei ambițioase de cîștigare a unuia care putea să-i dea multă putere și mai ales bogăție. Numai după ce s-a măritat, fără ca el să bănuiască ceva sau să-l încunoștințeze cineva în lumea străină în care trăia, și-a dat seama de înlănțuirea primejdioasă țesută în jurul său. Pus în fața tristei realități s-a lămurit atît în privința prăbușirii groaznice a însuflețitoarelor porniri ale inimii sale, cît și a jignitoarei situații, pentru demnitatea sa, în care alunecase. Înainte de a ajunge să se prăbușească cu totul în prăpastia decăderii, a regăsit în el tăria de a se smulge din starea înjositoare în care ajunsese și sa se rupă din farmecul înșelător care pusese stăpînire, pînă atunci, pe el.

Întăritată de tăcerea prelungită și de împietrirea feței lui, Demiana, cu o voce în care răzbate nerăbdarea, încearcă să-l îmblînzească:

— Hai, Mihai, nu fi țepos ca un arici. Ce naiba! Nu-ți mai amintești de frumoasele clipe de odinioară?

— Prea au avut în ele multă amăgire, așa că s-au împrăștiat ca și fumurile unui foc care s-a stins și vatra-i a rămas rece.

— Am putea să-l reațîțăm. Să-i încingem din nou vatra!

— Noi nu avem ce încinge și nici pentru ce!

— Să încercăm, Mihai!

— Pentru ce? Avem fiecare ceea ce ne-am dorit. Eu mi-am găsit dragostea pe care am căutat-o atîta și căminul care-mi împlinește toate

năzuințele. Prea sînt curate și frumoase ca să le mînjesc prin minciună și fățarnicie. Tu, la rîndul tău, ți-ai împlinit visul. Ești soție de ban, care-i prietenul, fratele meu, nu uita asta! El îți dă mărirea, curtea îmbelșugată și arătoasă. Ești înconjurată cu dragoste. Ai împlinite orice dorinți. Ai starea potrivită firii tale!

— La Ragusa îți plăcea firea mea năvalnică.

— Ferește-te de primejdia pe care-o ațîță. Te poate prăbuși. Prea-i înrădăcinată în tine setea de a întărita și dezlănțui patimi. Cu o poftă diavolească te năpustești s-aduni robi, cît mai mulți, ca să-ți aducă răsfăț și bogăție. Nu-ți pasă pe cine calci în picioare. Pe unde treci, usuci totul. Dar să știi că nu poți trezi altceva decît porniri înjositoare. Îți este tăiată calea înspre cele ce-s bune în fiecare. Acelea-ți rămîn ascunse, nesupuse și-n ele dospește împotrivirea contra domniei tale. Fii, cel puțin acum, mai cumpănită. Ești doar mai „coaptă” și ți se cere mai multă minte. Nu întinde coarda prea mult. S-ar putea rupe. Răul născut de firea-ți demonică se poate întoarce asupra-ți prin răzbunarea amarnică a celor atinse de valurile lui.

— Cît mă urăști. Și aceasta-i bine. Înseamnă că nu m-ai uitat deloc.

— Greșești! Dacă dorești să afli adevărul, iată-l: te disprețuiesc pentru că vrei să-i înșeli pe toți!

— Prea fierbe-n tine părerea de rău că m-ai pierdut.

— N-am putut pierde, ceea ce nu am avut. Acum însă mi-aș destrăma fericirea. Și nu vreau. Pentru mine ea nu-i lucru de tîrguială. Te rog să mă ierți, dar mîine mă așteaptă atîtea treburi, și-i tîrziu. Cu bine, Doamnă!

Trîntirea ușii de vîntul care începuse afară se păstrează neplăcut pînă tîrziu, în noapte, în urechile Demianei. Prea aduce cu o pălire neașteptată peste obraz. Oare într-adevăr începe să se treacă? Ea, care-i stăpînea pe toți, să fie astfel respinsă. O să-l răsplătească pe netrebnicul ăsta după înfruntarea lui. Încordarea care o stăpînește nu mai ține și izbucnește în plîns de necaz și deznădejde.

Scăpat de povara atît de stîngenitoare a încercărilor Demianei de a-l robi din nou firii ei ambițioase, Mihai se dedă cu totul pregătirilor cerute de apărarea cetății. Este prins zile în șir cu cercetarea împrejurimilor. Vrea să-și dea seama bine pe unde pot trece Dunărea cetele țarului. Frămîntat de treburi, uită de Demiana și de măruntele-i socoteli femeiești. Bine că-l lasă în pace. După cîte-i cunoaște firea, este încredințat că nu va mai umbla după ceva care nu-i poate fi de nici un folos. Răspunde totuși chemării ei cînd o primește. Are dreptul să știe care-i starea apărării cetății. Ca soție a banului, în lipsa lui, este căpetenie a cetății.

Știrile care-i vin lui Mihai arată, destul de limpede, că țarul și-a schimbat gîndurile. Văzînd ce împotrivire puternică îl întîmpină la trecerea obișnuită din dreptul Vidinului, socotește că românii sînt adunați acolo și au lăsat descoperită apărarea cetății. Îi ghicește judecata pe care și-o face, că-i prea multă oaste scoasă în calea lui ca să mai fi rămas și la Severin. Trebuie deci să se aștepte la un atac hotărîtor, însoțit de ciocniri

de hărțuire în părțile unde se află banul Laurențiu, cneazul Ioan și Bărbat.

Cînd este chemat în grabă de pîndar ca, în dimineața pîcloasă, să urmărească salturile unor mogîldețe cenușii își dă seama că se află în ziua dezlănțuirii bătăliei pentru cetate. Din priviri Nandra-i înțelege îndemnul și pleacă să ia măsurile știute. Mai rămîne o bună bucată de vreme pînă cînd o răbufnire mai întezită a crivățului vîntură bura cleioasă și-i arată fața celuilalt mal. Fără să se mai ferească, oastea țarului se desfășoară pe gheața de pe margine, gata să pornească. Locul de trecere-i bine ales. Tocmai în dreptul marelui pod care a fost cîndva pe aici. În îngustimile dintre picioarele-i rămase deasupra apelor s-a închegat un mare zăpor. Printre îngrămădirile acestuia vede cum cei trimiși să cerceteze calea fac semne că n-au dat de piedici. Ceața i-a acoperit din nou și, bucuroși de adăpostirea-i binevoitoare, încep răzbaterea înspre cetate.

Coboară de pe zid și urmărește cum, în tăcere, oștenii se rînduiesc în curte și urcă înșiruiți înspre locurile lor de luptă din dosul zimțuirii apărărilor, la ochiurile de tragere și întăriturile porții, după cum au fost împărțiți dinainte în atîtea zile de deprindere a celui mai bun fel de apărare. După ce îi sînt așezați oștenii, trece la trezirea cetății. Oricît s-a zbatut să-i pregătească pe localnici pentru această zi de grea cumpănă, de cum află despre ce este vorba încep văicărelile, tînguirile, alergăturile fără de rost. De ce să nu recunoască, acum, ajutorul Demianeii îi este de mare folos. Venită în grabă îi înțelege încurcătura în care se află. Vede că i-ar lua prea mult timp lămurirea gloatei adunate, așa că, fără să pregete, i se alătură și-o potolește amintind, cu hotărîre, supunerea ce i se datorează în lipsa banului. Prinde repede ce are de făcut și, prin juzii care s-au strîns în juru-i, izbutește să-i pună pe toți în mișcare după rosturile socotite ca potrivite bunei apărări a cetății. Despovărat de această grijă, îi mulțumește cum se cuvine și pleacă la oștenii săi.

Sub lumina care se întărește și-i cere stăpînirea întregii sale puteri de îndrumare a luptei, se scutură ca să înlătore orice urmă de moleșală. Sprijinit pe mîini, cu gîtul întins, se încordează să cuprindă, cît mai pe deplin, mereu lărgitul cîmp de vedere din jurul cetății. Ceața destrămată i-arată, în sfîrșit, închisul cerc al oastei țarului în așteptarea semnalului de atac. Rotește privirea-i peste ai săi și le face semnul „fiți gata”. Urmărește cum se desprinde o solie care se apropie de poartă. Ca să-i priceapă vorba Mihai coboară din turn și vine la streășina întărită a porții. Solul ajuns la cîțiva pași le strigă:

— Predați-vă marelui Sventislav, puternicul țar al Vidinului.

— Îi cerem îngăduința să nu se ostenească cu noi. Cetatea-i lipsită de bogății, răspunde Mihai.

— Deschideți porțile!

— Asta niciodată!

— Va fi vai de voi!

— Vom vedea!

Urmărește întoarcerea solului la Sventislav. La auzul răspunsului, îl vede cum scoate mîniat spada și-o vîntură amenințător, în timp ce căpeteniile strînse în jurul lui se risipesc. Știe ce urmează, așa că se grăbește să-și reia locul din turn, de unde poate cuprinde puternica desfășurare a oastei țarului precum și aceea a oștenilor săi. Nu mai are nici o îndrumare de dat. Așteaptă, unit în încordare cu toată suflarea din cetate, începerea atacului. Ca un tunet îi bubuie în urechi dezlănțuirea de răcnete înspăimîntătoare cu care-și fac cunoscută dușmanii pornirea. Primii se apropie tîrîș sub ocrotirea scuturilor. Vede că au menirea mai mult să deschidă pîrtii pentru cei aflați în spate. Îi lasă să ajungă în bătaia săgeților. Privirile-i se pironesc pe dîrele care încep să brăzdeze crusta albă a zăpezii. Asupra lor și-a învățat oștenii să-și îndrepte ochirea. Pe ele înaintează în număr mare arcașii. Acum este prielnică izbirea.

Își dă seama că țarul, văzînd că nu-i întîmpinat, grăbește apropierea. Aceasta începe să ajungă primejdioasă mai ales pentru poartă. Măsoară încă o dată întinderea de zăpadă acum tăvălită și înnegrită de cercul tot mai micșorat al împresurării. Se întoarce și ridică mîna. Arcurile se întind. Cînd, odată cu șuierul de începere, coboară mîna, săgețile izbesc cu nemiluita pe cei de jos. Zvîcnetul acestora ca și înroșirea zăpezii i-arată îndemînarea ținirilor. Așteaptă răspunsul care nu întîrzie să vină. Vîrtejul de săgeți îl silește să se adăpostească. În fața atacului dezlănțuit în toată legea, își îndeamnă „feciorii” să folosească orice au la îndemînă și să izbească cu forță. Furia bătăliei se revarsă peste poartă. Aici primejdia-i crescută peste măsura puterii apărătorilor. I-adună pe localnici și-i trece la rostogolirea pietroaielor și întărirea apărărilor. După o luptă necurmată, ca într-o silnicie de iad, ziua începe să se stingă, aducînd potolirea ciocnirilor. Ușurat, se uită cum Sventislav își strînge furios cetele ținînd la oșteni. Se simte cu adevărat mulțumit de felul cum cetatea, îndrumată de el, l-a înfruntat pe temutul țar. O socotea doar o pradă ușoară. Ce înciudat trebuie să fie de împotrivirea peste care a dat.

O dată cu căderea nopții, atît de grabnică în toiul iernii, părăsește zidul să vadă de cei căzuți. Morții sînt puțini, dar răniții-s destui și se îngrijește de oblojirea lor, apoi de odihna celorlalți, uitînd pînă tîrziu de oboseala lui.

În zori, trezit de Nandra, se grăbește în sus pe ziduri. Vrea ca luminarea dimineții să-l găsească cu apărarea refăcută. Nici nu se risipesc bine negurile, că Sventislav dezlănțuie atacul. Înverșunării cu care lovește îi răspunde c-o îndîrjire de-l uimește pe țar. Îngrijorarea crește însă spre miezul zilei, cînd bagă de seamă că-n jurul cetății se ivesc, în partea din care bate vîntul, strînsuri pentru foc. Nu trece mult și temerile-i sînt întărite. Izbucnesc flăcări și apoi, mai repede decît se aștepta, cetatea se îneacă în fum. Sub adăpostul lui, săgeți purtînd șomoioage aprinse cad peste tot, iar spre părți sînt azvîrlite făclii aprinse. Ici-colo lemnăria începe să ia foc. Toți cei din cetate, la chemarea lui, fără să le peste de săgețile care plouă ca grindina, se zbat să înăbușe întinderea pîlpîirilor începute.

Dejoacă și de data asta încercarea lui Sventislav de a-i sili să se predea.

Noaptea care vine nu-i mai îngăduie răgazul odihnei. Trece pe la „feciori” să-și dea seama de pierderile pe care le are. Să-i laude pentru dîrzenia de care au dat dovadă. Să le mulțumească pentru felul cum au luptat uniți și au umplut golul lăsat de cei căzuți. Îi simte că se vor ține tari și pe mai departe.

Îl minunează însă liniștea zilei a treia. Cercetează în jur. I se pare pustiu. Nu se lasă însă stăpînit de bucuria celor din cetate care se văd gata scăpați. Noaptea următoare-i întărește bănuiala. Sventislav s-a pitit prin văi, în credința că vor ieși ei din cetate. Nu ușurează cu nimic îndatoririle apărătorilor. Îi lasă pe toți să afle de la iscoade jalea care a cuprins așezările învecinate unde s-au răspîndit pîlcurile puse pe jaf.

După un sfat ținut cu cei care-l ajută, pregătește, ca peste noapte, cîțiva oameni, buni cunoscători ai locurilor, să încerce să ajungă pînă la banul Laurențiu, cneazul Ioan și Bărbat ca să-i încunoștințeze despre cele ce se petrec aici.

Cînd se întorc trimișii-i cu vești de la ban, află că Sventislav și-a retras cetele înapoi, pe malul drept. Se luminează cînd aude că banul, cneazul Ioan și cu Bărbat și-au dat seama repede ce urmărește Sventislav cu hărțuirea prin care încerca să-i țină pe loc. Hotărăsc să atace ei. Nu se mărginesc însă numai la cetele de strînsură, pe care le risipesc cu ușurință, ci atacă însăși inima așezărilor lui Sventislav și anume Vidinul, care rămăsese foarte slab apărat. Cei din cetate nu s-au așteptat la o lovitură atît de îndrăzneată și bine dusă la îndeplinire. Încunoștințat, Sventislav se întoarce în goană spre cetatea lui, nevenindu-i să creadă cele întîmplate. Pînă la urmă cere pace și se îndatorează să nu mai calce pămînturile românești.

La masa acum plăcută, servită de Demiana, Mihai îl ascultă bucuros pe banul Laurențiu, reîntors împreună cu Bărbat și oastea lor în cetate, povestind cele întîmplate și mai cu seamă cum l-a înfruntat pe țar:

— Nu cu regele din Buda ai avut de-a face, ci cu poporul românesc, care-i stăpînul acestor pămînturi. De vrei să-l găsești pe rege, caută-l în altă parte. Aici întotdeauna ai să dai peste noi!

În dimineața plecării, strînși cu toții în curtea de mijloc a cetății, ascultă căpeteniile care le vorbesc. Începutul îl face banul Laurențiu:

— Pentru prima dată, de cînd îmi amintesc, am simțit ce înseamnă ajutorul de frate, cînd ești cotropit de dușmani. Vă mulțumesc și să nu vă îndoiiți că la fel voi răspunde și eu de-mi va veni chemarea voastră. Cinste vouă, oșteni! Să n-aveți nici o teamă, mormintele înfrățite vor fi grijite după datina noastră strămoșească.

La fel le mulțumește și cneazul Ioan tuturor, pentru ajutorul dat:

— De nu erați voi o pățeam iarăși cu Sventislav. Ar fi prefăcut cnezatul nostru de pe Oltul de jos într-o vale a prăpădului și plîngerii. Ne-ar fi silit să împărțim cu urșii bîrlogurile lor. Vă sînt recunoscător și vă doresc s-ajungeți cu sănătate și voie bună la casele voastre.

— Ați făcut un început bun, care o să dea roade minunate. Prin voi se adevărește zicătoarea: păzind casa vecinului, ți-o păzești pe a ta, mai ales când acest vecin ne este frate, adaugă Bărbat.

— De-acum înainte, mereu așa o să fie, întărește Căpățîină, căpetenia oamenilor cneazului Lup.

— Să nădăjduim, încheie bătrînul cneaz Ioan.

— Plecăm acasă cu inimile împăcate că am putut să vă fim de folos. Nu v-am apărat, în partea care ne-a venit, numai pe voi, ci și pe noi. Ne pare rău de cei pieriți. Ei sînt însă adormiți în glia noastră românească rămasă liberă prin jertfa lor. Înfrățirea prin sîngele vărsat acum de românii din părțile necotropite întărește legămîntul ca oricînd să fim cu toții acolo, unde primejdia-i mai mare pentru oricare dintre noi. Puterea noastră unită și-a dovedit tăria. Să-i dăm și trăinicia de trebuință. Să nu uităm asta niciodată! Să jurăm că mormintele semănate aici să nu fie nicicînd călcate în picioare de străini, spune Mihai.

— Jurăm, răsună, pînă departe peste pămînturile Severinului, tunetul glasurilor închegate ale oștenilor și localnicilor.

Pornește alături de Bărbat urmînd drumul pe care a venit la începerea iernii. Bărbat e mai grăbit ca ei. Are ostașii lui Seneslau care trebuiesc duși tocmai pe Argeș și pînă acolo-i destulă cale de străbătut. Ca să ajungă mai pegrabă, se vîră mereu în frunte și spune că vrea să tragă după el cît mai iute pe cei domoli. Se prefăce că-l crede, dar știe cît îl mîină dorul spre Ileana.

Pînă la Jii, timpul se scurge repede. Au multe de vorbit acolo. Mai ales că Litovoi le cere întruna și despre toate amănunte. O zi de ședere i-ajunge lui Mihai ca să fie gata să ia drumul muntelui. Înainte de a se despărți, Bărbat ține să-i repete poftirea făcută pe drumul de întoarcere de la Severin:

— Să nu uiți de nuntă! Să știe domnița Armina c-o vrem de nașă.

Drumurile desfundate prin văi și cele troienite de pe înălțimi îl stîngenesc, dar nu încetinesc mersul vioi al pîlcului său. La coborîre vremea bate a moină. Sînt umflate toate pîraiele. Zăpada se topește văzînd cu ochii, stoarsă de pumnii înfierbîntați ai soarelui. Bucuria revenirii îi este adumbrită de faptul că nu-s printre ei toți cei care au plecat. Cît se înnegurează atunci cînd privirile părinților nu-și găsesc fiii în șirurile de călăreți! Cu greu poate îngăima amănuntele asupra împrejurării și locului unde sînt înmormîntați, șoptind „odihnească-se în pace”.

Amărăciunea nu i se șterge de pe față nici cînd ajunge acasă și îi îmbrățișează pe cei dragi ai lui. Durerile strigate la început de bătrîni și mame, sub apăsarea timpului prielnic lucrului de primăvară, se retrag în fundul inimilor. Acolo vor mocni, ca niște candelă, pînă cînd sînul primitor al pămîntului îi va înfrăți cu dispăruții de acum.

Vrednicia oamenilor ține bine pasul cu zvîcnetul primăverii. Să nu se întîrzie nimic din cele ce trebuie făcute. Pe măsură ce vremea pășește

Înspre vară slăbesc urmele durerilor prin care au trecut. Anul se desfășoară bine și din nici o parte nu se simte vreo tulburare. Toate brațele și voințele scăpate de sub apăsarea primejdiilor se unesc cu întreaga lor vigoare în strângerea roadelor acestui pământ, care nu cere decât să fie cinstit cu hărnicia muncii și înțelepciunea minții.

15. NUNTĂ PE ARGEȘ

Armina nu se mulțumește cu înștiințarea glumeață a lui Mihai că Bărbat îi dorește ca nași tocmai la curtea de pe Argeș. Vrea mai multe lămuriri pe care acesta însă nu i le poate da. O liniștește că are timp destul să se pregătească pînă cînd se va ține nunta. Nu o lămurește acest răspuns în doi peri și după cîtva timp îl pisează din nou cu întrebările. Doar nu o să se ducă acolo ca niște neisprăviți. Pentru nași ca ei se cer din timp multe rostuite. Ca s-o împace tot la credinciosul Lie își găsește scăparea. Îi face vînt peste munte mai mult cu niște treburi căutate decît de vădită nevoie, ca să vadă cum stau lucrurile cu Bărbat și Ileana. Toată noaptea dinaintea plecării a fost dădăcit de Armina și Mezinca, nevastă-sa, ca să știe ce trebuie să afle și mai ales cum să aducă vorba despre nuntă.

Lie vine încărcat de vești, printre care cele așteptate își au locul de frunte.

Dezghețul care deschide încuietorile troienelor și ale ghețurilor îmbie și pe vorniceii Ilenei și ai lui Bărbat să treacă munții și să-i poftească pe Mihai și Armina să le fie nași. Pentru aceasta sînt așteptați de Paști la Curtea de pe Argeș, ca în duminica Tomii să-și ducă la altar finii.

Trec și pe la așezarea de pe Jii a lui Litovoi unde-s strînși banul Laurențiu și cneazul Ioan cu nevestele lor, ca să pornească împreună spre Olt. Bărbat, însoțit de Vuciu, plecase cu o săptămînă înainte, încărcat cum se cuvine, ca să pregătească primirea mulțimii oaspeților.

Oricît nu-i este pe plac lui Mihai tovărășia Demianeii, doamnă de frunte și soție de ban, nu are ce face, trebuie s-o îngăduie. Se străduiește s-o ferească pe Armina cît mai mult de apropierea ei. Totuși nu poate s-o ocolească chiar de tot, că ar fi ajuns bătătoare la ochi această purtare nepotrivită cu prietenia dintre el și ban. Întrunirea tuturor familiilor în casa lui Litovoi îi ușurează trecerea grelelor clipe ale cunoașterii care s-a făcut destul de la repezeală cam la grămadă, față de mulțimea oaspeților. Are grijă ca Armina să fie întotdeauna în altă parte decît cea unde se află Demiana. Totuși, cînd banul Laurențiu le îndeamnă să fie prietene la fel de bune ca și ei, nu poate decît să se arate bucuros de această firească dorință a lui. Răspunzînd chemării lui Litovoi ca să se înțeleagă asupra plecării spre Argeș, le lasă singure. De la ușă trage cu ochiul să vadă, ce fac. Iese liniștit. Doamna Opreana are grijă ca toate să se simtă bine, așa că, așezată între ele, vorbește despre viitoarea-i cumnată Ileana, pe care celelalte abia așteaptă s-o cunoască. A doua zi, pe drum, află părerea Arminei despre Demiana. Îi povestește ce au vorbit, cînd au rămas

singure, despre sprijinirea Ilenei în pregătirea primirii și ospătării nuntașilor.

— Tare-i „nu știu cum” Demiana, nevasta asta a banului Laurențiu. Frumoasă și nu pare de anii pe care-i are. Am stat mult de vorbă. Are însă ceva în privire care mă stingherește. Am prins-o de câteva ori că mă măsoară. Mă cîntărește de parcă ar căuta ceva la mine.

— De, ca orice femeie-i curioasă și poate chiar invidioasă că totuși tu ești „fruntea”.

— S-ar putea să fie și asta. Nu-s încrezută deloc, ce zici? La urma urmei tu ai spus-o.

— S-o lăsăm în plata Domnului. Are și ea ciudățeniile ei.

— Ai dreptate. Tare-i frumos pe aici.

— Ai să vezi locuri și mai frumoase. Nu ți se pare că sîntem la noi înspre Nucșoara?

— Da! Vezi tu însă satele sînt totuși mai altfel decît pe la noi. Cu văruiri mai înflorate. Și ce mai de olărie frumoasă. Uită-te cum stau înciorchinat înflorituri peste tot în lemn, de la ușorii porților pînă la stîlpii pridvoarelor.

— Aici au stejar mult. Lemn tare în care prind mai bine cuțitul și dalta. Avem și noi cioplitorii noștri, dar îți piatră. Ce mai stîlpi de poartă fac.

Fiecare cu îndemînarea lui.

Drumul mai strîmtat de îngustimea strecurării printre frămîntările deluroase, scăpate din piciorul muntelui, lungește mult înșiruirea nuntașilor, înlesnindu-le celor care vor plăcerea desprinderii din mulțime și a mersului în doi. Armina alături de Mihai gustă din plin farmecul acestui drum atît de îmbelșugat în noutăți și priveliști pitorești. Armina oprită se ridică în șa ca să vadă mai bine ceva care i-a stîrnit mirarea:

— Ce-i turnul cela țuguat pe colină, de parcă ar fi cetate începută și neterminată?

— O culă. În vremuri de restriște, aici se închid ce dintr-o familie, mai ales femei, bătrîni și copii, să fie adăpost de cotropiri. Bărbații luptă afară, în jurul ei, adăpostiți de pădure.

— Dar de ce nu ridică cetăți adevărate?

— Sînt prea risipiți, n-au nici puterea care se cere unei zidiri atît de mari și-apoi nici nu se simte nevoia.

Peste noapte poposesc la curtea cneazului Lup, a cărei culă o uimește pe Armina prin înfățișarea-i semeță. La coborîrea în valea Oltului, a doua zi dimineața, tot Armina și Mihai se dovedesc a fi cei mai harnici, ca în tot drumul dealtfel. Pe cînd ceilalți nu s-au hotărît nici să se urnească, ei au și trecut vadul Oltului cu brodul. Oricît se străduiesc ceilalți să-i ajungă, de-abia pe la prînz izbutesc să se adune cu toții sus pe culmea care le înfățișează, în plină strălucire a soarelui, frumoasa vale a Argeșului. Aici sînt întîmpinați de fruntașii Țării Românești. Cu mîndrie pe deplin întemeiată voievodul Seneslau, întinzînd mîna înspre așezarea din mijlocul ei, le spune:

— Aici este inima Țării Românești!

— De-abia așteptăm s-o simțim cum bate.

— Foarte tinerește, cneaze Ioan, că-i pregătită să ctitorească o căsnicie nouă, în care bătrînețele mele și mulțimea poporului care se bucură cu mine își pune mari nădejdi.

— Și n-o să fie dezmințite, tată!

— Vezi, Bărbate, feciorul meu, că acesta-i ca un jurământ spus în fata tuturor. Eu nu ți l-am cerut că am avut încredere în tine, dar dacă-l făcuși, întărindu-mi această încredere față de toți, să-ți ajute Dumnezeu să izbutești în tot ce pornești cu inimă bună și dreaptă.

— Îl sprijinim cu toții!

Coborîșul se face repede. În fundul larg al văii, pe o ridicătură netezită, se înalță curtea lui Seneslau, voievod Țării Românești și herțog de Amlaș și Făgăraș, cum îl numesc învoielile încheiate cu regii Ungariei.

Ochii scormonitori ai lui Mihai văd că și aici vatra nouă-i așezată peste una veche. Fără de îndoială, dacă ar dezveli-o ar da peste alta și iar alta și alta cam la fel cum se întâmplă când se sapă o temelie de nădejde în Țara lui, a Hațegului.

Dacă pînă acum s-au ținut în frunte de plăcerea lor, acum îi împinge acolo puterea obiceiului care face din ei stăpînii curții pe tot timpul cît vor sta aici. De cum se apropie de intrarea cea mare, porțile se dau în lături și buciumașii cheamă toată lumea la ascultare.

Vorniceii sînt înșiruiți de o parte și de alta pînă la pridvorul casei. Pe prispa acesteia îi întîmpină Ileana înconjurată de fetele și femeile care o ajută la buna gospodărire a așezării voievodale.

Fina și nașa sînt urmărite cu duioșie de privirile celor bătrîni. Una-i floarea ajunsă în deplinătatea puterii-i de îmbiere și vrajă, iar cealaltă-i bobocul ce se desface la lumină, dezvăluind tainele farmecului ei.

După Paști fața curții se schimbă. Din liniștită și tihnită ca de sărbătoare, ajunge frămîntată, răscolită, zorită. Nu mai e de văzut ori auzit făptură femeiească umblînd sau vorbind ca lumea. S-au iuțit toate de nu le mai poate intra nimeni în voie. Forfota crește de n-o mai încap zidurile așezării. Cuprinde drumurile și cărările care o leagă de celelalte sate ale Țării Românești. De cînd se înserează pînă în zori, focurile care împînzesc lunca și cu cele suite pînă în poienile de pe coastele dealurilor zădărnicesc încercările întunericului de a pune stăpînire pe neostoita fierbere a curții voievodale.

Mihai împreună cu ceilalți bărbați cu greu pot scăpa de vîrtelnița dezlănțuită de atîtea femei de care se lovesc fiecare pas. Noroc cu blîndul tată socru care-i adăpostește cînd în pivniță, cînd prin coșare, dar mai ales îi duce să-i cunoască așezarea. Înainte de a-i purta la cele lumești le arată biserica. Mihai nu se mai satură cercetînd-o din toate părțile și pe toate fețele. Caută să pătrundă măiestria ridicării ei. Ce bine-i prind lămuririle date chiar de ctitor. Trec mai departe la apărările și întăriturile

rămase din vechi, precum și la cele care de-abia-s isprăvite. Voit lasă la urmă locul de adunare al aleșilor țării. Aici îi pofteste să hodinească și să se răcorească cu vinul din butoiușul atunci săltat din undele reci ale unui șipot, îndreptat cam pentru așa ceva în această parte mai ferită de vîltoarea curții de jos. După ce se așază cu toții, începe să le vorbească despre întinderea țării și de drepturile pe care le are dincolo de munți.

— Eu sînt bătrîn și aș vrea să știți tot ce las în mîinile acestor tineri cînd Domnul mă va chema la el. Vă rog să fiți chezași pentru întărirea în fața oricui a drepturilor cu care îi dăruiesc. Pentru ai mei întărește spusele-mi judele Manea, pe care-l știți cel mai apropiat sfătuitor al meu. El și cu fiii lui le vor apăra cu toate puterile lor. Și-s încredințat de acest lucru!

— Mai sînt încă mulți dintr-ai noștri rămași în afara celor strînși lîngă noi. Să nu-i uitate, că stăpînirea străină n-o ține cît veacul, în părțile noastre și peste munții care mai mult ne înfrățesc decît ne despart.

— Dacă i-am lua, jude Manea, după limbă, port, obiceiuri și simțămintele lor față de noi, ar trebui să ne întindem hăt departe în jos, pînă în Dunăre și peste ea, pînă la mare. Cu asta cuprindem toată stăpînirea cumană. Iar după cum mereu ne-a spus voievodul Mihai, pe cei de peste munți îi știm pînă sus departe, în Carpații de miazănoapte și a cîmpiilor care îi inconjoară. Și acolo ființează voievodate și cnezate ca ale noastre.

— Ai dreptate, Litovoi, e bine ca ei să știe cît ni s întinde neamul. Gîndiși bine și dumneata, jude Manea, că-s vremelnice așezările străinilor pe pămînturile noastre și o să izbutim să le redobîndim. Bărbate, dragul meu fecior, că așa îmi ești de-acum, să faci tot ce-ți stă în putere fără să primejduiești ce ai, ca să strîngi cîți mai mulți dintre ai noștri la un loc. De nu-ți va fi ție prielnică împrejurarea să-mi crești nepoții în acest îndemn!

— Martor mi-e Dumnezeu și toți oaspeții cinstiți care-s de față că-ți voi ține voia!

Așa să fie, pecetluiesc ceilalți jurămîntul lui Bărbat.

Cu aceasta, socotind treburile ostășești încheiate, voievodul Seneslau îi lasă pe bărbați pradă soțiilor care-i îndeamnă să le ajute, că treburile-s multe și timpul zboară. În dimineața nunții așezarea geme de lume:

— Nici la un tîrg de țară nu-i atîta înghesuială, s-aude zicîndu-se prin mulțimea venită, chemată și nechemată.

— Tîrgu-i în fiecare an, dar nuntă ca asta mai rar, răspund alții.

Tot ce au mai frumos și mai bogat poporimea, familiile voievozilor și cnejilor, veniți din atîtea părți ale pămîntului românesc, strălucește pe ei. Fiecare vrea să sporească cu ceva de a lui măreția sărbătorii. Mirii, nașii, nuntașii de-abia pot răzbate prin mulțimea îndesată în drum ca să-i vadă. În jurul bisericii, colinele și-au schimbat culoarea. Peste verdele tare, primăvăratic, se aștern revărsări alburii în care se vălătucesc pînzele îngemănate ale tuturor curcubeielor arcuite peste strămoșeștile țări ale românimii.

După ce taina căsătoriei este săvârșită, se înfiripă cîntecul și jocul, care, pe măsură ce nuntașii se ospătează, cresc în tărie, înfierbîntînd întreaga vale. Pe țolurile, covoarele, velințele îngemănate, străchinile sînt întinse în chip de poftire la prînzire. Pe pînzării alăturate, se revarsă desagii, coșurile, spenele, străițele amestecîndu-se bunătațile ca fiecare oaspete să vadă cum e traiul celorlalți. Nici nu isprăvesc bine femeile cu așezatul că bărbații și încearcă gustul mîncărilor, și peste tot, în livezi, pajiști și poieni, sînt așezați roată lîngă roată, înfruptîndu-se din toate bunătațile, ca să îi dea fiecăruia mulțumirea, încîntarea, pe care o dorește. O astfel de înfrățire de culori și inimi nu s-a mai văzut niciodată prin aceste părți. Portul argeșean se amestecă, sub unduirea fluierelor, cimpoaielor, trîmbițelor și altor sunătoare, în iureșul jocului, cu cel jienesc, vîlcean, hațegan ori severinean, ieșind din ele o împestrițare de-ți ia ochii. Cînd răsare în plin roșul, cînd se lățește negrul, cînd totul se îneacă în vinețiu, după cum se rînduiesc la joc cei veniți din atîtea părți.

Petrecerea ține, așa cum e datina, trei zile. Pe măsura domolirii ei crește graba întoarcerii acasă. Pămîntul, vitele, nu iartă întîrzieri în această vreme de plină primăvară. Se întorc plini de voie bună la muncile care-i așteaptă. Cei rămași pe acasă, mai mult bătrîni care de-abia se poartă, nu pot înlocui atîta tineret cît s-a strîns aici. Feciorii și fetele rămîn mai în urmă, învoindu-se pentru însoțirile din toamnă.

Printre ultimii, după cum se și cade, pleacă nașii. Mihai își trimite însoțitorii cu darurile primite pe drumul de la venire. Oprește doar pe Lie și Mezinca. Împreună cu ei, după dorința Arminei și nevoile lui neguțătoresți, care-și au rosturi destule în părțile Sibiului și Bălgradului, iau drumul Oltului. Se bucură că Ileana și Bărbat îi însoțesc pînă la Arefu, ohaba familiei lui Seneslau. A prins gîndul ascuns care l-a îndemnat pe Seneslau să-și trimită ginerele acolo. Îi laudă înțelepciunea. Este foarte bine că vrea ca Bărbat, care-l moștenește prin Ileana, să cunoască moșia strămoșească. Să se împămîntenească în locurile unde statornicirile din bătrîni dăinuie de cînd își pomenesc strămoșii. E o adevărată împlinire a datoriei față de acești vrednici înaintași de a încredința ceea ce a venit de la ei unor mîini de nădejde atît la muncă, cît și la luptă, ca niciodată paragina să nu ajungă a-l cuprinde. Vrea să-l împingă pe Bărbat ca să nu se mulțumească să fie socotit de cei de aici că a ajuns de ai lor, ci să-l facă, pe el însuși, să se simtă înrădăcinat pentru vecie.

Scursă ziua rămîinerii la Arefu, Armina și Mihai, însoțiți de Ileana și Bărbat, urcă pe domoala încrețitură deluroasă care desparte valea Argeșului de cea a Topologului. Luarea rămasului bun se lungește destul. Cînd unul, cînd altul găsește cîte ceva de adăugat tocmai în ultima clipă și schimbul vorbelor se reînsuflețește. Pînă la urmă, aproape fără să-și dea seama, finii coboară cu nașii în valea Topologului. Chiar și aici le vine greu să se despartă. Numai scurtul răstimp rămas pînă seara pentru buna bucată de drum ce o au de făcut ca să înnopteze la Titești îl face pe Mihai să dea îndemnul de plecare. Noroc că marele drum al neguțătorilor care

leagă curtea de pe Argeș cu cetatea Sibiului este drept și croit prin luminișuri, așa că își pot face semne de rămas bun pînă cînd se depărtează bine. Numai după ce nu se mai văd, atît unii cît și alții iușesc pașii cailor.

Înoată de-a dreptul prin verdeața bogată a Loviștei. Ajunși din urmă de picăturile răcoroase ale unei scuturături de nor, se simt înviorați. Jucăușa apariție a soarelui în față sclipirea domolirii Oltului. Apele obosite de înverșunarea care li s-a cerut ca să răzbată prin prea strînsa înfrățire a munților Făgărașului și Lotrului caută să-și recîștige puterile pentru înfruntarea încleștării pietroase dintre coastele dezvelite ale Coziei și pletele de stîncă ale Căpățînii. Mihai, care pînă atunci cercetase și îi arătase Arminei numai înălțimile, la o poticnire a calului nu-și mai ridică ochii. Armina-l urmărește să vadă ce caută.

— Ce vrei să găsești în pietrăria drumului?

— Tare seamănă cu cel care-i la noi. Ca să poată străbate sălbatica vale a Oltului l-au ocolit pe după vîrfurile Coziei. Dealtfel iată-ne ajunși la „vechiul pod” din preajma așezării de la Genune, loc tare potrivit pentru vamă. N-are nici o deschidere ocolitoare.

Mutați pe partea dreaptă a Oltului trebuie să fie mai cu băgare de seamă la drumul ajuns prăpăstios în prea strîmtata vale. Coboară de pe cai ca să poată trece mai ușor peste unele surpături care-i împing pînă la buza prăpastiei scobită de vîltoarele strecurate dedesubt. Armina nu-și întoarce privirea înspre prăbușirile înfricoșătoare.

Ploile de primăvară, mai bogate ca în alți ani, au semănat peste tot prundișuri încă nebătucite de drumeți. Sînt siliți întruna, fie să coboare pînă cînd i-acopere bura rece împrăștiată de prăvălirile grozave ale apelor de-i asurzește mugetul lor sălbatic, fie să urce pînă înspre vîrfuri de li se pare că sînt cocoțați pe niște acoperișuri mișcătoare față de negreala spumoasă care se joacă de-a ascunsul cu ei.

— De la ieșirea din Loviștea soarele se tot străduiește să spargă îngrămădirea dușmănoasă de culmi, dar nu izbutește.

— Cînd ai să le vezi din față o să-ți schimbi părerea. Ai le asemuiești cu cele ale Retezatului nostru.

— Parcă m-apasă această aprigă ciocnire dintre apă și stîncă în umbra deasă ce se strînge peste noi. Și ce mai de întortocheți, de nu mai știi, dacă n-ar fi cursul apei, care-i fața și care-i spatele, că mereu tăierile de stînci își schimbă locul.

— Bănuiesc că mai avem de trecut doar cîteva couturi și ieșim în Țara Amlașului și a Făgărașului, stăpînirile de dincoace de munți ale lui Seneslau.

După al treilea cot valea se deschide. În sfîrșit răsuflă ușurați. Au scăpat de „sugerea” Oltului. Tot timpul cît au răzbătut împotriva cursului li s-a părut că-i trage înapoi. Bine că se despart de el. Cotesc la stînga și intră pe valea mai primitoare a Cîbinului. Nu însă înainte de a se odihni la Boița. Scăparea de sub aspra stăpînire a Oltului și numele satului îi

deschide Arminei pofta de glume:

— Mihai, dacă sîntem la Boița, am ajuns acasă.

— E o azvîrlitură de piatră. Dai peste munte și nimerești în ea!

— De ce s-au luat după noi cînd și-au botezat satul?

— Ei după noi, ori noi după ei?

— Ce mai potriveală!

— Și cîte nu sînt pe tot cuprinsul locurilor pe unde-s ai noștri împrăștiați. Pînă și-n această înfrățire de nume se vede cît sîntem de înrudiți. Peste tot încrengături ale unei puternice tulpine.

— Zău, mă „uimești” cu judecățile tale.

— Acum să te „uimesc” cu gustul și îndemînarea boițenilor. Între noi fie vorba, să nu te superi, că sînt din obștea ta, dar știi jocarii noștri nu-s de laudă, față de ce îți este dat să vezi aici.

— Poate îmi vine și mie rîndul să mă leg de băieștenii tăi. Dar să vād despre ce-i vorba.

Nu se mulțumește doar să vadă. Trec repede la ales și apoi la cumpărături. Desagii lui Lie înghit niște mîndrețe de jocolele moi și pufoase, nu scortîoase cum le nimeresc destul de des lăudăroșii din „ceilaltă” Boiță. Trecută vremea pentru odihnă, nu mai au de ce zăbovi.

I-așteaptă chiar destul drum de făcut pînă la cetatea Sibiului. Cărarea pe care merg îi scoate, peste o colină, tocmai în adîncitura văii Sadului. Ca să se ferească de delurimea numai crețuri, care tivește poalele alungite ale culmii Cîndrelului, caută să iasă înspre Cibin. Chiar dacă apele acestuia se dovedesc cam nehotărîte în privința alegerii albiei, prundăria de pe maluri, ajunsă umplutură, ușurează răzbaterea spre ceva mai în sus aflatele șesuri sibiene. Nu se mai opresc în nici unul din satele întîlnite. Dimporivă, se grăbesc cît pot să se vadă, înainte de a insera, înrați pe poarta cetății ca să-și găsească un rost ca lumea noapte.

Cele două zile cît stau, petrecute mai mult prin tîrg, trec pe nesimțite. Aflați în a treia zi în plin mers pe drumul care trebuie să-i scoată la Poiana, Armina simte nevoia să se lămurească în privința celor văzute și auzite în Sibiu.

— Îmi vîjiie și acum capul de atîta înghesuială și hărmălaie. Zău dacă-mi dădeam seama ce se întîmpla cu mine.

— Lasă că te-ai dezmetecit destul de repede. M-ai potopit cu întrebările, de nu pridideam să-ți răspund.

— Mă rog, mă rog, tu ești un om umblat, dar mie ce poți să-mi ceri? Eu eram în mijlocul Sibiului, ca și noul născut care dă pentru prima oară de lumina zilei.

Nu-i sînt lămurite lucrurile, dar încearcă să le pătrundă rostul.

— Ce limbă vorbesc oamenii din Sibiu? De unde-s veniți?

— Oho! Tocmai de departe. Sînt flăndrezi și-s aduși pe aici de mult de regii din Buda ca să le apere regatul. Au ridicat case de piatră ascuțite ca pe la ei și lucrează de toate cu o îndemînare uimitoare.

La Poiana se simt mai bine. Sînt din nou între ai lor. În schimb la Sebiș, unde înnoptează, întîlnesc iar flăndrezi și alte neamuri asemănătoare. Bălgradul, sau Alba Iulia, cum încep să-i spună noii stăpînitori, își arată zidurile albe ale cetății înspre prînzul de a doua zi. Aici rămîn mai mult timp. Sînt mai multe de văzut decît la Sibiu. Se opresc îndelung în fața marilor case de piatră și cărămidă începute. Încă-i în toi ștergerea urmărilor năvălirii tătarești și întărirea șanțurilor și zidurilor de apărare.

După ce pun piciorul pe pămîntul țării, în urma unei scurte opriri la Orăștie, Armina-l întreabă pe Mihai nedumerită:

— Cum vine asta că în cetățile văzute toți cei care muncesc erau de o limbă cu noi, iar cei care porunceau de alta?

— Altfel este așezată acum lumea pe-acolo, decît la noi.

— Cît de multă bogăție-i adunată în cetatea mare de piatră a Bălgradului.

— Și ce biserică vor să-nalțe?

— Dacă mi-ar fi spus cineva n-aș fi crezut că se poate înălța așa ceva. Cîtă muncă, cîtă piatră, var, lemne... Tare mai sînt mulțumită de acest drum și de tot ce-am văzut.

— Cel mai mult mă bucur eu, că am putut să-ți aduc această mulțumire. De multe ori, pe drumurile mele, mă gîndeam, cînd vedeam ceva frumos, ce rău e că nu pot să-l împart cu tine.

— În grija cui ar fi rămas casa, copiii și țara pe care tu mi-o încredințai? Apoi tu îmi povesteai totul. Mie-mi făcea atîta plăcere să te ascult, încît în gîndul meu refăceam aproape aidoma, după cîte văd acum, drumurile tale.

— Totuși este altfel cînd le vezi.

— Este, dar să nu cerem soartei prea mult. Să nu-și întoarcă de la noi fața-i bună.

— Nu putem trăi însă numai din povești. De aceea mă zbat să-ți aduc cît mai multe din aceste împliniri. Doresc atît să simți că viața-i bogată și-n plăceri, nu numai în greutatea ce apasă pe umeri.

— Simt cu cîtă dragoste mă ocrotești și tare mă bucură această grijă a ta.

— Eu totuși socotesc că împreună putem face, de ne sînt prielnice împrejurările, și mai mult.

— Sînt atît de mîndră cînd văd cum toți așteaptă dezlegări de la tine și sînt mulțumiți de ele. Să știi că sînt întotdeauna alături de tine în această zbatere!

— Să nu te sfiești să-mi spui cînd greșesc.

— Nu te iert, n-ai grijă. Țiu bine seama de ceea ce, cu adevărat, socotesc că mi se cade.

— Stă în puterea mea ca acest ce „ți se cade” să ți-l măresc, nu precupețesc nici o osteneală ca să-l fac cît mai cuprinzător.

— De aceea mă socotesc eu o soție norocoasă, fericită.

- Aşa vei fi şi-n viitor!
- Totu-i ca anii, anii să fie buni.

16. CTITORIA

Frumusețea Țării Hațegului, cu munții ei maiestuoși, câmpiile mănoase, încadrată de înfăptuirile localnicilor, se mai cerea întregită cu ceva pentru a-și spori măreția, după socoteala voievodului Mihai care o cuprindea cu privirea de pe coama Lupoanei. Ce mult i s-ar potrivi înspre mijlocul ei o turlă, care spărgînd coroanele pădurii ar domina împrejurimile. Viziunea bisericii pe care visează s-o înalțe pe tăpșanul Sfintei Marii i se luminează în minte și aureolează bucuria timpurilor bune care le sînt date celor de sub îndrumarea lui. În drumurile prin țară Mihai întîlnește și la ceilalți această dorință. Fiecare i-o mărturisește în felul lui. Cel mai deseori este întîmpinat cu binecuvintări pline de recunoștință:

— Ai adus noroc țării, Voievoade. Uite ce înfloritoare-i de cînd ești în fruntea ei. De-ar ține timpurile acestea bune, care ne fac să uităm necazurile peste care am trecut.

Cunoscîndu-i gîndul care îl frămîntă, mulți îl îndeamnă să treacă la înfăptuirea lui, că doar belșugu-i la îndemîna tuturor și sînt în măsură să-l sprijine la nevoie.

— Ar trebui să lăsăm un lăcaș pe urma noastră, să fie ca o oglindire a vremurilor pe care le trăim.

Spune Arminei toate aceste îndemnuri. Ea nu scapă prilejul să i le întărească, și se pomenesc amîndoi vorbind despre o biserică ca aceea din Strei ori din Densuș. Mai înflăcărată, ea încearcă de fiecare dată să-l urnească din cumpănita-i căutare, luîndu-l chiar în răspăr pentru nehotărîrea de care dă dovadă.

— Dacă toți te îndeamnă, de ce te codești să treci de-a dreptul la treabă? Ce mai aștepți?

— Încă nu-mi este îndeajuns deslușită imaginea ei. N-am izbutit s-o trec din inimă în minte.

— Pot să te ajut cu ceva?

— Da! Să mergem împreună la bisericile din Densuș și Strei. Poți?

— Pentru a te vedea odată începînd lucrarea putem pleca unde și cînd vrei.

Îndemnul arzător al Arminei, turnat cu atîta mărinimie peste propriul său imbold, îl încinge într-o așa măsură că nu mai are astîmpăr locului. Vrea să se vadă o dată cu primul pas făcut. Următorii știe că vor veni de la sine. Cu destulă greutate își mai lasă două săptămîni, mai bine zis două duminici, una la Densuș și alta la Strei, ca ultim răgaz. După aceea nici o zi! Sub jurămînt. Prea a dat dovadă de nehotărîre. Ceea ce pînă acum îl încetinea de data aceasta îl grăbește. Să ridice biserica pînă mai țin anii

buni. De ce nu s-ar folosi de ei? Cheamă pe Șerban lemnarul și Danciu zidarul, cunoscuți drept cei mai iscusiți ziditori de biserici și case mai de fală, să i se înfățișeze pregătiți de drum cât mai neîntârziat.

O zorește pe Armina, pe copii, pe Lie, să sfîrșească odată pregătirile ca să poată porni cât mai repede. Vrea să ajungă încă pe lumină la Densuș, să poată vedea în voie biserica, în care a fost de atîtea ori, la slujbă, dar a cercetat-o numai pe dinăuntru, cînd îi da roată, în grabă, cu privirile din strană. N-a căutat însă niciodată s-o vadă în amănunt și pe dinafară.

Tocmai de aceea de cum a ajuns se face că îl caută pe părintele Claudiu și înconjoară o dată și încă o dată, cu toți ai lui, mareața clădire. Îi arată Arminei, cînd înfățișarea destul de ciudată a turnului crescut tocmai din creștetul naosului, cînd stîlpii de înălțare și proptirile de afară. Se oprește mai alei asupra neobișnuitelor cioplitori de piatră de pe la colțuri. Starea ei nu-i prea bună. Arsă de năvălirea tătarilor, se vede că n-a fost refăcută, ci mai mult cîrpită. Are multe de făcut și aici. Între timp se ivește și părintele Claudiu care își cere iertare că nu i-a întîmpinat cum se cuvine. Se aștepta ca sosirea să le fie mai tîrzie. Bucuros că sînt aici îi pofteste în casa-i aflată la doi pași, unde sînt așteptați ca oaspeți. Seara a fost un prilej deosebit de a sta de vorbă despre feluritele înfățișări pe care le au ctitoriile zidite în țară sau pe care le pot avea cele noi, care nădăduiesc că se vor înălța.

După slujba de a doua zi, în poiana din fața bisericii se reînsuflește vorbirea începută de seara, de astă dată urmată și de măsurări și ciocniri. Cu o scară Mihai se suie pe acoperiș. Coborît, se oprește din nou la ceea ce-l doare, și anume, ce învățături ar putea trage din felul cum și-au înfăptuit gîndul ziditorii. Îi încurcă pe Șerban și Danciu cu cele mai sucite întrebări cu privire la lemnărie și zidărie. După ce se încredințează că nu mai poate afla nimic de la ei se întoarce iarăși înspre părintele Claudiu, care înțelegîndu-l îi dă niște lămuriri ajutătoare:

— Mi se pare oarecum pătrată și felul cum îi e înălțat turnul peste mijloc mi-amintește de templele vechi, cînd masa de jertfe era la mijloc și deasupra-i înălțarea deschisă, care lăsa ca fumul să se îndrepte spre cer. Cînd se aducea jertfa, gura de sus care străpungea acoperișul se deschidea, iar cînd totul era isprăvit, se acoperea, ca pe altar să nu plouă ori ningă, și să nu se murdărească.

— Ai dreptate, părinte Claudiu, poate-i din vremurile acelea vechi.

— Nu chiar toată, Voievoade, că de adăugat, s-a tot adăugat la ea, chiar și de către noi, după cum credința ta ne-a ajutat s-o reînălțăm din ruina în care o adusesese sălbatica năvălire tătărească.

— Acum îmi dau seama că mai sînt multe de făcut.

— Da trebuie bine păstrată! Mai are șubrezi și noi nu ne învrednicim s-o întărim. Nici nu sîntem destul de cuprinși ca s-o facem.

— Nu las eu, părinte, să se năruiască o astfel de moștenire venită, o simt, de la cei mai vechi dintre strămoșii noștri, trăiți pe vremea poate a

lui Traian.

— Socotesc că aceasta-i cea mai veche biserică din țară.

— Este, Voievoade, că piatra și cărămida sînt mai tari decît lemnul, care ori putrezește, ori îl macină carii.

— Peste tot, pe bucățile de marmoră sînt semne latinești. De unde-s aduse?

— Din sus, dinspre năruirile de la Grădiște.

— Mare așezare și mari oameni trebuie să fi locuit acolo, dacă din casele lor s-a putut scoate atîta piatră de aproape nu-i om să n-aibă, prin jur, una în gospodăria lui.

— O dovedesc rămășițele încă în picioare, destul de grăitoare!

Mulțumindu-i lui Claudiu și pentru buna primire, Mihai cu ai săi pornesc înapoi, înspre Hațeg. Socotește că prin cercetarea făcută și lămuririle primite atît de la densușeni cît și de la Serban și Danciu, i s-au limpezit multe din tainele măreției bisericii din Densuș. Este bucuros de lucrurile folositoare gîndului său, văzute și auzite aici.

Mihai, care prețuiește foarte mult părerile Arminei, o îndeamnă să și le spună, să-și dea seama de rodul celor văzute la Densuș:

— Dacă te uiți la casele noastre, par scunde, față de cele ce se pot închipui după urmele rămase aici. Fără doar și poate că poporul care a lăsat atîta zidărie în părăsire trebuie să fi fost de frunte, slăbit de cine știe care altele mai tari ca el.

— Dacă-i vorba de închipuire, las-o să zboare la ceea ce ai văzut la Bălgrad și Sibiu. Vezi că și pe vremea noastră se înalță case mari de piatră și cărămidă, biserici ce amesc prin ascuțimea turnurilor lor.

— Ai dreptate, Mihai, totuși trebuie să fi fost oameni pricepuți și puternici.

— Da, niște străbuni de-ai noștri, de la care, chiar dacă ne-a rămas numai atît din pricina multelor năvăliri, avem multe de învățat.

— Uite la Sandrin și Grina cum îți sorb cuvintele.

— M-aș bucura dac-ar prinde cu adevărat rostul lor, că doar și pentru ei le spun. Să cunoască de unde ne tragem.

— Înțeleg și ei cît pot, după mintea lor fragedă.

— Din păcate, cu toată zbaterea mea, nici eu nu izbutesc să deslușesc prea mult. De un lucru nu mă îndoiesc, dealtfel spus și de bătrînii noștri, că de la Roma ne tragem. Asta o dovedește potrivirea limbii cu a celor din Raguza și Zara precum și cu a corăbierilor și negustorimii venită acolo de peste mare. Vezi tu că ruinele nu se aseamănă între ele ceea ce dovedește că sînt făcute de două neamuri.

— Și așa, Mihai, ne dezvăluiesc destule. Măcar de am fi în stare să lăsăm și noi ceva asemănător urmașilor.

Duminica următoare pleacă la Strei. Cneazul Jurca și familia lui, știind că vin, le iese în cale.

Deși biserica de aici n-are nici o asemănare cu cea din Densuș, a cărei înfățișare îi place mai mult, Mihai o cercetează amănunțit urmărind

cu totul alte scopuri. Trece mai ușor peste ceea ce o face mai deosebită de cele din jur. Caută mai ales să-i pătrundă scăderile. Pe acestea trebuie să le îndrepte, dacă vrea să-i depășească pe cei care au înălțat-o. Înainte vreme, când totul era în mintea și inima lui doar un vis, nu-l lăsa să izbucnească afară. Acum însă când parc-o și vede, primește cu plăcere părerea oricui. Cneazul Jurca are grijă ca după slujbă să fie înconjurat de cei mai buni ziditori de biserici din împrejurimi. Unii sînt veniți chiar de la Orăștie. Se sfătuiește cu ei în toate privințele.

După ce se despart de cneazul Jurca și apucă drumul mai scurtat, prin Măceu și peste Slivuț, la Hațeg, Armina nu se poate stăpîni să nu-și arate nedumerirea care o roade încă de cînd au vorbit despre biserica din Densuș:

— De ce o vrei, Mihai, neapărat din piatră? Nu vezi cît de frumoase sînt cele din lemn?

— Ca să dăinuiască, Armino, și să plutească peste „scunzimea” caselor noastre de care mi-ai vorbit tu. Să le înalțe și pe ele. Un semn care să încînte privirile. Să stăpînească pădurea. Să fie ca și o scăpare din îmbrățișarea pămîntului prinsă într-o țîșnire spre bolta cerească.

— Acum începe să se limpezească și-n mintea mea ceea ce dorești tu să faci.

— O s-o facem, căci o parte din greutatea va trebui să le înlături tu.

— Dacă închid ochii parcă mi se înfățișează cum va fi. O cetate a luminii, Mihai. O țintă spre care se pot îndrepta privirile celor aflați pe drumuri.

— N-am cărat nici măcar o piatră ori un pumn de nisip și tu o și văzuși isprăvită.

— Spune-mi, însă, cînd începem?

— Să vedem mai întîi dacă țara ne mai vrea. Socotesc eă e timpul să-i dăm socoteală de ceea ce am făcut și s-o lăsăm să hotărască asupra celor pe care le vrea în viitor. De aceea am chemat adunarea cnejilor și juzilor.

— Glumești, Mihai! Pe cine-i fi vrînd să aducă în fruntea ei?

— Eu? Pe nimeni și poate nici țara. Asta o s-o vedem la întrunirea celor cu răspundere în hotărîrea soartei sale. Poate sînt unii care țintesc s-ajungă-n cap. Nici nu-i de mirare faptul. Nimeni nu-i ales pe viață. Și apoi starea de Voievod dă putere, cinstiri, venituri, care toate-s îmbietoare și ahtiați după așa ceva nu-s greu de găsit.

— Ca înrăitul Cînda?

— Înrațiți, neînrațiți, sînt în drepturile lor să rîvnească dacă pot cîștiga încrederea celorlalți.

— De-ar fi ei tari, ce i-ar mai sili pe ceilalți să-i vrea!

— Încercările lor de pînă acum au dat greș. Ce să-i faci? Cînda s-a molipsit de la noua nobilime a principatului. Visează să fie o căpetenie care să hotărască pentru toți, crezîndu-se în stare pentru așa ceva. Plutește iar cu capul prin nori. Uită cu cîte jertfe și-au păstrat ai noștri „drepturile” venite tocmai din cine știe ce îndepărtate vremi. Au ajuns

prea turnate în sînge și se sting numai o dată cu secarea acestuia. Va avea mult de furcă cel care va încerca să le încalce. Poate că înșelăciunea va prinde pe ici pe colo pe cîte un neajutorat, dar de bună voie nimeni nu i-ar îngădui să strice rînduiala moștenită.

Adunarea celor îndreptățiți să hotărască asupra cîrmuirii țării nu are decît cuvinte de laudă pentru Mihai.

Oricît se zbat prepușii lui Cînda să găsească noduri în papură, răutățile lor sînt luate în rîs și socotite ca încercări nepotrivite de a ațîța zizania. Cei mulți întăresc însă ceea ce se vorbește peste tot, că o dată cu alegerea noului voievod și soarta țării a intrat într-o zodie bună. Cu această temeinică încredințare, Mihai are în fața lui ani ca să cîrmuiască țara, pînă cînd el ori alții vor crede de cuviință că ar fi bine să se adune pentru alegerea altuia.

Chiar de a doua zi după această dezlegare a mîinilor, cum socotește el întărirea în scaunul voievodal, trece la punerea pe roate a zidirii ctitoriei sale. Începutul îl fac securile abătute din plin peste ghebul țepos al movilii care apără satul Orlea de năpustirile vijelioase ale Rîului Mare. Răsunetele îndemnurilor viguroase, ale izbiturilor înlănțuite și apoi ale căderilor trunchiurilor s-aud ca niște zvîcniri înăbușite, pînă și în depărtata așezare voievodală. Orlîștea tristă, sub înghețarea adusă de proaspătul suflu al iernii, prinde viață. Pînă cînd vremea rea ajunge în toată puterea ei, cea mai mare parte din tăieri, cioplitură și cărat este, pe măsura hotărîta, îndeplinită. De Crăciun oamenii se împrăștie pe la casele lor să aștepte vremea potrivită pentru celelalte lucruri pregătitoare.

De cum se vădesc primele semne ale primăverii toți cei cu răspunderi în începerea lucrului, ca Șerban lemnarul și Danciu zidarul, împreună cu Adam, omul de încredere de pe vremea ridicării așezării voievodale, dau tîrcoale locului. Destul de des îl găsesc pe Mihai fie singur, fie cu Armina, poposiți din drum ori anume veniți în luminișul larg al tăierilor din toamnă.

Adam ca să-l liniștească că nu se întîrzie lucrarea începe scoaterea rădăcinilor și netezirea vîrfului dezgolit al movilii. Îl ajută și timpul care, încălzindu-se, zvîntă pămîntul ușurînd deștelenirea.

Chemat la obișnuita adunare de primăvară care se ține la așezarea lui Litovoi de pe Jii, Armina îl însoțește pînă la Orlea. Bucuros de felul cum merge lucrul Mihai îi spune:

— După ce mă voi întoarce de la Litovoi, vom face măsurătorile. Cred că pînă atunci tot ee-i de făcut va fi terminat.

— Pleacă liniștit, Mihai! Cei de aici rămîn în grija mea și o să lucreze c-o tragere de inimă de o să te minunezi cînd te vei întoarce!

— Și mă rog de ce crezi că vor fi mai stăruitori cînd rămîn cu tine, decît dacă sînt eu aici?

— Le e rușine de mine să se lase pe tînjală. Știu cît mă bucur cînd văd că lucrul merge repede și bine. Nu vor să-mi răpească această mulțumire.

— Bine-i să ai încredere în tine!

Liniștit că în urma lui totul va merge bine și cu spor, Mihai ia calea

muntelui. Armina îl înlocuiește să nu i se simtă lipsa.

Bucuria revederii se împerechează repede cu aceea a hotărîrii ca peste cîteva zile să înceapă măsurătorile pentru săparea temeliiilor bisericii. Oricît îl roade nerăbdarea de a vedea cum arată pe pămînt mult rîvnita temelie, trebuie să vadă și de treburile țării. Armina-i simte frămîntarea și, ca să-l facă să i-o mărturisească, o ia pe ocolite:

— Mihai, mă bucur că veștile cu care te-ai întors de la Litovoi sînt liniștitoare.

— Oarecum, Armina.

— De ce de-abia oarecum?

— I-adevărat că moartea lui Batu, căpetenia tătarilor și lupta care se dă între cei care vor să-i ia locul slăbește amenințarea năvălirii.

— Pînă se lămuresc între ei, o să putem răsufla cît de cît ușurați.

— Vezi că trebuie să întoarcem judecarea faptelor pe toate fețele. Scăpăm de-o grijă și crește alta. Se limpezește într-o parte și se înnegurează într-alta. Regele Bela, scăpînd teama tătarilor, mi-e că-și va aduce aminte de noi mai mult decît trebuie. Nobilimea și oastea sa se revarsă ca niște ape mari care cresc întruna în jurul nostru și ne amenință cu încetul. Au și umplut valea Mureșului și parcă apele Streiului nostru sînt împinse înapoi. Nu mai pot să se scurgă. O să trebuiască să merg pînă la cneazul de la Strei, să vorbim între patru ochi despre acest lucru.

— Poate că își au și ei certurile lor și o să ne lase în pace.

— Au! Regele Bela aflat la Buda se ceartă cu fiul său Ștefan înscăunat la Cluj. Fiecare se vrea stăpîn peste pămînturile românești cotropite și prefăcute în principat al Transilvaniei.

— Și pe noi ce ne atinge cearta lor? După cît ai spus noi nu facem parte din principat așa că n-avem nimic cu Ștefan. Îi dăm regelui Bela darea hotărîită și ne vedem de ale noastre și el de ale lui.

— Nu-i chiar atît de limpede totul. Sub Bela regatul era mare încît de-abia îl stăpînea. Mai mult se lăuda, decît îl avea în puterea sa. Acum însă Ștefan, principe tînăr, îndrăzneț, îl înfruntă pe taică-său, chiar cu armele, numai să fie și el căpetenie de țară și încă una mare și puternică.

— Și atunci dă peste noi?

— Cine poate ști? Poate vom avea un răgaz pînă se statornicește în noua-i domnie. Poate nu îndrăznește să ne atace, noi fiind socotiți tot ca niște vasali de-al lui taică-său.

— De va încerca nici noi n-o să-i facem voia!

— Nu, dar uite că ne tulbură liniștea.

— De cînd e lumea, Mihai, pare să fi fost așa. Cînd te visezi mai liniștit atunci te paște necazul!

Și în această aspră ciocnire dintre tată și fiu trebuie să găsească cumpăna dreaptă, ca nu cumva înverșunarea născută din setea de cuceriri a celor doi stăpînitori de popoare să se reverse și înspre țara sa, a Hațegului, care cel puțin pînă acum a putut să-și țină și întărească faima de cel mai liniștit și înfloritor colțișor al ținutului „de peste păduri”.

Ca o întărire a acestei faime, de praznicul Adormirii Maicii Domnului din al 1264-lea an de la nașterea lui Hristos, biserica, rod al credinței și al celei mai bune priceperi omenești cunoscute în țara Hațegului, este gata. De aceea-i și atîta zor în jurul ei. Mihai și Armina se învîrt prin mulțimea prinsă cu tot felul de împodobiri. Nici nu le vine să creadă că este chiar mîine ziua mult așteptată a tîrnosirii. După ce socotesc că au dat toate îndrumările trebuincioase ca gătirea să fie cu adevărat sărbătorească, se așază ceva mai deoparte. Nu vor să-i încurce pe cei care lucrează, dar nici să le fie stînjenită cuprinderea întreagă a tăpșanului. Sînt mulțumiți că vara mai ploioasă ca de obicei i-a păstrat verdeții plăcuta frăgezime și vigoare, iar aceasta întărește subțirimea și înălțimea feciorească a clopotniței, trăgînd după ea și solida închegare a trupului, prin luminarea adusă de albimea zidurilor și a prăștilii acoperișurilor. Prospețimea varului și a luciului lemnăriei clopotniței adună acum, în plin nămiaz, toată strălucirea soarelui de vară. Brîuri de cetini și flori agățate din fereastră în fereastră îmbrățișează clădirea.

Ziua sfințirii rămîne de neuitat, prin prînzirea de obște care se prelungește mai pînă sub umbrirea asfințitului. Mihai și Armina sînt tare mulțumiți de vorbele bune pe care le aud pentru felul cum au desăvîrșit un gînd care nu la puțini li s-a părut mult prea îndrăzneț.

Și astfel țara are ce să vorbească un lung șir de ani, că nimic nu i-a mai întunecat seninătatea păcii și a liniștii. Descîlcirea înțeleșurilor mersului lumii din jur Mihai o vede trecută, de către fruntașii voievodului, pe seama lui. O primește ca o întărire a încrederii pe care o au toți în iscusința sa de a-i duce pe drumul cel bun. Dar în afară de grija soartei țării are de hotărît și asupra căilor care vor aduce împlinirea fericirii propriilor săi copii, bătînd de acum la pragul tinereții. Nu scapă prilejul binevenit, cînd Armina aduce vorba despre viitorul lor, în legătură cu ceea ce alții s-au și gîndit să facă pentru copiii de o seamă cu Sandrin și Grina și-i spune:

— Dacă am avut parte numai de doi, lucrurile sînt mai lămurite.

— S-avem noroc să ne trăiască și să fie buni, că ajung și doi.

— Drepturile din cnezatul Băiești, care este moștenirea mea părintească, le voi trece asupra lui Sandrin și cele pe care le ai tu în cnezatul Hațegului să rămîna Grinei. Bineînțeles, toate după ce nu vom mai fi noi. Pînă atunci stau tot sub ocrotirea noastră.

— Așa-i datina, Mihai! De ce s-o stricăm? E bună!

— Nu crezi că Sandrin, care-i destul de mare, ar trebui să meargă la Ohaba mea părintească din Băiești?

— De ce să plece de acasă, sare neliniștită Armina, căreia nu-i vine să se despartă de copil.

— Așa-i datina. N-ai zis tu că nu vom fi tocmai noi cei care s-o stricăm?

— Am zis, dar nu m-am gîndit chiar să plece de lîngă noi. Să-l înstrăinez? Socotesc că totuși încă-i destul de crud. Mai are nevoie de...

— Nu pleacă peste lume, nici în străini, ci între ai săi. Acolo unde-și va întemeia căminul și unde, prin strădania sa, își va îmbelșuga viața!

— Dar aici oare nu-i loc destul și nu se găsește și pentru el ce să facă? Văd că ai sumedenie de feciori pe lângă tine.

— Trebuie să-și cunoască moșia. Să prindă drag de ea. Și acest drag să înfigă rădăcini în el, ca să-l doară orice știrbire a drepturilor sale.

— Mai merge peste vară, din când în când. O să am grijă eu să-l trimit.

— Nu, Armina! El se va duce acolo ca pătaș în toate, nu ca oaspe. Oaspetele dacă se simte bine își face o părere bună despre locurile și oamenii care-l ospătează. Dacă nu, se rupe de ele și de ei, căutînd ce dorește în altă parte. Pe pătaș însă îl doare dacă treburile nu merg cum trebuie și pune umărul să le îndrepte.

— Ai dreptate, Mihai. Dar se pot împăca toate cu un pic de înțelegere, doar e copilul tău. Ce, ție nu ție drag?

— Ba da și tocmai de aceea sînt, după cum lași tu să se înțeleagă, atît de neînduplecat. Dealtfel, Sandrin acolo o să stea la neamurile noastre. De unde vrei să pornească, dacă ne va fi dată bucuria să-l vedem și pe el unul dintre cei aleși? Poate chiar îndreptățit să conducă țara? Din mijlocul alor săi, al obștei sale! Numai prin cinstirile pe care și le poate cîștiga de la alții e bine să se înalțe și nu prin faptul că-i copilul nostru. Nu-i poate ajuta cu nimic împrejurarea că-i sînt tată, dacă el nu dovedește...

— Că-i vrednic de tine, dragul meu. Simt că o va dovedi.

— Atunci lasă-i deschisă, spre întărirea lui și mulțumirea noastră, această cale.

— Și ce o să facă acolo?

— Ceea ce fac toți cei care au fost și sînt de vîrsta lui!

Socotind-o drept o hotărîre a cărei aducere la îndeplinire nu mai îngăduie nici o amîinare, Mihai își ia feciorul și pleacă, însoțit de Armina, la Băiești. Grijulia mamă îi trimite cu o zi înainte pe Mezinca și Lie să-i ducă lucrurile. Cînd sosesc găsesc pe capii familiilor obștei și juzii satului adunați la casa părintească, dată în grija unchiului Neda al Julonilor. Sînt veniți și cnejii din jur, ca împreună cu toții să întărească intrarea ca „pătaș” în obște a lui Sandrin. Treaba se face repede. Nu se găsește nimeni care să se împotrivească. Mai mult ține petrecerea, care oricum s-ar fi făcut, că-i doar zi de sărbătoare.

Mihai își lasă cîtva timp feciorul să se obișnuiască cu noua-i stare de sine stătătoare. Are destule încunoștințări despre felul cum și-o folosește. Cînd unchiul, cînd mătușa, iar duminica însuși Sandrin vine la Hațeg, așa că aude destule. Desprinde din ce spune, chiar dacă mai încearcă să ascundă din greutățile începutului, că oricît de plin de suflet și de încrezător este, îl descumpănește adeseori trecerea peste ciocnirile mai aspre. Se descurcă greu cînd trebuie să prefacă în muncă rodnică fosta joacă a pășunatului vitelor sau a strînsului de pe cîmp ori de prin curte. Acum socotește Mihai că a sosit vremea de cumpănă cînd trebuie să-i vie în ajutor, să-l sprijine. Plecarea la Băiești în acest scop îi este grăbită și de

oful repetat al Arminei că băiatul poate are nevoie de o îndrumare sau mîngîiere, date altfel de către părinți decît de ceilalți.

Cînd se întoarce peste cîteva zile, ea îl așteaptă la poartă nerăbdătoare să afle ce-i face copilul, cum se descurcă singur din țesătura deasă a grijilor. Plin de voie bună îi răspunde glumind:

— În primul rînd nu mai e copil. Apoi nu l-am lăsat ca pe un năpăstuit care trebuie să le ia pe toate de la capăt. Este între neamuri de nădejde care de-abia îl văd. Mi-e chiar teamă să nu-l răsfețe scutindu-l de unele munci mai grele.

— Ti-i pomeni că le-ai spus să-l apese?

— Nu! Am încredere, că de va simți că se poartă cu el altfel decît vede la ceilalți de aceeași vîrstă, le-o va spune răspicat și le va cere să fie acolo, unde-i greu.

— Așa-s tinerii, înflăcărați!

— Cum vrei atunci să se învețe cu el? Doar știi că amîndoi ne-am zbătut să cunoască de mic cît mai multe. Tu l-ai învățat ca în tot ce face să pună tragere de inimă, ca și pe Grina. Iar eu acum i-am pus în mînă plugul să învețe să facă bucate. Am mînat eu vitele și el a apăsat pe coarne să-icunoască pămîntului puterea. Apoi ne-am schimbat. Am văzut cum sudoarea picurată de pe mîinile încordate și fața-i prăjită de soare s-a înfrățit cu reveneala pămîntului. Iar la grăpat, cînd vîntul a învolburat pulberea uscată de deasupra, m-am bucurat cum, săltat de grapă, unde bulgării întăriți nu-i primeau colții, rumeneala osteneții-i îi făcea smeadă fața-i, vrînd parcă să oprească firișoarele pe care i le fura vîntul din țarină. Tot eu am să-i pun în mînă prășitoarea, sapa, secera ca să i se înmoaie șalele, coasa să-i înmlădieze mijlocul și furca să-i întărească brațele. Mi-a făcut și mie plăcere să mai mîngîi atîtea unelte rămase de la moșul și tatăl meu, al cărui nume-l poartă. Lui însă i-am dat din cele mai noi, mai spornice.

— Ajunge dragul meu. Știu că ești un tată la fel de bun, după cum ești și soț.

Nu trece bine un an și Mihai are bucuria de a-l vedea pe Sandrin ridicat în fruntea feciorilor din Băiești. După socoteala sa, atît de nepărtinitoare cît omenește este cu putință, pe care și-o face este încredințat că i se cuvine pe bună dreptate acest loc. Acum înțelegerea lor ia chipuri noi, adevărați bărbați:

— Sandrine, cred că a sosit timpul să cunoști și tu cît se întinde moșia strămoșească și cît o să ai după ce nu voi mai fi eu. Dacă munca ta va putea cuprinde mai mult, nimeni nu te oprește să-ți lărgеști ogoarele prin deșteleniri. Acum însă că tot sîntem pe ploștină și cositul l-am isprăvit vino să ne suim la Fîntîna Rece să încercăm să cuprindem cu privirea cnezatul nostru.

Ajunși sus se răcoresc cu apa ca de gheață a izvorului. Se așază pe o dezvelitură de stîncă și măsoară cu privirea valea de sus a Streiului,

desfășurată în fața lor. Mihai i-arată lui Sandrin:

— Tot ce este în lungul și la stînga Rîului Alb pînă în apa Nucșoarei și apoi Orlea, este cnezatul nostru. Ale noastre-s, și înțeleg prin noi pe unchii, mătușile, verii și verișoarele tale, toate folosințele acestui loc ca: pămînturi arate sau care se pot ara, livezile, fînețele, pășunile, pădurile, dealurile, văile, munții, viile, apele curgătoare ori necurgătoare, locurile de pescuit, vadurile și șipotele pentru mori. Vatra de baștină a familiei este Ohaba. Ea nu poate fi înstrăinată și rămîne scutită de orice servituți ori îndatoriri. Dar să știi că pentru ca drepturile noastre să nu fie încălcate trebuie să aparate.

— Cu toate puterile mele, tată!

17. PUHOAIELE

Întîmplările anului 1266 de la nașterea lui Hristos întăresc temeinicia temerilor lui Mihai, în privința străduințelor lui Ștefan de a-și lărgi principatul pe socoteala regatului tatălui său. Se vede silit să-și întetească iscodirea asupra desfășurării lor. Forțat de reînsuflețirea răscoalei cumanilor din partea de jos a regatului, Bela încheie pace cu fiul său și-l recunoaște drept principe neatîrnător de coroana ungară. Acum Mihai se vede așezat între doi care vor trage de el. Unul, regele, care vrea să-l țină sub înalta lui protecție și altul, principele, să treacă de partea lui. Își dă seama că cel de care trebuie să se ferească este ultimul, căruia o deosebit de prielnică împrejurare vine să-i crească pe neașteptate puterea. Pînă acum, principele Ștefan, la orice mișcare, trebuia să țină seama să nu-și lase spatele descoperit înspre hanatul tătaro-cuman, de dincolo de munți. Ori de acolo, spre norocul lui, nu-l mai paște nici o primejdie. În urma morții hanului Berke, căpeteniile tătare se luptă între ele, care să-i urmeze la putere. Încrîncenatele încleștări dinlăuntru nu le mai îngăduie să se gîndească la năvăliri în afară.

Mihai socotește că nu are altă cale de ales decît aceea a pregătirii de apărare. Strîngerea feciorilor, încă neîncercați în mînuirea armelor și a ducerii luptei, nu a trezit prea multă mirare în rîndurile oamenilor țării. Sînt obișnuiți ca zbaterile lui Mihai de a-i pregăti rînduri, rînduri și chiar dacă sînt acum mai multe luate deodată, poate urmărește să-și mai ușureze ostenelea în viitor, cînd cine știe ce se mai hotărăște să înfăptuiască. Împăcați că sînt toți pe pămîntul țării, despărțiți de către munți și păduri de locurile unde schimbările de stăpînitori răstoarnă rînduielile cunoscute de ei, își văd liniștiți de bunăstarea lor cînd anu-i bun și de necazuri cînd anu-i rău.

Dăinuirea umezelii și căldurii nedrămuite a verii aduc surîsuri de mulțumire pe fața lui Mihai, cînd pipăie rodul greu al grînelor pornite pe copt. Pe ici, pe colo mai sînt lanuri cu destule culcături de furtună, dar întrezăritul belșug al culesului acoperă aceste neînsemnate pierderi. Cei aflați printre ele în călduroasa zi de vară, ștergîndu-și nădușeala ce le înmoaie cămășile, îl opresc din drumu-i înspre Ostrov, ca să schimbe cîteva vorbe despre mersul bun al timpului. Nici el nu întîrzie prea mult și nici oamenii nu-l țin. Sînt cu toții de părere că se schimbă vremea și se grăbesc.

— Prea pripește soarele. Trebuie să plouă. Ar prinde bine. Ar astîmpăra arșița.

— Numai mîine o s-o mai înghițim. De poimîine o s-o astîmpere sfîntul

Ilie care o să-și treacă duruind caru-i de foc, cu picurări de scînteii, peste pămînt.

— Uitați-vă la custuri! Au și început să le fiarbă căldările împînzite cu nourași vineții.

Ajuns la Ostrov, își pune feciorii fără întîrziere la lucru. Privește din cînd în cînd mulțumit cum pe la amiază, cînd copiii gustă din plin scaldatul, încep să se scurgă printre strungărețele colților de pe crestele Retezatului sub arșița necruțătoare a soarelui, mari clăbuci albi strălucitori. Ochii buni ai tineretului, cînd își mai îndreaptă trupurile din aplecarea muncii, urmăresc cu bucurie alunecarea vîrcolacilor albi de pe culmile golașe peste păduri și le dorește grabnica sosire. Ce plăcut ar fi să-și deșerte înghițiturile grozave de apă suptă prin gurile curcubeielor, ca să mai domolească dogoarea strecurată pînă și sub umbra copacilor răsfirați pe haturile dintre lanuri. Cu repeziciune se albesc toate zările. Razele arzătoare nu lasă însă să se împreune norii. Ca printr-o uriașă spărtură mișcătoare soarele-și trimite aprinsu-i parcă tot mai necruțător. Și totuși inelul spărturii se strîmteaza mereu. Zările se întunecă. Munții dispar învăluiți de o fumărie neagră, despicată de alungite limbi de foc, de parcă ar arde pădurea.

Boarea rece aduce împrăștierea nădufului. Cu ceva înainte ca să se sugrume ultima strecurare a soarelui, stropi mari încep să se abată vijelios, într-o ploaie turnată peste tot cu găleata. Întunecimea crește, aburirea de la prima stropitură se risipește repede sub pulberea apoasă a picăturilor sfărîmate în ciocnirea aspră cu pămîntul zgrunțuros. Puterea-i de sorbire se îneacă sub șuvoaiele puternic crescute.

Plouă toată noaptea. Dimineața cînd se luminează cît de cît, Mihai vede apele umflate, revărsate prin lunci. Urmărește cu îngrijorare cum se scurg scurtături, trunchiuri dezrădăcinate, bușteni, pe repede fierbere galben mîloasă. De s-ar opri însă aici. Auzise de cu noapte cum le crește vuietul. Este obișnuit eu el. În fiecare an albiile-și schimbă culcușul, umplînd cu viituri și bolovani, cînd o parte, cînd alta a luncilor. Privește cum sătenii Ostrovului cu cristacele pe umeri se îndreaptă spre apă. Mai prind în grabă cîte un ochi fugit, în timp ce copiii cu străițele după gît se bălăcesc în urma lor prin bălțile înmulțite pe cărări. Întotdeauna apele crescute le aduc pescuit bogat.

Își reia împreună cu feciorii-i lucrul, îi place cu cîtă tragere de inimă curăță iazurile morilor ca să le pregătească pentru măcinișul care bate la ușă, mai crescut ca în alți ani, după cum arată spicele. Vremea se întunecă iarăși. Se uită cu grijă la măgura cetății înspre care urcă Armina însoțită de maică-sa. Bătrîna doamnă Anița nu se imte prea bine, iar zăduful de jos, din țară, o înăbușe. Numai aerul răcoros de sus îi mai ușurează răsuflarea. Slăbită cum este, vrea să fie în apropierea locului de odihnă a fie iertat soțului ei. Simte că nu mai are mult de trăit. Numai de nu le-ar prinde ploaia, printre ale cărei răbufniri s-au strecurat neudate pînă acum. Gîndește că totuși Armina, cînd a văzut că se strică vremea,

ar fi făcut mai bine să-și amîne plecarea la cetate. Ar fi putut trece și peste cîteva zile la obișnuita curățenie de vară, și la fiertul smeurii, murelor, afinelor și a măceșilor, că doar nu le isprăveau urșii pe toate.

În cea de-a treia zi de ploaie Mihai urmărește cu destulă neliniște îndesirea și înnegrirea norilor. O nouă rupere a zăgazurilor cerești poate să se prefacă într-o mare nenorocire. Feciorii înalță și cîrpesc de zor iezăturile. Glumesc voioși, nepăsători de ploaia ce începe să răpăiască. O bubuitură îi face însă pe toți să se întoarcă înspre munți. Furtuna se dezlănțuie cu puteri parcă înnoite. Fug sub turnarea ca de gîrlă și se înghesuie într-o moară bine priponită în mijlocul Ostrovului mare. O negreală rece se rostogolește de pe povîrnișurile muntelui. Moara tresare la fiecare tunătură. Nici o geană luminoasă nu se crapă în vălătucirea norilor. Curge de sus și crește apăria de parcă sînt rupte băierile cerului. Un vuiet îngrozitor și o prăvălire peste fire de ape, clatină moara, gata, gata s-o împingă de pe temeliile-i de piatră. Apele și-au umplut toate mătciile Și acum o iau de-a valma. Sbîrcea morarul se suie în pod și-și scoate capul printr-o fierăstruică. Îngrozit de năvala de ape pe care o vede, coboară atît de speriat, cum nu-l mai văzuse Mihai niciodată. Doar ploi și revărsări au mai fost. Se vede însă că nici una ca asta, de-i spune cu atîta hotărîre:

— Voievoade, trebuie să ieșim la ridicătură că altfel ne prăpădim. Apa de acum bate în prispă. Va trece în curînd peste ea. Sint pățit. lute, pînă mai e vreme!

Mihai dă din cap în semn de aprobare. Morarul își cheamă nevasta și-o pune să adune cîteva țoale pentru învelirea copiilor. Aceasta se închină cerînd îndurare pentru cei aflați în primejdie:

— Doamne de n-ar fi prins pe cineva pe cărarea dintre ostroave, că nu mai scapă.

Se simte oricum ocrotită văzîndu-se cu atîți bărbați, unul și unul, împrejurul ei. Mihai trimite pe Sandrin cu încă doi să aducă caii adăpostiți în spatele morii. Suie morărița și copiii în șei și pornesc prin apa ajunsă pînă la genunchi. Caii ținuți strîns de căpestre pipăie locul unde calcă, ferind și pe cei care-i mîna de multe împiedicări și goluri primejdioase. În frunte merge morarul. Cunoaște bine locurile și caută vadurile gîrlilor Ostrovului, acum unite într-o scurgere, fără urme de maluri. La o slăbire a răbufnirii vîntului și ploii aud, ca venite de pe altă lume, strigăte deznădăjduite de copil, de femeie. Mihai îi îndeamnă să se risipească puțin ca să ghicească cine strigă, cînd de odată-l aud pe morar întrebînd:

— Fată, hăi! Ce-i cu tine?

Se strîng pe lîngă el să vadă cu cine vorbește. Lîng-o salcie pletoasă, prinsă de crengile atîrnînde, văd luptîndu-se cu apele o fată, care cheamă disperată:

— Tătucă, tătucă, hăi!

Mihai încearcă să vadă dacă nu-i cineva mai jos tras de șuvoiul învolburat. Cum dă cu ochii de ei, fata întreabă strigînd din răsuputeri:

— Oameni buni, nu l-ați întâlnit pe tata?

— Da pe unde-i, fată?

— L-a tras apa eu cal cu tot, că era încărcat cu țeale și merinde. Mi-a strigat să-l aștept și nu-l mai văd.

Sleită de puteri, nu se mai poate ține de crengi. Sandrin nu pregetă și se avîntă prin vîltoare spre fată. Deodată calul se huruie și el se pomenește săltat de ape din șa. Cei ce-l privesc încremenesc. Calul fornăie speriat. Se proptește pe picioarele dinapoi, care ating fundul bolovănos al gropii și rămîne cu capul afară. Dacă simte pămîntul sub copite se potolește și începe să înoate tras de Sandrin bine prins în frîie. Ceilalți așteaptă gata să-i sară în ajutor.

— Bine că a scăpat, s-aude oftatul de ușurare al lui Mihai.

Cu aceeași huruitură de bolovani, Sandrin și calul se înalță din apă pe limba înțelenită dintre sălcii. Fata se bălăbănește, cu mîinile încleștate de ramuri, pe jumătate înmuiată în apă. Sandrin o prinde cu un braț și-i oprește rotirea în vârtejele vîltoarelor. Nu izbutește însă să-i descleșteze mîinile de pe crengile cu frunzele smulse de alunecarea strînsorii. Ea încearcă să-i spună ceva, dar fălcile-i rămîn înțepenite. Cade moale peste brațul lui. El rupe crengile și cu frîul agățat pe umăr caută locul cel mai potrivit pentru întoarcere. Morarul Sbîrcea, ca să-l ajute, îi iese mai pe sus înainte, arătîndu-i pe unde să ocolească mîncătura. Fata dă semne de trezire. Cu greu se dezmeticește. Încearcă iarăși să vorbească, dar nu se înțelege nimic din bolboroseala ei. În sfîrșit, Sandrin o aduce la taică-său. Mihai o întreabă blînd:

— A cui ești?

— A lui Nichifor din Luncani, Voichița!

— A, Voichița! Și ce cauți aici?

— Merg cu tata la cetate că-i de rînd la pază.

— Și unde-i taică-tău?

— Mai jos, cum vă spusei. Poate încearcă să vie și-l ține apa. Ajutați-l! S-o fi răătăcit, căutați-l, nu mă lăsați singură. Scăpați-l! Nu mai am...

I se înmoaie picioarele și mîinile. Cade pierdută în brațele lui Sandrin.

— Sandrine, du-o sus în cetate. Vezi ia-o pe de margini, pe picioarele colnicelor Lupoanei. Mai departe de apă. Noi ceilalți rămînem să-l căutăm pe Nichifor. Mi-amintesc acum că-i de rînd la pază. Doamne, ce nenorocire! Morarule, du-i pe ai tăi la un colț mai ferit și întoarce-te, că știi mai bine locurile.

Ploaia începe să-și subțieze picăturile. Răpăiala se preface în cernere. Negura plină ce se tăvălește peste coroana ciuruită a pădurii înghite lumina, de parcă se lasă noaptea. Cît merge prin apă, Sandrin poartă fata pe brațe, descurcîndu-se greu prin ceața lăsată tot mai jos. Ajuns pe dîmb, o ia călare pe valea Rîușorului în sus. Ține fata sprijinită pe șa, strînsă la pieptul său. Calul merge singur croindu-și drum peste vîlcelele înecate pînă iese în drumul cetății. Ajuns sus, povestește în mare, pe nerăsuflăte cele ce s-au întîmplat.

— Săraca de ea! oftează cu durere Armina. I-atît de istovită. Doarme?

— Nu, mamă, tot timpul a vorbit în neștire.

— Doamne, să nu se prăpădească fata! Are mare fierbințeală. Du-o iute sus în camera voievodală.

După ce o așază pe laviță, Armina încearcă, frecînd-o cu oțet, să-i reîncălzească bruma de viață rămasă în ea. Maică-sa o ajută dîndu-i cele trebuincioase învelirii fetei, cînd deodată se poticnește și mai, mai să cadă.

— O, mamă, dar și dumneata ai mare fierbințeală. Hai repede în pat. Te-a prins ploaia ieri, cînd ai coborît la biserică și ai răcit.

În timp ce Mihai se lupta jos, în țară, cu greutățile pricinuite de puhoi, sus, la cetate, Armina înconjurată de credincioasele-i femei și fete se zbate cu îndîrjire să smulgă din pieptul mamei și al fetei ghearele morții. Cu ochii înroșiți de plîns și nedormită le dă tot felul de leacuri și înalță rugi fierbinți pentru sănătate.

Trupul împovărat de ani și fără puteri al mamei nu se mai împotrivește sortii și așteaptă, aproape desprins de lume, obștescul sfîrșit. Cel al Voichiței, dimpotrivă, învinge boala. De cîte ori nu i s-a părut că-i pierdut și ultimul strop de viață. Dintr-odată își revine și întoarce ca prin minune calea vieții-i, din întunerice în lumină. Buzele-i arse de fierbințeală cheamă întruna, cînd abia șoptit, cînd mai tare, pe taică-său. Cine are inima să-i spună că a fost găsit de cîteva zile și îngropat? Că-i așteptată de bunica-i bătrînă, rămasă singură, aproape neputincioasă, în casa și lîngă mormîntul din poiana Cucilor de pe Brădoasă Luncanilor.

Nu trece nici o săptămînă și doamna Anița-i așezată pentru vecie alături de cel care i-a fost soț, în cimitirul de pe coasta măgurii Zimbrilor.

Cu toată durerea ei Armina se bucură cînd vede cum se înzdrăveneste fata. Și înainte de a se întoarce acasă are cea mai grea îndatorire care-i seacă inima. S-o încunoștințe pe Voichița despre pieirea tatălui ei. Cît timp a fost țintuită în pat a tot dus-o cu vorba că n-a venit s-o vadă că-i doborât, slăbit de boală. Acuma cînd se simte în stare să umble socotește că poate să se ducă să-l îngrijească, nespun de bucuroasă că-i în viață. Nu mai are ce face și-i vorbește că badea Nichifor a avut soarta mamei, a doamnei. Se dezmeticește greu Voichița și-și vîră fața, umplută de lacrimile care curg în voie, mai adînc în poala Arminei ca și cînd ar vrea să-și ferească făptura de o nouă lovitură grozavă. Seara, povestindu-i lui Mihai starea nenorocită a bieteii fete, cuprinsă de milă, se întreabă:

— Ce se va face doar cu tînă-sa în vîrfurile dealului la Luncani?

— Dacă va vrea, să rămînă pe lîngă tine, cum sînt și celelalte fete fără de sprijin, care văd că se simt bine în casa noastră. Poate să și-o aducă și pe tînă-sa bătrînă.

— Știu eu dac-o vrea?

— De ce să nu vrea? Nu este și Sînziana și Victoria, la fel cu ea, să nu mai vorbim de celelalte alungate ori rămase pe drumuri. Cîte n-au plecat

de la noi spre casa lor, pline de noroc și mulțumire. Poate găsește și ea pe cineva s-o îndrăgească și se va mărita.

— O să încerc să vorbesc cu ea.

Îndrăgirea bate la poarta inimii ei sfîșiate, prin grija pe care Sandrin nu încearcă s-o ascundă în privința bunului mers al sănătății-i. Poate la început numai pentru că a fost acela care s-a zbatut, aproape peste puterile omenești, s-o pună la adăpost de nemiloasa vreme. Armina, cu gîndul numai la binele Voichiței, nu ia seama la tresărirea lui Sandrin, sosit și el de la Băiești pentru duminică, cînd aude că, înzdrăvenită cum se simte, are puteri să împartă cu tîna-sa amărăciunea care li s-a vărsat amîndoura în viață și îl roagă s-o ajute să se întoarcă acasă.

— Nu poate să rămînă vatra strămoșească părăsită. Dacă sufletul vreunuia dintre cei plecați se va întoarce și o va găsi stinsă, fără de foc, va pleca foarte amărît, crezînd că n-a mai rămas nimeni să se îngrijească de odihuirea lor.

— Și la noi îți vei putea îndeplini, împreună cu tîna, îndatoririle creștinești. Ai să fii ca o soră a Grinei, prietenă cu Sînziana și Victoria. Noi o să-ți ținem loc de părinți și o să avem grijă ca drepturile rămase de pe urma lui taică-tău să fie păzite, pînă cînd vei hotărî tu asupra a ceea ce socoți că-i mai bine pentru viitorul tău. Casa noastră te primește cu drag.

— Vă mulțumesc! Sînteți prea buni. N-aș vrea să vă mai împovărați și cu mine. Ați făcut îndeajuns!

— Gîndește-te la tine, Voichițo, nu la noi.

— Iartă-mă Dornniță bună, e mai bine să mă întorc acasă.

Voichița își dă seama că nu-i numai o dorință, ci și nevoie această plecare. Nu e bine să mai rămînă. Este cuprinsă de un nelămurit simțămînt că între ea și Sandrin, aflat mai tot timpul în preajmă-i, plin de grijă să nu-i lipsească nimic, ori de cîte ori vine acasă, s-ar putea deschide o porțiță de nedorit.

— Cum dorești tu, Voichițo. O să te însoțească Sandrin și cu Grina pînă acasă.

— De ce să se ostenească și să piardă vremea, pot merge și singură.

— Dacă lor le va face plăcere, îi pot opri eu?

Mihai și Armina îi dăruiesc toate cele trebuincioase traiului mai aspru, de sus, de pe dealuri, mai ales că iarna taie aproape toate drumurile de legătură. La plecare, Mihai îi mai spune odată:

— Ai să fii ca și copilul nostru, aceasta în numele prieteniei care mă lega de tatăl tău.

— Sandrin, s-o ai în paza ta, ca pe o soră mai mică, adaugă Armina.

— Voi avea-o mamă!

Această grijă se și vede în îndesarea desagilor aruncați peste calul de povară. I se pare că tot nu cuprind îndeajuns și că mai trebuie pus ceva, încît stîrnește rîsul lui Mihai și al Arminei. Ei pun însă purtarea prea inimoasă a lui Sandrin pe seama înfoierii în pene firești pe care și-o dă, ca să desăvîrșească fapta-i de laudă din noaptea de pomină a potopului.

Nu dau prea multă însemnătate faptului că Sandrin, ascuns după jalea pentru bunică-sa, cam ocolește hora satului, unde multe fete l-ar dori alături. De asemenea nu-i miră că fără să mai fie îndemnat, o ia pe Grina, mai pe vrute, mai pe nevrute și s-abat pe la Luncani, ori de câte ori poate, să vadă dacă nu mai are nevoie de ceva mai „mica lui soră” Voichița. Prea sînt prinși cu multe ca să se mai aplece și asupra zburdărilor astea tinerești ale copiilor. Au doar atîtea de făcut pentru vindecarea rănilor pricinuite de potop, chiar în inima țării. Mai sînt și știrile rele venite de afară. Se zbat să le desprindă înțelesul. Prea-i mare învălmășeala de înștiințări primite, pe căile iscoadelor și ale drumeților care străbat țara. Întărirea neîncetată a puterii noii nobilimi așezată la Deva și lățirea domeniilor pînă în hotarele țării nu-i poate lăsa nepăsători. Mai ales de cînd Ștefan, ca principe neatîrnat al Transilvaniei, se mută tot mai des cu toată curtea lui în această cetate. Nu se știe ce gînduri îi stîrnește vederea culmilor semețe ale Retezatului și deschiderea largă a văii Streiului. În orice drum al lui, în josul și în susul Mureșului, cînd vine ori pleacă de la Deva, se împiedică de ele. Mihai parcă-i simte privirile hrăpărețe, de aceea-i și spune înciudat Arminei:

— Cetatea asta a Devei este cocoțată peste capetele noastre ca să iscodească, să ne pîndească și să ne amintească puterea celui care o stăpînește.

— Ai dreptate! Este ca o fereastră deschisă spre curtea noastră.

— Mai rău, că-i pusă chiar în coasta ei și noi nu putem înălța gardul să-i oprim cercetarea.

— Bine, dar cei de acolo zic că apără drumul Mureșului, pe unde ar putea veni tătarii.

— Una-i pentru ce au pornit și alta-i la ce pot să ajungă. De nu va fi bună, din lipsă de folosire împotriva tătarilor, tare mi-e frică să nu fie prielnică pentru lărgirea stăpînirii lor înspre noi, adică asupra noastră.

— Dar bine Mihai, nu sîntem noi ai regelui? Îi dă mîna principelui să se întindă spre ce-i al tatălui său?

— Dacă se simte mai tare, ce să-l oprească?

— Ai simțit tu ceva ca să-ți faci gînduri negre?

— Ei, Armino, omul trebuie să pună răul înainte, că binele venit pe neașteptate bucură, pe cînd răul te amețește, te descumpănește, te înspăimîntă și pînă să-ți revii pierzi și timp și puteri.

— Dar de ce te frămînți atunci?

— Fiindcă mi-a sosit vestea morții regelui Bela. Urmașul lui este Ștefan, principele, care pînă mai ieri întărea grăbit cetatea Devei, să-l oprească pe taică-său, dacă i-ar pi venit gustul să urce pe Mureș în sus. Acum însă este el rege și împrejurarea se schimbă.

— Poate-n bine, Mihai!

— Da și nu, Armino! Pînă una alta să ne vedem de necazurile noastre. Ce o mai fi făcînd Sandrin că de două săptămîni n-a mai dat pe acasă.

Armina și Mihai abia-și pot stăpîni rîsul cînd se pomenesc cu mătușa

Florica venită anume de la Băiești să se plîngă împotriva „luncănencii” care prin farmece a furat mințile lui Sandrin de-l trage, cînd și cum vrea, înspre ea.

Este făcută foc și nu le iartă nici lor nepăsarea cu care privesc la pierderea băiatului. Dar după ce pleacă socotesc că a venit timpul să-și spună fiecare părerea. Are doar dreptate mătușa cînd le spune că-i în joc soarta copilului lor! Armina face începutul:

— Ei, ce să facem, se făcu mare și Sandrin. Bărbat în toată firea.

— Poate vrea și el să se așeze!

— Oare n-ar fi bine să stai de vorbă cu el?

— L-am așteptat să vie!

— N-o fi îndrăznind băiatul.

— Dar ea o fi vrînd? Te-ai întrebat?

— Ce-ar putea să-și dorească mai mult?

— Și totuși-s-aude că...

— N-ar vrea să ne supere pentru cît bine i-am făcut, că ai ei nu sînt pe seama noastră!

— Să trecem peste asta. Dar cu celelalte cum stă, pricepere gospodărească, îndemînare, mă înțelegeți tu...

— Nu m-ar supăra s-o am ca noră.

— Atunci, Armino, să fie într-un ceas bun! Să ne bucurăm de ei.

— Să fie, Mihai. Mai stai puțin, că încă n-am isprăvit. Ce te grăbești? Doar mai avem de vorbit de cineva.

— De cine?

— Despre Grina! A crescut și ea. E frumușică, deșteaptă, harnică, pricepută.

— Laudă-te gură.

— Și cu parte bună în obște. Ce vrei, e cea mai jucată la horă. Roiesc flăcăii în jurul ei. Nu zici nimic? La Sandrin erai mai grăbit în răspunsuri. Ai ceva de spus?

— Nu, am de ascultat. Spune tot.

— Marcu, feciorul lui Cînda, ar vrea să vie să ți-o ceară.

— Între atîția, în tot roiul, n-ați găsit pe altul?

— Stai Mihai, nu te înfuria. S-o luăm pe îndelete. Nu eu l-am găsit. Asta așa, ca s-o știi. Ei s-au găsit. Inima nu are minte întotdeauna.

— I-arăt eu Grinei inimă. Să n-aud de ei. Nici gîndul să n-o încerce că am s-o las să-l ia. Auzi cu cine s-a găsit să se mărite? Cu feciroul celui mai aprig dușman al meu. Cu acela care ar vrea să fure stăpînirile de la toți, ca să fie el cel mai mare și mai tare. Știi ce apucături are Cînda. Așa și-a crescut și feciorul, pe Marcu. Și eu să-i dau fata. Mă fac de rîsul întregii țări. Nu, nu, asta niciodată!

— Mihai, gîndeste-te, sînt tineri, se îndrăgesc. Poate ea-l potolește și-l aduce pe calea dorită de noi și se-mbună și dușmănia asta care n-are nici un rost.

— Auzi, n-are nici un rost! Vrei să zici că eu judec greșit?

— Nu, dar lasă-mă să isprăvesc. Ea înveninează două vieți tinere.
 — Cheam-o să aud eu ce îndrăznește să-mi spună.
 — Că se omoară, sau nu se mai mărită, dacă nu-l ia pe Marcu.
 — N-are decît!
 — Mihai, vrei să ne pierdem copila? Tu știi ce înseamnă dragostea! Sîngele nostru fierbe-n ea. Nici noi n-am prea mers în pas cu vrerea tuturor. Am întîmpinat destule piedici și n-am pregetat și nu ne pare rău.
 — Armino! Ce mă silești să fac! Să mă încuscrez cu...
 — De, Mihai, nu-s chiar toate cele care-s pe voia altora și pe voia noastră.
 — Am să mă mai gîndesc.
 — O faci pentru fericirea copilului nostru.
 — Lasă-mă să mă dezmeticesc
 — Te las Mihai oricît, dar eu mă pregătesc.
 — Fă cum vrei. Dacă totu-i hotărît, ce mă mai fierbi?
 — Nu, tu hotărăști și după cîte te cunosc niciodată, cînd știut care-i calea cea bună, n-ai mai căutat după alta mai rea.
 — Fie! Dar dacă nu va ieși bine să nu-mi scoți tot mie ochii!

Venită ziua nunții lui Sandrin cu Voichița și a Grinei cu Marcu, se zbat ca ea să cuprindă toată cinstirea cuvenită unor vlăstare de voievod. Este în joc doar obrazul lui. Nu poate fi mai prejos decît cuscrul său Cînda care a venit cu de toate, în văzul lumii, ca să se știe că și fecioru-i este de neam mare și înstărit. Ia parte la petrecere, care încetul cu încetul, pe măsură ce se încălzește, îl face uite de ghimpele din inimă și de discuția cu Armina că a împreunat nunțile.

Aproape se încheie o săptămîină de petrecere și toți oaspetii se trag înspre casele lor. După ce îi însoțesc pînă sus, la pasul Vîlcanului, pe cei veniți de peste munți, de la Jii și Argeș, Mihai se întoarce agale spre Băiești, unde, oricît îl îndeamnă inima să stea la casa „tinerilor” care-s pe placul lui, nu se oprește decît în treacăt să nu le tulbure primele zile ale fericirii și se îndreaptă spre casa lui rămasă dintr-o dată goală. Parcă-i sună în urechi vorbele Arminei „o să rămînem singuri cuci”.

18. RĂZVRĂTIREA

Pe neașteptate, în anul 1272, ia sfârșit scurta domnie a lui Ștefan și este înscăunat ca rege al Ungariei Ladislau, copilul său nevîrstnic.

Trăit de acum sub doi regi, Mihai știe că orice domnie nouă își are țăriile și slăbiciunile ei. Ori asta-i cea mai slabă, judecînd după vîrsta celui aflat în capul ei. Bănuiește că același gînd o să-l bată și pe Litovoi, așa că atunci cînd sosește Vuciu cu chemarea lui, pentru o nouă mare întrunire a căpeteniilor românești, la așezarea de pe Jii, îl găsește gata de plecare.

În ziua hotărîtă se strîng toți cei veniți în marele loc de pe lunca Jiilor. Așa cum s-a împămîntenit de-acum obiceiul, Litovoi este cel care-i așezat în fruntea adunării. Chemarea fiind făcută de el, din partea lui trebuie să vină și lămurirea rostului întrunirii, ceea ce și face de îndată ce sînt adunați cu toții.

— V-am chemat să ne sfătuim asupra felului cum trebuie să ne purtăm față de regatul ungar acum, cînd regele este încă un copil și certurile între nobilii săi, prelați, conți, baroni, herțogi și alții slăbesc puterea regală, față de care noi sîntem legați.

— Ce ne-a adus pînă acum această legătură, ca foloase pentru noi?

— Plata din partea noastră a censului, cneaze Ioan. Adică înjumătățirea, fără folos, a veniturilor noastre, ca regele să ne socotească între familiarii săi, fără să ne fi văzut măcar odată la față. Ne lasă în pace cînd nu-i nici o amenințare și ne îndeamnă să ne apărăm cum vom ști de-ncepe vreo năvală. Cu atît ne-am ales!

— Dacă așa stau lucrurile de ce să-i plătim atît amar de bănet? Oare trebuie să ne fie chiar așa frică de el? Este chiar atît de puternic? Atunci de ce cere, de peste tot, ajutoare? Aduce în părțile noastre străini de tot felul, ca să huzurească de pe urma moșiei și muncii noastre. De ce să nu încercăm să ne scuturăm de povara acestor trîntori?

— Cam pentru ceea ce a spus judele Manea de pe Argeș ne-am adunat, cinstiți voievozi, cneji, juzi și căpetenii de oști!

Mihai privește cu înțeles spre Litovoi. Acesta dă din cap mulțumit că s-a ajuns la această parte mai spinoasă a felului cum trebuie văzute legăturile lor cu regatul ungar, pe care el n-ar fi putut s-o dezvăluie chiar așa din plin. Îl urmărește încordat pe cneazul Lup, care se ridică să vorbească. Este unul dintre cei mai îndărătnici, care se împotrivește la orice schimbare a stării de acum:

— S-o luăm încet și cu socoteală, voievoade Litovoi. Să nu ne pripim,

ca să n-avem pentru ce să ne căim. Pe mine nu mă strică cu nimic schimbarea regelui. Negustoria pe Olt merge. Oricît dau, mai rămîne. De ce m-aş lega la cap de unde nu mă doare?

— Ai dreptate, cneaze Lup, de ce să ne pripim, că răul l-avem. De ce să ne scăpăm de el? Ne stă doar bine cu el în spate!

— Chiar așa, Bărbate, oricît rîzi l-am dus cu bine. De ce ne sculăm și să stricăm, în mai rău, pe cel pe care-l avem.

Spusele lui Lup trezesc murmure în adunare, mai ales între cei aflați de partea „transilvană” a muntelui care sînt amenințați întruna cu înghițirea de către comitatele regești și nobiliare înființate în jurul lor. Cînd îl vede pe cneazul Opriș din părțile Făgărașului cum se frămîntă, Mihai îl îndeamnă să vorbească. Acesta nu se mai stăpînește și izbucnește mînios de judecata îngustă a cneazului Lup, care numai la el se gîndește.

— Trebuie să ne ținem tari și să i ne împotrivim. Nu putem aștepta cu mîinile în sîn, cum vrea cneazul Lup, ca să ne cotopească!

Litovoi socotește că acum este potrivit ca Mihai să întărească făgașul pe care a alunecat vorbirea și-i face semn să se scoale. Mihai atît așteaptă și-și spune înflăcărat părerea:

— Să pornim de la starea de fapt. Să încheiem noi tîrgul care a fost încercat cu cavalerii magistrului Rembald frîncul. Adică regele Bela, care a domnit mai bine de douăzeci de ani, a socotit că aceștia l-ar fi putut apăra de năvălirile țarului Tih, ale tătarilor și cumanilor, începute prin părțile de mai jos de noi. În schimbul acestei apărări i-a încărcat cu drepturi și privilegii. Să vedem acum, cine a făcut „serviciile” de care avea nevoie regele Bela?

— Noi, cade răspunsul într-un amestec de glasuri.

— Bane Laurențiu și cneaze Ioan, cine v-a ajutat în rîndurile cînd v-au încercat cetele țarului bulgar Tih? Cine a luptat în cetatea Severinului și pe cîmpiile din josul Dunării, ca să-l azvîrle pe cotropitor pe celălalt mal?

— Voi, cu toții!

— A avut regele Bela vreun folos de pe urma acestei lupte a noastre?

— A avut! Fără noi pătrundea țarul bulgar înspre comitatele lui și se unea cu cumanii, sîrbii și croații. Aceștia cu toții de-abia așteptau să se răscoale și nu știu ce s-ar fi întîmplat cu regele și cu nobilii săi prinși în plină dezbinare pentru întîietate.

— I-adevărat că noi am luptat fără să mai așteptăm ajutorul regelui? Am făcut, așadar, treaba pe care regele o aștepta de la cavaleri. Nu ni se cuvine oare și răsplătirea care era hotărîtă pentru aceștia? Pot să fie pentru aceleași fapte, bune în cazul de față, răsplătiri deosebite, după neamul care le-a făcut, unul frînc și altul român? Față de felul cum se dă împrejurarea cred că ne putem socoti în dreptul nostru de a-i înlocui pe cavalerii frînci nu numai la „greu”, ci și la „bine”.

— Cum vine asta, Voievoade? Să ne luăm drepturi pe care nu ni le-a dat nimeni?

— Le luăm, cneaze Ioan, pe cele date pentru anumite „fapte” celor care le vor săvârși. Ori aceștia sîntem noi. Dacă erau „frîncii”, ale lor ar fi fost foloasele. Cum ei n-au fost, ci noi, de ce n-ar fi ale noastre?

Dumirit, poate nu chiar în întregime, cneazul Ioan se așază, lăsîndu-l să vorbească pe cneazul Lup, care iarăși dă semne de nerăbdare. Privindu-l drept în ochi pe Litovoi, îi cere să-l lămurească „pe față” ce vrea, că doar el este cel care i-a adunat. S-o lase mai moale „prepușii” care-i netezesc calea înspre cea pe care ar vrea să îndrepte adunarea. Cu o mișcare repezită, Mihai dă să se ridice să-l învețe minte cum să se poarte și să vorbească, dar Litovoi îl oprește, șoptindu-i „lasă-mi-l mie”. Apoi înfruntîndu-l pe Lup, cu o privire la fel de tăioasă, spune cu glasul bătînd a batjocură:

— Greu mai pricepi, cneaze Lup! Capu-i de vină, nu gura. Află că vreau să oprim, din veniturile și foloasele pe care le plătim regelui din Buda, ceea ce ni se cuvine pentru serviciile pe care i le-am făcut și i le facem. Asta, după prețuirea lui proprie, în învoiala cu frîncii, depășește ceea ce sîntem noi îndatorați să-i dăm. Adică de acum înainte să nu-i mai dăm nimic! Ai priceput?

— Asta-i răscoală, Voievoade!

— Nu, cneaze! Este răfuiala unei învoieli și intrarea în drepturile cuvenite. Regele nu și-a îndeplinit îndatoririle, așa că nu rămîn în picioare nici ale noastre, care răspund la cele ale lui!

— Cum nu și le-a ținut? Noi am plătit și el ne-a lăsat să trăim liniștiți, în pace! Cu ceea ce vrei să faci, voievoade, nu mă împac. Rămîn cum sînt! Știu eu ce poate ieși de aici? De ce să mă bag? Faceți ce vreți pe moșiile voastre și eu în cnezatul meu. Dar, ia stai să te mai întreb ceva. Ce se face cu veniturile și foloasele pe care nu le mai dăm, după cum zici, regelui?

— Le punem la un loc și ne întărim oastea.

— Adică ți le dăm ție ca să-ți faci tu oaste!

— Da, ca să te apăr și pe tine și pe toți ceilalți de năvălitorii din afară.

— Și eu cu ce mă aleg?

— Cu scuteala unui rînd din ce plătești azi.

— Știi că ai cap, Voievoade! Vrei să mă dau pe mîna ta. Să-ți dau oastea ca să poți să mă călărești cum vrei tu. După cîte înțeleg nu se prea schimbă nimic. Eu tot „gloaba” rămîn, doar că mi se schimbă stăpînul. Fă tu pe călărețul dacă te simți în stare și ceilalți te vor.

— Stai, stai, cneaze, că ai apucat-o razna!

— Apoi, Voievoade, cum vrei tu nu-i pe folosul meu. Eu rămîn credincios regelui. Cu el mă împac mai ușor, decît cu tine, săltat peste mine. Asta niciodată! Așa că n-am ce mai căuta aici. Plec cu ai mei cu tot. Sculați-vă, vîlceni, și după mine.

— Stai, cneaze, doar tu ziceai „să nu ne pripim”. Nu ne putem rupe de ai noștri cu atîta ușurință

— Te găsiși tocmai tu, Hurezene, mai deștept dintre ceilalți! Cine vrea

ca să mă urmeze bine, cine nu, să rămînă. Ne vom socoti noi acasă. De ce vă codiți? Porniți!

— Eu zic să mai rămînem, că nu-i nimic rău în asta.

— Rămîi tu, cîine, că de mult mă paști. Ceilalți după mine!

Se scoală și furios înfruntă adunarea prefăcută într-o vîltoare de nemulțumire împotriva purtării sale dușmănoase. Bătrînul cneaz Hurezeanu dă din umeri spunînd: „Așa pățim cu el”. Privește în jur să vadă cîți dintre vîlceni au rămas cu el. Este bucuros că sînt destui. Numai neamurile și „cățeii” s-au tras să-l urmeze pe Lup. Voievodul Seneslau, fulgerîndu-l cu privirea, îl înfruntă aspru:

— Să nu uiți, cneaze Lup, că ești ca o pană înfiptă între noi. N-avem ce face, sîntem siliți să trecem peste moșia ta, că păsări să zburăm încă n-am ajuns și nici împărțiți nu putem să stăm pentru buna voie a dumatăle. Să fim înțeleși!

— Ba să binevoiți să mă ocoliți! Pe din jos. Altfel o să dați peste oamenii mei și nu vă va fi bine. Ia aminte, voievoade Litovoi!

— Vom vedea, și acum pleacă, pînă nu ne ieșim din sărite, că ne ești oaspe și intrăm în păcat. Dacă-ți place să fii slugoi, n-ai decît!

Sub ploaia de rîsete batjocoritoare și blesteme, cneazul Lup cu cei care s-au hotărît să-l urmeze părăsesc adunarea. După ce se rează și murmurele scad, voievodul Seneslau cere tăcere ca să poată vorbi. În liniștea așternută pune răsplată întrebarea:

— Socotiți că este de luat în seamă ceea ce a spus voievodul Litovoi, în privința sosirii timpului ruperii legăturii nefolositoare și foarte, foarte scumpe pentru noi? Putem cu oștile noastre unite să cuprindem toate părțile care sînt din bătrîni în stăpînirea noastră? Îl încredințați pe voievodul Litovoi, ca în numele nostru al tuturor, să amîne pe trimișii regelui, în drum spre noi, pentru prețuirea și primirea foloaselor și veniturilor, după cum va vedea că-i împrejurarea fără să împingă însă deocamdată la ruptura întreagă?

— Da! Să facă după cum socoate că-i mai bine!

— Atunci treaba noastră-i încheiată!

— Vă mulțumim la toți și dumatăle, voievoade Seneslau, că mă lași să trec înaintea ta!

— Ești mai tînăr, voievoade Litovoi. Mai ager la trup, așa că fără să ne coborîm noi pe noi, știi bătrînii ținem la judecată, în schimb iuțeala, pătrunderea, puterea sînt de partea ta.

— Tăria mea stă în faptul că vă simt pe toți alături de mine, chiar dacă sîntem risipiți pe mari întinderi. Vă doresc drum bun și sănătate la cei de acasă.

— Mai stați, oameni buni, un pic. După cum mai spusei, într-un fel mai înainte, sîntem cam mulți înălbiți de vremuri aici, iar unii dintre noi prea-s gîrboviți și slabi.

— Și nu mai putem duce, cneaze Ioan, pe umerii noștri greutatea. Am pregătit umeri mai tineri să le poarte și am vrea ca prea cinstitele voastre

fete să le cunoască. O facem ca să știți că aceasta-i voia noastră, chiar dacă unii n-o împărtășesc. Însă mai mult pe ascuns, decît pe față! Cei mulți ai noștri sînt de partea lui Bărbat și a Ileanei că n-am avut parte de urmaș bărbătesc. Dar am avut în schimb noroc de un „Bărbat”! Drepturile voievodale ale Țării Românești au fost încredințate de poporul ei fetei mele mai mari, Ileana și prin ea soțului ei „voievodul” Bărbat, de azi înainte. Ai mei de acasă l-au îmbrățișat cu căldură și-l socot de-al lor. Fac asta că de, știe doar Cel de Sus cît îmi voi mai putea duce zilele și dacă voi mai putea apuca o nouă adunare.

— Să te bucuri cît mai mult de ei. Socot că ceea ce faci e bine. De aceea te și urmez. Eu las în urma mea pe nepotu-meu Văsiluț, care-i și frate de-al lui Litovoi și Bărbat, că după taică-tău și maică-mea, un moș avea. Unit să fie cnezatul meu cu voievodatul tău, Litovoi, că n-o să fie rău de el. Oricum soarta lui este legată de cea a voievodatului vostru. E doar o culme destul de rotunjită dinspre văile voastre înspre a mea. Și cum îți merge voi, socot că-i bine să mergă și ai mei. Nepotul a crescut mai mult pe lîngă mine. Scoală, Văsiluț, să te vadă toți! Ai mei i-au dat nevastă de la noi și i-au botezat primul urmaș, făcîndu-mă vrînd, nevrînd, străbunic!

— Nici eu nu-s mai prejos decît voievodul Seneslau și cneazul Ioan. Vreau să vi-l înfățișez pe fecioru-meu, Micuț. L-am luat ca ajutor la cîrmuirea banatului Severinului, se învețe cu ea ca să se știe face prețuit de cei care-l cunosc, fie că sînt de-ai lui. fie că sînt mai de departe!

— Să trăiască tinerii și voi, „vîrstnicii” să vă bucurați de ei!

Mihai se uită mai cu luare aminte la chipul lui Micuț, căci trăsăturile lui tinerești și îmbujorate de sîngele care-i potopește obrazii, cînd ajunge ținta tuturor privirilor, sînt ale maică-si, Demiana, din anii vîrstei lui, cînd a cunoscut-o el.

— Cu aceasta, oameni buni, adunarea noastră a luat sfîrșit. Voievodul Seneslau, banul Laurențiu, cneazul Ioan, voievodul Mihai, Bărbat, Micuț, Văsiluț și cu mine, cu voia voastră, vom hotărî care-s măsurile cele mai bune, pentru ca viitorul să ne fie luminat de împrejurări prielnice și scutit de întunecimile primejdiilor. Și-acum poftiți să ne veselim. Masa ne așteaptă!

Ziua atît de încărcată și mai ales plină de „încălziri”, oricît a fost încheiată cu „răcoriri” din pivnița bine rostuită a așezării lui Litovoi, lasă totuși urme și peste noapte, întîrziîndu-i somnul lui Mihai. Dă la o parte venirea solului regal pentru prețuirea foloaselor și veniturilor coroanei. La fel și pe cneazul Lup, pe care poate îl va îndemna gîndul bun să nu se amestece. Ceea ce îl sîcîie însă este faptul petrecut la urmă, și anume acela al recunoașterii de urmași, făcute de voievodul Seneslau, banul Laurențiu și cneazul Ioan în fața adunării. I se pare că totuși în rînduiala lor este ceva deosebit de cea pe care a pomenit-o în voievodatul său și de la care încearcă să nu se abată. I-adevărat că toți au amintit de un fel de încredințări care însă nu seamănă a alegere așa cum o înțelege el. Apoi

cum de s-a potrivit ca toți să-și ia urmași din propriile lor familii, ca și când scaunul voievodal ori de cneaz sau ban ar fi o moștenire. Poate că au dreptate că și-au crescut copiii și nepoții pentru asta și așa-s mai îndrituiți ca alții să le urmeze. Doamne, isteață mai este Armina lui de parcă ghicește ce-i în altă parte de-i tot dă înainte să-l lase în urmă-i pe Sandrin. Oare să nu-l alăture la conducere, cum a făcut banul Laurențiu cu Micuț? Are timp să vadă și să se încredințeze cum e mai bine. Acum sînt însă alte griji la rînd. O să vorbească și cu ea. Cîm aceste gînduri adoarme adînc.

Cînd lui Mihai i se pare că ațipește se și pomenești strigat de Litovoi. Sare în picioare și iese numaidecît în tindă, unde dă peste voievodul Seneslau cu Bărbat, banul Laurențiu cu Micuț și cneazul Ioan cu Văsiluț, adică tocmai cei care trebuie, după cum a hotărît adunarea, să caute cea mai bună scăpare de sub apăsătoarea „ocrotire” a coroanei regale.

Trec fără să pregete la îndeplinirea grelei încredințări pe care au primit-o. Crește încordarea chipurilor, ca o dovadă a strădaniei fiecăruia de a da tot ce-i mai bun în mintea și inima sa pentru izbînda țintei, pe care de bună voie, cunoscîndu-i urmările primejdioase, și-au însușit-o. Nu vor să-i dezamăgească pe ceilalți care și-au pus nădejdea în ei și se străduiesc să îndrepte desfășurarea împrejurărilor născute de slăbirea puterii regale în folosul lor. Odată ajunși aici, trebuie să vadă dacă au destulă putere pentru înfruntarea pe care vor s-o dezlănțuie. Judecarea stării fiecăruia este întoarsă pe toate fețele, astfel ca nimic să nu le scape din ceea ce ar putea fie să-i ajute, fie să se ridice împotriva lor. De-abia seara tîrziu, după multe frămîntări, ajung cu toții la o hotărîre. Ca să înlăture orice înțelegere greșită a cuprinsului ei, Litovoi o mai repetă o dată:

— Bane Laurențiu, deocamdată te ții deoparte, ca să nu fii prins între două focuri, cel al regelui ungur Ladislau și al țarului bulgar Tih. Cei doi s-ar putea înțelege peste dumneata. La fel și tu, Mihai, nu te amesteci. Ai aceeași vecinătate primejdioasă. Stați liniștiți ca și cînd nici nu știți ce se întîmplă sub poalele munților de aici. Pe trimisul regelui, de trece spre noi, îl îndrumați cu cinstea cuvenită, ca el să aibă de spus numai lucruri bune despre purtarea voastră. Cnezatul dumitale, moș loane, îl înfrățim cu ale noastre și oamenii de oaste ai dumitale îi facem una cu ai noștri. Domnia ta, voievoade Seneslau, să-l sfătuiești, iar tu, Bărbat, să ascuți cuvîntul înțelept ce ți-l spune.

— Mă înțeleg eu cu ei. Sînt doar ai mei, întregește Seneslau.

— Eu o să mă răfuiesc cu Lup. Voi căuta ca în locul fie ales cneaz Hurezan, care-i alături de noi.

— Fii cu grijă, Litovoi. Lup are o culă foarte bine întărită. Ai prăpădi prea mulți oameni ca s-o cucerești.

— Să vedem, voievoade Seneslau, cîți îi mai rămîn credincioși?

— Mulți, puțini, tot mai bine ar fi să cazi la învoială cu el. Poate și-a mai schimbat gîndurile de cînd a plecat de aici.

— Oricum, trebuie să sfîrșesc cu el! Nu se poate să nu mă împiedic

sau să nu fiu tăiat în două de-ai lui cînd ies înspre Olt, ca s-ajung prin Loviștea la Amlaș și Făgăraș. Vreau să am calea deschisă și spatele acoperit. Pînă isprăvesc cu Lup, tu, Bărbat, treci în valea Dîmboviței și cuprinde cît mai multe din așezările românești, presărate pe văi, unde-i mai slabă stăpînirea cumană.

— Și cu trimisul regelui ce se întîmplă?

— Îl primesc și o să mă tîrguiesc cu el sau mai bine zis amîn orice plată. Am să-l rog frumos să înfățișeze regelui și sfetnicilor săi că față de serviciile ce-i aducem nu mai e potrivit să și plătim. Așa se cuvine doar să facă un popor care-i de sine stătător. Voi vedea ce zice. De va fi nevoie îi voi spune că vom apăra cu toată puterea și dîrzenia noastră această neatîrnare. Acum vine ce-i mai greu pentru voi și anume: să hotărîți pe cel care să fie căpetenia înfruntării. Acesta să aibe putere deplină și supunere fără de cîrtire din partea fiecăruia dintre noi.

— Tu să fii căpetenia, Litovoi!

— Ca să nu fiu înțeleș greșit, de aceea mai spun odată: supunerea trebuie să fie deplină! Toți să fiți pregătiți cînd vă voi cere și așa cum va suna îndrumarea mea. Altfel, dacă aveți o altă părere și socotiți că înfruntarea noastră nu pare a avea sorți de izbîndă spuneți-o și rămînem cum sîntem.

— Stăm alături de tine. Nu te îndoi de credința noastră pe care o mai întărim o dată!

— Nu ne mai rămîne atunci decît să aducem la îndeplinire cele hotărîte!

A doua zi dimineața Mihai îl scoală pe Litovoi să-și ia rămas bun. Schimbă de cîteva ori între ei plosca scăpată, ca prin minune, pe fund, cu cîteva gîturi de vinaț, din prăpădul care a deschis cina și se îmbrățișează frățește. Pînă să mai ridice Litovoi plosca încă odată, calul lui Mihai sare gardul taberei ostășești, gonind spre munte.

Drumul pe care îl are de făcut îi dă răgaz destul să adîncească hotărîrile pline de urmări întărite prin cuvîntul lui Litovoi în adunarea de pe Jii. Simte nevoia să facă încă o dată acest lucru, întrucît ele se răsfrîng nu numai asupra lui, ci și asupra celor care l-au ales căpetenia lor. Și n-ar vrea să-i păgubească cu ceva prin vreo scăpare ori ușurință de-a lui. Tocmai de aceea le ia din nou la rînd și le mai cîntărește o dată. Cea cu oprirea plății foloaselor și veniturilor către rege deocamdată nu-l privește. Și-au luat-o asupra-le Litovoi și Seneslau. De mare însemnătate-i însă recunoașterea lui Litovoi drept căpetenie unică a românilor și jurămîntul de a-l asculta, aproape la fel ca pe un rege. Vine apoi greaua încercare, pe care atît ar fi vrut s-o înlătore, a zdrobirii cneazului Lup. Un sîmbure de adevăr este totuși în teama lui Lup, se dă legat pe mîinile lui Litovoi. Urmărește Litovoi ceva, care nici el, ca prieten, încă n-a ajuns să afle? Avînd oastea pe socoteala sa poate să îngenunche pe oricine i se împotrivește. I-ar prinde bine chiar și lui la Hațeg așa ceva cînd se gîndește că nedoritul lui cus cru Cînda-i un fel de „Lup”. Poate n-ar strica

să i-o ia chiar înainte. Dar aici toate-și găsesc însă un rost mai larg și anume: scuturarea jugului străin și pentru a o înfăptui Litovoi este omul cel mai potrivit. Apoi hotărârile luate se cer îndeplinite. Una fără celelalte nu se poate. Oricum își socotește cuvântul bine dat și promite că și-l va ține cinstit, fără să mai măsoare acum îndatoririle și jertfele care i se vor cere pentru ca tuturor românilor cîrmuiți de ei să le fie mai bine. Cel puțin aceasta-i credința lui acum.

19. VÎLVĂTĂI

Ajuns acasă, începe o strunire puternică a ostășimii. Nu-i iartă nici pe cei mai vîrstnici, îndemnîndu-i să întregească cu noi fapte amintirile trecutului. Niciînd țara n-a răsunat de atîtea întreceri voinicești, care-i aduc lui Mihai o mulțime de oșteni de seamă. Se simte în măsură răspundă chemării lui Litovoi, dacă acesta va găsi cu cale s-o facă. Nu trece prea mult timp și se pomenește că sosește Vuciu ca să aducă și să afle știri despre cele ce se petrec în jurul lor și la ei înșiși. L-a trimis Litovoi după ce și-a îndeplinit, așa cum s-a hotărît, cele două îndatoriri rămase asupra-i. În primul rînd și-a croit și întărit drumul înspre Olt. N-a fost deloc ușoară înlăturarea cneazului Lup, după cîte povestește în timpul cinei Vuciu. Vărsarea de sînge n-a putut fi înlăturată. Dealtfel, după judecata lui Mihai și cneazul a greșit. În loc să cheme adunarea obștească ca să se sfătuiască asupra găsirii unei căi de mijloc, de împăcare, de cum a ajuns acasă, s-a pus pe răfuială cu rudeniile celor care nu l-au însoțit la plecarea sa de la întrunirea de atunci. A fost necruțător cu ele ca să țină minte cei care l-au părăsit și care sînt fugiți, de teama lui, prin ascunzători, că el nu iartă pe cei care îndrăznesc să-l înfrunte. Rugat de cei năpăstuiți să-i ajute, Litovoi n-a pregetat să pornească împreună cu oastea trebuitoare să-l alunge pe Lup. Scurpă a scîrbă cînd Vuciu îi povestește mai departe cum Lup a trimis solie la curtea regală a Budei să ceară ocrotire și ajutor, dar mai ales ca să-l pîrască pe Litovoi că ar vrea să ia locul regelui pentru părțile de aici ale regatului și să se înscăuneze „principe”. Spre nenorocul lui și binele tuturor celorlalți legați de hotărîrile luate la adunarea de pe Jii, Bărbat îi dibăcise solia și-i închisese gura pentru totdeauna. Cînd s-a văzut încolțit de oastea lui Litovoi printre căpeteniile căreia se afla și el, Vuciu, cneazul Lup a dat înapoi și s-a închis în cula de la Ohaba Lupeștilor pe Cheia, în sus, împreună cu susținătorii săi. Era întărit ca într-o cetate. Ar fi fost greu de scos din vizuina-i printr-o luptă de cucerire a culii. Litovoi a trecut cu grosul oastei înainte, făcîndu-l pe Lup să creadă că nici nu știe de ascunzătoarea lui. A rămas pe seama sa și a lui Văsiluț, fratele cel mai mic al lui Litovoi, să-l mîntuie. Și-au luat un pîlc de oameni de nădejde și s-au apropiat pe furiș noaptea de culă.

Dacă Lup a văzut că primejdia a trecut, a ieșit să-și împrăspăteze din cele trebuincioase și să iscodească ce mai e nou pe vale. Oamenii săi au cercetat dacă este vreun semn de primejdie prin jur, fără să se uite tocmai sus unde ei stăteau ascunși prin vîrfurile copacilor. După

îndepărtarea pîlcului lui Lup au coborît și au așteptat pînă a venit un om de încredere al acestuia. L-au prins, silindu-l să ceară celor dinlăuntru să-i deschidă poarta. De cum a fost dezăvîrîtă, au năvălit în curte și după o luptă scurtă, dar sîngeroasă, cula se găsea în puterea lor. Mai apoi, Lup, bucuros că a scăpat de Litovoi, a pătruns nepăsător înăuntru. N-a vrut să se predea și a fost străpuns de o sulită. După pieirea lui, adunarea obștească l-a ales cneaz pe Hurezan care-i acum alături de Litovoi la vama de la Genune în strîmtoarea Oltului.

Mihai dă din cap că a înțeles și nu mai dorește să asculte alte amănunte în această privință. Așteaptă ca Vuciu să-i vorbească despre felul cum s-a descurcat Litovoi cu trimisul de la Buda, acesta fiind primul prag al înfruntării puterii regale pentru a cărei înfrîngere s-au legat cu toții. Cît de mult ar dori ca această izbîndă să-l însoțească peste tot pe Litovoi și ca piezele rele să fi pierit o dată cu cneazul Lup. Se scutură aproape furios că iarăși și-a amintit ele el și-i face semn lui Vuciu să înceapă a-i povesti întîlnirea cu solul regesc.

Află că Litovoi, mare vulpoi cum este, l-a primit foarte bine, cu supunere și cinste pe nobilul ungur și l-a încîntat cu toate laudele pentru prea puternicul său ocrotitor, regele. Dar cînd au trecut la socoteli, l-a rugat să-l ierte că-i arată cum a cheltuit el veniturile și foloasele despre care este vorba ca să apere aceste îndepărtate posesiuni ale regatului. l-a înfățișat îndatoririle născute de faptul că a fost lipsit de sprijinul cavalerilor Ioaniți, care s-au pierdut pe drum și că a trebuit singur să adune pe ceilalți români, dealtfel cum suna încuviințarea regelui Bela, ca să preîntîmpine încălcarea pămînturilor regelui sau ale celor aflați sub ocrotirea lui. Serviciile făcute coroanei ungare și în numele ei atît l-au sărăcit, de nu mai are de unde să plătească vreo dare! Nobilul nu era însă prost. A înțeles că vrea să-l ducă și mai departe, vorbirea lor s-a scurs cam în felul următor:

— Îți bați joc de mine, voievoade Litovoi?

— Cum se poate să spui una ca asta, baroane de Ketskemet!

— Atunci, te rog, să părăsești imediat stăpînirile pe care le-ai cotropit tu cu frații tăi și să plătești foloasele cuvenite maiestății sale pentru timpul de cînd ele n-au mai fost împlinite.

— Cum să le părăsesc baroane, cînd eu în oricare din ele sînt la mine acasă? Ai mei de acolo mă socot azi ca mai marele lor, ca și domnia ta pe domeniile pe care le ai, căci peste tot e țară românească, chiar dacă nu-i încă toată strînsă la un loc. Regele-i doar mai cîștigat să aibă un singur credincios, pe care să se sprijine cu nădejde, decît mai mulți, cu firi atît de felurite.

— Regele nu te-a încredințat să-i strici întocmirile lui.

— Nu i le-am stricat. Dimpotrivă, i le-am întărit, strîngîndu-le la un loc.

— Dacă-i ești credincios, plătește-i ceea ce i se cuvine și-i ești dator.

— De unde, de vreme ce pentru apărarea lui cheltuiesc mai mult decît foloasele ce i s-ar cuveni?

— De ce nu ești înțelegător, Voievoade? Plătește partea ta și lasă-i pe cei îndreptățiți să vadă de celelalte posesiuni regale așa cum se pricep. Să se descurce ei cu noi. Nu pe domnia ta o privește felul cum mă înțeleg cu ei. O să trec pe la fiecare, așa cum este statornicit.

— Oriunde te-ai duce, dai peste mine, că eu sînt cel îndreptățit să vorbească pentru ei din încredințarea pe care mi-au dat-o.

— Ai să plătești scump înfruntarea și jignirea pe care o aduci maiestății sale.

— Ești sol și te cinstesc, baroane de Ketskemet, dar numai pînă cînd rămîi în marginile soliei. Ți-amintesc însă că nu ești chemat să judeci faptele mele. Lasă aceasta pe seama celui îndreptățit s-o facă, adică regelui, care sînt sigur că va înțelege cît valorează credința și mai ales serviciile mele.

— Am să aduc la cunoștință maiestății sale cele spuse de domnia ta.

După ce tace Vuciu, înviorat de cele auzite, Mihai se deschide la față și-l bate pe umăr mulțumit pentru limpezimea cu care a povestit totul. Îl întreabă glumeț:

— Și tu crezi, Vuciule, că regele ori curtea lui o să se lipsească, de dragul vorbirii frumoase a lui Litovoi, de veniturile și foloasele de care are atîta nevoie?

— Rămîne de văzut în ce stare se află. Ori noi știm că acum nu are puterea să-și împlinească voința. Vremea trece și faptul petrecut se împămîntenește, dacă el nu izbutește să-l înlăture. Cam așa judecă Litovoi.

— Ușor nu-i va fi nici regelui de va încerca să-i dea din nou tărie stării vechi și nici nouă de a o apăra pe cea de azi îndreptată pe atît de rîvnita cale a înfăptuirii.

Mihai dă să se scoale, să se miște un pic că a înțepenit de atîta sedere, dar Vuciu îl oprește:

— Stai, cumnate, că n-am făcut doar atîta drum numai pentru a-ți povesti fapte întîmplate. Litovoi vrea să știe de la tine dacă se simte vreo pregătire prin părțile învecinate nouă? Ce fel de știri ai putut să culegi?

— Să nu uităm că regele-i crescut în Transilvania și că taică-său Ștefan, cînd era principe, prin întărirea cetății de la Deva, ne cam dădea tîrcoale. Apoi maică-sa-i de prin părțile cumane. Chiar dacă nu din cele pe care le-a alipit Bărbat voievodatului lui Seneslau, este totuși simțitoare la orice îi amintește de țara-i de baștină. Cred că regele și maică-sa nu vor trece cu ușurință peste încălcarea stîpînirilor și domeniilor, pentru ei strămoșești, nu numai regești.

— Atunci trebuie să fim gata de apărare?

— Da și cît mai bine, căutînd să-i ațîțăm și pe alții împotriva coroanei ungare.

— Mai este vreun alt fapt deosebit?

— Da! Nemulțumirea cumanilor așezați în părțile mureșene pică foarte bine. Spune-i lui Litovoi că ei au atacat cetatea Devei și magistrului

Csaky nu i-a venit chiar atît de ușor să-i astîmpere.

— Pînă cînd are atîtea răzvrătiri de potolit la el în casă, nu se va amesteca la noi.

— Să-i mai spui, Vuciule, că eu sînt pregătit și să atac și să mă apăr, după cum va socoti el.

— Am înțeles, Mihai. Aș vrea înainte de a pleca să trec pe la cimitirul cetății s-aprind o luminare la căpătîiul părinților. Soră, tu nu vii?

— Ba vine, răspunde în locul ei Mihai, că ea are grija cetății și mai sînt acolo destule de făcut. Eu o iau pe Strei jos, să m-apropii cît pot de Deva.

De la cneazul Jurca din Strei, la care ia a doua zi prînzul, Mihai, însoțit numai de credinciosul său Lie, pornește îmbrăcat ca nobil dalmat, cu scutierul său, pe vale, în jos, spre Mureș. Numai așa, în împrejurările de acum cînd drumurile-s înțesate de oșteni regali, crede că poate răzbate spre Bălgrad ca să afle știri de la Buda. Acolo trebuie să ajungă, după o înștiințare a lui Nicolo, prietenul său negustorul din Ragusa, de care Armina nu știe. Socotește că peste noapte este bine să rămînă la moș Sevăr, la Simeria.

Tare se mai bucură moș Sevăr cînd se întoarce pe înserat. Iese împreună cu el în susul ogrăzii. Privirile alunecă înspre dealul Devei, care pare săltat de semeția rîndurilor de ziduri. Acestea cresc în melc cu cochilia colțurată prin turnurile care străjuiesc vîrfurile unde se află înălțată cetatea propriu-zisă.

Acum se zărește un adevărat furnicar pe coastele tăiate de drumul de urcare, mai ales la strîmteala găurii săpate în piatră ca să-i oprească pe nepoftiți, dacă ajung pînă acolo. Principele Transilvaniei își mută curtea aici, fiind mai la adăpos decît în Bălgrad sau Alba Iulia cum îi spun noii stăpîni. Cîtă dreptate au avut, cînd vorbeau rîndul trecut, că blestemata asta de zidărie care a cerut atîta osteneală și sînge românesc, în loc să-i apere de tătari, îi va adăpost pe asupritorii pătrunși atît de primejdios în mijlocul lor. Rămîn pînă seara tîrziu de vorbă. Mihai îl ascultă pe moș Sevăr cum deapănă obida coborîta pe Mureș, în jos, o dată cu venirea nobilimii, popimii și oastei regale. Acum măsura răbdării lor este vîrfuită și nu ei sînt de vină pentru ceea ce va urma.

A doua zi moș Sevăr nu se lasă pînă Mihai nu-l primește ca însoțitor pe fecioru-i Cornel. Îi va prinde bine pentru înțelegerea cu românii care, pentru un nobil dalmat cum se înfățișează el, pot fi mai primejdioși decît oștirea ungară. Doamne ferește să dea peste unii mai îndărătnici, care să nu aștepte lămuriri și să-l lovească pe nevăzute. Or Cornel este știut și-și are legăturile lui. Cunoașterea lor nu-i poate fi decît folositoare. Prin ele va putea afla multe despre ceea ce urmărește, adică starea „puterii” regești și a principelui și cam cît din oastea acestora ar putea fi folosită împotriva răzvrătirii lui Litovoi.

Ajuns în cetatea Alba Iulia, spre norocul său, Mihai îl găsește pe Nicolo la casa știută. Acesta-i cere iertare că l-a pus pe drumuri, dar împrejurarea fiind grea, chiar amenințătoare, el n-a avut cum să mai

ajungă pînă la Hațeg. De aceea i-a trimis vorbă că n-ar strica să se întâlnească în vreun fel. N-ar fi pregetat la drum, dar a socotit că-i mai folositor să fie de față la ceea ce se întâmplă la Bălgrad. Au multe să-și povestească de cînd nu s-au întâlnit. Sosit de curînd de la curtea regală din Buda, Nicolo îi spune că acolo s-a hotărît ca după o ultimă încercare de a-l aduce pe Litovoi la ascultare, oastea va trece la nimicirea lui. De fapt este de acum pe drum ca să potolească răscoalele de aici, apoi pe cea din părțile Sibiului. De acolo va coborî înspre ținuturile românești aflate acum sub stăpînirea lui Litovoi.

Pe deplin lămurit pornește cu cei doi însoțitori înapoi spre țară, pe un drum mai ocolit, însă mai ferit. N-are nici un folos să se primejduiască acum cînd a aflat ceea ce trebuia să știe. Ocolul pe care-l fac îi prinde bine și lui Cornel pentru înțelegerile pe care le încheie, în numele lui taică-său, cu o mulțime de cneji scoși din drepturi și trecuți în rîndul „gloatei” de noii stăpînitori înarmați cu donații regești.

Ajuns la Hațeg, îl întâmpină Mezinca bucuroasă cu vestea:

— Voichița e în ajun de a vă face bunici și domnița Armina, care-i este ca o mamă, a plecat ca să-i fie de ajutor. Ne-a spus să te rugăm să treci și dumneata cînd te vei întoarce, de-ți îngăduie timpul.

Uită toate oboselile drumului și-și grăbește calul de parcă ar întîrzia de la cine știe ce întâlnire. La ieșirea din Ciopia se întâlnește cu Armina:

— Mihai, e băiat. Are trei zile. Sînt sănătoși și el și Voichița.

— Și de ce te-ai grăbit să pleci?

— Simțeam c-ai să te întorci tu și voiam să mă găsești acasă, așa cum știi că-ți place.

— Uite că acum aș fi vrut să mai zăbovești. Să ajung și eu să-mi văd nepotul.

— N-avem decît să ne întoarcem, dacă nu ești ostenit!

Pe repezeală îi spune cîte ceva despre drumul făcut, fără ca să intre în amănunte. Trece repede la noua lor îmbucurare și la căsnicia plină de nădejdi a lui Sandrin. Armina îi întărește părerea:

— Tare-s mulțumită de Voichița. Mare noroc a avut Sandrin că s-au luat. Mă bucur că dragostea și înțelegerea lor a dat rod. Îți seamănă micuțul!

— Zău? Ei, Armino, vrei și tu să mă încînți, cei mici seamănă cu cine vrei!

— Poți să fii încîntat. Eu așa mi te-am închipuit cînd ai fost mic.

— Și-acum, cît sînt de vîrstnic, tot mai trag la răsfaț.

— Bunicule, bunicule, zău că n-arăți anii care-i ai.

— Nu știu de ce, însă mi se par pe zi ce trec mai grei. Mai cu sfortări înfrunt vîltoarele care mă cuprind.

— Poate chiar și vîltoarele sînt mai întărite și mai primejdioase. Îmi pari în sufletul tău amărît. Nu sînt bune veștile aflate?

— O să-ți povestesc la întoarcere. Să nu mă vadă de prima dată nepotu-meu întunecat și să-și facă cine știe ce părere rea despre mine.

Nu are răbdare să intre ca lumea în curte, ci din fugă îi aruncă Arminei frîul și se repede pe trepte în casă, de o sperie pe mătușa Florica și pe Voichița. Aceasta, rușinată de felul cum îl primește, de-abia îngaimă cîteva cuvinte de bun sosit și-i cere iertare pentru neorînduiala din casă. Mătușa Florica, scăpînd mai repede din tulburarea adusă de intrarea lui neașteptată, îi spune:

— Ce să-i faci, așa-i cînd casa are un nou stăpîn!

— La fel a fost și cu mine, mătușă.

— N-ai făcut tu tărăboi ca ăsta. Iacă abia încropit și ne frămîntă pe toți.

— Poate-l liniștesc eu, moașă Lina.

Voichița, nespus de bucuroasă că a ținut să vie dînsul să-l vadă, de cum a sosit, îl ia din brațele bătrînei moașe Lina și i-l întinde:

— Ia-l, tată! Să-i fii cea mai bună ursitoare. Să-ți calce pe urme. Să-ți poarte cu cinste numele, ca niciodată să nu te rușinezi de purtarea și faptele lui.

— Să vă bucurați voi și pe lîngă voi, cît vom mai fi și noi, fata mea.

O sărută părintește pe frunte. I-a plăcut de la început fata asta blîndă și bună și pe măsură ce vremea trece îi place mai mult. E plină de îndemnuri și deprinderi de a da o față plăcută vieții celor din jurul ei, oricît de micuță și plăpîndă pare. O întrece în însușiri pe fii-sa Grina, care-i mai iute la fire și rîzgîiată. În căsnicia lui Sandrin vede reînnoirea căsnicieii lui cu Armina. De ar putea ocroti fericirea lor și a celorlalți aflați în grija lui. Oricum, dacă apucă să se închege solid temelia, casa rezistă mai ușor la orice fel de zdruncinături. Și această temelie se zbate el s-o întărească, chiar de-și va scurge-n ea ultima-i fărîmă de viață.

Arminei i se pare că s-a uitat așa, cu nepotul în brațe, că stă, stă și-l privește lung, mirat poate că tace. Cînd vede însă că micuțul dă semne de trezire, ca să nu-i strice mulțumirea adusă de faptul că în brațele lui s-a liniștit, îi spune:

— Dă-l Voichiței să-l alăpteze. L-ai ursit destul. Apoi v-ați înțelese de la început. Ai văzut cum a tăcut în brațele tale?

— Chiar că l-am ursit, dar nu știu dacă-i destul.

— O, Mihai, nicicînd nu ești mulțumit cu ceea ce dai. Ți se pare întotdeauna că puteai da mai mult și te învinovățești că nu te-ai mai zbătut poate îndeajuns. Dacă am fi toți ca tine ar fi raiul pe pămînt! Acum însă hai spre casă, că ne prinde noaptea și-i fi ostenit.

— Eram, Armino, dar ținîndu-l în brațe pe cel mic oboseala s-a topit.

— Cu atît mai bine, putem să grăbim pasul.

Armina socotește că nu-i bine să strice liniștea pe care și-au cîștigat-o și lasă întrebările pe a doua zi:

— Mihai, ce ai aflat tu de te-ai întors atît de tulburat?

— Sînt nemulțumiri și frămîntări mari pe toată valea Mureșului, de la Bălgrad pînă la Deva.

— S-au iscat iarăși răzvrătiri împotriva asupritorilor?

— Da! Noii stăpînitori cu altfel de viață și înțelegere decît a noastră în privința credinței oamenilor, răstoarnă tot ce a fost orînduire veche și dreaptă și cer, cer mereu foloase și slujiri de parcă numai ei ar trebui să trăiască.

— Cum, nu sînt bine statornicite și cunoscute îndatoririle și drepturile atît ale unora cît și ale altora?

— Cresc întotdeauna însă numai într-o parte, ori ca apăsare pentru satele noastre, ori ca drepturi pentru căpeteniile de orice fel.

— Cum, nu țin seama de starea și puterea oamenilor?

— Nu! Nici pentru cei de un neam cu ei, care de-s mici pătimesc la fel cu ai noștri. Nu domnește decît bunul plac. Orice-i supus astîmpărării crescînde a setei de îmbogățire și putere, care aduce mărire.

— Și cnejii, juzii, ce fac? ,

— Prea puținii care au mai rămas îi mai înfruntă. Alții se mai dau cu stăpînirea, că din foloasele care curg pentru cei mari se pot înfrupta și ei. Aceștia din urmă nu-s mulți. Unii au ajuns însă mari, uitînd din nefericire de unde vin.

— Cum, de pe spinarea rudelor, prietenilor, apropiaților își adună averi?

— Iau în numele altora și dacă le mai scapă ceva printre degete, se socot fără de vină. Cît privește obștile, ele sînt sfărîmate, tocmai ca să nu se poată opune ingenuncherii. Cei mai mulți din fruntea lor împărtășesc soarta mulțimii. Nimeni nu-i mai întreabă ce au fost și sînt socotiți după ceea ce au ajuns azi.

— Asta-i hoție curată. Și cînd vin să ia nu încearcă să se împotrivească nimeni?

— Cum să nu, sînt destui cei care îi înfruntă, nu numai ai noștri, dar chiar dintr-ai lor, că asuprirea-i una pentru toți! Dar ei au oaste, cetăți și slugarnici. Sînt prea tari ca să fie alungați. Li se mai amintește însă că nu pot să-și facă de cap chiar cum vor.

— Dar năpăstuiții?

— Sînt robiți ori alungați de ajung pe drumuri prin țară ori în afara ei.

— Măcar de ne-ar feri soarta pe noi de astfel de încercări.

— Aceasta-i strădania noastră ca să stăvilim revărsarea potopitoare. Apele, ai văzut, au înecat pămînturile, dar s-au retras și viața a reîncolțit și a rodit. Năvălirea asta însă de ne va cuprinde, cu greu se va mai scurge și o să ne năpădească sărăcia și suferința.

— Nu poate să piară, Mihai, rînduiala asta a noastră venită din bătrîni. Au trecut atîtea peste ea și nu și-a plecat fruntea. Nu poate fi săpată că-i prea adînc înfiptă și-n pămînt, și-n trupurile noastre.

— Din păcate pot veni măcinări și surpături atît dinlăuntru, ca de la alde Cîndești, cît și din afară, de la cei cocoțați în cetatea Devei.

— Văd că avem destule pricini de frămîntare.

— Mi-a scăpat din vedere să-ți mai spun că la Hunedoara, în așezarea întărită și bine adăpostită din fundul văii Cerna, regele și-a trimis un

comite. Cam un fel de voievod, cu drepturi foarte mari, cap al unor ținuturi și căpetenie de oaste.

— Bine, dar voievozii sînt aleși de popor!

— La ei puterea-i în trepte. Pe cea mai de sus stă regele și-i unge pe ceilalți, apoi fiecare pe cei de pe o treaptă mai de jos ca ei.

— Rămîină cu ale lor acolo unde-s și pe noi să ne lase cu ale noastre, că ne sînt potrivite.

— Ai zis bine „să ne lase”. Dar dacă nu ne lasă?

— Aici, i-aici, Mihai! O să-i înfruntăm!

— Ni se cere însă și puterea, că doar vrerea n-ajunge, și o vom avea!

— Ai spus-o, Mihai, ca pe un jurămînt.

— Cam așa-i și mă simt întărit să-l țin!

Și ca întărirea-i să nu rămîină vorbă goală, se hotărăște ca începînd de a doua zi să treacă, cu și mai multă tărie și încredere în soarta bună, la pregătirea preîntîmpinării celei rele! Fără să mai pregete s-apucă și strînge în jurul său întreaga frunte a feciorilor voievodatului.

Împreună cu cîțiva din cei vechi și încercați ca Lie, Vlaicu, Adam, Nandra, Criștioc, se pornește să-i învețe cum să lupte mai cu spor.

Pîină să isprăvească cu treburile-i ostășești, Mihai se pomenește în toamna anului 1276 venită peste el și odată ea și cu știrea începerii războiului dintre Ladislau și regele Ottokar al Boemiei. Acum se lămurește de ce prepușii regelui au jupuit, într-o măsură atît de mare, sătenii de pe valea Mureșului căutînd să împlinească astfel atît ceea ce n-au căpătat de la Litovoi cît și părțile nedate de cine știe cîți ca el. Îi plînge pe bieții oameni că iarna, așezată cu o vrăjmășie rar întîlnită, îi găsește cu cămărilor goale. Odată cu foamea le crește ura și setea de răzbunare.

Cînd sosește primăvara se întetesc înștiințările primite de la iscoadele sale că sătenii, fără să mai țină seama de ce neam, limbă, port și credință sînt, se înțeleg pe ascuns pună stavilă oricărui noi asupriri venite din partea nobililor, capilor de biserică și oaste.

Pe neașteptate sosește vestea încheierii păcii între Ladislau și Ottokar. Oastea regală este în grabă îndreptată spre Transilvania. În miezul verii ea ajunge la Cluj. Sosirea atît de grabnică a acesteia, unită cu sfaturile domnești pentru înțelegere, aduc o oarecare astîmpărare a ciocnirilor. Cele care mai izbucnesc ici-colo pot fi cu ușurință stinse fie pe calea înfricării, fie pe cea a căderii la înțelegere asupra drepturilor celor mari și a îndatoririlor celor mici.

Această liniștire înșelătoare, despre a cărei nestatornicie Mihai are destule semne, îl fac pe rege să-și coboare oastea la Alba Iulia. De aici o îndreaptă prin Vinț înspre Sibiu. Pentru Mihai este limpede că urmărește, ca odată ajuns în valea Oltului, să cuprindă Amlașul și Făgărașul, posesiunile lui Seneslau socotite de el că sînt cotropite de Litovoi prin fratele său, Bărbat. După aceasta ar urma scurgerea prin strîmtoare în jos, dincolo de munți și silirea lui Litovoi la supunere cu plata datoriilor

vechi, o dată cu reînstăpînirea puterii regale și în această parte mărginașă, dar de mare însemnătate a regatului. Zbîrnîie legătura dintre el și Litovoi întinsă în lanț, peste munții Cîndrelului pînă în valea Oltului unde-i ieșit acesta ca să-și întîmpine dușmanul.

Cînd îi sosește vestea ieșirii grosului oastei lui Ladislau din Alba Iulia, Mihai se hotărăște să coboare și el pe Strei pînă la poarta de jos a țării, încredințîndu-i Arminei grija părții ei de sus:

— Armină, a sosit clipa de cumpănă. Trebuie să fim gata pentru orice înfruntare. Oastea regală în frunte cu magistrul Gheorghe, după ce a înecat în sînge răscoala sașilor din Alba Iulia și Sibiu, a pornit să intre în țara Amlașului și să coboare pe Olt. Tu, draga mea, pleci sus la cetate, care rămîne în întregime în grija ta și a celor împărțiți acolo, pentru ca nu cumva niște cete regale răzlețe să se strecoare, dinspre comitatele de pe Timiș, spre noi. Eu aștept pe Strei în jos să văd ce se întîmplă.

— De ar trece și această grea încercare cu bine! Ai grijă de flăcăi și de Sandrin.

— Am de toți că toți sînt ca și copiii mei!

— Mihai, acum, după trecerea anilor, parcă despărțirea-i mai grea. Nici una din trecut nu pare pe măsura celei de acum.

— Cu bine, Armino! Ia-ți nepoții cu tine. Da, da, și pe cel din partea Grinei. Ai auzit bine? Și el tot al nostru este. 1

Dă pîteni calului să nu mai vadă ochii înlăcrimați ai Arminei, care pornește și ea pe Rîul Mare în sus, înspre cetate. Ajuns sub dealul Orlei, se întoarce ca să mai privească odată turla ascuțită a bisericii. Socotește că Armina, ajunsă cam pe la Bărăști, va face același lucru.

La Strei îl găsește gata de plecare pe cneazul Jurca, împreună cu ceilalți cneji sosiți încă de ieri. Din dreptul Călanului se împart în trei pîlcuri ca să poată cuprinde atît gura văii Streiului, cît și dealurile de pe margini. Una are în față cetatea de la Deva, alta întăriturile de la Hunedoara și cea de a treia drumul Orăștiei.

Înainte de a se îndrepta fiecare înspre locul hotărît, Mihai mai ține un scurt sfat cu cnejii din capul pîlcurilor.

— Cum sînt împrejurările, cneaze Jurca, pe Mureș?

— Ce să zic, Voievoade? Flacăra răscoalei pîlpîie peste tot în satele românești, săsești sau ungurești supuse aceleiași apăsări nobiliare. Nu a înecat-o potopul de sînge vărsat. Focurile de la Alba Iulia mai fumegă. Vîlvătai se văd și la așezările și curțile baronești de pe Mureș în jos. Chiar și poporimea secuilor dă semne de nerăbdare. Nevoiașii și oropsiții de peste tot, fără să țină seamă de neam, caută să se înfrățescă!

— Sînt gata toate pregătirile după înțelegerea noastră?

— Arcurile și sulițele-s cărate la locurile știute. Tolbele cu săgeți sînt împrăștiate în scorburile însemnate de oamenii pregătiți să coboare cu ele. La noapte le împart la cei fugiți prin păduri, fără alegere de-s români, unguri ori sași din părțile Orăștiei și Vințului.

— Despre oastea care a înăbușit răscoala de la Alba Iulia ce știi?

— Este în plină scurgere înspre Sibiu.
— Înseamnă că-l atacă pe Litovoi cît de curînd.
— Cînd o să înceapă ei acolo, o să îndemnăm dezlănțuirea de aici?
— Așa m-am înțeles, ca să-i ușurăm pe-ai noștri de pe Olt, unde apăsarea va fi grozavă. Nu se poate ca o parte din oastea regală să nu se întoarcă pentru astîmpărarea încăierării de aici.

— Numai de i-am putea înmlădia după nevoia noastră pe nemulțumiții din aceste părți. Sînt grozav de înverșunați, mai ales că nobilimea stăpînitoare întetește amenințările, să-i bage în sperieți, acum, cînd se știe sub ocrotirea oastei regale. Slujitorimea nobiliară, înarmată pînă-n dinți, cutreieră satele și lasă prăpăd în urmă-i.

— Unde socoți că-i mai potrivit să stau?

— Cred că pe virful Cărpinișului. De acolo vederea este deschisă în toate părțile.

— Să vă țineți mai mult pe spinările împădurite ale dealurilor. Cei de pe luncă, mai subțiați, se vor zbate să-i împiedice pe cei care vor încerca să se împlînte în noi, dar numai cît trebuie ca ei să creadă că atîția sîntem cu toții. Și-acum fiecare după rînduiala hotărîtă la locul lui!

Cei mai buni, mai iscusiți, pornesc pe luncă-n jos. Oricît încearcă Mihai să se stăpînească, privirea-l caută, atît cît se poate vedea prin pădure pe Sandrin, pus cu pîlcul obștei băieștenilor, la locul cel mai de nădejde, dar și mai greu. Îl are alături pe văru-său Nandra cu pîlcul obăbenilor. Ei sînt primii care se vor ciocni cu oastea regală, dacă aceasta va apuca drumul Streiului.

În cîteva zile cei fugiți prin păduri au fost strînși și înarmați, gata să pornească. Pîlcurile nobilimii nu bănuiesc în mersul lor de la o așezare întărită la alta, privirile pline de ură și setoase de răzbunare care, de prin desișuri, le urmăresc pașii. Nici nu este de mirare, față de purtarea lor neomenească. După cum află Mihai nu mai puțin decît ieri au pățit-o rău de tot cei din satul Pestiș, aflat la poalele Cărpinișului. Aceștia fiind la rînd pentru slujirea curții întărite de la Hunedoara, judele, pus de comite, cu toate strădaniile lui, n-a putut să strîngă chiar atîția oameni cîți i s-au cerut deoarece cei mai mulți erau împrăștiați pentru alte treburi pe la așezările nobililor din jur. Cînd a văzut căpetenia curții ce puțini sînt, a pus oștenii să-i ciomăgească. Apoi a trimis judele ca să-i aducă și pe ceilalți, altfel tot satul va păți ca ei. De rău ce-au fost loviți, unii, pînă să fie duși acasă, și-au dat duhul. Vestea noii nelegiuiri s-a întins repede, făcînd să clocotească satul. Cele mai întăritate sînt femeile. Răsunetele furiei lor țîn trează pădurea înțesată de fugiți:

— Blestemații ne omoară bărbații și copiii!

— Ne fură și necinstesc fetele, surorile!

— Mîncă-i-ar relele și praful să se aleagă de ei!

Noaptea nu izbutește să astîmpere frămîntarea din Pestiș. Pe uliți vorbele de deznădejde se amestecă cu amenințările într-un clocot de izbucniri ce nu se pot potoli:

— De vor veni mîine, o să-i tăiem pe toți și așa o să-i trimitem comitelui.

— Să nu-i mai lăsăm să pună piciorul în sat.

— Să știm odată ce și cît trebuie să dăm.

— Nu fiecare să-și facă voia pe spinarea noastră!

A doua zi, cînd comitele Andrei vede că-i pustiu la porțile curții, cheamă înfuriat căpetenia oastei. Îi poruncește să-și adune oamenii și să pornească de îndată cu el la Pestiș. Castelanul Iosif al Devei, aflat la Hunedoara pentru treburi, încearcă să-l liniștească pe comitele Andrei:

— N-ar fi mai bine să mai chibzuim? Nu te pripă cu măsurile. Să-i strîngem și pe ceilalți oaspeți ai dumatăle și să hotărîm împreună ce-i mai bine de făcut!

— De ce să dăm atîta însemnătate acestui fapt mărunț, castelane Iosif? Învăț eu adunătura asta murdară de valahi cum trebuie să se poarte. O să-i fac să se tîrie în fața mea cerîndu-mi iertare pentru necuviința și înfruntarea lor sfidătoare.

— Totuși să vedem ce zic și ceilalți. Ascultă-mă ca vechi prieten și mai bun cunoscător al oamenilor de pe aici.

La stăruința castelanului Iosif, comitele Andrei își cheamă oaspeții în sala mare a așezării. Vin, în frunte cu arhidiaconul catolic, nobilii din jur și căpeteniile ostașilor. La îndemnul comitelui se așază fiecare după treapta nobiliară pe care se află. Oricît sînt de strîmtorați de împrejurările neprielnice, nu uită că unii sînt baroni, alții înalți dregători, înalți prelați, familiari ai regelui, iar alții doar nobili pămînteni abia recunoscuți ca atare. După ce-l ascultă pe comite, sînt cu toții de părere că trebuie să dea dovadă de hotărîre altfel li se vor urca în cap țărănoii ăștia veșnic plîngăcioși și puturoși. Mirîndu-i oarecum pe cei de față, obișnuiți ca hotărîrea s-o ia întotdeauna cel mai mare, comitele întreabă:

— Cum este însă mai cu cale să facem?

— Dacă-mi dați voie, se ridică unul din proaspeții dați pe brazdă cu noua stăpînire, eu, care-i cunosc mai bine, cred că azi, dacă am merge, n-am găsi nici un bărbat în sat. Sînt toți fugiți în pădure. Am da numai peste bătrîni, femei și copii. Să-i lăsăm. E sîmbătă. Văzînd că nu se întîmplă nimic, mîine, duminică, se vor întoarce acasă.

— Atunci sînt de părere, se ridică baronul Arpad, să-i îngenunchem așa după cum am izbutit s-o fac eu din plin pe moșiile mele și anume: o parte din noi și familiile noastre să plece mîine dimineață pentru liturghie la Pestiș, unde arhidiaconul Clement va oficia serviciul divin. Desigur că vor fi însoțiți de oameni înarmați. Totul se va petrece ca și cînd duminica venim la împăciuire. Judele să fie încunoștințat ca să-i poștească pe săteni la biserică în întîmpinarea noastră. Îi vom culege ca din oală. În timp ce se desfășoară slujba la biserică, oamenii noștri răscolesc satul și-i prind pe ticăloși. Apoi i-aducem aici. Și avem ac de jocul lor să-i facem să înțeleagă că de aceea-s născuți, să ne slujească. Ce ziceți?

— Iscusit mai ești, dragă baroane Arpad, îl laudă comitele, bătîndu-l

pe umăr.

— Aș mai adăuga, spune Francisc, căpetenia oastei, ca o parte din oșteni să aștepte aici, gata pregătiți, să ne sară în ajutor, dacă va fi nevoie. La primul semnal de primejdie, că nu poți ști ce se mai poate întâmpla cu înrăiții ăștia, o să-i chem la Pestiș. Valahii dacă sînt porniți nu mai au teamă de nimic, nici chiar de Dumnezeu, mai ales cînd este vorba de apărarea așa-ziselor drepturi bătrîne românești pe care le socotesc la fel cu cele sfinte și nu se rup nici morți de ele.

— Nu cred că este nevoie, spune plin de îngîmfare baronul. Spadele noastre sînt pavăze sigure împotriva oricăror încercări de înfruntare ori atac.

— Totuși nu strică, baroane Arpad, stăruie castelanul Iosif.

— Precum vă e voia. Să nu umflăm însă primejdia, primește binevoitor baronul.

— Dar nici s-o micșorăm, se încăpățînează castelanul.

— Fie, primește și comitele Andrei.

— Acum însă mă iertați, trebuie să mă întorc la cetate. Comite Andrei, n-o să te superi dacă te rog să ții legătura cu mine. Voi fi și eu pregătit pentru a vă sprijini dacă va fi nevoie.

— Îți mulțumesc pentru gîndurile-ți bune, prietene Iosif. Cred însă că ne vom descurca și singuri. Nu-i așa, baroane Arpad?

— Mîine seară după vecernie o să sărbătorim pacea pe care am adus-o între supușii noștri dragi, răspunde ironic baronul.

Judele din Pestiș care, în sfîrșit, sosește se închină și se jură că a făcut tot ce a putut să-i aducă pe oameni pe calea cea bună, dar n-a izbutit să-i adune ca să vină cu el.

— Du-te și spune-le oamenilor că mîine venim să ascultăm sfînta Liturghie slujită de sfinția sa arhidiaconul Clement, împreună cu familiile noastre și să poftească și ei, să cinstească precum se cuvine fețele nobile care coboară în mijlocul lor. După slujbă le vom asculta păsurile să hotărîm pacea între noi.

Duminică dimineată sătenii Pestișului tresar bănuitori cînd văd de departe numărul, peste măsură de mare, al ostașilor însoțitori. Bărbații, simțind că nu-i lucru curat, se topesc repede, luînd potecile dealului spre vîrfurile Cărpinișului.

Glasurile melodioase ale clopotelor care răsună peste văile împădurite ale Cărpinișului îi vestesc pe cei aflați la pîndă prin ascunzișurile de deasupra Pestișului despre începerea sfînteii Liturghii.

Mihai stă de vorbă cu Cornel, feciorul lui moș Sevăr Simeran, cneazul de la Simeria, care are în grijă legătura cu fugiții prin păduri. Trebuie să-și facă astfel îndatorirea ca aceștia să nu bage de seamă de unde le vine sprijinirea. Acum încearcă să-i înlesnească mai buna cunoaștere a locurilor din fața lor.

Cercetează amîndoi valea ca să se dumirească asupra păcii nefirești care pare că domnește în jurul bisericii unde-s intrate „măririle” venite să

asculte slujba în clădirea de-abia sfințită ca un prim lăcaș de închinăciune a catolice și aspostolice biserici de la Roma în acest nou comitat al regatului ungar. Doar în livadă, pe sub merii plini de vărâtecele lor poame, se văd câțiva oșteni, răsfirați să le culeagă. Unde sînt însă ceilalți? Să fi intrat în biserică? De intrat în sat au intrat, dar de ieșit nu i-a văzut nimeni. Verdeța bogată a ogrăzilor îi împiedică să vadă ce se petrece în cuprinsul satului. Nu trece însă multă vreme și se dumiresc. Poiana bisericii se umple, sub ochii lor, de cei adunați cu de-a sila de prin case și mînați ca vitele să se închine celor care le cinstesc satul cu venirea lor. După cum spune Cornel, ale cărui priviri agere, tinerești, deosebesc mai multe, oștenii nu par să se fi ostenit în zadar intrînd în casele oamenilor. Se mișcă mai greoi ca la venire semn că sînt bine burdușiți pe dedesubt cu lucruri mici furate, dar de preț. Dacă ei s-au mulțumit cu ce au putut strînge, nu în aceeași măsură i-au îndeplinit voia comitelui. Acesta iese înveselit din biserică cînd i se șoptește că porunca sa a fost îndeplinită. Cum dă cu ochii de adunătura de muieret, bătrîni și copii, se încruntă, scrîșnește din dinți și dă drumul la niște înjurături foarte puțin potrivite locului unde se află. Trece apoi la amenințări care întăresc spaima și plînsurile celor strînși.

— Să-i țineți aici, în văzul celor fugiți pe dealuri. Dacă pînă la vecernie bărbații nu se întorc să-și scoată femeile, părinții, copiii, îi duceți pe prinși la curte!

Nu le trebuie multă vreme, după reîntoarcerea comitelui la slujba liturghiei, fugiților și apoi lui Mihai să-i afle spusele. Oricît de cu grijă sînt oștenii, zvîrlugile de copii se strecoară printre picioare și tușt peste gard și de acolo în pădure. Pe măsură ce se înmulțesc cei care aud ce-i așteaptă pe țarcuiți în curtea bisericii crește și numărul celor hotărîți să iasă din pădure să încerce orice pentru scăparea prinșilor.

Fără să aștepte vreun îndemn, pun mîna pe arcurile, sulitele, securile, ciomegele pregătite anume pentru ei de oamenii de încredere ai cneazului Sevăr Simeran. Cu ele în mîini vor să se năpustească asupra oștenilor comitelui, în neorînduială, fiecare de capul lui. Mihai își dă seama cîte jertfiri fără de rost ar aduce această pripire. Îl trimite pe Cornel să încerce să-i domolească. Ca om cunoscut de toți este și ascultat. Trece din grămadă în grămadă și-i sfătuiește să aștepte mai întîi ieșirea celor din biserică să vadă ce vor să facă pînă la vecernie, slujba fiind de-acum pe isprăvite.

La îndemnul său, privirile lor ascuțite urmăresc orice mișcare din jurul bisericii. Scormonesc orice colțișor cu grijă de a nu le scăpa ceva din ce se întîmplă acolo. Văd cum ies cu toții din biserică. Putinii săteni împreună cu judele nu sînt lăsați să plece, ci puși să care coșurile și ulcioarele aduse pentru petrecerea de amiazi. Comitele trimite pe baronul Arpad înainte să găsească un loc potrivit în lunca înverzită a Cernei pentru întinderea pe iarbă a mesei. El rămîne în urmă așteptîndu-l pe arhidiacon ca să meargă împreună. Aruncă o ochire disprețuitoare și scuipă peste

mîinile celor care-i cer îndurare. După ce se răstește la oșteni că-i va nenoroci de va izbuti să scape vreunul dintre cei prinși, pleacă împreună cu arhidiaconul ca să-i ajungă pe ceilalți din urmă.

Acum socotește Mihai că-i sosit prilejul potrivit ca oamenii să se apropie de sat, în dreptul ieșirii din susul Cernei. Acolo să-i aștepte și să-i lovească pe cei care mîină prinșii înspre Hunedoara. Cornel trece mai departe această îndemnare. Oamenii se însoțesc pe familii, vecinătăți ori prietenii și coboară înspre marginea pădurii, ca tîrîș prin lanuri, fînețe și livezi să pătrundă, nesimțiți de oștenii de pază, pînă la drum. Pe urmele lor se furișează întăririle trimise de Mihai să-i sprijine dacă mersul răfuielii cu slujitorimea Hunedoarei s-ar întoarce împotriva lor.

Timpul trece repede pe patul verde al țelenișului luncii, unde prînzului îmbelșugat îi urmează odihna pentru cei mai îngreuiți și gluma și joaca pentru tineret. Cel care dă semnalul de încetare a petrecerii este prea sfinția sa arhidiaconul Clement. Nu-i prea ascultat la început, dar cînd ajunge stăruitor și le cere să se gîndească și la cele ale Domnului, toți i se supun. I-așteaptă doar vecernia ca să încheie cu o mulțumire Celui care le-a dat ziua asta atît de frumoasă. Apoi, mai au de făcut drumul pînă acasă și înserarea nu așteaptă după ei. Toată lumea este atît de voioasă de parcă-s uitate necazurile cu sătenii din Pestiș. Doar mirarea unei doamne le amintește de răfuiala pentru care s-au adunat:

— Cum de n-au venit copiii satului să strîngă rămășițele prînzului nostru? Așa eram obișnuite la moșia noastră din apropierea Budei. Mai făceam și noi cîteva milostenii.

— Ori ne desfătam asmuțind ogarii asupra lor. Ce mai goană ar fi fost!

— O! O ! Baroane, știm cît ești de grijuliu ca să petrecem bine și zău imi pare rău că n-am putut să-ți văd ogarii la lucru.

Baronul Arpad, plin de el, primește surîzător lauda și-i răspunde, printr-o ușoară aplecare de om încrezut, zburdalnicei închinări a tinerei fete a comitelui care, cam zvăpăiată cum este, îi face pe față ochi dulci, cu toate că o are alături pe nepotrivita-i nevastă, cum se plînge el, cam la toți și mai ales la toate.

Satul pe care-l străbat li se pare părăsit. Doar cîinii urlă ca rămași fără de stăpîni. Nici curtea bisericii nu mai este însuflețită. Așezați pe iarba livezii, strînși unii într-alții, păziți de oșteni, rar de tot mai scot cîte un oftat înfundat. Pe fețele lor se văd semnele neputinței. Comitele se înroșește ca un rac de furie cînd dă cu ochii tot de ei. Caută cu privirea să vadă dacă a venit vreun bărbat să-și scape familia. Nu vede însă nici unul. Mînios izbucnește:

— Valahi spurcați, v-arăt eu vouă. Porniții-i de îndată!

Pătrunde grăbit în biserică să nu întîrzie începutul vecerniei, arhidiaconul așteptîndu-i așezarea în strana de cinste. Strigătele deznădăjduite ale femeilor și copiilor îmboldiți necruțător de împunsăturile sulitelor ostașilor care-i mîină înspre poarta curții bisericii, se lovesc neputincioase de ușile ferecate, în dosul cărora cei dinlăuntru

înalță în cor rugi pentru stîrpirea îndemnurilor rele pe care diavolul le strecoară în inimile celor păcătoși. Învălmășeala de oșteni și prinși se pierde în praful drumului. Doar slujitorii care țin caii stăpînilor mai rămîn tolăniți prin livadă, în așteptarea isprăvirii vecerniei.

De cum se îndepărtează și nu mai pot fi auziți de cei din biserică, oștenii porniți înspre Hunedoara, bine afumați cum sînt, că le-a picat destul de la masa domnească se pun pe hăulit, de parcă toată lumea ar fi a lor. Nu ies însă bine din sat, mai la lărgime, că se pomenesc înhățați de gît și izbiți de securi și ciomege, de niște diavoli răsăriți parcă din pămînt, copaci, lanuri, gropi, de peste tot. Luați pe neașteptate, cu cumpetele pierdute, sînt fără prea multă alegere trimiși în lumea unde nu mai pot face vreun rău. Pînă să afle cei rămași la cai în livada bisericii ce se întîmplă la marginea satului, se văd și ei încăpuți sub ploaia de săgeți. Cînd clopotul începe să sune de încheierea vecerniei răpunerea acestora este pe sfîrșite. Arhidiaconul rostește ultimele cuvinte ale binecuvîntării sale părintești și ridică mîna să facă deasupra capetelor plecate din strane semnul crucii. Deodată rămîne mut, cu ochii holbați și cu mîna înțepenită la jumătatea drumului. Pocnitura puternică a ușii și strigătul smuls de fiorul morții îi face pe toți să se întoarcă îngroziți. Atîrnat de clanță, un oștean, cu sîngele gîlgîind din piept, horcăie:

— Sîntem pierduți!

Femeile și copiii, cuprinși de frică, încep să țipe, să plîngă, să cadă în genunchi și să se închine. Cu greu se dezmeticesc și bărbații. Nu izbutesc nici cum să le liniștească. Mamele speriate își caută copiii care se ascund chiar sub fustele lor. Celor însărcinate le vine rău. Pînă la urmă, comitele Andrei, cu spada gata de atac, se îndreaptă înspre ușa trîntită de perete să vadă ce se întîmplă afară. Un slujitor „slugarnic” se grăbește să-l întrecă și se așază pe prag să-i facă la ieșire convenita plecăciune, ca astfel să-i fie ținută minte supușenia. Nu apucă însă să se mai dezdoaie. O săgeată bine ținută îl înțepenește pentru totdeauna. Femeile se sperie din nou. Bărbații le împing în dosul altarului și le înghesuie în sacristie, dîndu-le pe mîna arhidiaconului ca să le potolească. Cavalerul Francisc, căpetenia oastei comitelui, se furișează pe lîngă perete și, ajuns în dreptul ușii, o trîntește pe clanță și o zăvorește sub cutremurarea înfîngerii săgeților.

Oarecum ușurați că sînt la adăpost de bătaia săgeților, țin un scurt sfat, în timp ce femeile și copiii se roagă să scape din greaua încercare în care se află. Bărbații hotărăsc ca unul dintre ei să se urce în turn să vadă ce se petrece în jurul lor. Cavalerul Francisc cere să-i fie încredințată lui această primejdioasă încercare. Pune mai întîi pe un slujitor să tragă cît poate de tare clopotele, doar, doar, bătăile-i deznădăjduite vor fi auzite de cei din Hunedoara, Deva, ori de trecători pe drumul mare. Oricît îl asurzesc dangătele, urcă grăbit, dar cînd ajunge în dreptul primelor ferestruici săgețile-i amintesc că nu-i apărat de nimic împotriva urii celor de afară. Zbîrnîiturile care-i răsună în urechi sînt mai puternice decît

bătaia clopotelor și fac să-l treacă sudorile reci ale înfricoșării cînd se strecoară de-a bușilea ca să nu mai poată fi țintit. Cu greu izbutește să cuprindă cu vederea împrejurimea. Orice încercare de a cerceta mai cu amănunțime curtea bisericii atrage săgețile asupra lui. Coboară prins între aceleași primejdii ca la urcare. În sfîrșit, ajunge în dosul ușii, se închină bucuros că a scăpat cu fața neînsîngerată. Ceea ce le poate spune celor care-l așteaptă nu este deloc încurajator:

— Comite Andrei, sîntem înconjurați și nu avem altceva de făcut decît să așteptăm ajutoarele, care nu vor întîrzia să vină. Nu se poate ca oștenii mei, văzînd că nu-i urmăm să nu se întrebe de ce nu venim și să nu se întoarcă după noi.

— Nu, cavaliere Francisc, eu sînt de părere să ne facem loc și să deschidem drum cu spada.

— Nu ajungi, baroane, nici să-i înalți tăișul și te doboară potopul de săgeți.

— Să încerce sfinția sa Arhidiaconul, poate cade la înțelegere cu ei. Nu vor fi atît de păgîni să tragă în odăjdiile sfințite.

— Zadarnic, doamnă Elisabeta, necredincioșii aceștia nu cinstesc nimic!

— Atunci e mai bine să așteptăm. Punem un pîndar în turn să ne înștiințeze despre cele ce se petrec în jur și să facă semnele cunoscute de ai noștri, dacă-i va vedea apropiindu-se.

— Da, Comite, este cel mai cuminte lucru!

Încetul cu încetul se liniștesc, punîndu-și nădejdea în baterea clopotelor a primejdie și istețimea celor de acasă.

Puternicile ziduri ale bisericii le dau încrederea că sînt o pavăză de nădejde pînă la sosirea ajutoarelor. Adumbrirea începe să se aștearnă în biserică, ca semn că soarele-i pe asfințit. Cu cît se scurge însă timpul, cu atît așteptarea începe să se facă iarăși sîcîitoare.

Deodată sar cu toții bucuroși. Nu mai sună dangătul clopotelor ca semn că pîndarul din turn a văzut apropierea ajutoarelor. Doamna Elisabeta, soția comitelui, mulțumește cerului că au scăpat.

Celelalte femei se îmbrățișează ușurate și chipurile bărbaților se luminează. Baronul nu poate pierde prilejul să se laude:

— Nu v-am spus eu?

De sus, se aude însă întruna chemarea de a urca cineva, mai mult îngrijorată decît voioasă, de ușurare. Cînd comitele Andrei și cavalerul Niculae, cu mari feriri, ca să nu-i nimerească ochitorii nevăzuți de afară, ajung în clopotniță și privesc la ce le arată pîndarul, rămîn ca pieriți. Văd cum se apropie de zidurile bisericii căpițe mișcătoare de paie și mănunchiuri de vreascuri. Aud și rostogoliri de bușteni pe care cei aflați chiar sub streășină le proptesc de ziduri. Comitele scrîșnește din dinți și înjurătura la care îi dă drumul înșiră toți sfinții, amintiți cu atîta pioșenie cu puțin mai înainte de către arhidiacon.

— Nu spuneți nimic jos. Doar n-o să ardă pietrăria asta!

— Să n-ajungă la ferestre și acoperiș.

— Poate nu va ajunge și pînă atunci vin ai noștri. Trage înainte clopotele!

Întuneceala din biserică sporește înspăimîntînd, și mai mult femeile, care văd sulurile de fum cum se înfuioară în dreptul ferestrelor. Mirosul de paie arse se strecoară îmbîcsind aerul dinlăuntru. Nu trece mult și flăcările își aruncă lumina lor roșietică de parcă s-ar coborî asupra bisericii tot aprinsul asfințitului. Limbile-n tășuri scînteinde se năpustesc asupra a tot ce este lemnărie. O dată cu trosnirea grinzilor începe să se arate întreaga grozăvie a stării celor închiși sub această clădărie de fulgerări răbufninde.

Pîndarul din turn coboară îngrozit de-abia mai găsind sprijiniri neaprinse în schelăria care susține poditura turlei. Mai mult se lasă să alunece de-a lungul funiilor. Dangătele scoase de zgîlțîiturile disperatei lui sărituri în gol, de pe ultima scară de jos, seamănă cu niște scîncete de om ajuns la capătul puterilor.

Cei care-l trag mai mult mort decît viu sub bolta pronaosului trebuie să se ferească să nu cadă peste ei încolăcirea de foc a frînghiei.

După ce au prefăcut lăcașurile ferestrelor în găuri negre prin care pătrunde fumul gros și înecăcios, flăcările ajung să îmbrățișeze acoperișul. Cei dinlăuntru strîng în mijlocul pronaosului tot ce se poate aprinde. Focul se întinde și pardoseala se preface repede într-o vatră de cuptor. Peste jarul picurînd din tavan, care aprinde stranele de margine, varsă toată apa sfințită și vinul din biserică, uitînd de setea care, sub căldura înăbușitoare, le crapă buzele. Între timp, acoperișul ajunge e vîlvătaie. Nu mai au timp de așteptare. Din clipă în clipă se pot pomeni îngropați de prăbușirile care îi amenință din toate părțile. Trebuie să iasă, dar ușa-i înfundată. Ca niște scoși din minți, bărbații izbesc cu spadele. Fierul lor se împlîntă în carnea prăjită a trupurilor slujitorilor răpuși în livadă. Sînt așezate în stive în prag. Nu mai pot îndura. Sparg opreliștile și sar, căutînd aer. Îl plătesc însă cu viața de cum răzlesc pînă la el. Baronul Arpad rîmîne aplecat pentru vecie peste spada-i înfiptă în pămînt sub greutatea răsturnării. Comitele Andrei, îmbrățișat cu cavalerul Francisc, care încearcă să-l sprijine, sînt două făclii. Femeile și copiii împreună cu arhidiaconul Clement împărtășesc trista soartă a pîrjolirii sacristiei. Un vuiet îngrozitor cutremură împrejurimile. S-au surpat bolțile rămase fără sprijinul groaselor bîrne de stejar ajunse-n subțirimi de pari. Apoi urmează clinchetele clopotelor care se fac zob în rostogolirea în hornul plin de funingine al turlei, prin care pufăie în voie fumul răbufnit din ceea ce a fost odată trupul atît de măreț al bisericii.

20. PRĂBUȘIREA

Cufundat în întunecimea îndesată pe sub rotatele înfoiri ale carpenilor noduroși de atâtea vremi, Mihai în picioare urmărește îngîndurat din ascunzișul ales încă de peste zi pîlpîirile vetrei de foc care-și trimite răsfrîngerile roșietice peste toată valea Cernei. Toate cele petrecute în după-amiaza acestei duminici în Pestiș i se par că au fost întru totul închegări ale vrerii sale. Pestișenii, înfierbîntați de atîta pătımire, s-au purtat ea și cum ar fi fost îndrumați de el. Cu cugetul curat, ia asupra lui oricare faptă de-a lor. Nu mai puteau răbda nelegiuirea unor stapînitori fără suflet, și ceea ce a fost mai rău pentru ei înșiși, fără de nici un pic de minte. Simte cum aproape toți sătenii s-au tras înspre veșnic ocrotitoarea pădure.

Cei scăpați cu viață simt nevoia să-și liniștească frica de moarte care le-a intrat în oase cînd s-au văzut porniți înspre Hunedoara. Luptătorii trebuie să-și reîntărească puterile istovite de năpustirea peste slujitorii comitelui și de întetșirea nimicitorului foc. Cu setea de răzbunare potolită și împăcați sufletește nu vor altceva decît să doarmă. Pe el însă nu-l așteaptă încă odihna. După ce i-a ajutat să-și recîștigue încrederea că pot înfrunta și răsplăti după fapte asuprairea, nu-i poate părăsi fără de sprijin, în primejdia ce o aduce ziua de mîine. Pentru a găsi cea mai potrivită cale de întărire a pestișenilor în fața sorții, simte că trebuie să se sfătuiască cu Cornel. Se miră chiar că n-a venit pînă acum. După cîteva chemări se lămurește că nu-i nimeni în juru-i. Poate îi găsește în ascunzișurile așezate ceva mai sus. Aude un glas cunoscut. I-al lui moș Sevăr. A picat cît se poate de bine

Obișnuitul schimb de urări cînd dau cu ochii unul de altul se îndeplinește foarte scurt. Trec repede la cee ce-i frămîntă pe toți.

Pestișul nu poate rămîne pustiu, dar nici lăsat pradă răzbunării deosebit de crunte care-i paște pe cei ce se vor întoarce. Soarta acestora este însă legată de un alt fapt care întrece ca însemnătate strîmta vale a Cernei, umple chiar larga vale a Mureșului și îi cuprinde pe toți cei care gem sub genunchiul asupririi. Se cere ca focul izbucnit aici să nu rămînă singuratic. Trebuie neapărat aprinse și împrăștiate peste tot cît mai multe făclii.

— Toți copiii mei, în frunte cu Cornel, căruia să nu-i duci grija, Voievoade, sînt pe drum și să nu te mire dacă în zilele următoare vei vedea înroșit cerul. Se găsesc desul care să judece că dacă au îndrăznit pestișenii să-i ardă ca pe șobolani, de ce n-ar îndrăzni și ei, îi spune lui Mihai plin de încredere moș Sevăr.

Rugămintea lui este ca încă vreo cîteva zile, o parte din oștenii lui Mihai să rămînă amestecați cu oamenii de pe valea Cernei, ca să țină tăiată ostășimea din Hunedoara de cea aflată în cetatea Devei. Oricum trebuie ațintită calea castelanului Iosif. Acesta, chiar dacă nu va fi cu totul nimicit, cel puțin să se înfricoșeze atît de grozav, încît să se ferece în cetatea lui pînă cînd îi vine rîndul să se închine ori să fugă. Încrezător că soarta bună este de partea lor, moș Sevăr își ia rămas bun și se pierde în întunericul de nepătruns al miezului de noapte.

Mihai mai întîrzie puțin pînă se lămurește cu oamenii săi ce au de făcut în zilele următoare. Vrea ca sprijinul său să fie pe măsura așteptării lui moș Sevăr.

După cîteva nopți, cerul pe care îl cercetează cu destulă neliniște începe din nou să răsfrîngă învăpăieri roșietice ca semn că feciorii lui moș Sevăr sînt cu nădejde puși pe lucru. Aproape toate satele de pe Mureș, dintre Deva și Alba Iulia sînt în fierbere. Cînd se mai strecoară cîteodată pînă înspre drumul mare, își dă seama de întinderea răscoalei după înghesuiala care-i pe el. Nobilimea aciuită prin sate își părăsește curțile întărite și încearcă să-și găsească adăposturi mai puternice în cetățile Albei Iulii și Devei ori în așezările întărite ca Hunedoara, Orăștie, Vinț. Unirea ostașilor și a slujitorimii le întărește puterea, ceea ce le înlesnește să dea adeseori lovituri grele sătenilor răzvrățiți. O astfel de încercare de a-și croi drum înspre Deva o fac și cei de la Hunedoara. Mai, mai să-i dea peste cap pe oamenii lui moș Sevăr. Nu stă pe gînduri și pe nepregătite le sare în ajutor și schimbă soarta înfruntării. Atît așteaptă cei de pe Cerna și sar să-și verse amarul peste zidurile Hunedoarei care au fost martore la atîtea pedepsiri și nedreptăți, prefăcîndu-le în surpături. Cînd le vede năruite ca după o năpraznică furtună parcă-l cuprinde mila de atîta muncă irosită în zadar pentru ridicarea lor. Cu atîta sete a fost izbită, încît i se pare că răsculații au încercat nici mai mult, nici mai puțin, să radă cetatea de pe fața pămîntului să nu mai ajungă niciodată cuib ocrotitor pentru asupritori.

Cu toată răzvrătirea înteuțită, Mihai socotește că totuși este prea puțin ce se face de vreme ce nu primește atît de mult așteptata știre a ruperii unei părți din oastea care-l caută pe Litovoi. Nici de la el nu-i mai sosesc vești. Știe doar că săptămîna care vine ar putea fi hotărîtoare. Oștile-s ajunse aproape față în față pe pămîntul Amlașului. Își simte scurtat timpul de așteptare. Nu-i de-ajuns ca cetatea Devei să fie împresurată. Trebuie neapărat luată! Numai căderea ei ar avea răsunetul care să-i dea de gîndit regelui și să-l facă să-și ciuntească oastea în plină coborîre a văii Cibinului, după ieșirea din cetatea Sibiului. Cu sprijinul lui Cornel strînge încercuirea pînă sub zidurile cetății. Castelanul Iosif pare să se înmoaie și cere un schimb de solii.

Poate că în cîteva zile s-ar fi isprăvit cu el dacă nu s-ar fi lățit vestea, atît de așteptată de Mihai, a sosirii oastei regale, care în frunte cu magistrul Gheorghe a trecut de Sebeș și se îndreaptă cu repeziciune spre

Orăștie. Bucuria lui Mihai este însă de scurtă durată. Izbînda se dovedește înșelătoare. Întoarcerea oastei se datorește altei împrejurări. O află seara, cînd chemat în grabă sus pe Cîrpiniș, unde știau cei din țară că-l pot găsi, dă peste fața trasă de neodihnă și amărăciune a cumnatului său, Vuciu. Venise peste locurile neprimitoare ale Surianului, tocmai de pe valea Sadului, trimis de Bărbat să-i vestească înfrîngerea și moartea lui Litovoi. Nici nu-i vine să creadă ce-i aud urechile. Năucit, pentru cîteva clipe se scutură ca să iasă din vîltoarea deznădejdiei care vrea să-l prindă în vîrtejul ei. Își stăpînește răzvrătirea împotriva nedreptei întocmiri a sortii care i-a adus pierderea unui prieten atît de bun. Îndepărtează gîndul năruirii tuturor nădejdiilor puse în el. Cu glas ușor înăsprit de învălmășeala de porniri care-i răscolește ființa, îi cere lui Vuciu să-i spună tot ce știe și i-a încredințat Bărbat să-l încunoștințeze.

Vuciu se scoală, cu destulă greutate, se proptește pe picioarele îndepărtate și cu brațele desfăcute începe să-i arate cum au fost așezați pe cîmpul de luptă. Litovoi se afla la mijloc pe tăpșanul de deasupra Boiței, Bărbat de partea Oltului, tras pe deluțul Tălmaciului. El era la stînga lui Litovoi pe la Prislopul Sadului. Oastea regală, ieșită pe după amiază din Sibiu, înnoptase la Veștem. Se vede că magistrul Gheorghe, care era în fruntea ei, aflase că Litovoi îi aține calea la Tălmaciu. Face popasul acesta ca să-l ajungă din urmă întăririle cu care venea principele Ugrinus al Transilvaniei. Litovoi alesese ca prim loc de ciocnire strîmtătura de la Tălmaciu. Urmărea ca dezlănțuirea oastei magistrului Gheorghe să se înfunde în punga dintre Boița și Porcești. Despre sosirea principelui nu prea știa multe. A crezut că nu se va amesteca. Cum putea însă rămîne deoparte cînd rîvnea atît de mult la mănosul cîmp al Făgărașului. Văzînd că Ugrinus întîrzie, magistrul a pornit de unul singur. Litovoi a simțit că acesta o face anume, socotind că-i va fi ajutorul mai prețuit și va primi răsplătiri regale pe măsura voii lui. În față avea o parte din călărime. Urma apoi mulțimea celor pe jos și apoi altă călărime. Li se vedeau de departe coifurile, armurăria și zalele de pe ei cum luceau în soarele dimineții. Nu i-a înfricoșat însă pe români înșiruirea lor nesfîrșită. „Cam așa cum arăta cea a tătarilor cînd ne-a tăiat țara în două” zice mai mult pentru el Mihai. Litovoi i-a lăsat să se subție pe gîtul din susul Tălmaciului și numai după ce au încercat să se răsfire la lărgime i-a făcut semn lui Văsiluț, pitit prin sălcișul și arinișul luncii Cîbinului, să dea peste ei. N-avea de gînd să-i ție pe loc, ci să-i năucească, să-i întărite și să-i silească să se îndese, ca să nu se poată mișca în voie. Așa s-a și întîmplat. Atunci călărimea regală s-a năpustit, izbutind să răzbată în jos. Au căzut multi dintre ei, dar și dintr-ai lui Văsiluț care s-a tras înspre cetele lui Bărbat pe coasta pieptișă bine împădurită. Magistrul Gheorghe, crezînd că a și făcut spărtura țintită, a pornit în galop înspre Olt. De-abia a început să se desfășoare ca să umple cotul pe care-l face apa, că Litovoi, în fruntea călărimii, s-a azvîrlit peste el. În ciocnirea cumplită au scînteiat platoșele și lăncile ca două cremenii din colții cei mai aspri ai munților.

Românii cu caii lor mai mărunți, dar iuți, parcă săltau împrejurul călăreților greoi de armuri ai magistrului Gheorghe. Îngrămădeala s-a întezit când au intrat în hora luptei și cei de pe jos. Pe seama lui Bărbat a rămas cea de-a doua călărime. Cine oare se socotește în stare să înfățișeze în vorbe măcelul care a fost? În tot cazul, mai îngrozitor decât și-l poate închipui cineva. Vuciu își trece mîna peste ochi de parcă ar vrea să înlăture hidoasa vedenie a celor petrecute acolo:

— Necruțătoarele ciocniri, în fruntea cărora întruna se avînta Litovoi, au prefăcut verdeața cîmpului Boiței într-o răscolire roșietică, încît luptătorii aproape că nu se mai cunoșteau din care oaste făceau parte. Înspre amiază, în furia luptei, cele două căpetenii, Litovoi și magistrul, au ajuns fața-n față. Înfruntarea lor înmărmurise, pentru un moment, pe cei care se băteau în jur. Deodată un „ura” românesc s-a înălțat peste cîmpul de bătălie. Magistrul cu piciorul sfîrtecat a fost înconjurat de ai săi care se zbăteau

să-l scoată din luptă. Oastea regală a încercat să se descleșteze din îngrîmășenata încăierare. În timp ce Litovoi îi îndemna pe ai noștri să nu slăbească apăsarea. Și în aceste clipe, când victoria ne surîdea, porunca tunătoare a lui Litovoi ne făcea să ne rînduim din nou pentru înfruntarea unei primejdii picate ca din senin. Tuturor ni s-a părut că avem o vedenie când ni s-a deslușit în priviri, în plină năvălire, călărimea princepelui Ugrinus al Transilvaniei, care cobora dinspre Tâlmăciu. Cu toată sleirea oastei noastre, Litovoi a izbutit să recumpănească lupta. Era înspre asfințit și soarta bătăliei era departe de a fi hotărîtă. Atunci Litovoi și-a deschis cale pentru a-l încolți pe Ugrinus care rămăsese oarecum descoperit, ca urmare a destrămării însoțirii sale. Cu spada ridicată i-a tăiat principelui orice cale de scăpare, silindu-l să primească lupta. Și tocmai atunci, când toate păreau de partea noastră, a căzut năpasta care ne-a pierdut. Eu mă aflam în apropierea lui Litovoi, ca la nevoie să-i pot fi de sprijin, când la o săritură calul lui s-a poticnit. Călcase într-o armură spartă și-și frînsese piciorul. Litovoi a pierit din ochii mei, azvîrlit de calul care se răsturnase. Caii din jur, intrați în sperieți se învălmășiră și îl prinseră sub copitele lor. Am sărit în ajutorul lui, dar când am izbutit să-l scoatem era prea tîrziu. Își dăduse suflarea de pe urmă. Așa a pierit căpetenia noastră, nu doborât în luptă, ci în urma unui pas nenorocit, chiar când izbînda era neîndoios cu fața spre noi.

Mihai rîmîne mut de durerea pierderii prietenului bun, rudei, omului de nădejde care a fost Litovoi pentru el. După un timp de tăcere în care își recapătă stîpînirea de sine, îl îndeamnă pe Vuciu să urmeze, întrebîndu-l cu glasul sugrumat de durere: „și după aceea?”

Vuciu reia povestirea faptelor care au dus pînă la urmă, datorită înverșunării cu care românii au vrut să răzbune aspra lovitură a sorții care le-a răpit voievodul, la încheierea nehotărîtă a soartei bătăliei, o dată cu venirea serii. Peste noapte trupul neînsuflețit al viteazului, îndrăgitului și priceputului voievod a fost purtat înspre, Loviștea, unde dealtfel Bărbat,

care i-a luat locul, hotărîse să se tragă cu toții, fiindu-le apărarea mai ușoară.

Ce i s-a întîmplat lui Ugrinus nu s-a aflat, dar nu i-a mai urmărit. Dimpotrivă, și-a strîns oastea rămasă și a pornit împreună eu sîngeratul magistru Gheorghe înspre Sibiu. Retragerea-i grăbită l-a pus pe gînduri pe Bărbat. A doua zi iscoadele au adus vestea că oastea regală și princiară se îndreaptă înspre Alba Iulia, ca să se întîlnească cu regele de acum sosit acolo. Împreună vor mai întîi să liniștească stările pe valea Mureșului, unde răscoala a întrecut măsura unei răfuieli și s-a prefăcut în luptă fățișă pentru libertate. După aceea vor să treacă peste munți să isprăvească cu voievodatul Litua. Pentru ca să afle ce se întîmplă aici l-a trimis Bărbat. Cît îl privește, acesta o să le dea de știre despre ceea ce s-a hotărît să facă. Pînă atunci îl roagă să țină pe loc oastea regală cu toate puterile pe care le are. Apoi, Vuciu tace. Mihai însă, văzînd că nu mai spune nimic, murmură:

— Doamne, cît ne era de aproape izbînda! De ce ai dat pasul acela rău? Și nici nu ne îngădui să-i cinstim cum se cuvine sfîrșitul?

Nici el nu-și dă seama dacă întrebarea mai scrîșnită între dinți a spus-o cu cuvenita pioșenie creștinească a împăcării în fața sortii, sau ca o răzvrătire împotriva unei nedreptăți strigătoare la cer. Își șterge pe furis o amară lăcrimare, încearcă să-și înăbușe plînsu. Sîcîit de nenorocitul acela de „pas greșit” care i s-a înfipt în minte ca un cui înroșit, se înfierbîntă iarăși înțelegînd din spusele lui Vuciu ce bine mergeau toate, pînă la neașteptata lui cădere. Ruperea aceluia picior blestemat de cal s-ar putea, ca în locul înălțării spre care pluteau, să le pricinuiască frîngerea propriilor lor gîturi. Liniștindu-se, trece la dezvăluirea întregii lui zbateri de cînd oastea regelui, în vederea pedepsirii lui Litovoi, și-a pus piciorul pe pămîntul românesc sau transilvan, cum au început să-i spună cei care-s așezați în pusta ungară. Cît s-a mai bucurat socotind că atins ținta de a-i ușura lupta lui Litovoi prin aducerea grabnică înapoi a oastei regale. Răscoala pe care a sprijinit-o l-a silit pe Ugrinus să părăsească cîmpul de bătaie, fără să mai dea lupta hotărîtoare. Cum să nu-și iasă din fire cînd se gîndește că, dacă nu era „pasul rău”, Litovoi fost viu. În locul lui ar fi zăcut în pămînt Ugrinus, că teafăr, după cum îi spune că s-a repezit Litovoi la el, n-ar mai fi scăpat, nici dacă avea pavăza diavolului în față. Și atunci, prin pacea care s-ar fi încheiat, vechile libertăți pentru care au luptat și cei aflați în Amlaș și cei de aici, de pe Mureș, ar fi fost iarăși întărite. S-ar putea spune că a rămas în locu-i Bărbat. Ce, el nu-i la fel de bun ca Litovoi? Nu zice nimeni că nu. Dar pînă să se dreagă „greșitul pas” s-a pierdut timp și acesta i-a îngăduit regelui și lui Ugrinus să și-l schimbe pe al lor și să vină aici. Împreunați răsculații mureșeni nu-i vor putea opri.

Întîmplările care urmează întăresc această întunecată prezicere a lui Mihai. Românimea și săsimea de pe valea Mureșului este despăcată în două, împinsă în pădurile de pe lături, iar oștirea de sub îndrumarea personală a lui Ladislau pornește în jos, spre Orăștie și Deva. Între timp

sosește și Bărbat cu partea de oaste pe care a putut-o căra cu el peste șeile Cîndrelului și Surianului. Întîlnirea dintre cei doi prieteni are loc la Strei, în casele cneazului Jurca. Sînt adunați acolo toți cnejii, juzii, căpeteniile de cete și moș Sevăr cu Cornel. Știu cu toții de tăvălugul care vine asupra lor, dar au credința că nu le lipsește puterea să-l proptească în fața dealului Uroiului și să nu-l lase să se urnească pe Strei în sus. Pîlcurile lui Mihai, îngroșate cu răsculații de pe Mureș aduși de moș Sevăr, au fost întărite pe rîndul al doilea cu oștenii lui Bărbat mai puțin cunoscători ai locurilor. Toți sînt de părere că lui Mihai trebuie să i se încredințeze îndrumarea apărării. Bărbat este lăsat liber să poată relua legătura cu ai lui de acasă. Chiar nu i-ar strica un drum pînă la așezarea de pe Jii ca să-i tragă pe cei rămași în Loviștea pînă dincoace și să-i așeze pe Dealul Babii ca străji ai pasului Vîlcanului. Dacă oastea regală va apuca să-l treacă, dusă va fi pe rîpă „căruța” lor românească și scoasă pentru cine știe cîtă vreme din rîndul celor care însuflețesc drumurile lumii.

Reîntors sus pe culmea Cărpinișului, Mihai urmărește pe moș Sevăr cum coboară coasta cu pasu-i vioi ca să ajungă la Bîrcea, unde sînt adunate celelalte căpetenii ale obștiilor încă nefărîmițate de puterea nobiliară de pe Mureș. După ce-l pierde din vedere parcă îl apucă un simțămînt de șovăială în privința viitorului. Ce bine ar fi fost dacă o avea pe Armina mai aproape ca să aibă cu cine să-și schimbe gîndurile. Îi este însă de ajuns să privească înălțările albăstriei ale Retezatului ca s-o simtă cît îi e de aproape prin viața pe care o dă cetății. De la aceasta, ca dintr-un caier, pornesc firele care împînzesc țara. Sînt ca niște vine care răspîndesc curajul și încrederea în ziua bună de mîine. Cît de legat este și el, prin această împînzire, de adăpostul unde se află nepoții, nora și fata. Dacă își coboară privirea mai aproape, jos, pe Strei, găsește fără greș locul unde este Sandrin, nădejdea lui, și Marcu Cînda, ginerele său nedorit, dar parcă totuși, după cîte i se pare, cioplit mai mult după voia lui decît după cea a lui Cînda, tatăl său. Alături e Lie gata să sară la orice chemare a sa. De cîți ani oare sînt legați unul de altul? Ehei, de mulți și să dea Domnul ca șirul lor să tot crească.

Cei dragi ai lui, „ostașii”, precum și toți cei din țară îi sînt atît de apropiați și-l întăresc prin sprijinul lor.

Primejdia se ridică dinspre Mureș. Acolo colcăie necunoscuții, dușmanii, cei care vor să-l supună. Simte că dacă nu vor izbuti să-i stăvilească se vor strădui să-l nimicească. Ca să fie bine limpezită starea în care se află mai are de făcut o socoteală. Trebuie să cîntărească puterea care îl amenință și cea pe care o are, dar mai ales cum poate folosi apărările naturale venite în ajutor. Cîți lănceri, cîți arcași, cîți sulițași, cîți ghiogari și cîtă strînsură are el și cîți dușmanii. Mai mult, cîtă-i călărime și cîtă-i pe jos. După cîte a izbutit să afle de la iscoade, și anume de la cele mai de seamă, bunii lui prieteni Nicolo și Domenico, care în această împrejurare grea s-au abătut pe la el, Ladislau, mîndrul rege al

Ungariei, le-a făcut o „cinstire” deosebită scoțându-i în văzul lumii care-i cunoaște ori a ajuns, cu acest prilej, să-i cunoască. Cinstirea stă în faptul că pentru a-i aduce la „ascultare” a venit cu oastea cu care l-a înfruntat și pe Ottokar, regele Boemiei. Chiar dacă a mai pierdut ceva din ea, întăririle aduse de Ugrinus, principele Transilvaniei, o sporesc simțitor. Iată-i astfel ajunși pe aceeași treaptă a puterii ostășești cu regii care se strîmbau cu scîrbă și rîs cînd auzeau de ei.

Mai este ceva ce din nefericire nu știe Mihai și care i-a scăpat din vedere. El nu privește decît coborîșul pe Mureș, pe unde au venit întotdeauna oștirile regale de cînd au început cotropirea pămîntului românesc. De data asta, oastea pe care o mai are Ladislau, scăpată de grija cumanilor, sîrbilor, slovenilor și croaților, urcă spre el, dinspre Arad. Cu aceștia a greșit socoteala.

Dar nu avea pe nimeni împrejurii ca s-o îndrepte. Sub ochii lui, oastea regală venind de la Alba Iulia ajunge în cîteva zile la Deva și, după ciocniri sîngeroase și hărțuiri păgubitoare, izbutește să despresoare cetatea. După aceea se revarsă chiar la picioarele sale pe valea Cernei și înfrînge dîrza apărare a lui moș Sevăr de la Hunedoara. El a și pierit acolo. Cornel i-a adus jalnica veste. Acesta nu-și iartă că l-a ascultat cînd l-a trimis după ajutoare, cu scopul vădit ca să-l îndepărteze de prăpăd. Acum nu are altceva de făcut decît să-i cinstească numele înăsprind lupta. Urmează cîteva zile de liniște în care puhoiul oștirii regelui crește, crește întruna. De-abia acum vede Mihai că el sporește mult mai mult decît pot să-l umfle cei coborîți pe Mureș și își dă seama că pot veni și din jos de Deva. Dar e prea tîrziu s-o mai spună altora. Ține pentru sine întreaga îngrijorare născută de această neprevăzută primejdie.

Răgazul pe care nădăjduiește să-l aibă ca să caute ieșirea cea mai lesnicioasă din încurcătura în care-i pus este repede tăiat. Un oștean sosit în goană din partea cneazului Jurca îl vestește că-i așteptat la Strei de către o solie regală în frunte cu castelanul Iosif. Coboară nu prea grăbit ca să-i facă pe trimișii regali să creadă că nu se află prin apropiere. Castelanul îi cere să se alăture oștirii regale, căreia urmează să-i înlesnească trecerea peste munte înspre țara Litua. Nu are alt răspuns de dat decît că nu cunoaște o astfel de îndatorire. Știe doar atît că pentru apărarea pămînturilor și drepturilor sale, dacă acestea îi sînt încălcate, regele-i îndatorat să-l apere în schimbul veniturilor și foloaselor pe care le are de la el. Ori aici nu-i vorba de apărare, ci de încălcare. Oricît încearcă solii să-l facă să înțeleagă că-i înspre binele său să treacă de partea regelui, nu primește. Nu socotește că Bărbat, aflat acum în țara sa, Litua, cotropește stăpîniri regale. Dealtfel, după cum este pe deplin încredințat, acesta nu rîvnește la pămîntul hațegan, ci se mulțumește cu al său de peste munte. Așa stînd lucrurile nu va îngădui nimănui să intre în țara sa. Nici chiar regelui, căruia învoiala dintre ei nu-i dă nicidecum acest drept de trecere. Dacă totuși îndrăznește, Mihai îl va socoti ca pe orice dușman și-l va întîmpina cu arma în mînă.

Față de dîrza lui împotrivire, castelanul trece la amenințări. Știe el că nu-i străin de tulburările de pe Mureș și arderea bisericii din Pestiș. Bine că își dă în sfîrșit arama pe față! O să-i pară rău că nu-l ascultă. Îi vorbește doar ca prieten, care nu vrea ca armele să-i hotărască soarta. Dacă vede că n-o scoate la capăt cu el pleacă înfuriat. Regelui nu-i vine să creadă spusele comitelui. Ar fi vrut să-și scutească oastea de această ciocnire deloc surîzătoare prin niște locuri tare neprimitoare. Dar n-are ce face și hotărăște ca intrarea în valea Streiului, înspre țara Hațegului, să fie începută chiar din dimineața următoare.

Pornirea se face puțin după răsăritul soarelui. Încetul cu încetul se încheagă înșiruirea care urmează drumul ce duce spre așezarea cnezială a lui Jurca de pe Strei. Mihai a rămas pe loc după plecarea soliei regale în frunte cu castelanul Iosif. Nici nu s-a pus oastea regală bine în mișcare, că el a și aflat că vine în pas de voie, ca și cînd ar merge de la un popas la altul pe un drum lung pe care-l are de făcut. Cei din frunte, mai subțiați, cum se întîmplă cu oștirile numeroase, sînt lăsați să treacă de pîlcurile lui Sandrin și Nandra și dați pe mîna celor ale lui Marcu, care, fără multă bătaie de cap, le sugrumă. Cînd sosește însă partea îngroșată a șerpuitoarei înaintări a oștirii regale, arcașii încep să-și dovedească măiestria. Cu aceasta, crîncena bătălie, pentru cucerire din partea lui Ladislau și de apărare de către Mihai a țării Hațegului, este dezlănțuită.

Încep zile grele și pentru unii și pentru alții. Încurcătura pentru oștirea regală este pricinuită de faptul că nu se poate desfășura și nu-și prea vede dușmanul. Cam bate pasul pe loc.

Regele își dă seama că se află în fața unei apărări foarte bine orînduite. Ca să-și scutească oastea de pierderi, pentru a căror refacere îi lipsesc banii trebuincioși, mai face o încercare de împăcare cu Bărbat. Vrea ca acesta să asculte glasul înțelepciunii, după cîte spune solia, care de data asta îl are în cap pe Petre, noul comite de Hunedoara, înscăunat doar de cîteva zile. Mihai îl trimite în plină noapte în sus la Dealul Babii, cum îi spune comitelui, dar de fapt îl trimite pe dealul Orlea. Acesta îl primește la lumina făcliilor. Ajunși față în față, se măsoară cu privirile, de parcă ar fi vrut să se cunoască bine unul pe altul. Comitele este cel care începe, spunînd dorința regală:

— Maiestatea sa regele îți cere să i te înfățișezi ca să-ți mărturisești vinele. El te va ierta. Poți avea încredere în dreptatea și înalta sa bunătate. Uitate vor fi toate săvîrșite de tine și de ai tăi. După reîntărirea drepturilor coroanei și împlinirea pagubelor pe care i le-ai pricinuit, pacea și prietenia vor domni din nou între ea și tine.

— Dacă maiestatea sa vrea cu adevărat să-mi fie și să-i fiu prieten, stare din care n-are decît de cîștigat în apărarea lui de dușmanii de pe Dunărea de jos, atunci să mă lase să-mi văd de necazurile mele. El a pornit războiul, el să-l oprească și pacea va domni între noi.

— Maiestatea sa s-a dovedit foarte îngăduitoare cu neamul tău. Nu întinde prea mult coarda. Îl silești să-și uite această mărinimoasă

bunăvoință.

— Decît s-o plătesc cu un preț atît de scump, mai bine mă lipsesc de ea!

— Înseamnă că-i nesocotești vrerea. Nu te pripi, Voievoade! Maiestatea sa are răbdare, gînduri și simțăminte de împăciuire.

— Da, dar vrea și îngenunchere, ascultare, mărturisirea vinilor și mai ales întoarcerea de unde am plecat.

— Da și nu-i firesc să vrea asta?

— O fi, dar din păcate nu pot să i-o împlinesc eu. Ce te miri, comite? Am și eu vrerile mele. Să fiu liber și cu voievodatul de sine stătător. Să nu se amestece nimeni în ceea ce socotesc că-i bine să fac în el. Spune-i toate acestea maiestății sale și sînt încredințat că dacă-i drept și bun mă va înțelege!

— Îi voi spune, dar mi-e c-o să-ți pară rău mai tîrziu că nu l-ai ascultat. Aș fi vrut să te am prieten mai ales că îți sînt vecin.

— Cine poate ști?

— Armele vor vorbi.

— Nu numai ale voastre!

— Bineînțele, Voievoade!

După înclinările de despărțire comitele coboară Streiul, iar Bărbat urcă înspre adevăratul Deal al Babii, unde-și are oastea, în mare parte refăcută. Cu această întîlnire se pare că orice cale de înțelegere este tăiată.

Atacul oastei regale nu întîrzie să se dezlănțuie de îndată ce regele află împotrivirea lui Bărbat de a i se supune. Primele ciocniri sînt deosebit de sîngeroase și izbînda spargerii acestei prime porți a țării ori a refacerii ei îi înșeală cînd pe unii, cînd pe alții. Seara învăluie însă îngrozitoare mormane de trupuri de oameni și cai sfîrtecați în fel și chip.

Printre cei greu loviți se află și Sandrin. De-abia a putut Nandra să-l tragă mai deoparte să nu fie zdrobit de rostogolirea dăinată a luptei. O lance dușmană i-a frînt mîna. Acum, împreună cu ceilalți răniți, este purtat înspre Hațeg.

A doua zi oastea regelui izbutește să desfacă poarta ținută închisă cu atîta strășnicie de Sandrin și Nandra în prima zi. Lărgeste spărtura și înspre prînz pătrunde pînă la întăriturile așezării cneazului Jurca. Printre cei căzuți se află și Marcu, ginerele său. Mihai pune să sune din toate cornurile chemarea pîlcurilor aflate în așteptare pe dealurile de pe laturile văii Streiului. Năpustirea fulgerătoare a acestora mătură totul din fața lor și cînd se împreună, pe înserat, oastea regală este împinsă iarăși cam pe acolo de unde a plecat. Comitele Petre, care a primit sarcina să deschidă drumul, spumegă de furie pentru atît de neașteptata dare înapoi. Socotește că dacă ar fi izbutit să frîngă acest blestemat prag, ajunsu-i la Dealul Babii nu i-ar fi fost decît ca un salt voinicesc, după cîte își amintește că-i de aproape din noaptea cînd ca sol regal l-a întîlnit pe Bărbat. Cheamă în ajutor pe unchiu-i, magistrul Gheorghe, care mai

șchioapătă de pe urma răniilor suferite în bătălia din Amlaș. Acesta, după ce se lămurește la fața locului, cere îngăduința regelui ca să-i dea un răgaz de o zi pentru a ataca dintr-odată din mai multe părți, învăluind de pe culmi pe apărătorii din vale.

Ciocnirile de pe lunca Streiului își trimit răsunetele dureroase pînă sus în adăposturile din munte unde sînt purtai cei răniți de către bătrîni, femei și copii, fără să țină careva seama de greutatea drumului. Cînd își vede Armina în ce stare îi este adus feciorul, rămîne pentru o clipă ca pierdută, crezîndu-l, după cît este de galben și înțepenit, că este fără de suflare. Se dezmeticește repede de cum pune mîna pe el. Uită împunsătura avută inimă la prima-i vedere și-și stăpînește tremurul mîinilor cînd îi cercetează rănile. Fără să-i scape vreo lacrimă trece la spălarea și oblojirea lor. În sfîrșit, îl simte întors la viață. Cu ajutorul Mezincii îl duce sus și-l așază în patul unde cine știe cît va fi silit să rămînă ținut și trece grabnic la ceilalți care au nevoie de ajutorul ei. Seara, cînd pică de oboseală, n-o lasă să doarmă o altă frămîntare decît aceea a sănătății copilului ei și anume cum îi va spune Voichiței nenorocirea care le-a lovit pe amîndouă. Fără să se mai poată stăpîni, lasă plînsul să-și ia toate vămile. Micul Mihăiță, rămas cu ea în lipsa Voichiței care-i dusă la stîna Petrile din munte, cînd o vede că plînge încearcă s-o potolească și s-o mîngîie. Dacă o vede că tot lăcrimează începe să scîncească. Într-un tîrziu se ostoiesc amîndouă plînsurile și somnul pune stăpînire peste ei.

Magistrul Gheorghe nu irosește în zadar ziua de răgaz îngăduită de rege. Își împarte oastea în trei părți, cam așa cum și-a pregătit și Mihai apărarea. După ce s-a lămurit bine asupra slăbiciunilor apărării lui Mihai, îl atacă în față cu grosul oastei. Totodată trimite călăreți atît pe valea Cernei cît și pe cea a Grădiștei, Aceștia pot cu ușurință ieși mai sus de Strei. În primejdie de a fi învăluit, Mihai își trage pîlcurile spre Orlea. Oricît vrea Bărbat să-i sară în ajutor, nu-l lasă. El trebuie să aibă ultimul cuvînt de spus. Numai așa pot recîștiga tot ce au pierdut și vor mai pierde. Îl ținutește pe comitele Petre sub poalele Orlei. Spre neazul său însă, cneazul Mărilă Pogan îl încunoștințează că nu mai poate ține pe loc pe comitele Timișoarei venit cu oaste multă și proaspătă pe valea Bistrei. Nu mai are ce face și părăsește Orlea, apoi Hațegul și se trage pe culmea Lupoanei înspre cetatea Colțului. Aici își unește oamenii rămași cu cei ai lui Pogan și se rînduiesc pentru apărarea cetății. Oastea lui Ladislau, întărită și cu cetele aduse de comitele Timișoarei, cuprinde toată țara. Doar muntele rămîne în stăpînirea lui Mihai. Grosul oastei urcă în sus, pe Strei, pînă ajunge în fundătura Barului. Sus pe coasta Dealului Babii este înfipt Bărbat. Oricîte încercări face magistrul Gheorghe nu izbutește să-l cîntească. Magistrul tună și fulgeră revărsîndu-și furia asupra nepotului său, comitele Petre, pe care-l face neputincios și mocăit. Spumegarea-i crește cînd aude de încurcarea comitelui Timișoarei între ostroavele Rîului Mare unde cneazul Mărilă Pogan îl joacă după pofta sa. Trece el în fruntea oastei de la Bar și pe comitele Petre îl trimite în ajutorul comitelui

Timișoarei. Ei trebuie să cucerească și cetatea Colț de a cărei însemnătate în îndârjita apărare a hațeganilor și-a dat în sfârșit seamă. Totodată, întetește încercările de a lua Dealul Babii. Oștenii-i însă se zbat ca peștii pe uscat în fața puterii de nepătruns a lui Bărbat. Cel puțin de l-ar putea prinde cei doi comiți pe Mihai. Ar avea atunci în mîna lui puterea de a-l face pe Bărbat ca în schimbul libertății acestuia, să cadă la o împăcare folositoare atît lui însuși cît și regelui. În același timp această războire, care i-a mîncat sufletul, i-a stricat sănătatea și i-a pătat faima de priceput oștean, s-ar încheia spre binele și mulțumirea tuturor.

Numai că la fel de nenorocos se dovedește și comitele Petre. Oricîți oameni aruncă în luptă nu se poate apropia de măgura cetății. Grindini de săgeți, sulii și securi le taie calea ori de cîte ori reînnoiește încercarea. Nu poate însă ca această îndîrjire să țină pînă la nesfîrșit. Apărătorii se văd siliți să dea înapoi cînd comitele Timișoarei, fără să mai țină seama de pierderile pe care le suferă, străpunge apărarea lui Mărilă și pătrunde pe Rîușor în sus, pînă sub cetate. Cam aceeași răsturnare o izbutește și comitele Petre dinspre Nucșoara. Lui Mihai nu-i rămîne altceva decît să se închidă în cetate cu puținii ostași care i-au mai rămas în stare să lupte, din măcinarea grozavă care ține de atîta amar de vreme. Comitele Petre, văzîndu-se sub zidurile atît de bine ferite chiar și vederii din cîmpiile de jos, nu slăbește deloc atacul, dar apărarea celor dinlăuntru se ține bine. De cum se apropie de primele întăriri, împrôșcări necruțătoare de săgeți îi silesc pe ai săi să dea îndărăt.

Cei din cetate își închină toate puterile grijei cum s-o apere. Femeile se alătură bărbaților și trag alături de ei în orice îndrăzneț strecurat înspre poalele apărărilor. Armina este în fruntea lor. Săgețile ei nu-și prea greșesc ținta dacă ostașul nesocotit intră în bătaia arcului pe care-l mînuiește ca un desăvîrșit arcaș. Nici la aruncarea sulitei nu se face de rușine. Încît seara cînd Mihăiță o întreabă „cîți, bunică?” degetele-i arată mai mulți decît știe el să numere.

Dar nici cei doi comiți nu se lasă și împînzesc fața măgurii cu trăgători aleși unul și unul. Strecurați printre stînci și mărăcinișuri izbutesc să răzbată în prima curte. Celor din cetate nu le mai rămîne timp pentru închis ochii nici noaptea. Cu toții și toate sînt cățărați în scobirile zidurilor cetății. Tupilați pe după stînci și mărăcini, ostașii regali mai izbutesc să prindă cîte unul din apărători ori apărătoare în şuieratul săgeții nimerită tocmai în fărîma de deschizătură tăiată în zid. Poate și ei sînt mirați că de cele mai multe ori aud vaiete de femeie înfiorînd prăpăstiile.

Stoarcerilor de peste zi a puterii li se adaugă amărăciunea jalnicelor despărțiri noptatice de trupurile neînsuflețite lăsate să cadă în golul clențuros. Cît îi înfurie, peste toate celelalte, blestematele păsări de pradă care din tot muntele și-au mutat hăituirile aici și se rotesc ca niște cobe. După încercări zadarnice de pătrundere în cetate, care sleiesc nu numai pe cei din afară, ci și pe ce dinlăuntru ei, Mihai și Armina rămîn uimiți de liniștea care se așterne într-o bună zi. Îi văd pe atacatori că se retrag

înspre adăposturi mai primitive. Și nu după mult timp, spre mirarea lor, se ivește o solie. Este lăsată să se apropie atît cît trebuie ca să se facă auzită:

— Predați-vă, că voievodul Bărbat a fost prins! Așteptăm răspunsul vostru pînă mîine dimineață la răsăritul soarelui.

Uluiți de vestea primită, cei din cetate sînt hotărîți să nu se predea în nici un caz chiar dacă Bărbat este prins. Trebuie însă să afle neapărat care-i adevărata stare de lucruri în țară. Rupti cum sînt de ea nici nu-și dau seama care-i cea mai potrivită cale pentru ieșirea din răscrucea în care se găsesc. Cîtă vreme erau prinși în focul luptei nu-și puneau astfel de întrebări. Acum însă, scrutînd zarea din turnuleț, se frămîntă ce este mai bine să facă. Pînă la urmă, Mihai socotește că nu are altă cale decît să se strecoare din cetate, ca pe cărările ferite din munte să ajungă la Dealul Babii. Armina își dă seama că este singurul lucru pe care îl are de făcut. Așteaptă doar să se întunece bine, să nu cadă în vreo plasă întinsă de dușmanii care nu se poate să nu aștepte din partea lor la o astfel de încercare deznădăjduită. Prinși de pregătiri, nici n-au băgat de seamă căderea serii. Socotindu-le pe toate încheiate, se așază puțin ca să se odihnească și să se sfătuiască înainte de plecare.

Cînd, deodată, aud deslușit că vine dinspre întunecimea prăpastiei unde, în fund, vîjiie Rîușorul, cunoscutul cîntat de buhă ca semn că cineva vrea să intre în cetate și cere să fie ajutat. Aplecați peste o ieșitură a stîncii se zbat să pătrundă negreala de sub ei. Nu pot însă să deosebească ceva. În schimb prind un „aici”, „aici”, foarte lămurit. Cineva trebuie să fie agățat de vreun cleanț și nu mai poate urca. Caută repede niște funii.

Răsfirați pe zidul cetății și la ferestre, vîntură funiile lăsate peste prăpastie. Fiecare este cu sufletul la gură. În sfîrșit, Mezinca șoptește „trage cineva”. Mihai și eu Lie fac cîteva semne prin scuturarea funiei strigînd „apucă bine”. După un scurt răgaz încep să tragă cu putere. Cu multă greutate izbutesc să-l tragă sus pe cel care s-a înnodat cu nădejde de funie. Se prăbușește de cum trece marginea tăioasă a stîncii. Cînd îl întorc pe față văd că-i Nandra. Este plin de zgîrieturi și cu vinele umflate gata să se spargă de atîta încordare. Fără să mai stea pe gînduri, Armina ia o găleată de apă și i-o azvîrle peste cap. Buzele căscate, bine umezite, încep să se miște. Frecat cu oțet și scuturat întruna, Nandra se freacă la ochi să se lămurească unde-i:

— Nu ești pe cea lume, nepoate! Ai izbîndit să ajungi în cetate!

Dezmeticit, începe să vorbească de-a dreptul despre ceea ce-i fierbe pe toți:

— Regele Ladislau i-a mai trimis o solie voievodului Bărbat că vrea să se înțeleagă cu el și să facă pace. L-a poftit la el, în cetatea Devei. A jurat că-i lasă liberă întoarcerea dacă nu se împacă. Voievodul a primit ca să mai oprească din vărsarea de sînge. De cum a coborît însă Dealul Babii, comitele Petre, cu care v-ați chinuit și pe aici, în loc să-l primească cu

cinstea cuvenită, după cum suna solia regelui, furios că voievodul Bărbat rîndul trecut n-a vrut să-i primească tîrgul, a sărit la el. I-a legat oamenii și pe el l-a socotit prins. Cît pe ce să-l omoare. Așa stau lucrurile. Eu de-abia am scăpat din mîna lui. Oamenii nu știu ce să facă. Se împrăștie dacă nu-i nimeni să-i țină în mînă. Ce ne facem unchiule?

— Luptăm înaintea! În frunte cu mine!

— Dar cum oare? Noi sîntem aici. Cum putem ajunge la ei?

— O să vezi! Acum du-te și te odihnește. Ai puțin timp să te întărești. Nu-l pierde! Dați-i tot ce-i trebuie. Hai Armina să vedem amîndoi ce avem de făcut.

Ajunși în odaia lor, se așază alături pe pat, el cuprinzîndu-i cu brațul umerii a sprijin. Simte că această alăturare l-a ajutat întotdeauna în agerimea minții și dreptatea hotărîrii.

— Armino, vei putea tu să ții piept singură, doar cu femeile tale, dușmanilor care ne-nconjoară?

— Voi putea, Mihai!

— Oricît mă doare inima, că știu în ce împrejurare grea te las, trebuie să plec. Nici unul dintre cei care rămîn aici nu te poate ajuta, dimpotrivă, tu trebuie, răniți cum sînt, să-i ajuți.

— Nu te gîndi la mine. Eu sînt la adăpost. Tu ce vrei să faci?

— Să ies cu ultimii mei oameni prin ascunzătoare și să iau locul lui Bărbat în fruntea celor rămași.

— E singurul lucru ce-l ai de făcut. Altă cale nu avem deschisă. Ai grijă de tine, că eu mă voi descurca aici.

— Să mergem să-l văd pe Sandrin înaintea de plecare.

Sandrin, care este tot oblojit pe partea stingă a trupului, sub îngrijirea Voichiței și a Arminei, s-a mai înzdrăvenit și se mișcă prin încăperea ca să-i scutească pe ceilalți să-și piardă vremea cu el. Ba mai împinge cîte un vas cu apă sau întinde o haină celor mai rău loviți ca el.

— Sandrine, eu plec, să ai grijă de mama!

— Voi avea, tată! Pleacă liniștit!

— Rămîneți cu bine!

Dă mîna și cu ceilalți îmbrăbătîndu-i. Apoi se duce cu Armina în sala mare. Își cheamă oamenii și le spune:

— Pregătiți-vă! Plecăm chiar acum să ajungem fără de nici o întîrziere la Dealul Babii. Cobor de îndată vă iau. Lie, să fie gata toți la timp!

Scurta lor îmbrățișare le potolește tulburarea. Se simt ca după o slujbă dinainte orînduită. Deschid intrarea ascunsă de iconostas. Aprind lumînările și-l cheamă pe Lie cu oamenii. Aceștia pășesc codindu-se în odaia voievodală. Cu lumînarea în mînă, intră unul după altul în strîmta săpătură ce duce spre inima muntelui. Un ultim semn și lespedea se lasă peste ei. Armina împinge iconostasul la loc și pune cheia raiului, iarăși, în mîna sfîntului Petru. Este liniștită, împăcată cu gîndul că totul merge bine.

Dimineața, soarele nici nu-și înalță bine fața-i lucitoare și solul oastei regale bate-n poartă după răspuns. Cînd aude „nu-ul” foarte răspicat spus

de un glas îngroșat să pară bărbat, trage o înjurătură și o amenințare de s-ar fi tremurat și munții dacă le-ar fi putut înțelege. Încep zile lungi de hărțuială în care atacatorii pătrund pînă sub zidurile cetății dar apărătoarele, cu toată istovirea lor, izbutesc, cu puterea deznădejdei, să-i alunge. Armina este întruna însoțită, ca de niște umbre îngemănate ale ei, de Grina și Voichița, cînd se află sus, pe zidul de apărare. Altfel Voichița are în grija ei răniții, iar Grina, gospodăria cetății. De cîte ori nu li se pare că totul se prăbușește și că din afară vor izbuti să pătrundă în cetate. Pînă la urmă apărarea lor îndîrjită îi înspăimîntă și-i silește să dea îndărăt. În aceste clipe îngrozitoare pînă și răniții se tîrăsc trăgînd c-o mîna ori aruncînd bolovanii gata pregătiți pentru cei ce se strecoară sub ziduri. Și clipa socotită ca ultimă se preface într-alta de ușurare. Sînt toate slăbite. Neodihna le brăzdează fețele. Nici una nu se plînge însă și nu se dă înapoi de la treburi pe care altă dată le socoteau bărbătești și nici nu îndrăzneau să se apuce de ele.

Într-o dimineață, după atîtea zile de chin, oștenii regelui încetează asaltul și încep să coboare valea Rîușorului. Ele însă continuă pînda, neștiind ce se întîmplă. Le e frică de vreo capcană. Dar pînă la urmă despresurarea se adeverește.

21. RĂSCUMPĂRAREA

Pe măsură ce se depărtează de tainița cetății, Mihai și însoțitorii săi pătrund tot mai greu pe strîmta săpătură, ca de sobol, făcută în măruntaiele muntelui. Nu se vede nimic. Lumînările și opaițele mai mult îi orbesc decît le deschid calea. Sînt nădușiți de mersul pe brînci în aerul îmbîcsit de mucezeală. Din cînd în cînd îi mai răcorește cîte o boare pătrunsă prin crăpăturile anume făcute pentru primenirea aerului. Se lovesc întruna de colții pînditori din toate părțile. Mihai ține înspre spate opaițul pe care-l duce sa să poată sfredeli cu vederea, cît mai departe, rotunda scobitură. Celorlalți nu le lăsa altă grijă decît să-l urmeze. Îl trec fiori, prefăcuți în sudoare rece, ori de cîte ori se ivește cîte o cotitură. Cum se va descurca dacă vreo cădere de stînci le taie calea? Își face fel de fel de socoteli, cum ar putea, de-i va fi dat s-o pățească și să nu izbutească, să iasă pe coasta prăpăstioasă. La întoarcere însă nu se gîndește. Cu orice preț trebuie să răzbată. Picurările spărturilor încep să se facă lipicioase. Neplăcute prin năclăirea cu care îi umplu palmele și mînjesc genunchii și binefăcătoare prin stropii ca de gheață care-i răcoresc creștetul înfierbîntat. Încep să-i țiue urechile. Uită să mai cerceteze întortocherile și se afundă, cînd mirat de iscusința celor care s-au gîndit la o atît de potrivită ieșire din cetate, cînd mîniat că au lungit-o atîta. Pornit pe astfel de gînduri nu-și mai păzește opaițul și o boare trimisă de o țîșnire de apă din pumnii strînși de piatră ai muntelui îi stinge flăcăruia. Rînd pe rînd se duc și micile lumini ale mucurilor rămase din lumînările celorlalți, lăsîndu-i în bezna cea mai cumplită. N-are încotro și îndîrjit reîncepe tîrîșul pe pipăite căutînd să recîștigel timpul pierdut. Numai că o izbitură în cap îl face să geamă. Duce mîna la frunte unde dă peste un cucui crescut iute ca oul de porumbel. Scrîșnește din dinți și își stăpînește durerea pipăind bolovanul colțuros care le închide drumul. Pînă aici le-a fost. De ceea ce s-a temut n-a scăpat. Săpătura-i înfundată! N-au nici loc să se opintească mai mulți ca să încerce o rostogolire a pietroiului. Boarea care i-a lăsat în întuneric se simte din nou, parcă mai întărită. Trebuie să fie o scăpare prin gaura pe unde se strecoară. Cere o suliță și împunge marginile săpăturii. Sulița pătrunde. O ridică. Lemnul cozii pîrîie, dar și bolovanul se clatină ca un ou. Se trage și Lie. Înghesuți pînă la înăbușire cu Nandra peste ei, împing cu umerii sulițele împlîntate sub piatră. Aceasta se rostogolește ușor. Răsuflă ușurat. Se strecoară prin deschizătură și rămîne o clipă nedumerit. Se poate? Chiar au ajuns la capăt? Se scoală în picioare și se dă la o parte să le facă loc și celorlalți,

glumind:

— Ați văzut cum au dres moșii noștri să nu se mai ostenească să-și stingă opaițele la capăt? Isteți oameni! Ce ziceți?

Nu mai așteaptă răspunsul și, la slaba lumină a lunii, ajutat de ceilalți, așază bolovanul la loc. Iese afară și se pomenește sub știuta duruitoare a Rîușorului, cam în dreptul vârfului Ascuțit. De aici, calea le este deschisă, cu toată greutatea ei, căci trebuie să străbată Retezatul de la un capăt la altul. Și tocmai fiindcă au atîta de mers, după ce se dezmoțesc cu apa rece a Rîușorului, o pornesc la drum bărbătește. Mihai vrea ca zorile să-i prindă sus, pe curmătura dintre capătul Lolaiei și vârful Strugari, ca să iasă la stîna de pe valea Pietrile. De cum îi văd, oamenii îl întâmpină bucuroși:

— Dac-ai venit, Voievoade, se întorc și vremurile cele bune de mai ieri! Să ne fii sănătos!

Lui Mihai îi crește inima cînd i-aude. Nu-i puțin lucru să aibă dovada că încă-i vie în toți încrederea în îndreptarea vremurilor și în faptul că el este cel care o va aduce. Cu toate că istovirea li se vede pe față, nici unul nu trage la odihnă. Se schimbă de hainele înnoroiate și sfîșiate. Iau cîteva îmbucături în fugă și sar pe cai. Li se par tare lungi cele șapte praguri ale văii Pietrile. Totuși, iuți de picior cum sînt, o dată cu apusul soarelui, bat și ei la poarta Bucurei, iar cînd se aprinde luceafărul poposesc la stîna de la gura Bucurei. Aici, după ce-și astîmpără repede foamea intră cu toții în împărăția viselor. Dimineața întâmpină răsăritul pe șaua plaiului Mic. Prînzesc și schimbă caii la stîna „La fete”, unde Mihai se desfată cu plăcuta afinată pregătită de băcița Iconia, pe voia lui și a Arminei.

Seara poposesc în Cîmpul lui Neag. Mihai pică de-a dreptul peste un sfat ostășesc al căpeteniilor oștirii lui Bărbat. Sosirea lui este primită cu chiote de bucurie. Niculaie, Văsiluț, Vuciu, Albu de pe Argeș, toți îl poftesc să ia locul de frunte. Jumătate din grijile lor le socotesc risipite, după cum reiese din spusele bătrînei căpetenii a taberei de pe Jii, Niculae:

— Bine ai venit, voievoade Mihai! Ne-a sosit căpetenia care ne lipsea în aceste împrejurări. Cînd vor auzi de tine, oamenii se vor strînge iarăși în jurul nostru și vom putea închide drumul muntelui!

Pe lîngă atîtea nopți, ce mai înseamnă încă una nedormită? Mai ales una ca asta, în care Mihai află că puterea lor este slăbită, dar nu sfărîmată. Au atît cît le trebuie pentru ca și vorba lor să aibă „greutate” cînd se hotărăște pacea. Acest fapt se cere adus cît mai curînd la cunoștința egelui, ca Bărbat să nu se simtă singur și slab în fața lui.

Spre norocul lor, chiar a doua zi fac această înștiințare. Mereu neastîmpăratul comite Petre, crezînd că Bărbat a lăsat în urma lui doar cete răzlețe în plină risipire se gîndește că nu i-ar strica să vie în fața regelui cu „ploconul” deschiderii drumului spre pasul Vîlcanului. Cu acest gînd împărtășit și magistrului Gheorghe, care-l sprijină din toate puterile, fiindu-i doar nepot de soră, își strînge cetele în jurul Livadiei. Mihai, care de-abia apucase să se întindă și el puțin, se pomenește chemat de un

fecioraş să vină degrabă spre Crivadia, că oastea regală se pregăteşte pătrundă spre satul Petros.

Fără să se mai pregete, Mihai sare pe calul adus de finul său, Mihăiţă, băiatul lui Neag, şi, cu fecioraşul după el, o ia în sus spre Dealul Babii, ca să iasă la Merişor. Pe toată valea Jiilor de sus este întâmpinat cu bineţe pline de cinstire de cei tineri şi de nădejde, de cei încărunţiţi.

— Da mulţi mai sînteţi, fraţilor!

— Sîntem, Voievoade! Ai cu cine face treabă, şi un chiar foarte bună.

— Cu astfel de oameni nu pierim niciodată oricîte rele s-ar abate peste noi!

Vorbele acestea, care sînt mai mult un răsunet gîndului său, Mihai se pomeneşte că le spune flăcăiaşului trimis de Lie. Acesta se ţine în urmă-i ca un căţeluş, care ar vrea să se alipească şi el de un stăpîn. Nici nu s-a uitat prea bine să vadă cine-i. Nu-şi aminteşte să-l mai fi întîlnit. Cu cine naiba aduce, aşa negricios de parcă fi fost uns cu funingine, că nu-i numai pîrlit de soarele verii.

— Ia ascultă, sprîncenatule, al cui eşti?

— A lui Niegomir Băsărabă!

— A lui Băsărabă?

— Da, Tihomir, fecioru-i cel mai mic! Nepotul voievodului Bărbat.

— Aha! Acum mi-aduc aminte de tine. De la a doua nevastă. Veveriţa aia de verişoară a lui Bărbat. Cum de ai ajuns aici?

— Aşa ne-a venit vorba de la badea Lie şi Nandra ne strîngem pe lîngă unchiu Bărbat toţi cei care sîntem în putere, să ţinem piept ostaşilor regelui.

— Şi tu eşti în putere, prîsleo?

— Sînt, Voievoade!

— Ai dat faţă cu...

— Oho! Chiar alături de unchiu!

— Taci mă, nu mă necăji!

— O iartă-mă, Voievoade, că mă pornii pe lăudăroşenii. M-am nimerit însă lîngă unchiul Bărbat cînd comitele Petre l-a înfruntat la Bar. Şi l-am răsturnat că prea băga cu duşmănie în dumnealui.

— Şi cum făcuşi?

— Am tras cu praştia, ca David!

— De unde ştii tu de el?

— De la părintele Blasiu. Cînd ne învăţa literele şi cînturile ne mai povestea şi cîte ceva din biblie.

Fără să vrea, Mihai se întoarce şi priveşte mai cercetător pe acest fecioraş atît de dezgheţat şi-şi pune întrebarea: „Oare sînt mulţi ca ăsta? Bine ar fi!”

— Voievoade, uite-l pe badea Lie, ne-a ieşit în cale. Mă ierţi, mă duc la pîlcul meu.

— Să te ţii pe lîngă mine, Tihomire!

— Da! Să trăieşti, Voievoade!

Tihomir rămîne mult în urmă ca să-i lase pe cei mari să vorbească în voie între ei. De la Dealul Babii coboară însoțit de Lie spre Merișor unde sînt adunate căpeteniile cetelor răsfirate pe lăsarile dinspre Crivadia ale muntelui. Toți sînt bucuroși că-l văd. Cel mai mulțumit este însă el cînd aude că odată cu vestirea sosirii lui s-au topit gîndurile de ducă ale celor mai mulți, care socoteau că nu ar mai avea pentru ce sta aici, de vreme ce „capii” i-au părăsit. Unul, Litovoi, mort, celălalt, Bărbat, prins la rege, iar el gonit în cetate-i, ca într-o vizuină încolțită de vînători și dulăi. Acum cînd îl văd, pricep că nu-i totul, pierdut și își recîștigă încrederea că multe se mai pot îndrepta, chiar dacă nu la fel cum au fost la început. Sînt plini de îndîrjire împotriva acestui îngîmfat comite Petre pentru încălcarea cunoscutele rînduiri ale ospetiei și soliei cînd s-a aruncat asupra lui Bărbat, la plecarea acestuia înspre Deva, la rege. Cît de mult îi surîde o răfuială cu el. Prea i se vîră întruna în cale. Hotărăște ca sfatul să-l țină pe căpățîna golașă a Crivadiei, de unde au valea Streiului de sus desfășurată la picioarele lor. Nu întîmpină greutăți în împărțirea cetelor, împrejurimile fiindu-le acum cunoscute și celor de pe Jiii de jos, care stau de atîta vreme de veghe aicea. După ce se împart la locurile lor, Mihai rămîne încă o vreme să-și privească așezarea de baștină aflată în această parte a țării. Acolo unde Lupoanea stă tolănită, trasă spre pîntecile ei, se află ohaba lui, pe care nu de mult a încredințat-o lui Sandrin. Acum poate dorm și mănîncă în ea oștenii regali. Dar mîine? O să vadă ce aduce începutul de aici. Trebuie să aibă grijă ca ascunderea în peșteri și sub pereții Streiului să fie cît mai grabnică, să nu prindă de veste comitele Petre.

Noaptea și-o petrece pe șaua îngustă care leagă căpățîna de piatră a Crivadiei de piciorul muntelui. Cînd veni Lie să-l trezească, el urmărea de mult apropierea oastei comitelui. Acum face ocolul ca să apuce în sus, înspre Crivadia, pe coasta mai lină din partea aceea. Așteaptă liniștit ca grosul ei să intre în fundătura Petrosului. Atunci dă şuierul năpustirii cetelor sale. Aceștia îi ciocnesc de sus numai în creștet cu tot ce se poate arunca. Comitele se zvîrcolește. În cine să tragă? De se uită în sus îl orbește soarele. Mihai se și înveselește.

Toată lupta a ajuns un fel de glumă, cînd niște copii se apleacă peste ghizdul fîntîinii, aruncă pietricele, văd cercurile apei și apoi fug să nu-i prindă părinții. Dîndu-și seama în ce încurcătură a intrat, comitele își trage oamenii îndărăt. Nu apucă însă să iasă bine din bătaia celor de sus că sar peste ei, ca niște arătări, cei ascunși de cu seară prin peșteri. De la aceștia primește însă o altă snopeală. De data asta loviri ating picioarele cailor care se duc peste cap de parcă ar fi fost împiedicați. Acum oștenii lui Mihai îi urmăresc la cîmp deschis. După cum fug și unii și alții, ar ajunge cu toții pînă-n seară la Hațeg. Cu multă părere de rîu, pune să se sune cornul opririi. Socotește că-i destulă palma batjocoritoare pe care a primit-o comitele Petre. Nu-i trebuie mai mult. S-ar putea să-l ațîțe pe rege și să-i strice socotelile lui Bărbat. Cînd aude comitele de la cine i

se trage rușinea, într-o pornire nestăpînită de răzbunare, scoate spada și o vîntură spre căpățîna Crivadiei.

— Ai să mi-o plătești valah blestemat!

Mihai însă nu se mai găsește la Crivadia, ci la sfat cu Vuciu, sus pe Dealul Babii. Acesta se pregătește să plece la rege atît ca sol al celor de aici cît și ca om de legătură cu Bărbat.

Vestea „paparei” pe care a mîncat-o comitele Petre a ajuns la Deva odată cu Vuciu. Acolo îl primește castelanul Iosif care-i îngăduie legătura cu Bărbat, ca să-l sprijine în încheierea păcii și a îndeplinirii îndatoririlor care se vor naște din ea. Solia lui Vuciu este bine primită de rege. Vede în ea o mai grabnică scăpare din această stare încurcată care-l stoarce de bani și-i slăbește puterea în fața propriilor săi nobili. Oricum, poate grăbi prețuirea pagubelor suferite de el prin neascultarea lui Bărbat și a fraților săi.

Tot bietului Vuciu îi cade pe cap, cînd se întoarce după vreo cîteva zile de la plecarea-i ca sol, îndatorirea de a-i spune lui Mihai, fără să-i scape ceva, ceea ce s-a vorbit și hotărît la rege.

— Mai întîi să-mi spui cum s-a auzit la curte bătaia pe care a mîncat-o „prietenul” nostru, comitele Petre „de Hațeg”, cum se vrea de acum chemat.

— Se zice că regele cînd a auzit, de față fiind și mai marii comitelui, ar fi glumit: Nu ți-am spus, principe, că valahii ăștia și din groapă izbesc cu copita dacă-ți bagi nasul în oala lor. Hai să scoatem ce putem și să isprăvim odată cu ei.

— Bănuiesc eu cine ți-a șoptit vorbele astea. Istețul cela de Nicolo. Al naibii cum știe să fie întotdeauna acolo unde trebuie. Dar tu ce mă fierbi și, în loc să-mi spui ce s-a petrecut la rege, îmi torni glume de la curte?

— Ho, cumnate, că așa-mi ceruși!

— Vezi că pe astea le ții minte mai ușor.

— Și ție îți plac mai mult.

— Bine ar fi s-avem de vorbit numai despre ele. Hai, dă-i drumul, ce vrea regele?

— Ca toate să se întoarcă, în părțile de dincolo de munte, așa cum au fost mai înainte, Bărbat trebuie să plătească pentru Litovoi întreitul veniturilor și foloaselor întîrziate. O dată că așa-i înțelegerea cu regele Bela. A doua oară să acopere ce s-a risipit cu războiul. A treia oară să ție minte că nu numai greșelile față de Cel de Sus se plătesc, ci și față de cei de care ești legat aicea jos. Bărbat i-a mulțumit regelui că i-a întins mai întîi un pocal de vin, dar tare-i pare rău că pînă să-l ia a turnat în el fiere. Prea-i amar ca să-l poată da pe gît. Regele i-a răspuns:

„Vei sta, valahule, aici pînă cînd îl vei bea ca să pot turna din nou în el din cel curat al prieteniei și libertății”. Bărbat l-a înfruntat: „Nu așa ne-a fost înțelegerea, Maiestate, ori cuvîntul unui rege-i sfînt!” Răspunsul a venit de îndată, „cînd este dat sfinților care nu greșesc niciodată”. Am simțit cotul lui Bărbat. I-am răspuns printr-o dare din umeri că n-avem ce

face. El murmură „prost am fost că m-am dat pe mîna lui”. Eu am socotit cumnate că regele fără bani nu pleacă. Se bătea cu noi pînă cînd îi scotea și am fi ajuns la mai mult decît cere acum. Se vede că Bărbat a socotit la fel și a răspuns că plătește dacă regele îl lasă să se descurce cum crede el în păaștile de dincolo de munți așa după cum i-a dat mîna liberă regele Bela lui Litovoi. Ladislau n-a zis nimic. Dorește numai să i se verse toate veniturile și foloasele fie prin Bărbat, fie de fiecare. Nu-i pasă cine le strînge. Vrea să nu mai aibă nici o tulburare din partea lui. Bărbat socoate că acestea sînt și pe voia lui. Cînd să se treacă la hotărîrea felului în care urmează să fie plătită răscumpărarea, principele Ugrinus al Transilvaniei, care se aprinsese tare la față, întreabă: „dar ce, lui nu i se cuvine nimic?”. Cere ca Amlașul, Făgărașul și țara Hațegului să fie alipite principatului său.

— Cum să ne rupă de ai noștri? I-auzi, tîlharul!

— Regele n-a vrut însă să audă. Ba chiar a sărit în sus. Cum să-i dea țara Hațegului, care ține de el însuși, ca stăpînire nemijlocită a coroanei. Oricît s-a certat Ștefan, taică-său, cu Bela, bunicu-său, n-a căpătat-o. I s-a părut că-i chiar o nesocotință din partea principelui s-o ceară. Ajungînd la ceartă, Ugrinus i-a amintit că se află în principatul său. Regele i-a răspuns supărat că „nu pentru mult timp”. Ce va fi înțeles Ugrinus din aceste vorbe nu știu, dar s-a potolit de îndată. Cred că i s-a părut că regele îl amenință cu pierderea scaunului de principe.

— Iată cum din cearta lor scăparăm noi cu fața curată. Îți mulțumesc, cumnate, pentru veștile bune, iar cele rele să le fie de cap celor care le-au prilejuit.

— Stai, cumnate, că n-am isprăvit. Acum vine partea grea care te privește!

— Cum adică? Ce a mai rămas?

— Ceea ce-i mai greu: plata răscumpărării!

— Numai să vie Bărbat și vom pune mîna de la mîna și-l mulțumim într-un an, doi, pe rege.

— Bine ar fi ca regele să gîndească la fel, dar vezi, el vrea banii de îndată și numai cînd îi are în mîna îl dezleagă pe Bărbat de îndatorire.

— Dar cum să-i dea dacă-l ține închis acolo?

— Dar dacă Bărbat îl trage pe sfoară și cînd se vede liber cu oastea pe care o are poate să-i mai dea destule dureri de cap. Ori nobilii lui atît așteaptă, să-l vadă slăbit, săracit, cu oastea neplătită, ca să-l ia în rîs și să-și întărească stăpînirile lor nobiliare, care înghit întruna din cele regale. Și atunci cineva de mare greutate urmează să rămînă în locul lui, pînă cînd acesta varsă răscumpărarea.

— Da pe cine dintr-ai lui Bărbat a pus ochii regele? Nu-l văd pe cel care să cîntărească atîta groază de bani. L-a numit?

— Cum să nu: voievodul Mihai al țării Hațegului.

— Îți bați joc de mine, Vuciule? Ia nu te întrece cu gluma! Că atît cît îmi ești de cumnat o pățești.

— Cum mi-aș putea îngădui ușurințe față de tine! Doar ești mai vîrstnic decît mine. Tu ai fost ales de rege să fii „ostatic”. Iar ca să nu stai prea mult acolo, hai să-i adunăm pe ai noștri și să strîngem banii!

Cei care au fost chemați n-au întreat prea multe și s-au repezit la așezările lor să-și aducă părțile. Au timp destul pe drum să judece întorsăturile sorții după cum îi duce mintea, însă în două săptămîni trebuie să fie înapoi la Cîmpul lui Neag, unde se strîng banii. Paza banilor care vor fi aduși este încredințată de Mihai finului său, Neag, ajuns om de nădejde. Cel care odinioară, dacă nu era Armina, de ce să nu recunoască, ar fi fost un om „înfierat”, pribegit cine știe pe unde. Dar să lase asta, el însuși trebuie să-și aducă partea lui aici. Nu-i vine deloc ușor s-o pornească iarăși, pe ocolite, ca hoții. Totuși nu poate să se încumete să treacă printre oștenii care-i cotropesc țara, nici măcar gol, dar cu atîta bănet.

Tot vechii lui însoțitori, Lie și Nandra, îi țin de urît pe drumul prin munte pînă la cetate. Merge tăcut. Are atîtea socoteli de făcut, fără să pună la cîntar greutatea pe care o simte pe suflet cînd se gîndește la ceea ce trebuie să-i spună Arminei. Prea-i leagă ani mulți ca să nu-i vorbească deschis și ca ea să nu-l înțeleagă așa cum se înfățișează împrejurarea de acum. Cu asta se înseninează și se pornește pe glume asupra felului cum se vor descurca după ce îi va înghiți iarăși săpătura de sobol din măruntaiele de piatră ale muntelui. Spre norocul lor sînt scutiți de așa ceva. Pot chiar scurta drumul. Coboară de al Pietrile pe apa Nucșoarei și se strecoară printre cleanțurile feței Vîrfului Ascuțit de-a dreptul în poarta cetății, care-i despresurată de unguri. Aceștia petrec în lege la Rîu de Mori, unde comitele Petru a fost văzut împăcîndu-se destul de bine cu Cînda, care parcă a uitat că slujitorii acestuia l-au trecut pe feciorul său Marcu, bărbatul Grinei, în rîndul celor care nu se mai întorc niciodată. Poarta o găsește bine zăvorîtă și oricît de hoțeste s-au apropiat, pîndara i-a simțit și mai, mai să-i săgeteze cînd i-a văzut cu cîtă îndrăzneală se apropie. Cînd îi recunoaște se lovește de astă dată femeiește peste gură și strigă:

— Domniță... a... a! Vai de mine ce proastă sînt, era cît pe ce să trag în Voievod!

— Ai vedenii, fato!

— Nu, așteaptă la poartă.

— Și de ce nu sări să deschizi?

— Că bine zici, Domniță. Am și uitat, năucită cum sînt!

Mihai începe îmbrățișările cu cei mai iuți da picior și ăștia-s nepoții, apoi fetele și la urmă o cuprinde pe bătrîna-i cu stînga-i pe după gît, așa ca să-și amintească de cum a fost odată. Sandrin tot cu mîna legată, primește o palmă drăgăstoasă pe umărul cel sănătos. Este bucuros că și-i vede strînși pe toți la un loc. Se întunecă ușor cînd o vede pe Grina îmbrăcată în negru, pentru Marcu.

Ca să scape de întrebări o ia înspre încăperea cea mare, poate s-o

găsi și pentru ei ceva de mâncare și de băut. După ce își astîmpără foamea se îndreaptă cu Armina spre odaia lor de sus. De-abia intrați ea-i spune:

— Mihai, acum sîntem numai noi, ia spune-mi ce ascunde voioșia asta care sună, pentru mine, altfel decît cea cu care m-ai învățat.

Îi povestește cele petrecute între rege și Bărbat, ocolind întruna partea care-l privește de-a dreptul pe el.

— Mihai, dragul meu, nu te încurca în ocolișuri. Oricît e de grea apăsarea ușurează-te împărtășindu-mi-o.

— Mă doare că o dată cu moartea lui Litovoi s-au prăbușit atîtea nădejdi.

— Să înăbușim izbucnirea durerilor noastre, că poate ale altora sînt mai mari și dacă nu-i ușurăm noi, cine să aibă grijă de ei?

— Ei rămîn, Armino, pe mai departe în seama ta. Eu mai am atîtea de făcut pînă cînd îl văd pe Bărbat liber și lumea reșezată după cea stabilită prin „înțelegerea” cu Ladislau. Partea mai grea este că eu voi rămîne în locul lui Bărbat ca „prins” pînă cînd este adus prețul răscumpărării în cetatea Devei.

— Doamne, de ce ne bați atît de rău? Cu ce ți-am greșit? Ce, n-are încredere regele că Bărbat va plăti?

— N-are! Nu vrea să rămînă cumva fără bani. Ori acum tocmai la asta trebuie să ajut. Vom da întîi noi din ce putem. Bărbat o să ni-i întoarcă. Nu-i timp de șovăială. Trebuie să-l scăpăm repede ca domnii zilelor noastre să nu-și schimbe gîndurile.

— Ah, de le-am vedea odată pe toate duse pînă la capăt și pe tine scăpat de acești oameni înverșunați!

— Cel mai înverșunat este comitele Petre, care era mai să fie omorît de nepotul lui Bărbat, feciorul lui Niegomir Băsărabă. Poate-ți amintești de flăcăiandrul acela oacheș, Tihomir. Spumegă de furie comitele că n-a putut să zdrobească oastea lui Bărbat și să-l prindă altfel decît ca „oaspete” al regelui.

— Cred că peste Dealul Babii nu izbutea comitele nicicum să treacă!

— Nu! Apoi nu mai vorbesc, uite că-mi vine sa și rîd, cu tot necazul ce ne apasă, de cîte glume să fac pe socoteala lui, că el, oamenii săi n-au fost în stare să ia cetatea asta apărată numai de femei. El rîvnește să fie numit comite de Hațeg, cu împuternicirea să-i păzească regelui primirea „dreaptă” a foloaselor și veniturilor ce i se cuvin de la noi. Numai bine nu va fi, de va izbuti, dar să lăsăm asta pentru mai tîrziu.

— Și cum socotești, Mihai, că le vom putea împăca pe toate?

— Tu rămîi aci cu oștenii mei cei mai încercați pe care-i adună Lie și Nandra. Eu mă întorc la Cîmpul lui Neag, unde se adună banii.

— Unde ai zis? La cîmpul lui Neag? La finul nostru? A ajuns el la atîta cinste și încredere?

— Da, Armino, și-ți mulțumesc că m-ai îndemnat să-l ajut cînd a dat năpasta peste el și Salomea, așezîndu-l pe cîmpul ce acum îi poartă cu

cinste numele.

— Mulțumirea-i că totul a ieșit bine! Și cu banii?

— Pe cei aduși de către prietenii lui Bărbat îi rotunjim noi, cu ceea ce va mai lipsi. N-o să te superi că sînt silit să umblu la averea din ascunzătoare. Poate va trebui să luăm ceva și din ceea ce a rămas de la taică-tău, dacă nu ne va ajunge atît cît am izbutit să strîngem amîndoi.

— O, Mihai! Se poate să vorbești astfel? Ce-i acolo i-al nostru. Folosește-i cum socotești tu că-i mai bine.

— Să nu primești pe nimeni în cetate pînă nu mă întorc eu! Am s-așez iscoade să vă înștiințeze de se îndreaptă vreun pîlc regal înspre voi. Să știi că nu vin cu gînduri curate. Ori urmăresc jaful, ori întîrzierea sau chiar împiedicarea înțelegerii cu regele, trimiși de nobilii care vor să aciuieze ca stăpîni peste noi.

— Din partea mea să fii liniștit. Nu va intra nimeni în cetate. Mă doare că iarăși pleci pe drumuri atît de primejdioase. Nu uita anii care-i porți pe umeri și încărunțirea părului. Îți cer să te ferești de relele care-s prea peste măsura puterilor tale ca să poți fi cu adevărat folositor țării! Eu nu mă pot odihni aici pînă cînd nu te vei întoarce și nu vom ajunge iarăși la casa noastră.

Nici nu are parte Armina de liniște, întrucît nenumărate pîlcuri vrăjmașe, părelnic răzlețe, se abat înspre cetatea Colțului. Dar fug grăbite de improșcarea arcurilor apărătorilor, ale căror săgeți, chiar de-s țîșnite din „slabe” mîini de femeie, nu-și greșesc mai niciodată ținta!

În timpul acesta Mihai face socoteli în casa lui Neag. Mai sînt cîtiva întîrziați de venit. Pe unii dintre ei poate vremea rea ori boala i-a împiedicat să vină. Alții se vor fi gîndit că nu-i nimerit să plătească pentru a se alege cu un stăpîn pe locul căruia ar fi îndrituiți să stea și ei. A învățat doar cît este de ciudată firea omenească. Pune de la el, în afară de partea lui, tot ceea ce lipsește.

Prea mult se lungește așteptarea nerăbdătoare a regelui, care stă tot pe socoteala lor cu slujitorimea-i numeroasă. Toată familia Neag este prinsă de fierbințeala ajutorării „nașului mare”. Salomea croiește și coase la săculeți, Neag i-ajută lui Mihai să numere banii, iar finu Mihăiță îi așază în săculeții dați de maică-sa și-i leagă cu grijă la gură. Cînd totu-i terminat, Mihai îl roagă pe Vuciu să-l însoțească la Deva pentru „facerea schimbului”. S-a gîndit că-i mai cu cap să pornească de aici, decît de la cetate. De ce să-și amestece țara în acest tîrg dacă nu-i nevoie. S-ar putea să-i deschidă regelui pofta să-l ia și pe el la rînd după ce termină cu Bărbat. Mai cuminte-i să fie mijlocitor decît pârtaș ori făptaș. Apoi, nu vrea ca Armina să-l vadă cum pleacă, zice-se, însoțit de sulitașii regelui. Drumul îl fac în mare grabă. La Deva se încrucișează pe scările cetății cu Bărbat care este eliberat.

După trei zile de „ospetie”, pe care își dă bine seama că nu va putea să le uite cît va trăi, castelanul Iosif, în numele regelui, îi deschide ușa înștiințîndu-l că-i liber, toate îndatoririle pe care și le-a luat Bărbat fiind,

spre mulțumirea celor chemați să le cerceteze, cu sfințenie aduse la îndeplinire. Se bucură că pe drum întâlnește oastea comitelui Petre care se trage la porunca regelui înspre valea Mureșului, aici nemaiavînd rost să stea. La Dealul Babii îl așteaptă Bărbat cu care se îmbrățișează. Acesta-i spune cu glas înmuiat de dragoste frățească:

— Iartă-mă Mihai, că de la Armina mi-am cerut iertare. M-am repezit la cetate în aceste trei zile. V-am pus la grele încercări.

— N-ai de ce, Bărbate! Ce, tu n-ai fi făcut la fel dacă erai în locul meu?

N-ai fi cumpănit o clipă să mă scapi! Acum faptul cel mai însemnat este că nu mai avem drumurile tăiate. Nu se mai deschid chiar atît de luminoase cum le-am dorit, dar cel puțin tu poți să mai înfăptuiești multe din cele gîndite de noi. Eu aici trebuie să înteleg lupta aspră, să nu las să ne fie știrbite drepturile.

— Mihai, voi fi mereu lîngă tine!

— Atît cît se poate, Bărbate, că nu atîrnă numai de tine. Am credința că noi vom fi primii care să ne bucurăm de tot ce veți înfăptui voi și vom fi întăriți în lupta noastră știind că vă avem ca sprijin pentru vremuri grele. Acum hai la ai tăi că te așteaptă! Sînt mulți strînși pe valea de sus a Jiilor, mai ales din neamurile-ți din partea Băsărabilor, care se tem că atît magistrul Gheorghe cît și comitele Petre îl vor urmări pe Tihomir și ai lui pentru că i-a adus vărsarea sîngelui. Te însoțesc pînă la culmea trecătorii.

Ca și alții care s-au oprit înaintea lui pe această culme, Mihai simte ce „vîrf” înseamnă în viața lui de-acum înainte această cumpănă a apelor din pasul Vîlcanului. Chiar dacă va fi și pe mai departe tot o legătură, se va înălța însă și ca un hotar despărțitor. Oricît se stăpînește simte o împunsătură în inimă, știind că nu-l va mai putea răzbate decît prin pîrleazul pe care va fi în stare să-l încropească. Oare pentru cîtă vreme? Trecerea-i poate fi de rudă, prieten, treburi ori fugă, dar nu ca părtaș la adunările care hotărăsc destinele românimii libere. Țara-i este strînsă la pieptul străin al regatului ungar, stăpînire nemijlocită a coroanei, care îl veghează de la acea blestemată cetate a Devei.

22. ÎNTEMEIEREA

Coborîrea de la trecătoarea Vîlcanului după despărțirea de Bărbat i se pare lui Nandra, care-l însoțește pe Mihai, tare înceată. Înseamnă că Mihai este frămîntat de gînduri pe care vrea să și le limpezească încă atîta vreme cît se află aici sus, că în vîltoarea care-l așteaptă jos, în țară, cu greu își va găsi răgaz pentru așa ceva. Nu greșește. Este tare întunecat. Închis în el însuși, se zbate să-și potolească necazul pentru nestăpînirea firii sale păcătoase, care întotdeauna ia partea neagră a întîmplărilor, în loc să facă la fel ca toată lumea și să-și ațintească privirile asupra luminării căii pe care-s porniți. Întoarcerea acasă a adus bucuria pe fețele tuturor. Nu și-au făcut gînduri despre cele ce vor găsi acolo. O să se descurce, numai să se vadă iarăși în casa, la munca, în mijlocul familiilor lor. Dovadă este această golire a văii de sus a celor două Jiuri aproape ca la o bătaie vrăjitoarească din palme. Nu s-a păstrat nimic din freamătul de viață care a fosi aici, nu mai departe decît ieri. După această liniștire în privința celor mulți, pune stăpînire pe el frămîntarea întrebării ce va găsi Bărbat acasă. Nu se întoarce doar cu cununa victoriei pe frunte, ci ca un om care s-a împiedicat în văzul tuturor și are nevoie de sprijinire ca să se ridice și să-și regăsească dreapta ținere pe picioare.

De ce să se întrebe însă doar cum va fi primit Bărbat de vreme ce nici el nu se va simți prea bine în fața părinților care și-au pierdut copiii. Ar putea vreunul să-l întrebe, de ce te-ai amestecat, voievoade? Ce avea Litovoi de împărțit cu regele era treaba lui, nu a ta! Și atunci poate n-ar fi trecut tăvălugul oastei regale peste țară, sau chiar dacă trecea ar fi fost altfel. Dar putea să stea de-o parte! Să aștepte, ca după ce ar fi fost ceilalți înghițiți, să-i vină și lui rîndul, cum a și poftit dealtfel principele Ugrinus? Cererea lui n-a fost altceva decît destăinuirea unui gînd de mult timp înfiripat și cu stăruință urmărit. Să stea cu mîinile încrucișate și să nu-i ajute pe năpăstuiții de pe valea Mureșului care, nemaiputînd îndura asuprirea, s-au răzvrătit? Altul, un Cînda, ar putea s-o facă. Inima lui de frate însă i-ar fi sărit din piept în țărîină dacă le întorcea spatele cînd ei, prin fie iertatul moș Sevăr, îi cereau sprijin. Dar cu ce s-au ales toți aceștia în frunte cu el? Au arătat că nu pot fi călcați oricum în picioare! Sînt cineva de care trebuie să se țină seama. Ceea ce nu le-a izbutit azi, ca urmare a unei împrejurări nefericite, pot să înfăptuiască mîine. Cei care sînt în măsură să vadă ceva mai departe decît înfrîngerea de acum înțeleg, de bună seamă, ce mult a însemnat încolțirea gîndului unirii

românilor. Cîtă putere a adunat. Prima înmugurire n-a viețuit, dar a doua? Poate da în floare și apoi în rod pentru că-i înșămîntată în mii și mii de inimi și minți, care bat și gîndesc la fel.

Acum însă de ce și-o fi lungit drumul? Poate-i nevoie grabnică de el. Așa și era! Îl aștepta și Armina și țara. Nevasta să-și vadă odată ca toate celelalte bărbatul acasă, iar țara să aibă cît mai degrabă pe cineva care să se îngrijească de reșezarea ei. Împrejurarea nu-i chiar atît de grea ca după năvălirea tătară, dar cere totuși destulă alergătură și osteneală. Nimeni nu pregetă la ștergerea cît mai grabnică a vremelnicei cotropiri regale și viața obișnuită, de toate zilele, își regăsește destul de repede vechea-i albie. L-a mai văzut Armina căzut pe gînduri în multe din serile de iarnă, dar l-a lăsat în pace, știind că era sîcîit de multe mărunțișuri, peste care altă dată trecea cu ușurință. Dar acum îl cam scot din sărite pentru timpul pe care i-l răpesc și bătaia de cap istovitoare pe care i-o dau. Astă seară însă i se pare mai frămîntat. Poate chiar tulburat. Cu toate că se ferește ca ea să simtă ceva, totuși i se pare că l-ar ușura dacă l-ar îndemna să-i vorbească despre ce-i apasă inima. De aceea, văzîndu-și înaintea de cusătură, îi zice ca într-o doară:

— Mihai, mi s-a părut mie, sau chiar te gîndești la ceva mai însemnat de ești atît de tăcut. Te frămîntă ceva ?

— Veștile primite de la Bărbat nu sînt de loc liniștitoare. Prin moartea lui Litovoi și lipsa îndelungată a lui Bărbat s-a iscat și acolo destulă tulburare. Alături de cei credincioși sînt și mulți prieteni fățarnici care doresc să ajungă de sine stătători și tînjesc după un loc de căpetenie. Rămînînd de capul lor, și-au făcut o seamă de înjghebări pe care venirea lui Bărbat le cam încurcă. Pentru a-și ușura învîrtelile au împrăștiat știrea că și el e mort și că s-a isprăvit cu domnia celor de pe Jii. Cu deosebire, în cnezatul răpusului cneaz Lup s-au ridicat urmașii să-și recîştige drepturile. Bărbat, sleit cum e, are nevoie de ajutor. Ce bine i-ar fi prins ceva de la mine de nu s-ar fi sucit atît de potrivnic soarta noastră. Asta mă frămîntă! Mă gîndesc că poate Sandrin...

— Dar nu-i pe deplin întremat.

— Apoi Lie, Nandra și poate alții, cîtiva.

— Și ce să facă?

— Cu un pîlc, dacă aș putea alcătui unul, i-aș trimite lui Bărbat banii și armele de care-i atît de lipsit.

— Crezi tu că s-ar găsi oameni care să-și lase din nou feciorii să meargă la pierzanie?

— S-ar găsi oșteni destui s-o facă! Și mai ales băieșteni, bărbăteni și bășărați. Ei s-ar strecura mai ușor și sînt mai legați de el.

— Văd că ai fi în stare să te duci și tu.

— Poate c-ar trebui. Dar ajunge că-mi trimit feciorul!

— Și de ce ar trebui?

— Să mă răcoresc un pic. Prea multe am adunat în mine. Dacă m-aș simți ca înainte poate le-aș mai potoli.

— Și mie de ce nu mi te destăinuiești?

— De ce să te amărăsc și pe tine?

— Eu am simțit de mult că te frământă ceva de care trebuie să-mi vorbești. N-am vrut să te silesc s-o faci ispitindu-te și poate necăjindu-te. Acum însă spune!

— Greu mi-a fost să trec prin țară între oșteni străini. Nu-mi plecasem niciodată privirea. Atunci însă, fiind prea grea, căuta numai pământul. Nu voiam ca el să mă înghită, ci încercam să ajung pînă la cei care se odihnesc în sînu-i să aflu dacă i-am tulburat ori nu. Am primit răspunsul că lupta pentru libertate nu poate fi pierdută. Înăbușită azi, reizbucnește mîine, peste un an, peste doi, pierdută de unii, este recîstigată de cei care îi urmează. Și cînd m-am liniștit, mi-a răsărit în față Cînda. Avea, ori mi s-a părut mie, un zîmbet batjocoritor. Oare poate să fie chiar atît de cîine să se bucure de răul țării, că nu-i numai al meu?

— Ți s-a părut! O fi el hrăpăreț, dar acum este lovit prin moartea lui Marcu și în primejdie ca noi toți. Nu-i apărat de avere și putere!

— Apoi primirea de la cetatea Deva, ca a unui om rînd. Privirile disprețuitoare ale slujitorilor, cu toate că eram cel mai de preț acolo. Întăream doar plata unei sume atît de mari. Făceau pe neștiutorii că mai aveam oaste stare să le facă destule nopți neliniștite!

— O, Mihai, așa-i zbaterea aceasta a vieții. Mai vine o înălțare, apoi o cădere, ca să nu săltăm în trufie și să nesocotim ce ne este sortit.

— Și noaptea, noaptea aceea îngrozitoare! Mi se părea că toți huhurezii, ciovicele s-au adunat la fereastra cu gratii a turnului unde eram închis și-și vuiau strigătele înspăimîntătoare, prevestitoare de rele. Mă simțeam atît de singur!

— Cum, nu te-ai gîndit la noi, că eu sînt cu gîndul tine, că nici unul dintre noi, nicicînd, nu te vom părăsi?

— Am găsit, i-adevărat, cu cît creștea noaptea, un sprijin în gîndul la voi. Și apoi, pe măsura descreșterii beznei și a însălării luminilor răsăritului, mă întăream și cîntăream, cu mintea și inima din ce în ce mai limpezită, tot ce am de făcut ca nici unul dintre ai noștri să nu mai treacă prin poarta vreunei cetăți regale sau curți domnești, ca prins, ca îngenuncheat, ci ca „om” de sine stătător cu drepturile-i strămoșești recunoscute. Am simțit cum crește hotărîrea ca să duc această luptă fără de cruțare, atît cît mă vor ține puterile și să-i răscolesc și pe ceilalți, pe bătrîni și tineri, ca niciodată să nu se lase călcați și înnămoliți de valul cotropirii, oricît de necruțător ar fi el. Dreptatea și libertatea răzbat pînă la urmă peste orice opreliști. Cum să fac ca acest gînd să fie mai bine trecut în faptă era ceea ce mă frământa cînd mă vedeai tu tăcut și îngîndurat. Nu era osteneală și rămînere în urmă de bătrîn, ci încăpăținare de om ce se prețuiește pe el și pe alții, cînd este încredințat că atît lui cît și celorlalți li se cuvine prețuirea.

— Și crezi, Mihai, că pe mine mă stăpîneau altfel de gînduri?

— Nu. Dar tu, Armina, mai aveai și grija noastră și atunci am socotit

că-i mai bine să nu grăbesc împărtășirea celor ce-și căutau așezarea în mine. Așteptam să se limpezească orice nelămurire, ca spovedania mea să fie primită de tine și să-mi aducă iertarea și înțelegerea pe care mi-ai arătat-o întotdeauna.

— O, dragul meu, încărcat de ani și ani, n-ai pierdut nimic din îndemînarea de a trage spuza de partea ta.

— Acum însă, trebuie să ațîțăm alt foc. Țara-i cremenea, noi amnarul ce o scapără, iar iasca inimile oamenilor noștri, care trebuie să prindă scînteia, să se aprindă, să treacă-n vîlvătaie, să ardă nepăsarea și să frigă pe oricine s-ar atinge de stăpînirea cu care s-au pomenit de cînd sînt! Adică tocmai ce simbolizează cetatea Colț!

— Dacă sar toți apărătorii, cetatea poate înfrunta, într-adevăr, dușmanii!

— Depinde și de căpetenie. Trebuie să știe cum să-și îndrume oastea!

— Eu văd însă că tu vrei ca pe o parte din ostași să-i trimiți în altă parte!

— Să scap o cetate care-i acum sub amenințare și oricum, dacă-i întărită, la rîndu-i va putea să m-ajute. De se duce ea pe copcă, a noastră rămîne singură în pustiu și nimic nu ne îndreptățește să credem că vom putea să scăpăm și noi!

— Cînd îi trimiți?

— Cred că și sînt pe drum.

— Ia ascultă dumneata, cu ce drept îmi trimiți feciorul și mie nici nu-mi spui?

— Cu dreptul pe care mi l-ai dat să vorbesc cîteodată în numele amîndurora!

— Și tocmai aici te găsește să-l pui în fapt?

— Am întrebat-o în schimb pe nor-ta.

— De aceea-ți tot făceai drum pe la Băiești, ba să-ți vezi nepotul, ba să vezi cum merge moșia, cîte verzi și uscate nu-mi îndrugai ca să nu văd adevărata pricină

— Acum, că ți-am spus și fapta-i săvîrșită, judecă-mă, osîndește-mă, că de înturnat din drum nu se mai întorc ei, chiar dac-am vrea noi.

— Du-te și roagă-te pentru întoarcerea lor cît mai grabnică după ce au înfăptuit cele ce le-ai spus, că eu, de o săptămînă de cînd au plecat, asta fac în fiecare seară!

— Cum, știi?

— De ce te miri?

— Și m-ai lăsat să-ți spun atîtea, fără să-ți fie măcar rușine că-l minți pe omul care a venit să-și deschidă inima.

— N-am vrut să-l fac tocmai pe el să se rușineze că lucrează pe ascuns. De s-ar întoarce cu bine copiii acasă, să fii bucuros de ceea ce-ți vor povesti ei. Să te încălzească cele ce-ți vor spune alții despre ei. Să fii mîndru de Sandrin. Să ai putere să scaperi pe cremenea țării amnarul încrederii în viitorul nostru! Îndreptarea-ți să găsească întotdeauna zarea

de lumină.

— Am plecat. Altfel toată noaptea va trebui să mi-o petrec binecuvîntîndu-ți urările, chiar așa mai pe de-a valma luате!

S-au scurs aproape trei luni și de la cei plecați Mihai primește numai vești fugare. Ce naiba se va fi întîmplat acolo de le trebuie atîta vreme? A trecut aproape întreaga primăvară cînd se rostuește munca pămîntului și se trezește totul la viață. Atîtea și atîtea s-au înfăptuit, iar nevolnicii aceștia trimiși ca oameni de nădejde nu izbutesc să isprăvească nimic. Întîrzie prea peste măsură. „Nu, nu-i a bine”, își zice Mihai. „Și eu care aici m-am zbatut să fac treabă bună pentru feciorul tău” îi spune Arminei, ca și cînd ea ar purta vina greutăților care-l țin pe Sandrin și ceilalți departe. Pînă la urmă se socotește că n-au fost chiar toate limpezite la Băiești. Mai are de vorbit cîtiva din numeroasa familie ca recunoașterea lui Sandrin drep cneaz să nu aibă piedici. Știe doar că mătușa Leonora ori chiar Sîmza, care cam duc bărbații de nas, ar vrea ca unul din copiii lor, oricare, să fie ales cneaz. Îndreptățirea lor este mai mare decît cea a lui Sandrin întrucît sînt din cei „stătători” în Băiești. Îi sună în urechi vorbele Sîmzei: „ce, parcă fecioru-ți rămîne aici? Mîine-poimîine îl vedem în locu-ți voievod!” Încercările lui de a le lămuri că „voievozii” nu-s cu drepturi pe viață, ci sînt aleși, cîtă vreme răspund așteptărilor țării, primesc răspunsul tăios, dar adevărat „nu-i fi ales pe viață, dar ești voievod de-o viață!” Ce să le mai răspundă? Le lasă în plata Domnului. La urma urmei, n-ar fi nimic rău în faptul că l-ar urma Sandrin. Totuși este mai bine ca alegerea să se oprească asupra „cneazului” nu a „feciorului” de voievod. Nu se ia el după cele ce a văzut la ceilalți voievozi, cînd s-a ținut adunarea de pe Jii, unde cîrmuirea, să nu-i zică stăpînirea voievodatului, este de acum un drept al „familiei”.

Toate acestea și le spune în drum spre Băiești unde a pornit de dimineață cu Armina. Ea îl aude că tot mormăie ceva, dar crede că-i necăjit pentru lipsa de știri lămuritoare de la Sandrin. L-a îndemnat să plece și a primit să-l însoțească socotind că-i face bine schimbarea, după cît este de tare cuprins de neastîmpăr. Cînd i-a spus că s-ar putea să pice pe neașteptate s-a zburlit: „Dar ce, o să aștepte el, om bătrîn, pînă binevoiește dumnealui să vie?” Armina tace. Il lasă să creadă că o „duce”. Doar mersul la Băiești este ca și cînd ar ieși în cale lui Sandrin.

În sfîrșit, la vreo trei zile de la venirea la Băiești, se înțelege cu toți și face alegerea lui Sandrin, chiar dacă el nu-i de față, cu martori, așa cum statornicește legea românească. Ca la lucru gata făcut „binevoiesc” să apară voioși și mult așteptații. Îi ia în primire ca să-l țină mint. După ce îl lasă să se răcorească, Sandrin îl lămurește:

— N-a mers prea ușor, tată. Nenea Bărbat îți mulțumește pentru tot ce-ai făcut. L-ai ajutat să-și reîntregească stăpînirea cum a fost înainte, cînd trăia fie iertatul naș Litovoi. Însă trebuie să-ți spun, cu părere de rău, că voievodul Seneslau a trecut în lumea dreptilor.

— Hodinească-se-n pace! Începem să ne stingem unul câte unul. Ce să-i faci, asta ne e soarta.

— Nenea Bărbat a fost ales în locul lui. S-a hotărît să se așeze la curtea de pe Argeș, lăsându-l pe Văsiluț, nepotul lui, cneaz la Jii sub ascultarea sa. La Argeș e mai ferit de regele Ladislau. L-a atras, i-adevărat, și lelea Ileana. Tare-i iubit de oamenii de acolo.

— Și fugiții de pe Mureș și cei care l-au însoțit de aici cum s-au așezat?

— Și-au găsit pământuri și s-au pus pe treabă. S-au și înfrățit cu cei de pe acolo. Pe văru-i după nevastă, Niegomir Băsărab, l-a așezat chiar pe lângă curte și pe Tihomir l-a luat la el în casă, s-aibă și el un fecior dacă a avut noroc numai de fete.

— Sandrine, mi-ai adus vești bune cu privire la Bărbat și mîhnitoare cu privire la stingerea lui Seneslau. Îți mulțumesc, fiule, că ai fost la înălțimea așteptărilor mele!

— Mîndria a fost pentru mine, tată! Am mers doar în numele tău, care era rostit de toți cu dragoste și cinstire. Dar pe aici ce s-a mai întîmplat?

— Nimic, nimic de seamă, doar băieștenii aceștia, ai tăi, socotindu-mă bătrîn și pribegit din ohaba strămoșească, te-au ales în locul meu cneaz.

— O! îți mulțumesc, tată!

— Eu îți doresc, fiule, să ai puterea și înțelepciunea ca să păzești neștirbite drepturile stăpînirii venite de cine știe cît de departe, poate chiar dinspre începutul lumii. Oricum, cel puțin de pe vremea tare veche a celor ale căror nume le găsim însemnate peste tot pe marmuri, pietre tăiate și pe care le purtăm și noi. Să le treci îmbunătățite copiilor tăi, după cum mi-au venit și mie de la moșul tău al cărui nume îl porți. Pe ei să-i înveți la fel.

— Așa voi face, tată!

— Du-te să primești și binecuvîntarea maică-ti, că te așteaptă împreună cu Voichița și Mihăița.

Întors la Hațeg, îl urmăresc spusele Sîmzei că „stă” în fruntea voievodatului „de o viață”. Întoarce și pe față și pe dos înțelesul urzicător al acestor vorbe răutăcioase. El a socotit că țara „îl ține” sau „îi cere” să fie voievod. Nu este el omul care să „stea” în fruntea ei dacă nu-l vrea. Poate mai sînt și alții care gîndesc la fel. Acum, după împrejurarea grea prin care au trecut cu toții, poate unii socotesc că n-ar strica o schimbare și aici. Ca să nu-l mai frămînte îndoiala, cheamă pe aleșii țării ca să hotărască. Le vorbește deschis despre toate cele întîmplate, ca oricine să-i poată judeca pe drept purtarea ca „voievod” și nu lupă vorbe.

— Oameni buni, cunoașteți cele întîmplate și știți că de acum înainte noi ținem de-a dreptul de rege, despărțiți fiind de frații noștri de peste munți.

— Și ce-i rău în asta?

— Păcat, cneaze Cînda, că nici acum nu poți să vezi răul.

— Chiar așa, cuscre Mihai, unde poate fi? Și ei și noi ținem tot de

rege, dar fiecare pe seama lui.

— Doar că acum sîntem o mîină slabă în fața lui, căreia oricît i se cere trebuie să dea, pe cînd înainte era o pădure de brațe, care se putea împotrivi cînd i se cerea peste măsură.

— Parcă-i o socoteală mai bună ca atunci cînd îi de dat, să dai de-a dreptul și nu pe ocolite, printr-o altă mîină. Cum se-nțelegeau cei de pe Jii cu împuterniciții curții, ne putem înțelege și noi. Cît privește puterea, n-avem decît ne așezăm în rînd cu nobilimea aflată împrejurul nostru, că nu sîntem doar mai prejos decît ea.

— Vrei să zici cumva că dădeau mai mult decît partea dreaptă?

— Nu! Dar acum n-o să dăm tot partea dreaptă?

— Dacă ar fi după cum socoți tu parte dreaptă, ar trebui să dăm numai noi tot și tu nimic. Ne cunoaștem Cîndeo, îl înfruntă cneazul Itu Itul, feciorul lui moș Itu, trecut și el dincolo de marginile acestei lumi.

— Și-apoi cunoaștem noi apucăturile tale, care prea seamănă cu ale lor, de aceea te simți bine între ei.

— Da ce, jude Roșca, fecioru-meu Marcu n-a pierit în lupta cu oastea regală? Mi-ar fi rămas moșia fără urmași dacă n-aș fi fost binecuvîntat cu nepotu-mi Artemie, care-i și al tău, cuscre Costa. Amîndoi i-am plîns moartea, doar că pe mine mă durea mai mult că era feciorul meu și pe tine mai puțin că-ți era doar ginere și nu prea îl aveai la inimă.

— Aș vrea însă să-mi crești nepotul în credințele noastre și nu după vrerile tale.

— Știu eu cum să-l cresc ca să se priceapă să-și apere și să-și mărească moșia! N-am nevoie de sfaturile tale!

— Să lăsăm sfada, voievoade Minai, și să trecem mai departe la ceea ce voiai să ne spui, încearcă să-i împace judele Gliga.

— Primejdia mare nu ne amenință din partea regelui Ladislau, ci din a dușmanului aflat în apropierea noastră, voievodul Ugrinus al Transilvaniei. Cu oamenii săi bine proptiți la Deva, este cu ochii pe noi. Cetatea-i un cuib de ulii ce ne pîndește. Magistrul Gheorghe și cu comitele Petre de-abia așteaptă să se înscăuneze în părțile noastre. Cneaze Cînda, vrei să pățim ceea ce au pățit frații noștri din Făgăraș, unde voievodul Ugrinus le-a spart obștea și s-a făcut stăpîn peste moșiile Făgăraș și Sîmbăta? Asta-i ceea ce ne așteaptă. Ne putem pomeni foarte ușor „donați” cine știe cui de „maiestatea sa”. Mai răsuflăm cîtă vreme se ceartă între ei pentru putere, dar cînd scapă din încleștare se vor năpusti peste noi de va fi vai de mama noastră!

— Asta așa-i! Dar ce-i de făcut? întreabă cneazul Mărilă Pogan.

— V-am spus că primejdia-i mai mică din partea regelui, însă el, după cîte știu, e prinsul baronilor și al conților. I-atît de înconjurat de ei, că nici nu se mai poate mișca. O să-l silească să le recunoască multe. Atunci va fi numai cu numele rege. Dacă va vrea să-și recucerească puterea va trebui să lupte strașnic. Așa că și noi sîntem siliți să ne strîngem cu toții, dîrzi pe drepturile noastre, împotriva celor de aici, cerînd recunoașterea

întăririlor regale, ca nimeni să nu se poată strecura între noi. Mai ales să nu ne mîncăm unii pe alții, slăbind astfel prin fărîmițare obștiile. E mai ușor să mesteci cîte o bucată prinsă dintr-o mușcătură, decît mărul tot, cu care poți să te îneci. Chiar dacă se va statornici prin putere peste capul nostru vreun străin, să-l facem să simtă că aici nu poate trăi. Nimeni să nu se însoțească cu el. Să i se pară că este înconjurat într-un ocol, întocmai ca și o sălbăticiune prinsă-n cușcă. Asta zic eu să fie îndrumarea pe care s-o dați copiilor voștri. Eu am să apăr cu toată puterea care mi-a mai rămas legea noastră românească, nelăsînd ca ea să fie stricată nici de cei dintre noi cărora nu le place cele cuprinse în ea, nici de veneticii cu obiceiuri străine firii neamului nostru.

— Mă ierți, Voievoade, începe cu glasul slăbit judele Balul din Petros, eu sînt mai bătrîn și mai greu poate în înțelegere și judecată. Aș vrea să mă lămurești cum vine că noi sîntem de ai regelui și nu de ai voievodului. Cred că-i cu cale să fim ai noștri și gata! Cum vine de-ai altuia?

— Așa sîntem. Peste noi nu-i nimeni altcineva. Nu dăm nimănui socoteală despre ceea ce facem în casa noastră. Ne plătim censul datorat regelui pentru „ocrotirea” lui. Așa sînt vremurile. Ne cer să fim legați de unul mare și tare, ca să nu ne sfîșie alții mai slabi decît el, dar mai tari ca noi.

— Mai înainte parcă nu spuseși chiar așa, cuscre Mihai?

— Mai înainte am vorbit despre cele ce ni se pot întîmpla. V-am arătat fața mai întunecată a lucrurilor. Cele hotărîte o dată cu răscumpărarea lui Bărbat nu schimbă nimic din starea în care ne-a găsit sfîrșitul luptelor.

— Trebuia să ne fi spus și asta, Voievoade. Să fim lămuriți. Să știm cum să-i învățăm pe cei tineri să se apere.

— Ai dreptate, moș Balul, ei trebuie să știe!

Mihai se uită lung la Sandrin și inima i se umple de bucurie. Pentru prima dată ia și el parte la adunarea voievodatului. Trecerea lui în rîndul cnejilor îi dă acest drept. Fără să-și dea seama îl fură pentru o clipă gîndurile. Prin el nădăjduiește ca spusele lui de acum să aibă tărie atunci cînd îl va înlocui în toate. Și mai sînt cîtiva tineri: Mărilă, Itul și alții. Stîlpările țării. Dealtfel așa este și întocmirea adunării. Două părți din bătrîni și a treia tineret, ca ea să se primenească mereu, dar nici să nu-și strice rosturile. Celor care hotărăsc li se cere să cunoască întotdeauna cum pășește neamul în vreme.

Pîna să-și readune gîndurile, adunarea îi întărește spusele și-i dă încredințarea de a cîrmui și chivernisi pe mai departe voievodatul. Cei mai mulți se fac că nu văd împunsăturile cu cuscrul său Cînda, care aduc oarecum a îndărătnicie de bătrîn. Nimeni nu se îndoiește de marea lui grijă ca totul în țară să meargă cît mai bine. I se vede bunăvoința de a împlini oricui voia, dacă nu se ciocnește de vrerea celor mulți. Apoi nu-i zgîndărește cu greutatea pe care socoate că le poate înlătura singur. Drege cum știe numai să-i scutească de amărăciuni și țineri pe loc, chiar dacă trece mai mult dintr-ale sale. Și cîte împrejurări dintr-acestea nu se

ivesc! Îndeplinește cu sfințenie îndatoririle voievodatului, numai să nu-i vadă pe îputerniciții regali foindu-se pe aici:

— Vreau să-i învăț, Sandrine, că atît au ei a se amesteca la noi: să-și ia veniturile și nimic mai mult.

Mereu îi spune acest lucru lui Sandrin în serile cînd se apleacă împreună asupra treburilor voievodatului. Cu bună știință începe să-l pregătească, pentru cine știe ce grabnică nevoie, ca să-l aibă ca înlocuitor. Acum nu o mai poate apăsa cu așa ceva pe Armina, că doar sînt doi bărbați în toată firea în casă. Sandrin, după ce-l ascultă, cum este și firesc, îl întreabă:

— Și ei o să se mărginească numai la strîngerea veniturilor?

— Fără îndoială ca nu! Însă noi trebuie să ne zbatem să se împămîntenească acest fapt ca să-l prefacem în obicei. Oricît ar fi de puternici îi putem sili să se țină de rînduiala odată hotărîtă.

— Și cum îi înfruntăm dacă totuși încearcă s-o încalce?

— Ținîndu-ne din răspuneri pe aceeași treaptă cu ei, că nu sîntem cu nimic mai prejos. Să nu-i lăsăm să ne înjosească, să ne înfricoșeze, să le vînturăm pe la nas, chiar de doboară pe vreunul din noi, dovada dăinuirii noastre aici și a drepturilor ohabnice pe care le avem. Ascultă bine, Sandrine, bagă în cap cele ce-ți spun și nu uita să i le torni în minte și în sînge și lui Mihăiță.

— N-am să uit, tată!

— Și mai ales să nu uiți că noi sîntem una cu cei ai lui Bărbat. Un hotar tras de un om, fie el chiar rege, nu poate despărți ceea ce e făcut din aceeași plămădeală de cînd s-a împărțit omenirea pe seminții și neamuri.

— Nici asta, tată! Dealtfel văd că nu ne uită nici ei. Afară sînt oamenii lui Bărbat. Par a fi gătiți de sărbătoare.

— Măi, ăștia-s vornicei. Dar pentru cine oare?

Numărul mare de vornicei, înfățișarea lor, precum și darurile aduse, arată că nu-i vorba de o poftire obișnuită. Într-adevăr, primul vornicel, după închinările care se spun pe Argeș, îi roagă din partea lui Bărbat, domn al Țării Românești cuprinzînd și voievodatul Litua, precum și în numele doamnei Ileana, să le facă bucuria să vie să le cunune copiii. Mîndra lor fată Gherghina, cu îngăduitoarea învoire a părinților, și-a ales ca mire pe Tihomir, prea îndrăgitul nepot de verișoară al măriei sale voievodul Bărbat. După cum se știe, Tihomir se trage de pe aici, din neamul Băsărabilor, din care o parte și-a durat o nouă și de nădejde așezare în primitoarea luncă a Argeșului. Răspunsul dat de vornicelul hațegan, care de cum a auzit despre ce este vorba s-a și gătit și pregătit să fie de față la chemare, nu este mai puțin înflorat. El roagă solia venită să ducă prea măritului domn al mării Țări Românești recunoștința poporului țării Hațegului pentru cinstirea cu care o bucură prin încredințarea, din nou, în mîinil preaiubitului său voievod Mihai a cheii măreței curți de pe Argeș pe timpul nunții. După ce pleacă vorniceii

argeșeni, frățeste însoțiți de cei hațegani pînă sus, la trecătoarea din munte, Mihai îi spune lui Sandrin:

— E rîndul vostru, fiul meu. Voi o să-i cununați!

— Însă în numele vostru, tată. O să mergem cu toții, așa cum cere obiceiul.

— Și tu ai început să-mi amintești de obiceiuri. Numai maică-ta vorbea de ele ori de cîte ori îi opăceam apa de la moară.

— O zisei și eu, tată, așa, într-o doară.

— Da de mine de ce te legi?

— Să văd, Armino, dacă te ții de el.

— Dacă-i obicei.

— Atunci, ne încumetăm, Armino, la anii noștri, să facem un astfel de drum?

— Eu nu vreau să-ți stric voia!

— Și, mă rog, de unde și pînă unde știi care-i voia mea?

— Să mergi, ți se vede pe față teama să nu zic cumva că-i prea greu.

— Ai dreptate, Armino, vreau să mergem. Drumul ne va aminti de tinerețe. Prin strîngerea laolaltă vom retrăi vremurile bune de altădată, cînd împărțeam și binele și răul între noi. Cine știe dacă vom mai apuca vreodată mai tîrziu să fim cu toții împreună.

Vestea chemării la nuntă se lărgeste repede în toată țara. La toate, și bune și rele, le pune capăt plecarea celor aleși să-i însoțească pe nași și să aducă fală țării.

La așezarea de pe Jii îi întâmpină cu cinstirea cuvenită Văsiluț. De asemenea li se alătură, venind de la Severin, Micuț. Tatăl acestuia, banul Laurențiu, nu s-a îndemnat la drum. Este și Vuciu cu Maria, dar și ei se ascund după tinerii care le împodobesc casa, ca să se răsfrîngă și asupra-le o parte din strălucirea lor. Îi însoțește și mult îndurerata doamnă Opreana. Simt cu toții o deosebită plăcere să asculte urările care li se fac prin sate cînd oamenii, uitîndu-se lung după fruntea voinicească, dau cu ochii de mersul lor bătrînesc, mai agale. Pentru Mihai și Armina, cu cît pășesc mai înspre Olt, cu atît le ajung mai tulburătoare amintirile. Ceilalți se și miră cu cîtă ușurință recunosc locurile de parcă numai pe aici și-ar fi petrecut toată tinerețea. Sînt bucuroși că Sandrin și Voichița au parte să guste din plăcerile acestei încîntătoare călătorii. Mihai, cînd îi vede că trec cu ușurință peste unele priveliști, poate din cele mai luminoase, dă să se avînte pe urmele lor ca să-i întoarcă. Armina îl oprește. Poate copiii caută altceva decît încîntătoarea priveliște descoperită de ei. Îl convinge să-i lase să culeagă ce vor din frumusețile ce li se desfășoară în față. Acum împrejurările sînt altfel. Tineretul se strînge mănunchi, cu voie bună, rîs și glumă. Se mai pomenesc și-n doi aplecîndu-se visători asupra florilor în pastelate culori din poieni și de pe plaiuri, ca să le soarbă înmiresmările din potirele sfielnic ridicate.

La nuntă, Armina, Mihai și cei de-o seamă cu ei ca vîrstă, se văd împinși mai înspre marginile petrecerii, unde toate-s mai domoale. Ce să

mai între în roata înfocată a jocului! Ies hăbuciți din învîrtirea-i răpăitoare atunci cînd vor totuși să le arate tinerilor ce pot, sau mai bine zis ce au putut odată. Nu rămîn însă în afara petrecerii. Prelungesc șederea în jurul meselor la mîncare și băutură glumind și depănînd amintiri. Bărbat, cuprinzînd în aceeași îmbrățișare prietenească umărul Arminei și al lui Mihai, spune cu glas tare, ușor amețit de atîtea închinări cîte i s-au adus ca tată socru.

— Nașo, nașule, frate Mihai, tare aș vrea ca și copiii noștri să fie frați cum am fost, sîntem și vom fi noi cît vom trăi.

Lui Mihai îi rîd ochii ușor umezi de bucurie cînd văd ce bine se descurcă Sandrin și Voichița ca nași. După un ușor tușit ca să înghită nodul ce i se pune în gît ori de cîte ori își amintește de blestemata hotărîre de la Deva, le urează:

— Să le ajute soarta ca între ei să domnească înțelegerea și nu o vor duce rău împreună.

— Poate că într-o zi, după cum noi vom fi una în sînul acestor munți, și ei vor fi uniți, iar cărările și plaiurile românești vor răsuna de cîntecele lor înfrățite.

— Nici nu s-ar putea altfel, Bărbate! Dar de ce să ne întristăm și să risipim vremea pe care-o avem pentru petrecere cu gînduri negre. Cei tineri se vor tot întîlni, dar noi?

— Mai știi, vericule, poate la anu!

— Chiar, că mai ai fete de măritat.

— Ori nepot de botezat!

— Mai știi? Dracii ăștia de copii sînt în stare de orice. Ne mai pun iarăși pe drumuri. Nu se sinchisesc ei de bătrînețele noastre!

Nu s-a încheiat bine anul de la nuntă și iată-i din nou la drum pe toți. Gherghina a născut un băiat.

Poate așa este datul sorții ca acest vlăstar al Băsărabilor hațegani să fie cel care va da, prin cumințenia, vitejia și puterea sa, strălucire numelui de român pe care ei au căutat să-l ridice în cinste, dar n-au izbutit chiar pe măsura voii lor.

23. NECLINTIȚII

Acum, după ce anii s-au mai îndreptat, aducându-le pe lângă liniște, belșug și mulțumirea de a fi bunici, Armina a tot crezut că Mihai o să se potolească. Să se bucure și ei de zilele pe care le mai au de trăit. Nici poveste însă de așa ceva. Neastîmpărul care l-a făcut o viață întreagă să se tot zbată ca binele să-l prefacă în mai bine nu dă semne de vreo domolare. Niciodată nu socotește că-i de ajuns ceea ce „este” și nu se lasă pînă nu-l aduce cum socotește el că „trebuie să fie”. Cu toate că își dă seama că puterile au început să-i scîrțîie, nu se lasă și-și sporește osteneala, ca împlinirea vrerii să nu sufere.

Cîte griji nu-i face cu această fire în necurmat neastîmpăr. Nu mai departe decît astă vară, ce a mai pățit cu el cînd i-a spus să-i lase numai pe cei tineri să meargă la botezul de la curtea de Argeș. A sărit ca ars. Cum să lipsească „Voievodul” țării Hațegului tocmai de la botezul „puiului” de voievod al Țării Românești? Să nu fie el de față la împlîntarea acolo a unui Băsărabă de aici? Nu numai că s-au dus, dar mai mult, nu s-a lăsat pînă cînd botezatul Basarab, pruncul ud, n-a trecut și prin mîinile lui după ce Sandrin l-a primit ca naș. La întoarcere i-a spus că a făcut-o ca „voievod” al unei părți a pămîntului românesc nu ca un bătrîn nătîng rîvnitor să fie în frunte.

Într-adevăr nu este ușor să fii voievod. Nu-i numai un prilej de mărire și avuție, ci dimpotrivă de multă, foarte multă frămîntare. Asta nu din auzite, ci din cele trăite și simțite de ea în atîția ani de cînd împart împreună binele și răul. De cîte ori nu s-a gîndit că poate ar fi fost mai bine să fi rămas cneaz pe moșia lui la Băiești. Ar fi fost mai multă vreme alături, nu despărțiți cum i-au ținut plecările lui dese și îndelungate în care așteptarea se împletea cu teama de a nu i se fi întîmplat ceva. Dar atunci oare ar mai fi fost al ei? S-ar mai fi împletit cărările vieții lor pînă într-atît încît să ajungă una? Tot e mai bine cum a fost și este, cu toate că nici acum la bătrînețe nu sînt lăsați în pace.

Nu i-au venit din senin aceste gînduri Arminei, ci la sosirea unui sol de la Deva care, în lipsa lui Mihai, plecat cu Sandrin după treburi prin țară, îi încredințează ei rugămintea principelui Transilvaniei, Lorand Borșa, ca voievodul să poftască pînă la el. Bănuiește de ce-l cheamă. Auzise doar că tătarii, încăpuți iarăși pe mîna destoinică a noului han Nogai, se pregătesc să pornească pe drumul rîvnit de ei înspre apus. Cînd se întoarce Mihai și aude de chemare, izbucnește:

— Mă așteptam la ea. Au nevoie de noi. Îmi va cere, de bună seamă,

să-mi strâng oamenii și să iau parte la apărarea cetății dacă Nogai își mai revarsă hoardele prin partea noastră. Au și început să prade prin părțile de răsărit și miazănoapte ale Transilvaniei. Principele Lorand Borșa ne tîmîie că are mare încredere în ajutorul pe care îl putem da, țintind vădit să ne alăturăm oștirii sale.

— Nu-i bine așa? Sînteți mai mulți. Puteți să-i stăpîniți mai cu ușurință!

— - Nu-i numai asta, Armino. Vrînd, nevrînd ne amestecăm cu ei și ajungem o parte a lor și nu e bine. L-am simțit eu că urmărește să ne înghită. Nenorocirea e că-i destul de tare. Regele-i neputincios în fața propriilor sale slugi, „baronii”, cum li se zice. Lorand are principatul mare care, chiar dacă-i aîrnat de rege ca al meu, atît de mic pe lîngă al lui, merge cam cum vrea. Așa eum eram și noi cînd intram la un loc sub Litovoi, cu ceilalți cneji și voievozi români.

— Poate mergi și tu cu gîndul prea departe.

— Ceea ce mă frămîntă e că nu văd destul de lămurit calea care mi se așterne-n față. Ce să fac, Armino? Am îmbălrinit. Mi-a slăbit vederea. Mă lasă puterile și totuși simt că aici mai este nevoie de mine. Altfel le-aș lăsa pe toate pe mîini mai tinere.

— Sandrin e doar pregătit să te ajute.

— El sau altul care o fi mai priceput, mai vrednic.

— Eu nu văd altul!

— Fiindcă privești cu ochi de mamă!

— Da ce, tu nu-i ești părinte?

— Sînt, Armina. Sînt însă unul ceva mai mare, ca să zic așa, al țării, nu numai al copiilor mei și atunci trebuie să mă gîndesc la toți, nu numai la cei care-s mai apropiați.

Totuși, Sandrin este pus de Mihai înaintea celorlalți de o seamă cu el.

I-a dat în grijă pe feciorii tineri care-s chemați la oaste. Nu ca să se ușureze el, cum crede Armina, ci ca să-l învețe cum să-i îndrume și lumea să se obișnuiască cu el în fruntea lor. De asemenea, potrivește astfel ca el să fie de față la ciocnirile pe care le are cu magistrul Gheorghe, noul castelan al Devei, ca să cunoască dușmanii țării și la ce se pot aștepta din partea lor. Mai necopt, Sandrin încearcă să-l liniștească, să nu vadă lucrurile mai în negru decît sînt. El îi atrage însă luarea aminte:

— Deschide bine ochii, Sandrine, și ascute-ți mintea, numai așa vei putea pătrunde la rădăcina amenințării ce crește peste pămînturile noastre. Între noi și ei se învîrtoșează o luptă pe viață și pe moarte.

— Nu văd, tată, ce te neliniștește atît?

— Ai orbul găinilor, Sandrine! Ia judecă și tu puțin starea noastră și-a lor. Sîntem cu toți luați de necruță toarele ape ale năvălirii. Unii, și ăștia sînt ei, ajung să se prindă de nuielușul sălciilor de pe margini. În loc să ne ajute și pe noi să scăpăm, ne apasă la fund să ne înecăm. Să rămînă singuri stăpînitori pe pămîntul de unde s-a retras urgia năvălirii.

— Tot nu-s prea lămurit.

— Mă faci să mă îndoiesc de mine însumi, Sandrine, dacă nu vezi nimic. Ascultă! Tătarii dau peste noi. Pe mine magistrul mă împinge la luptă, iar el se strecoară în spatele meu să mă încalece.

— Destul, tată! Ai dreptate! Eu n-am încă privirea pătrunzătoare ca a ta, așa că iartă-mi greutatea cu care am înțeles.

După multă gîndire se hotărăște să-l ia și pe Sandrin la Deva. Mai bine-i ca „domnii” de acolo să vadă că lîngă trunchiul bătrîn, scorburos, cum îl socotesc ei, se înalță mlădița tînără care va duce viața rădăcinii mai departe. Să nu se gîndească vreunul din cetatea Devei că după ce isprăvește cu acest bătrîn valah încăpățînat, vor găsi pe cineva mai pe voia și înțelesul lor. Vrea să le arate că s-ar putea ca urmașu-i să fie feciorul său, crescut în credințele sale. Toate acestea i le spune lui Sandrin pe drum. De cum ajunge, este de îndată poftit la Lorand, principele Transilvaniei.

— Voievoade Mihai, despre dumneata nu mi se spun decît vorbe bune.

— Mulțumesc pentru buna primire cu care mă cinstești, mărite Principe și pentru îmbărbătarea care o cuprind vorbele tale. Prind bine, tare bine, unui om care a trecut prin atîtea și a gustat din plin din suferință, dar a și învățat multe de pe urma lor.

— Ți-am spus cuvintele de laudă fără de nici un gînd ascuns. De aceea vreau ca să vorbim deschis asupra noii primejdii tătărești. Regele-i prea slab ca să ne fie de vreun ajutor. Tătarii sînt peste noi și pustiesc prin părțile de răsărit ale principatului. Noi ne-am tras mai încoace, unde socotesc că sîntem mai adăpostiți. Se cere ca și domnia ta să fii alături de noi în această luptă.

— Cum, principe Lorand?

— În împrejurarea în care cel care-ți cere nu sînt eu, ci regele!

— Că prieten? Ca părtaș de nevoie?

— Ca prieten, ori părtaș, cum vrei! Îndatoririle pe are le ai față de rege rămîn bune față de mine, atît ca oaste cît și ca sprijin pentru cetatea regală de aici.

— Te ajut, Principe! Rămîn însă cum sînt!

— Rămîi și cît voi fi eu nu se va atinge nimeni de rînduiala voastră, cu învoiala însă de a nu vă însoți cu dușmanii noștri.

— De ce ne-am amesteca noi în treburile Mărimii tale, dacă ne lași să ne măcinăm necazurile noastre?

— Ai cuvîntul unui cavaler că va fi cum ți-am spus. Nu uita că-i mai bun prietenul de aproape, adică eu, decît cel de departe, adică regele, mai ales slab cum este.

— Nu uit, principe Lorand, și n-o să uite nici feciorul meu, Sandrin, care are cinstea să se încline în fața Domniei tale ca să poată duce mai departe cuvîntul țării mele, dacă mie-mi va amuți gura!

— Vorbele mele vor avea aceeași tărie și față de el!

— Îți mulțumesc, principe Lorand!

— Să fii sănătos, voievoade Mihai, și înțelegerea dintre noi să aibă viață cât mai lungă.

— Aceasta-i și dorința noastră.

Pe drum înspre casă, Mihai își întreabă feciorul cam ce crede el că ar trebui să facă dacă s-ar afla ca voievod, în locul lui.

— Să mă pregătesc, tată, să fiu gata când mă va chema Voievodul Lorand.

— Da, fățul meu, dar cu o mică întârziere ca să nu fii tu primul care îi înfruntă pe tătari, ci el. Ține minte! Caută să nu ieși mai slăbit decât el din încercarea puterilor. Mai bine zis tu să-l ajuți, nu el pe tine.

— Tare-s încurcate socotelile astea și eu n-am priceperea trebuitoare să mă descurc în ele.

— Dacă-ți deschizi bine ochii și-ți ascuți auzul vei prinde freamătul lor dinlăuntru, ascuns mulțimii care crede că totul se mărginește la ceea ce-i pe față. Or, adevărul este că vîltoarele din adîncuri te ridică ori te scad mai mult decât valorile de deasupra văzute de toți! Cred că m-ai înțeles, așa că acum pregătește oastea pentru apărarea noastră!

De cum ajung acasă, Sandrin începe, ca și taică-său pe vremuri, întocmirea unei apărări din cele mai strașnice. Spre norocul tuturor însă amenințarea tătară se risipește de la sine, prin schimbarea îndrumării ei care ocolește părțile transilvănene ale regatului ungar. Toți răsufală ușurați. Singura căreia nu-i este dat să se bucure de îndepărtarea primejdiei este tot inima atît de greu încercată a voievodului Mihai, în care se înfige un nou ghimpe însîngerător. Depărtatul rege Ladislau socotește tocmai acum că-i timpul să-și răsplătească pe unii din slujitorii-i mai credincioși. În fruntea lor se află magistrul Gheorghe, neîmpăcatul lui dușman, ale cărui oști l-au răpus pe Litovoi. Dania regelui amenință în mod direct starea lui de pînă acum. Simte dintr-odată cum i se taie răsufarea. Ca într-un vârtej se pornesc să se rotească cele dimprejurul lui. Se clatină. Își strînge toate puterile și izbutește să se așeze, ascunzîndu-și amețea.

— Ce ai, tată, se grăbește înspre el Sandrin, văzîndu-l atît de pierit.

— Nimic. Ce să am? Ia așa o slăbiciune. Doar sînt bătrîn și eu.

— Nu te-am văzut niciodată așa, tată.

— S-apropie vremea, fiule, să mă vezi și mai rău.

— Fugi de aici, tată, ești doar încă în putere.

— Sînt, Voichiță, nu zic nu! De n-ar fi afurisitele astea de apăsări tocmai aici, în coșul pieptului.

— Hai și te odihnește puțin, o să-ți treacă, îl îndeamnă Armina îngrijorată.

— Vrei să mă înzdrăvenești? Atunci ia toarnă-mi un căuș de afinată. Să vezi ce mă mai aprind!

— E din cea trimisă de Grina, de la stîna „La Fete”.

— Cît ne-am împrăștiat. Ea, săraca, în loc să fie la casa ei, i-acolo sus, în creierul munților. Sandrin la Băiești, iar noi ca doi cucii în atîta căsoaie.

Sandrine, să mi-l aduci pe Mihăiță! Că pe nepotu-mi din partea Cîndeștilor îl descîntă ei. Doamne, de ne-ar semăna mai mult nouă, să iasă om spre cîntea neamului nostru!

— Eu îți zisei așa, ca într-o doară, de Grina și uite unde ajunseși, îi spune muștrătoare Armina.

— Așa-i fură pe bătrîni gîndurile. Odată pornite alunecă și nu le mai pot opri! Tare-mi pare rău c-am dat pe Grina după feciorul lui Cînda. M-ați bătut la cap c-o să se înțeleagă bine și uite ce a ieșit.

— Cine-i de vină că s-a prăpădit? Ce, tu n-ai lăcrimat? Doar a fost sfîrtecat de săgeată dușmană!

— Asta așa-i. Să mă odihnesc. Mai bine-i. Am început să înșir vorbe fără de rost.

Anii îl apasă și el nu vrea să se încovoiaie, chiar dacă bătu-i de sînger ajunge un sprijin tot mai de nădejde și nedespărțit. Ce să-i mai însemne pe răboj. Grinda este aproape toată crestată. De șase ori cîte zece se înșiră creștăturile, ca vrăbiile pe ramuri. Cîte vor mai urma oare de vreme ce cinci sînt de-acum însemnate. Toți îl văd ca pe un gorun stufos, care însă nu mai înfruntă vremuirea ca altă dată. Cît poate, rămîne mai pe lîngă casă. Îl cheamă din ce în ce mai adeseori pe Sandrin să-l înlocuiască acolo unde se cere alergătură obositoare. Nu lipsește de la nici o slujbă, oricît ar fi de mică sărbătoarea. Strana lui de la Sfînta Mărie Orlea, care altă dată, de multe ori era goală, acum îl îmbie. Rămîne în ea chiar după ce oamenii se scurg din biserică. În răcoarea plăcută din jurul lui, simte cum se limpezește ceva în el și-i ușurează luarea hotărîrii cerute de împrejurarea care-l frămîntă. De asemenea se simte din ce în ce mai bine în liniștea de la cetate, de unde se întoarce întotdeauna înviorat. Mihăiță, acum flăcăiaș bine înălțat, îl însoțește mai peste tot ca o umbră. Cîte nu-i spune, cîte nu-l învață! Băiatul, chiar dacă nu le pricepe pe toate, nu-l sîcîie. Lasă pe altădată răspunsurile neprimite. Îl întreabă apoi pe neașteptate. Și aceasta-i face plăcere. Îl mîngîie cu drag pe creștetul învîlmășit de cîrlionții negri ca pana corbului. Fără doar și poate că-i seamănă ca înfățișare. De i-ar semăna și-n altele, socotește el.

Nu-i este dat însă să stea prea mult liniștit, cum este acum. Întors acasă la Hațeg face, împreună cu Mihăiță, pentru ceilalți nepoți prichindei, o morișcă pe apa Galbinei ce udă fundul ogrăzii. Încîntați de felul în care se învîrte, se odihnesc cu toții pe țelina pufoasă a malului. Privirile lui Mihai s-afundă-n zarea senină de deasupra desîșului luncii. Ce mulțumit se simte în roata asta zburdalnică de copii. Harnică și bună fată mai este Voichița. Tare-i este recunoscător pentru cei cinci nepoței cu care i-a umplut curtea voievodală ca o neprețuită îmbucurare a bătrînețelor sale. Se rînduiesc cam din doi în doi ani: Mătieș, Lăscuț, Năndrel și Ionuț. Mihăiță-i de acum băiat mare. De aceea se și înțelege atît de bine cu el. Nu se poate plînge nici de Artemie, nepotu-i de la Grina. Totuși i se pare că din cînd în cînd izbucnesc din el porniri hrăpărețe

moștenite fără doar și poate de la nedoritu-i cuscru Cînda. De ar fi aici, cu ceilalți, ce s-ar mai face stăpîn pe morișcă cum vrea și moșu-său pe morile cele adevărate de la Ostrov. Dar să lase gîndurile astea care, dacă se întetesc, îi întunecă bucuria zilei de azi. Mai bine să se răsfețe cu creșterea și înflorirea mlădițelor care îi încîntă ochii. Cît de mult îi mai înveselesc acești vajnici urmași pustia bătrîneții. Simte că prin ei glia strămoșească își împrespătează vigoarea și nu va ajunge nicicînd să se părăginească dacă hora, atît a muncii cît și a veseliei, se lărgește și prelungește întruna în veac.

Odată ce a gustat din plăcuta ușurare pe care i-o aduce trecerea pe umerii tineri și puternici ai lui Sandrin a unei părți tot mai „cu greutate” din povara treburilor țării, caută orice prilej ca să scape de cît mai multe dintre ele. Se simte atît de bine pierzîndu-și vremea cu nepoții, încît a început Armina să-i ia în răspăr. Dumnezeu să le înțeleagă și pe femeile astea. Pînă mai ieri sta aproape toată ziua cu gura pe el că nu se mai satură de alergătură și bătaie de cap, iar acum că a dat în mintea copiilor, uitînd cine este. Nu și-a uitat de el chiar în măsura în care crede Armina. Vrea doar să-și încerce băiatul, să vadă ce poate. Ochii-i rămași ageri veghează însă asupra lui. Nu-l lipsește de îndrumările de care are nevoie orice tînr, din partea bătrînilor „buni”, dintre care se socotește că de acum face parte. Că se simte bine scăpat din atîtea încleștări ostenitoare, și aceasta-i adevărat. Chiar dacă ar vrea, nu s-ar mai putea întoarce la ele. Își dă seama că nu mai are puterea de care altă dată făcea atîta risipă. Recunoaște că Sandrin, cel puțin pînă acum, nu i-a dezmințit așteptările.

Îmbătrîniții Lie și Nandra, necruțători în cele ostășești, îl vorbesc de bine pe Sandrin. În cele gospodărești, creșterea veniturilor și foloaselor dovedește că are iscusință și mînă bună. Mai trebuie să-l învețe cuprinderea cît mai largă a lumii în care trăiește. Cînd i-a încredințat moșia strămoșească s-a urcat cu el la Fîntîna rece. Socotește însă că nu-i este deajunsă vederea de la înălțimea aceea mijlocie. Trebuie să se urce cu el mai sus, pe vîrfurile Retezatului, de unde în rotirea privirii își va da seama cum „țara” este un cerc mai mic prins într-unul foarte mare, care se cere cunoscut. Are mai curînd decît se așteaptă prilejul de a-l face să-și frămînte mintea cu înfruntările și cu îmbucările firești ale acestor două cercuri.

E mai bine să înceapă cu înfruntările. De rău trebuie să se păzească. Binele este doar așteptat. Acum să-l vadă însă ce dorește de vine atît de grăbit înspre el.

— Tată, a venit de la Deva o solie și ar vrea să stea de vorbă cu dumneata.

— Nu vezi că am treabă. Lasă-i să aștepte!

— Nu se poate, tată. Sînt oameni de seamă! De ce să-i supărăm? ?

— Și eu că sînt tulburat, să nu mă supăr? I-auzi judecată. Hai, Mihăiță! O să isprăvim după ce scăpăm de ei. Dar ce naiba vor?

- Au să ți-o spună dumitale.
- Nimic de bine, că ăștia-s ca și croncănitoarele diavolului.
- Tată, poate nu va fi chiar așa. Ascultă-i, te rog, liniștit.
- Am să-i ascult doar n-o să mă înveți tu cum să mă port!

Într-adevăr, i-ascultă cu grijă și răbdare, așa cum se cuvine să se poarte cu niște soli. Îi roagă însă să-l lase să se gîndească asupra soliei lor. O să dea răspunsul la locul și vremea potrivită. Nimic nu simt veniții din ceea ce se petrece în el, oricît îl sfredelesc cu privirile și-l ispitesc cu întrebările. Le mulțumește pentru solie. Îi ospătează și-i lasă să plece nedumeriți în privința a ceea ce va face el.

- Multe mai am de învățat, tată, de la dumneata!
- Grăbește-te, Sandrine, cît mă mai rabdă lumea de aici...
- Lasă, tată, nu-i nici o grabă. Am timp destul.
- Doar că nu noi hotărîm acest timp.

Cum nu mai vrea să-l aștîze, Sandrin trece la răspunsul pe care-l așteaptă solia sosită.

- Ce facem, tată? Mergem sau nu?

— Grea întrebare, băiete. Nici eu nu știu cum am putea ieși mai bine din greua încurcătură în care ne aflăm. Trebuie să judecăm foarte bine răspunsul!

— Chemarea asta la adunarea nobililor ce se va ține la Turda, făcută de însuși voievodul Lorand Borșa, ne pune în rînd cu toți ceilalți nobili transilvăneni. Socotesc că nu-i nimic rău în ea. Dimpotrivă, mi se pare ca o mare cinstire.

— Și o mare iscusință de prindere a noastră printre supușii săi. Așa că vezi, trebuie să întoarcem „înalta” poftire pe toate fețele. Dacă mergem, recunoaștem că sîntem dintr-ai lui. Dacă nu mergem, ne poate socoti dușmani.

- Totuși, ce-i de făcut?

— Să nu ne grăbim, să putem ajunge la hotărîrea cea mai de folos pentru noi.

— Dacă nu mergem, cine știe ce măsuri pot să ia împotriva noastră. Dacă mergem, la cine știe ce hotărîri luate acolo sîntem nevoiți să ne supunem. Oricum o dăm, numai bine nu pare să fie.

— Bate-ți capul, băiete, că tu te duci de așa va fi mai bine, ori, tu îi vei înfrunta, de nu te duci. Eu sînt prea bătrîn pentru orice se va întîmpla.

- Nu însă, tată, și pentru sfatul și hotărîrea cea mai bună.

— Unde ai dreptate, ai! Să lăsăm să se coacă un picuț gîndurile peste noapte. Astăzi am avut destule. O să mai vorbim mîine cu mintea mai odihnită și limpezită.

— Da, tată! Eu aș vrea însă să plec la Băiești, unde știi că lucrul cîmpului este în toi, ca primăvara.

— Ai să pleci după ce-mi aduci răspunsul. Îți mai pun odată întrebarea să n-o uiți: cum este mai bine să facem? Asta ca să te obișnuiești să gîndești singur, cum vei fi silit s-o faci cînd nu voi mai fi eu.

Ca bătrînii care n-au somn cînd trebuie să doarmă și adorm cînd ar trebui să fie trezi, cum glumea cîte odată pe socoteala cîte unui bătrîn adormit în plină adunare, pățește și el, perpelindu-se toată noaptea. Odată cu răsăritul soarelui este în picioare. Sandrin nu se lasă mult așteptat:

— Mergem, tată, la Turda!

— Bine, Sandrine! Poți pleca la Băiești.

Nu-l întreabă ce l-a îndemnat să dea acest răspuns, cetește că amîndoi, cunoscînd aceleași lucruri, nu puteau ajunge decît la aceeași încheiere, născută din dragostea și grija pe care o poartă moștenirii strămoșești, ca nicicînd să nu se înstrăineze.

Deîndată după sfînta Maria Mică îi însoțesc cu toții, chiar și Mihăiță, pe Sandrin, Voichița, Nandra și cei doi feciori din pîlcul băieștenilor pînă dincolo de Băcia, ca să-i vadă intrați pe drumul Mureșului înspre Orăștie. După ce s-au pierdut în zare se întorc.

Cu cît zilele trec și socotesc că se apropie înapoierea lor, încep să-i aștepte. Întîrzierea le prefăcește așteptarea în nerăbdare și apoi în neastîmpăr.

Iscoadele aduc însă vestea că de-abia de vreo săptămînă s-a spart adunarea cea mare de la Turda. Lasă deoparte treburile mai domolite ca să le iasă în cale la Strei. Unul din feciorii lui Nanda, pornit dinainte de Orăștie cu o zi mai devreme, le dă de știre că în curînd vor fi cu toții în Hațeg. Mihai și Armina sînt cuprinși de bucuria revederii cînd văd cît de voioasă le este înfățișarea.

Mihai hotărăște să cheme adunarea obștească să ia cunoștință de cele petrecute la sfătuirea mai marilor prințului transilvănean. Așa cum este și firesc, cu toate că mai sînt și păreri potrivnice, îl lasă pe Sandrin, ca unul care a fost de față, să înfățișeze cinstitei adunări atît rostul mergerii lui la Turda, cît și foloasele pe care le pot trage cu toții din cunoașterea celor vorbite și hotărîte acolo. Ca orice tată, se bucură de prilejul ce i se dă feciorului său de a se ridica în ochii celor mai de seamă oameni ai țării. Are totuși și o ușoară strîngere de inimă ca nu cumva, cu atîtea priviri ațintite asupra lui, și mai binevoitoare și mai răutăcioase, să-și piardă firea și să se iîncurce. Ar vrea să-i dea ceva din puterea de stăpînire pe care a simțit de atîtea ori că o are asupra celor care-l ascultă. Dar știe că așa ceva nu se poate da. Cu această ușoară tulburare în suflet îi face semn lui Sandrin că poate să vorbească. Începutul e bun. Se potolește și se așază liniștit, în timp ce, după mulțumirile convenite adunăii pentru cinstea pe care i-o face ascultîndu-l, Sandrin le la veștile atît de așteptate de toți:

— Am plecat la adunarea oamenilor de frunte din principatul numit al Transilvaniei nu ca să mă plec în fața lor, ci, dimpotrivă, să le arăt că drepturile noastre sînt ohabnice, de veci și scutite de orice slujbe. Am socotit că-i bine să știe cu toții acest lucru și dacă cineva avea vreo îndoială asupra temeiniciei lor am așteptat s-o ridice. Nu s-a găsit nici

unul! Trebuia să merg că tata a avut cuvîntul principelui Lorand că aici, în țară, „noi sîntem cei care hotărîm, nu alții”. În afară de acestea s-a mai petrecut un fapt care cerea lămuriri: la Buda, regele Ladislau a început să-i răsplătească cu drepturi pe cei care au luptat împotriva noastră cînd eram strînși cu toții în jurul fie iertatului voievod Litovoi. Aceștia, la rîndul lor, dau altora din ele, fac danii, care ne jignesc și ne amenință.

— Să nu le recunoaștem! Sînt de părere cei mai mulți.

— De veți putea, Sandrine, să nesocotiți hotărîrea regală!

Mihai nu se grăbește să-i răspundă lui Cînda, al cărui rîs batjocoritor arată că urmărește să-l încurce pe Sandrin cu întrebări tăioase. Acesta însă nu se pierde și caută să-i lămurească asupra stării tulburi din regat, unde regele-i aproape ca un „prins” al baronilor săi. Cneazul Mărilă Pogan, cunoscut iute din fire, sare și se înfige în picioare, drept ca un fag din cel înfrățit cu brazii, cu toate că poartă pe umeri povara atîtor ani și-i îndeamnă:

— Să ne lepădăm de el!

Dacă îl văd ceilalți că doar atît a avut de spus, cer ca să nu se mai amestece nimeni și să-l lase pe Sandrin să vorbească.

— Transilvania-i ca o țară în afara regatului. Principelui aflat în fruntea ei nu-i prea pasă de rege.

— Să nu ne pese nici de unul, nici de altul!

— Nu-i tot atît de ușor de făcut, ca de spus, îi înfruntă, cneazul Jurca pe vorbăreți.

După aceste întreruperi din partea celor cu mîncărimi la limbă, Sandrin primește încuviințarea să continue.

— Nouă ne pasă însă de principele Lorand fiindcă el este aici, în coastele noastre, sau noi sîntem în coastele lui. Nu putem ști ce anume găsește de se simte atît de bine tocmai în cetatea asta a Devei, cînd are atîtea altele mai primitoare. În drumul făcut le-am văzut doar. Gînduri bune în orice caz nu nutrește față de noi. Cred că-l întărită împotriva noastră atît magistrul Gheorghe, cît și comitele Petru. Așa că am socotit că e bine să fim de față dacă se pune ceva la cale împotriva noastră.

— Și ce a fost la Turda?

— O adunare ca a noastră, dieta principatului Transilvaniei întocmai ca și cea a regatului de la Buda. Ea a hotărît care-s îndatoririle față de principe, care la rîndu-i se va socoti pentru toți cu regele. Așa că veniturile și foloasele ce le plăteam pînă acuma regelui, le vom da pe viitor principelui Lorand.

— Dar de ce să i le dăm lui? Dacă nu le dăm celui pe care îl socotim în dreptul său, de ce să le dăm altuia?

— N-ar fi mai bine să nu mai dăm nimic și să folosim totul pentru noi, sare din nou cneazul Pogan.

— Dacă nu le dăm noi, vine el să le ia, în numele regelui, că are acest drept. Iar dacă vine, nu s-ar mulțumi numai cu cît dăm, ci și-ar cere parte pentru osteneala lui. Așa că-i mai bine să nu ne băgăm în cearta lor. Noi

le plătim. Regele să și le ia de la principe, răspunde cu înțelepciune Sandrin. M-am alăturat maramureșenilor, bistrițenilor, bîrsenilor veniți și ei la adunare.

— Fă așa cum e mai bine, cu sfatul lui taică-tău.

Cu aceste cuvinte, însușite și de către ceilalți, judele Roșca, aflat în fruntea adunării, socotește că se poate trece la încheierea ei, mulțumindu-i lui Sandrin pentru felul cum și-a îndeplinit îndatorirea pe care i-a dat-o taică-său în numele țării. Când se amestecară ca să mai vorbească și de ale lor, Mihai, care este atît de bucuros de cîntea pe care i-a făcut-o feciorul său, se pomenește că-l aude din spate pe Cînda, cum îl ia în batjocură:

— Ce, Voievoade, îți pregătești urmaș la conducerea țării? Te umflași ca un păun cînd îl văzuși pe Sandrin ce sfătos se învîrte în mijlocul nostru. Nu uita că mai sînt și alți cneji de nădejde pentru țară.

— Lasă mai bine să fie creangă tînăra din trunchiul vechi, decît așa cum vor unii, să sădească în pămîntul nostru tulpină străină.

— Că nu ti-i da la mine! Nu uita că prețul plătit de mine e mai mare decît al tău și apoi în nepotu-tău avem sîngele amestecat. Te-am pus pe tine primul ca să-ți fiu pe plac. Ceea ce faci îmi vine bine și mie. Îi deschizi drum și nepotului, care-i doar și al tău. Că de, cîte nu se pot întîmpla cu noi, cei de acum.

— Taci, afurisitule! Scuipă-ți în sîn, cobe!

— Hă! Hă ! Hă! S-a înfuriat moșneagul că i-am spus adevărul.

— Țara s-aleagă pe cel care va fi mai vrednic.

— Păi cam așa zic și eu, dar numai după ce nu te mai are în cap pe tine. Apoi el poate aștepta, e mic. Se va măsura, poate, cu văru-său, Mihăiță! Mai știi? O să te învîrtești de ciudă în mormînt, Voievoade, că spița mea va izbîndi!

— Lăsați că ați început să vă certați ca și cînd noi n-am mai fi și ați hotărî doar voi doi, încearcă să-i potolească judele Roșca. Să așteptăm ce aduc nou împrejurările. Ele vor arăta destoinicia și vrednicia celui mai în drept.

Mihai uită repede răutăcioasele cuvinte ale lui Cînda și, plin de nădejde în puterea de judecată și muncă a lui Sandrin, îi încredințează toate treburile dinlăuntru ale țării. Pe nesimțite el se trage din fața tinereții care năvălește cu înfocarea zorilor, ca să dea viață adumbririi unde înțelepciunea bătrînilor ține aprinse candelile stelelor, pentru îndreptarea celor care orbăcăiesc în căutarea cărărilor pierdute. Cu ceea ce-i în plină lumină se descurcă ușor Sandrin. Mai greu îi vine cînd dă de ascunzișuri. Nu se lasă încurcat de treburile de fiecare zi. Simțurile-i viguroase le răvășesc pe acestea. Se zbate însă în fața celor din sufletele oamenilor și ale destinelor acestora, fie că-i vorba de al fiecăruia în parte, fie de ale popoarelor din jur. Acolo unde-i mai mult de gîndit decît de făcut, Mihai ia asupra-i partea de gîndire, iar fapta rodită de ea i-o lasă lui Sandrin. Ca să-l ferească de greșeli, îl învață, fără să simtă, cum să se

poarte cu oamenii apropiați, dar și cu cei din afara țării, fie prieteni sau dușmani. Cu cîtă răbdare caută să-l învețe cum să se folosească de iscoade și, mai ales, cum să desprindă din amestecul încunoștințărilor primite ceea ce-i de însemnătate pentru soarta sa și a oamenilor care și-au pus nădejdea în el, ca să-i apere de lovituri neașteptate.

Nu trece mult și întâmplările care zguduie viața popoarelor din jurul lor îi cer lui Sandrin să arate cu ce s-a ales din îndrumările date de taică-său. Regele Ladislau, prins de baronii săi, sfîrșește spintecat de necruțătoarele lor spade. Răsturnarea, care întărește puterea nobiliară în dauna celei regale, cuprinde numai amenințări pentru ființarea liberă a voievodatului Hațegului. Pe Mihai îl îngrijorează slăbiciunea regală care-l lasă dintr-odată descoperit. Ce bătrînețe amărită îi este dat să trăiască! Și în ce stare încurcată lasă țara dacă el, Doamne ferește, se duce. Cum să se descurce Sandrin într-o astfel de împrejurare? Totuși, a judecat bine băiatul cu prilejul mersului la Turda, cînd nu s-a bizuit pe puterea regelui, și a înfruntării acestuia cu principele Lorand Borșa.

N-a fost de ajuns însă pentru ziua de azi o singură veste rea sosită. La ea trebuie să se adauge alta ca să crească și mai mult necazurile. Un om trimis de Tihomir îi vestește că socru-său se stinge încetul cu încetul. A și cerut să i se aprindă lumînarea. Poate de cînd a plecat omul s-a și sfîrșit. Mihai, cu umerii căzuți, îi face semn că a înțeles și că-i liber să-și vadă de drum. El însă își învîrte pălăria în mînă, cerînd parcă încă un pic de ascultare. Îl întreabă mirat ce mai vrea.

— Voievoade Mihai, rugămintea din urmă a voievodului Bărbat este să-l trimiți pe cneazul Sandrin la înălțarea lui Tihomir a lui Băsărabă pe scaunul voievodal al Țării Românești. Alegerea s-a împlinit încă de pe vremea cînd dumnealui mai era încă în putere. N-ar vrea nici voievodul Tihomir, că noi de acum așa îl socotim, ca tocmai nașu Sandrin și nașa Voichița, părinții lui sufletești, singurii care i-au mai rămas, să lipsească de la această sărbătoare poate și așa întunecată de stingerea voievodului Bărbat.

Socotindu-și încheiată solia, argeșeanul cere îngăduința să plece. Îngîndurat, Mihai i-o dă. Armina, care i-a urmărit îngrijorată neobișnuita strîngere a umerilor ca și cînd ar fi vrut să se apere de o prăbușire, se apropie de el. Vrea să-i spună cîteva vorbe de îmbărbătare. Mihai însă i-o ia înainte:

— Am rămas singurul dintre ei, Armino. Acuși îmi vine și mie rîndul. Cînd oare? Să mă grăbesc. Mai am destule de împlinit, să nu mă pomenesc, ca și Bărbat, că moartea nu-mi mai dă păs.

— Lasă, ursule, că ești în toate puterile! Își rupe secera moartea cînd s-ar atinge de tine.

— Sînt, Armino! Doar că-s un pic surd, un pic orb, un pic uituc și pe deasupra destul de știrb. Încolo, așa cum mă vezi tu. Dar altceva mă frămîntă: că nu îmi voi îndeplini îndatoririle cu care am întîrziat cam peste măsura cerută de înfăptuirea lor.

Armina nu i-a înțeles chiar tot mormăitul. Aude însă cum îl pomenește întruna pe Bărbat și grija pe care acesta a avut-o ca să lase stările limpezi în urma lui. Ascultă cum urmează să-și depene gândurile. Tare trebuie să fie frământat de ceva de mare însemnătate dacă se judecă atît de aprig pe el însuși. A uitat că-i de față, vede asta după cît este de bucuros cînd dă cu ochii de ea:

— Aici erai, Armino?

— Aici. Mi s-a părut că vrei să-mi spui ceva.

— Da. Da. Acum m-am lămurit. Auzi tu, Armino. Lasă că-ți voi spune mai tîrziu. Acum hai să pregătim pe tineri. Nu vezi ce noroc pe capul lor? Au parte numai de plimbare și petrecere. Să tot trăiești așa.

— Am avut și noi partea noastră, Mihai, să recunoaștem. E rîndul lor.

— De li s-ar împlini lor ceea ce ni s-a stricat nouă, celor care am vrut să facem ceva, dar se vede că nu ne-au ținut puterile. Sau poate ne-a părăsit norocul. Doamne, dă-le lor ceea ce ai socotit că nu ni se cuvine nouă!

În zilele următoare nu are astîmpăr nici noaptea. Îi tulbură și somnul Arminei. Îi este mereu teamă să nu le lipsească ceva din gătire și daruri. Să nu știrbească cu ceva strălucirea cu care copiii trebuie să se înfățișeze acolo, că doar sînt din oameni de neam și cu dare de mîină. Îi zorește și la plecare, parcă-i este frică să nu întîrzie, cu toate că Sandrin îi tot schimbă socotelile cu timpul pe care îl cere călătoria. Nu-i lasă să pornească pînă ce cchii-i de vultur, care în astfel de împrejurări își regăsesc tăria de odinioară, nu-i cercetează cu de-amănuntul. Mulțumit, le dă drumul. Poate va mai apuca și el această măreață sărbătoare, pe care știe că n-ar vrea s-o întunece cu jelirea stingerii lui.

Părea că după atîta zbuciumare, el, care se dăruiește cu toate puterile minții, sufletului și trupului cînd se hotărăște să facă un lucru, se va liniști. Peste zi mai merge cum merge că își ia nepoții și-și pierde vremea cu ei, făcîndu-le arcuri, praștii sau zbîrnăitori. În schimb seara nu-și găsește locul. Se scoală dintr-un loc și se așază într-altul, iar după culcare se tot învîrte cînd pe o parte cînd pe alta, tușind sau dregîndu-și glasul ca înaintea unei cuvîntări. Aceste semne o fac pe Armina să-și dea seama că el simte nevoia să-și ușureze cugetul de ceva care acolo s-a transformat pe încetul în hotărîre. Este gata să înceapă, apoi se codește. Ca să-i înlesnească mărturisirea, i-o ia ca și altădată înainte, zicîndu-i așa, ca într-o doară:

— Mihai, parcă mai alaltăieri voiai să-mi spui ceva și te-ai oprit, că veniră negustorii ăia străini cu văru Roșca.

— Nu-mi amintesc.

— Ba mi se pare că și începuseși.

— Ah, da! Despre Sandrin.

— Ce-i cu el?

— Știi, cînd am auzit ce a făcut Bărbat pentru gineru-său m-a săgetat și pe mine un gînd că n-ar fi rău să fac și eu același lucru pentru Sandrin.

— Fugi încolo! Doamne, iartă-mă! Nu cobii! Fă-ți cruce și scuipă într-o parte să-l alungi pe ucigă-l toaca.

— Nu așa, femeie. Nu așa cum crezi tu m-am gândit eu. Socotesc că sînt bătrîn și ostenit. Voievodatul cere alergătură. Eu nu mai pot. De trimis tot pe el îl trimit. Atunci de ce să nu fie întărit pentru ceea ce s-a învrednicit să dovedească.

— Hm! N-ar fi rău! Dar cum? Cînd?

— Poate s-o ivi ceva care s-o ceară.

Prilejul nu se lasă mult așteptat, în aceste vremuri tulburi, cînd regatul ungar era sfîșiat de luptele pentru întîietate dintre casele nobiliare. Ca să-și arate puterea și să-și deschidă drum înspre starea de neatîrnare de care se bucura Transilvania pe vremea principelui Ștefan, Lorand Borșa cheamă din nou dieta principatului, la care este poftit să ia parte și Mihai. Fără să stea pe gînduri îi mulțumește voievodului Borșa pentru chemare, dar îl roagă să-l ierte, că sănătatea și bătrînețea îl împiedică să vină. Îl trimite în schimb pe feciorul său, Sandrin, care a fost și la Turda ca împuternicit din partea Țării Hațegului întocmai cum este el. Tăinuiește cu judele Roșca asupra faptului cum i s-ar putea da lui Sandrin această împuternicire ca vorbele lui să aibă în dietă greutatea care li se cere. Judele este de părere că împuternicirea nu i-o poate da decît adunarea obștească. Poate ar fi bine s-o întrunească. Mihai nu are nimic împotrivă și-i spune așa, ca dus pe gînduri, că el se simte prea ostenit și ar vrea să-și vadă de bătrînețele și bolile lui. Atît îl întoarce pe jude pînă cînd acesta scapă întrebarea:

— Oare n-ar fi mai bine să-l alegem pe Sandrin voievod?

— Uite că la așa ceva nu m-am gândit, dar fiind pe lîngă el l-aș putea ajuta.

Judele Roșca se lovește cu palma peste gură și-i spune rîzînd:

— Bine, Voievoade, ce mă tot sucești, cînd socoți că-i bine ca Sandrin să-ți urmeze. Îți vine greu să-l înfățișezi adunării. Lasă c-o fac eu și să știi că are sorți de izbîndă.

— Dacă zici, jude Roșca, s-o facem și pe asta, că de, sîntem bătrîni și nu-i bine să rămîm în urma noastră stările încurcate.

Adunarea se întrunește la chemarea judelui Roșca. Cei mai mulți nu vor să audă de plecarea lui Mihai din capul țării. Dar cînd judele își spune părerea că ar fi bine ca Sandrin să-i ia locul lui taică-său, cei de față se împart cam în două. Unii care îl sprijină cu tărie. Aceștia sînt cei pregătiți dinainte. Alții ar vrea să mai aștepte, socotind că nu-i încă destul de copt. Mihai rămîne mirat cînd îl vede pe Cînda cu cîtă tărie-i de partea lui. Îl privește neîncrezător, temîndu-se de vreun gînd rău din partea lui. Dar acesta voios îi face cu ochiul, iar cînd vede că nu-l înțelege se apropie și-i șoptește:

— Ce, uitași, Voievoade, după unul de-al dumitale poate vine rîndul unuia de-al meu. Nu! Nu te mînia. Știi, nepotul tău, Artemie, crește și-ți e și el un fel de urmaș. Acum ți-l sprijin eu pe al tău. Poate mai tîrziu ai tăi îl

vor sprijini pe al meu. O mînă, Voievoade, spală pe alta.

Dacă-l aud și pe Cînda că-i îndeamnă să fie de partea lui Sandrin, cei nehotărîți, rînd pe rînd, se scutură de orice îndoială și noul voievod este ales tocmai atunci cînd țara se aștepta mai puțin la așa ceva. Cel care rămîne pînă la urmă pe gînduri este tot Mihai. N-a stricat, oare, trecînd voievodatul de la tată la fiu, întocmirile bătrîne care opresc aici statornicirea unor moșteniri întemeiate pe dreptul ce s-ar cuveni prin născare? Dar dacă toți în jurul său au făcut la fel, poate că nu-i nimic rău în asta. Gîndu-i zboară la fie iertatul Bărbat, care n-a mai ieșit din iarnă, după ce gineru-i a fost ales voievod. Fără îndoială că dacă a făcut asta, l-a socotit mai bun, altfel i-ar fi lăsat locul lui Văsiluț, fratele-i din fruntea voievodatului Litua. Acum însă-i prea tîrziu să mai cîntărească îndemnarea care s-a copt în el prin trecerea vremii, atît de bogată în fapte bune și rele, însă toate cu învățămintele lor. Totuși, ca să nu aibă muștrări de cuget, se apucă și ia pe rînd pe cnejii și juzii care ar fi fost îndreptățiți să rîvnească la scaunul de voievod și-i așază alături de Sandrin. Încearcă să judece nepărtinitor. Nu-și dă seama cît izbutește, dar se zbate să fie cinstit. Alăturarea fiecăruia de Sandrin arată că acesta are cele mai multe însușiri care se cer unui voievod. Tot e bine că l-a pregătit. Cu nici un gînd rău însă. Se pare că a izbutit în strădaniile lui și ceilalți sînt mulțumiți. Atunci de ce să-și mai facă griji din partea asta, îl așteaptă doar atîtea altele.

Nu grăbește sărbătoarea alegerii, mai ales că Sandrin trebuie să plece la dietă. Nu vrea să facă ceva pripit, ca să nu zică cineva că bate fierul pînă-i cald ca să nu se răcească. Îi este de ajuns că la alegere și-au spus cuvîntul cei care sînt în drept. Înfăptuirea părții sărbătorești a alegerii o ia asupra lui. Vremea însă, ca și în atîtea alte dăți, îi încurcă iarăși socotelile. Îl pune pe Sandrin pe drumuri tocmai cînd are nevoie de el ca să se săvîrșească odată mult așteptata sărbătoare a înălțării pe scaunul de sus al adunării. Chiar se frămîntă, neștiind cine îi împiedică să împlinească faptul început. O întrebă pe Armina, crezînd că-i dezleagă ea taina. Așteptarea-i este însă răsplătită cu atîtea bucurii, încît Armina-l ia chiar în rîs că se veselește ca un copil la primirea unui lucru mult dorit. Cel care i-o vestește este însuși Sandrin întors de peste munte unde a fost, fără știrea a prea multora, să-și ajute finul cu un pîlc de nădejde la rotunjirea pămînturilor de sub stăpînirea lui:

— Tată, Tihomir a făcut treabă bună. A cuprins pămînturile pînă peste apele Prahovei. Cnejii de pe acolo, ajutați de el, s-au scuturat de stăpînirea cumană și s-au alăturat cu cnezatele lor Țării Românești. În partea cealaltă, după o încrîncenată încleștare cu țarul bulgar, a scăpat banatul Severinului de cotropire. La început țarul a izbutit să ia cetatea Severinului. Partea mai rea este că l-au omorît pe Micuț cu toți ai săi. Eu am ajuns tocmai la timp, cînd bătălia era în toi și Tihomir cam bătea pasul pe loc. Intrarea noastră în luptă a schimbat sorții ei îndoielnici trecîndu-i înspre noi. I-am isprăvit iute. De-abia prindeau ai noștri să arunce

hoiturile în Dunăre. După liniștire, cnejii și juzii banatului l-au rugat pe Tihomir să-i ia și pe ei sub ocrotire și să facă Severinul una cu Țara Românească.

Mihai își îmbrățișează cu drag băiatul. Și în timp ce îl bate pe umăr ca să-și ascundă tulburarea, îl năpădesc aducerile aminte ale tinereții. Ce mult e de când s-a luptat la Severin cu țarii Sventislav și Tih. Și desfăcându-se din brațele lui îl întrebă:

— Atunci, Sandrine, facem sărbătorirea?

— Da! Și-l vom avea ca oaspe și pe domnul Țării Românești care, mă rog, vine să-și mai vadă neamurile. Astfel i-astupăm gura principelui Borșa. Asta ca să te simți dumneata ca pe vremuri, când împreună cu fie iertații voievozi Litovoi și Bărbat ați început lupta al cărei rod îl culegem noi. Îl aduce și pe micuțul Basarab să ne cunoască țara și neamurile!

Petrecerea a cuprins toată țara și a ținut, după cum s-a mutat dintr-un loc într-altul, mai bine de o săptămână. După ce oaspeții au plecat la casele lor și viața cea de toate zilele și-a reluat făgașul, numai ce-l aude Armina pe Mihai, înainte de culcare:

— Mulțumescu-ți ție, Doamne, că m-ai învrednicit s-apuc și aceste zile pline de binecuvîntare pentru neamul meu. Acum sînt împăcat.

Armina, care-l urmărește, își simte ochii umeziți și după atîta bucurie parcă o cuprinde un fel de frică, inima-i începe să se zbată. Nu s-a strecurat oare acolo pasărea neagră a prevestirilor rele?

În noaptea aceea nu izbutește să adoarmă. De cîte ori ațipește și este gata s-o cuprindă somnul, i se pare că Mihai se scoală și vrea să plece undeva în bezna nopții. Sare și-l pipăie. Cînd îl simte și-i aude răsuflarea cu care-i atît de obișnuită se culcă la loc. De cum adoarme o cuprinde același vis. În sfîrșit, oboseala o doboară și ca niciodată doarme dusă pînă mai tîrziu. Cînd se luminează bine și Mihai, care caută ceva, răstoarnă un scaun, sare buimăcită. Se freacă la ochi și-i trebuie un timp pînă se dezmeticește. Oare ce a visat, de-i atît de tulburată? Nimic rău. Doar că Mihai a plecat singur la biserica lor, Sfînta Mărie Orlea. A fugit după el, dar nu l-a putut ajunge. Oprită la poartă, l-a urmărit cum a intrat în biserica luminată ca de sărbătoare. Cînd a vrut să pășească și ea, ușa s-a trîntit. N-a izbutit s-o deschidă. S-a zbatut să intre dar, ostenită, a alunecat pe prispă unde a adormit.

Tot nu-i venea ceva la îndemînă Arminei după visul pe azi noapte. Ar fi vrut să-l oprească pe Mihai să plece pe Orlea. Să lase pe o altă zi, că doar vara are destule pentru astfel de trebi, cum începuse el să-și găsească de cînd „scăpase” de voievodat. Dar nu-l lasă afurisiții de nepoți în pace. Trag de el pînă se învoiește, că doar așa i-a învățat, că o vorbă „dată” trebuie neapărat „ținută”. Nu-i om întreg acela care se tot sucește și îi sucește și pe ceilalți. Mătieș și Lăscuț, săltați acum peste șase ani, îl amenință că dacă nu-și ține vorba îl duc în fața juzilor. N-are încotro, trebuie să le facă pe plac. Lasă că tot jocul cu cuvîntul dat n-a fost altceva decît o înșelare a buniciei. Copiii văd și înteleg amenințările cu judecata.

Ca să scape, că-i vede pregătindu-se să vie pe capul ei, îi îndeamnă:

— Hai, plecați! Mihai ai de grijă cum umbli cu ei. Știi că locu-i greu și plin de vipere.

— O să-i feresc de toate. Ce naiba, doar nu ne suim pe Orlea pentru întâia dată. Mă toci la cap ca și când aș fi un netot. Zău, Armino, sînt eu îmbătrînit, dar nu chiar să nu mai știu ce fac.

— Numai să-l prind eu pe vreunul că vine cu o julitură, schiop că l-a sîngerat vreun ghimpe, ori lăcrămînd că i-a intrat ceva în ochi, că-i întind cu nădejde urechile și nu scapi nici tu, cît ești de bătrîn.

Ca să nu se răzgîndească buna, cei trei o șterg prin fundul ogrăzii, înspre livada care-i suie pe Slivuț, în dosul Orlei. Ajunși pe coama de unde pot să vadă de o parte valea Rîului Mare și de cealaltă cea a Streiului de jos, o cotesc la dreapta înspre lățitul spate al Orlei. Mihai îi oprește într-un luminiș și le arată ce înfățișare ciudată are acest spate. Se văd urme de curățire și netezire pe care s-au ridicat întărituri, zidării și săpături în trepte de apărare care depășesc omul cel mai crescut în înălțime. Copiii se uită și dau din umeri.

— Ia, niște dărăpănături.

— Da, dragii mei, rămase din cetatea pe care au avut-o, cine poate ști cînd, unii din strămoșii noștri, după cum povestesc moșii la nepoți.

— Bine, bunule, o să le povestim și noi nepoților. Hai să le vedem mai de aproape.

Nu le arde lor de săpături și ziduri vechi, caută prin scorburi după ouă. Încearcă nuielușul alunelor și se iau după șopîrle, alergînd încît de-abia se poate ține de ei. Cînd i-ajunge, îi găsește îmbujorați și însetați:

— Bunule, tare-i cald. Nu vrei să ne răcorim un pic la izvorul caprelor?

Îngenuncheați peste oglinda limpede a izvorului, după ce se satură de apă încep să se strîmbe unul la altul, scoțîndu-și limba. Ca să-i împiedice să ajungă la bătaie, Mihai ia o pietricică și o aruncă peste capetele lor de sparge ca-n țandări luciul apei.

— Parcă era vorba să ne odihnim?

Stau cît stau liniștiți, mai mult îmbufnați că le-a stricat joaca și apoi își reiau hîrjoana, îndemnîndu-l să pornească pe coamă în sus. Soarele îi cam aprinde în creștet cum urcă aplecați. Lăscuț, privind cerul, i-l arată spunînd:

— Bunule, ne apucă ploaia prea pripește soarele!

— Cam fierb norii-n custuri, adaugă Mătieș.

— Ia te uită! Cine v-a învățat să cunoașteți semnele vremii?

— Buna!

— Și dacă ne-o prinde ce-o să fie? Ne scaldă un pic și gata!

Ajunși chiar pe creștetul Orlei, asudați și aprinși de soare, văd Retezatul înecat de negreală, cu nori amenințători porniți să se încleșteze cu soarele.

— Vezi, bunule, c-o să plouă!

— Hai să dăm privirea roată, că vom găsi noi un adăpost de se va

dezlănțui. O să treacă repede.

Și începe să le vorbească despre tot ce se vede și ceea ce este săpat din alte vremuri în înfățișarea de acum. Se opresc deodată și copiii-l aud întrebându-se:

— Oare de ce nu am ridicat eu aici o cetate? Ce bine se dă locul. Vedere largă. Bună pentru toate. Am să-i spun lui Sandrin să se gândească la asta.

— Ce zici de cetate, bunule?

— Veniți să vedem cum ar fi dac-am așeza una aici. Cum ar mai veghea țara! Aici ar fi turnul și-n juru-i un guler adâncit de apărare. De sus vederea-i largă și tragerea ușoară. Eu sînt în ea. Voi atacați-mă!

— Tragem! Păzește-te, bunule!

Cînd pornesc săgețile din arcurile lur de copii, Sfîntul Ilie de sus, parcă vrînd să le întărească jocul, dezlănțuie o fulgerare și un trăsnet de se cutremură Orlea din toate încheieturile.

— Vezi, bunule, ce bine am țintit. Ti-am dărîmat cetatea și ai rămas gol în ploaie.

Începe să toarne cu găleata.

— Haideți sub stejarul cela. Ne acoperă cu coroana-i plină.

— Nu, bunule, că-i muma pădurii în ea!

— N-are tărie cînd e udă! Haideți că ne face ploaia ciuciulete. Haideți odată, dracilor, că-mi găsesc nașu cu tîna, cînd află că v-ați vînjolit prin ploaie.

Cerul se închide de tot. Ploaia se întetește. Stau ei cît stau sub frunzișul des, feriți de picăturile cît niște stropiri din tecile curcubetelor, cum fac în joaca lor. Pînă la urmă însă se pomenesc peste capete cu prelingerii picurînde care se prefac iute în scurgeri ce pătrund pînă la piele. De unde răcorirea de la început fusese o plăcere, acum, sub bătaia vîntului și ropotul grindinii, li se lățește umezeala-n spate.

— Haideți spre casă că ne prinde noaptea și ploaia nu mai stă.

Armina se face foc de cum îi vede în ce stare vin. Arată de parcă s-ar fi scaldat în Galbina tulbure, îmbrăcați, și acuma au ieșit din șipotul ei.

— Om bătrîn și fără minte. Nu ți-am spus că nu-i de plecat? Și pe voi, zvăpăiaților, vă învăț eu minte.

Clipindu-le ștregărește din ochi, Mihai își îndemnă nepoții să înfulece din îmbietoarea fiertură pregătită proaspăt de Armina care încă-i mai dojenește. Sătui, se strîng lîngă foc și izbucnesc în rîs stîrnind din nou mînia Arminei care-i gonește pe toți cu joarda la culcare.

A doua zi Mihai simte un junghi în spinare. Cu toate că după ploaia de ieri, afară e răcoare, lui îi este tare cald. Spre prînz junghiul îi cuprinde și pieptul.

— Mihai, ție nu ți-i bine? Răsuflă greu și tare ești aprins la față.

Mă simt cam obosit. Mă duc să mă întind puțin.

Peste noapte îl cuprinde frigul și o sudoare rece-i scaldă tot trupul. De-abia izbutește să murmure:

— Armina! Armina ! Mi-e tare rău.

Ea sare repede din pat și aprinde opaițul. Când pune mîna pe el simte cum arde cu toate că se plînge de răceală, iar dinții îi clănțane cu putere sub scuturarea frigurilor. Îi trezește pe toți ai casei. Îndeamnă pe Mezinca să ațîte cît mai iute focul. Pune la fiert niște buruieni de leac. Lie aduce niște bolovani să-i înfierbînte ca să-i încălzească picioarele reci ca gheața. Îl freacă cu oțet din vinul cel mai tare și îl descîntă pentru orice legare de blestem. Când vede că leacurile sale sînt neputincioase trimite după babele cele mai pricepute din sat.

O săptămîină se zbate Mihai între fierbințeală și îngheț pînă cînd ostenit, răpus, se liniștește. Se simte sleit de puteri. Abia mai poate îngîna:

— Armino, eu mă duc... Sprijinește-mă, te rog... cu brațele... nu numai cu inima... cum ai făcut de atîtea ori... ca să pot vorbi cu Sandrin... Unde-i?

— Sînt aici, tată!

— Sandrine, apropie-te și ascultă. Am urcat în viața mea multe golgote... și am răzbit... dar numai fiindcă întotdeauna am avut credința ca la capătul lor... va străluci... izbînda! Dacă păstrezi și tu această credință... și o treci copiilor tăi... și așa mai departe, după cît de departe vine din trecut, neamul nostru va dăinui. Va ajunge împăcarea pe care o urmărește cu cele năzuite cît și cu cele ale... sorții sale, încît fiecare fiu al lui va putea spune că îi pare rău de prea puținele zile pe care le are... față de minunățiile pe care i le poate da... viața.

Nu mai poate continua. Îl cuprinde o slăbiciune care îl trage la somn, cu toată zbaterea lui de a nu se lăsa copleșit de el. A fost somnul din care nu s-a mai trezit.

Purtat pe umeri de ostașii feciorului său, așa cum cerea datina, a fost petrecut la groapa săpată în dreapta turlei bisericii sfintei Mării, pe care a înălțat-o, de popor.

Dangătele clopotelor își împletesc cu bocitoarele glasurile de jale, iar fețele celor care îl urmează sînt umezite de lacrimile de întristare și recunoștință ale plînsului molcom. Vrerea tuturor este ca să-i aducă o ultimă mărturie, acum cînd se mai găsește între ei, cît de mult a fost cinstit și îndrăgit.

După ce îl coboară în sînul pămîntului, între strămoși, nu este nevoie ca groparii să-l acopere. A fost de ajuns să fie făcută prima și cea mai îndurerată aruncare a unui pumn din atît de iubitul pămînt al țării de mîna tremurătoare a Arminei ca să se înșiruie celelalte care au împlinit îndatorirea groparilor. După cei apropiați ca Sandrin, Voichița, Grina, Mihăiță, Artemie, Năndrel, Ionuț, Lăscuț și Mătieș au urmat ceilalți mulți veniți să se mai afle odată alături de el.

Pînă înspre înserat peste groapa umplută crește întruna movila întrecînd mărimea obișnuită, prefăcîndu-se într-un dureros dar strigător semn de recunoștință și aducere aminte a celui care a fost unul dintre

vitejii Țării Hațegului.

Peste un an poposește și trupul Arminei lângă al lui Mihai, nu mai puțin plînsă de toți. Cei care au fost atît de uniți ca ei în viață, sînt sortiți să se unească fără de multă așteptare și în moarte.

SFÎRȘIT

CUPRINS

CUVÎNTUL AUTORULUI.....	3
1. ÎNVOLBURARE.....	5
2. PREGĂTIRI.....	16
3. ÎNCREDINȚĂRI.....	22
4. JALEA.....	34
5. IZBĂVIREA.....	43
6. REAȘEZAREA.....	53
7. ÎNDRĂGIRI.....	67
8. ZBUCIUMARI.....	78
9. DESCĂTUȘĂRI.....	89
10. NERĂBDARE.....	96
11. ÎNCUNUNĂRI.....	106
12. DANIA REGALĂ.....	120
13. O NOUĂ AMENINȚARE.....	127
14. ÎNFRĂȚIREA.....	135
15. NUNTĂ PE ARGEȘ.....	149
16. CTITORIA.....	158
17. PUHOAIELE.....	168
18. RĂZVRĂTIREA.....	177
19. VÎLVĂȚĂI.....	185
20. PRĂBUȘIREA.....	203
21. RĂSCUMPĂRAREA.....	217
22. ÎNTEMEIEREA.....	227
23. NECLINTIȚII.....	238

Lei 8,75

EDITURA ALBATROS

